

Borger = Bennen.

Et

Ugeskrift,

udgivet for

det forenede Understøttelses Selskab.

Attende Aargang.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Christian Friderik Holm.

1796.

05.6
Babb

1796
Aug. 8

17492

Register

over Indholdet af Borgervennens Blade,
ottende Aargang.

No.	Afhandlinger og deslige.	Side
1-2.	Nytaars-Onsker	3
2-3.	Korusodes og Eugenio. Fortælling af Swift	14
3-5.	Vinter-Fornøielser af Thomson	23
5-6.	Om de Fattiges Tilstand om Vinteren	36
6-7.	Om de Gamles Skikkel og Yppigheder ved deres Giestebudde	44
7.	Christelig Paaskelatter	55
8.	Bryllupskrandses og Bruderinges Historie	58
9-11.	Noget om Ordet, Pøbel	69
11-14.	Noget om Moden	84
33-2.	Endnu lidt om Moden	258

No.	Side
11. En Komposition formebest hvilken Træ kan imodstaae Ild i en betydelig Grad indsendt af Hr. Machinist J. Smith	88
12. Kartoflernes Almindeliggjørelse i Frankrig	96
13. Til Udgiverne af Borgervensbladet om de foregivne Uordener under Bibellæs- ningen	97
15. Om en nye opfundne Brandsprøite, indsendt af Hr. Machinist Smith	113
15-16-18. Om Tassenspillere	115
17. Om Præmieselskabet til at anføre den jødiske Ungdom til Haandværker	129
19-24. Om Slaveriet af Kavnal	146
24. Advarsel mod en slet tydsk Bog	154
25. Vaarens Virkning paa Mennesket, af Thom- son	193
26-27. Man burde ikke klage over heelt Skind	202
28. Brev til Borgervennen, om at hiemme ned- rives hvad i Skolen opbygges	218
46. Svar paa samme	362
29. Over Dyrenes Taktik	255
30. Beleiring og Indtagelse af en Sukkerbøsse ved en Trop Myrer	234
30. Hvorvidt mangen Fugl kunde tælle	236
30. Toilettskikke og Damernes Pynt i det gamle Rom	238
	31. Sprog

No.	Side
31. Sprog ved Blomster	241
En Mordhistorie uden Lige	244
Om den Straf at trække Skibe i Ungarn	246
32. Om Kridtstene til at bygge med	349
34. Handel med de hellige store Læer i Italien	270
35-37. Noget om Opdragelsen	273
37. Om Nethed i Dragt	283
37-53. Subskriptionsplan til et Belfærds Selskabs Oprettelse. Indsendt	293-418
38-39. Smaa Stykker af Møfers patriotiske Phantasier.	
38. En Moders Skrivelse om sine Børns Døyt	297
Tiggernes Lykke	302
39. Om Fattigvæsenets Forbedring	305
39-40. Oversætterens Tillæg dertil om gamle danske Forordninger imod Tiggere	309
40-42. Om de Druknedes Redning	319
42. Om Arbeidernes Trang til Kundskaber	330
43-44. Om Læxer	337
45. Hvedemarken, Fortælling af Starke	353
46. Oplysning, et Eventyr	365
47-48. Industrie	367
48. Om at skrive Dansk	381

No.		Side
49-50.	Efterretning om Undersøgelser og Forsøg med det Svenske ildslukkende Middel af Marum . . .	385
51.	Om et andet Slukningsmiddel . . .	401
52.	Hvorledes ved en stor Ildbrand, det fornødne Vand kan tilveiebringes l.	409
	Om at bevare Huse for Antændelse i en stor Ildbrand	413
53.	Efterretning om Fremgangsmaaden ved Indførselen af Brændebesparende Ildindretninger i Berlin . . .	421

Anmeldelser fra Administrationen.

Administratorvalg	401
Om Repræsentantvalg	25-33-49-55
Om Ugebladets Bestyrere	233-241
Om Selskabets høitidelige Møde	321
Om Repræsentantforsamlinger 51-105-137-225-316 337-345-353-361-401-417	
Repræsentanternes Beslutning	68

Om

Om Laan og Understøttelse 201. 257. 281. 337.
369. 380

Om indkøbte Kongl. Obligationer 49. 76. 105. 201.
241. 257. 361.

Kongskabets Afleggelse, Revisorer, Notater 55. 145.
233. 289.

Andre Anmeldelser . . . . . 153. 401.

Efterretning om afdøde Medlemmer.

No.

2. Kapitein Norum 9

Nye Medlemmer.

S. 57. 69. 145. 233. 324. 361. 370.

Regnskaber.

No.

10. Extract af Regnskabet for 4de Kvartal
1795 73
No.

No.		Side
37.	Extrakt af General Regnskabet for 1795	296
40.	Extrakt af Regnskabet for 1ste Quartal 1796	313
41.	Extrakt af Regnskabet for 2det Quartal 1796	321
48.	Extrakt af Regnskabet for 3die Quartal 1796	377

Trykfeil anmeldte.

Side 72, 88, 160, 208, 352, 408.

Borger = Venner.

No. I.

Ottende Aargang.

Fredagen den 1. Januarii 1796.

Efter Selskabets Forlangende, begynde vi da at være dette Ugeblads Udgivere, og hvad er naturliggere end det Ønske, at Bladet ikke maatte findes at have tabt for meget ved at have faaet andre Forfattere. Var dette Tilfældet, saa maae vi dog bede Læserne om at være overbeviste, at Manglerne ikke have deres Grund i vor Villie.

For Resten vedblive vi vore ærede Forgængeres Plan, og give baade Oversættelser og Originaler i bunden eller ubunden Stil. Et maatte her tillades os at erindre, for at betrygge os i Forveien mod Breidelser, der kunde synes at have næsten mere end Skin af Ret.

Kjøbenhavn og Provindserne frembringe en stor Mængde periodiske Skrifter, der ligeledes give os nu originale Afhandlinger over den Mængde forskjellige Emner, nu Oversættelser i lige saa forskjellige Fag. For os, som alle ere overvældede af

af Forretningers Mangfoldighed er det fuldelig umueligt, at læse alle disse udkomne og udkommende Tidsskrifter, og det vi have læst, kan vi lige saalidet have saaledes i Erindringen, at vi kunde tilfulde huske Indholdet eller Fremsettelses-Maaden. Det torde da letteligen hændes, at Borgervennens Blad, indeholdt Tanker over et Emne, som allerede, maaskee endog for nyelig var behandlet i et andet periodisk Skrivt, eller en Oversættelse man havde læst, maaskee endog høiligere oversat. At saadant aldrig skal hændes os vitterligen, det vilde vore ærede Selskabsbrødre letteligen tiltroe os; men hvis saa var, at vi usorvarende begik saadan Feil, saa bedes herved i Forveien om Overbærelse, paa Grund af det her ovenfor Anførte.

Nyeaars Ønsker.

Det er noget man nok kan være bekiendt, endog for den Tænkfomste, at ved naturlig eller vilkaarlig Tidspriodes Begyndelse, man ønsker den Mand eller Kvinde man elsker, at det begyndte Tidrum maa henglide uden Mishag for dem, ja medføre Behagelighed. Ere Ønskerne ikke blot Papegoisshed, komme de fra ærligt Hierte, saa ere de jo Velvilligheds Udtryk, og at give den tilkiende

det

det kan hverken være lastværdigt eller latterligt. Tager jeg denne gode Nyeaarsdag min Medborger i Haanden, og siger: Gud velsigne Dig, Medbroder, i det begyndte Tidrum; hvad maatte dog den være, der stod hos, og drog paa Axelen eller Smilebaandet.

Men det forstaaer sig, ærlig meent bør mit Ønske være, og dernæst bør det indeholde hvad som virkelig fremmer min Broders eller Søsters sande Gavn. Taler jeg kun med Munden, uden at det er mit virkelige Ønske jeg fremsiger, saa er jeg uærlig, om saa alle offentlige Hæderstegn hængte paa mine Klæder, thi jeg siger jo Usandhed, og hvad er skændigere for Mand eller Kvinde, end Usandhed. Udpebet bliver jeg, og det med Rette, naar mit Ønskes Formaal er ikke virkeligt Gavn for Medmennesket; naar jeg ønsker Manden en Karakter, og Kvinden sytten Tilbedere, eller noget slegt.

Ærligt være da, og til sandt Gavn være mit Ønske, saa vil jeg ikke undsee mig for, at have ønsket min Medborger og Medborgerinde til Lykke i det nybegyndte Aar; og hvi skulde jeg da gjøre Hemmelighed af en Drøm jeg, med vaagne Dine, havde i Aarets sidste Dage?

Den sidste af mine fortroligere Bønner, havde forladt Jorden og var gaaet hen til bort fælles
store

store Hiem. Ved hans Grav stod jeg og tænkte mit Tab, men tillige ogsaa med varm Følelse paa de omkring mig Levende. Det hældende Aar ifklædt sit skumle ufrødelige Ligklæde stod mig for Dinene, men ligesaa det snart igien fornyede Aar, (thi skrækkelig var en Jordefærd, fulgtes ei Opstandelsens Forestilling med), og ved hastig Fremgang fra Tanke til Tanke, spurgte jeg mig, hvad jeg i det tilstundende Aar vilde ønske mine Medborere. Een efter anden ginge da forbi min Juddildning, og naturligtviis randt mig først i Tanker, Bordefstanden, den talrigste og uundværligste af Alle; og visseligen ikke derfor den mindst agtværdige, fordi den er den mindst fordærvede. Jeg syntes den gode brave Ole Gundersen i Lägerup stod for mig, med sit aabne uforkunstlede Ansigt, ifklædt fra Top til Taae sit rene hele hjemmegjorte Klædebon. Kiere Ole, sagde jeg, gid Du i dette Aar meer og meer lærer at skionne paa din Stands Hæderværdighed, aflegger dine Fordomme, gransker dine Jorders og Jordfrugters Natur og Egenskaber, og i glad Tidsid til din Gud, gaaer derved frem fra bedre til bedre. Da skal du ved Aarets Ende synge, ikke saa føleløst som tusende synge det i Kiøbenhavn: „ Gud gav os et velsignet Aar! “

Min Skoemager bragte sin halvvaars Regning; jeg betalte den og, kiere Mester, sagde jeg, gid han og hans Børn maae indsee, at et nyttigt Haand-

Haandværk er en Ven i Nøden; og i hvor agtværdige Studenter og Kopister kunne være, saa er dog en duelig Haandværker tusendegang mere hæderværdig end ti uduelige Pennemænd eller Bogmænd.

Min Naboe, Kræmmeren, ønskede jeg, at hans Bod maatte altid være ham en Vrespost, den han ikke skjøttede om at forlade, med mindre hans Næringsvei nødte ham dertil. Ærlighed i Priis, Bøgt og Maal var indbefattet i Dnsket, og Heflighed mod dem der søge Boden var et Tillæg dertil.

Min Huusvært er Riobmand, er rig, og synes da i de fleste's Dien ikke at trænge til noget man kunde ønske ham; alligevel hvis jeg møder ham paa det samme, skal jeg dog ikke dølgge hvor kiert det skulde være mig, om ingen af hans Handelspekulationer i Aar maatte være til en Mængde Medmenneskers Fordærø; om han overtlydede sig om, at alting vel overlagt, Penge dog ikke ere det eneste Fornødne til det fornuftige Menneskes Lyksalighed; og ligesom, at en Mand kan være saare agtværdig, uden just at eie tre Tønder Guld.

Dg var blandt mine Venner og Bekjendter en Renteneer, saa skulde mit Dnske til ham være, den virksomme Tanke, at Forsynet ikke lader Pengene dnyges sammen i et Menneskes Bærg, blot for at tilfredsstille dette enkelte Menneskes eller hans Hustrues Luner. At de 800 eller 1000 Rdlr. han
saa

ſaa patriotiſt giver Karetmageren i London, kunde udbrede Lyſ og Hæld blandt en heel Deel danſke og norſke Medborgere, og endda blive ſaa meget tilovers at han og Konen kunde age, naar da Sygdom eller de Kiøbenhavnſke Gaders mærkelige Reenfærdighed endelig nodte dem dertil.

Dig, min Son Hans,ønſker jeg, at du ved alle dine Studeringer aldrig maa tænke paa Examina, men paa at forhverve de Kundſkaber, hvorved du kan være dine Medmennesker til Nytte; de ville da ikke lade dig mangle Brød; hvorimod den naragtig modſigende Tanke: at ſtudere til Examen fører ikke til meget, uden ved Smutveie.

Og for dig min Son Chriſten har jeg detønſke, at du mere og mere lærer at indſee hvad Pligter der paaligge den duelige Officeer og ſtræber at blive ſaadan, ved Kundſkaber og Øvelſer; da, naar du forbinder dermed dydig og beſteden Udfærd, vil du aldrig klage over Medborgerens Ringagt, men tværtimod hædres og elkes; hvortil Folk ellers ikke lade ſig tvinge eller trodſe, hvad enten du vilde forſøge det ved Pynt eller ved Næsviſhed.

For Kollegiemanden og Øvrighedsperſonen vilde jeg gjøre detønſke, at de hver af dette Aars Dage vilde komme ihu, at Kongen giver dem en-deel af deres Medborgeres ſammenſkudte Penge, ikke fordi de ſkulde lade Leiesvernde arbejde ſaa gode ſom

som disse kunne, medens de selv henbragte Tiden med Lediggang i sieleløse Selskaber og ved Dalers P'hombren. Ogsaa det vilde jeg ønske dem, at de ikke maatte ansee det Embede dem er betroet, som et Rige hvori de kunne være Despoter over hver dens Belfærd og fornuftige Attraae, som er nødte til at tye til dem.

Dommeren vilde jeg ønske alvorlig Villie til at hielppe hvermand til sin Ret; og Folkelæreren, at han dagligen maa føle dybt hvor usigelig megen Nytte han kan stifte ved sand Oplysning om hvad der er Mennekepligt og Borgerpligt og hvorfor det er det. At dette forudsætter sand Oplysning hos Læreren selv, forstaaer sig.

Der som en Minister brød sig om hvad det der ei er Minister tænker eller føler, saa vilde jeg sige til hans Excellence, gid det begyndende Nar give eller bestyrke Dem i den Overbeviisning, at De er Kongens Tiener lige saa godt som Tolderen i Karrebeksmunde og Byefogden i Løgstær, og at den store Deel af Kongens Myndighed blev dem overdragen, blot for med desmere Kraft at virke til de to Millioners Hæld, der leve i den dansk-norske Stat. Og atter vilde jeg sige til Ministeren, som til alle Statens Embedsmænd, Høie og Lave, uden Forskiel, gid dette Nar overbevise Eder alle, at I ere til for Landmandens og Ridsstædmandens Skyld,

og disse ingenlunde for Ederes; at I alle leve af deres Penge, og de ingenlunde af Ederes.

Ogsaa for Kongen og Kongehuset vil jeg troe var mit arlige Huske ikke ligegyldigt. Det skulde bestaae deri, at disse Gode i Nar maatte indtil Beskuelighed føle, at den største Deel af Danmark og Norrigs Menneſter elske deres Konge og Kongeslægt ret af Hjertens Grund, og at de, der ville sige det Modsatte, gjøre det ene og allene for at svække den Tillid som den Regierende bør have til den der regieres, og for at betage Statsborgerens Stemme den Vigtighed, som den i den gode Regents Dommene altid bør have. Er hin Tillid svækket og denne Vigtighed tilintetgjort, da have jo alle de frit Raaderum, hvis Fordeel det er at følge Sandheden for den ei alvidende, ei alseende Regent. Egen Fordeels ublue Fremme og Tusendes Krænkelse og Undertrykkelse kan da frit finde Sted, thi neppe eengang blandt hundrede sees da hiin eller høres disse i Kongeborgen.

(Slutningen i næste Nummer.)

B o r g e r = B e n n e n .

No. 2.

Ottende Aargang.

Fredagen den 8. Januarii 1796.

Den 19. Mai forrige Aar, mistede Selskabet afgangne Søe-Kapitain Truels Sivertsen Rorum, hvilken samme Dag ved Døden afgik her udi Sieland. Han var fød 1744 udi Grimstad i Norge, af Faderen Sivert Rorum og Moderen Marén Truels Datter Juel. Aaret 1762 efter at han ved Søevæsenet fra Barnsbeen var opvant, blev han i Christianssand udstreven som Maanedes Lieutenant med mange flere, at tiene paa den kongelige Flode, hvor han i samme Aar var kommanderet med Orlogskibet Ebenezer. Aaret 1763 den 24. Februar blev han tilligemed nogle andre af da værende Maanedes-Lieutenanter, for sin gode Opførsel forfremmet til virkelig Sekond-Lieutenant i den kongelige Søetat. Aaret 1767 den 9. Decembet avancerede han til Premier Lieutenant; efter han flere Gange havde været udkommanderet, fik han i Aaret 1772 Kongebaaden Røven paa 4 Kanoner at kommandere, med hvilken han havde

en

en Expedition udi Østersøen. 1775 kommanderede han Jagten Laxen paa 8 Kanoner, med hvilken han havde en Expedition udi Belterne. Den 23. December 1776 avancerede han til Kapitain-Lieutenant. 1781 den 18. October blev han befordret til Kapitain, og Aaret 1785 udnævnt til Enrolleringschef i Trundhiems Distrikt, hvorfra han 1788 den 23. Januarii, blev udnævnt til Chef over 2. Divisions 8. Matros Kompagnie. 1790 kommanderede han Skibet Prammen Agersthuus paa 22 Kanoner, som her til Rhedens Forsvar var udlagt. I dette Selskab haver han forhen været valgt som sammes Repræsentrant.

Nyeaars Ønsker.

(Slutning).

Saaledes vare i hine høitidelige Timer mine Ønsker for mine Medborgere, i de nævnte Stænder og i alle de andre som her ikke nævntes; men ei alene efter Stænderne erindrede mit Hierte mine Landsmænd og Landsmandinder, ogsaa naar jeg tænkte mig dem i de forskiellige Forhold, hvori de leve, opstode Ønsker hos mig for deres Vel.

At Forældre maatte daglig komme ihu hvor lidt nymodens Klæder og Dands og Lediggang i saakaldte Selskaber, bidrage til at danne deres
Børn

Børn til duelige Statsborgere og lykkelige Mennesker.

At Børn maatte faae den Overbevisning, det ikke er for at plage dem, naar Forældrene holdt dem til at lære noget, og afholde dem fra saae kaldte Forlystelser.

At Manden vilde erkjende, Konen har endnu ikke opfyldt et menneskeligt Væsens hele Bestemmelse, naar hun forlyster Mandens Sandser; og fremdeles, at hun har ligesaavel fri Villie som Manden, at folgelig et andet Forhold har finde Sted imellem Mand og Husfrue end imellem Herre og Træl.

At Konen vilde begribe hvilken høi Værdighed hun vinder i de Fornuftiges Dien, naar hun klogelig bestyrer hvad Manden vindskibelig forhverver; og hvilke Betsignelser vil omsvæve hendes stille Grav, naar hun opdrager sine Børn til Retshaffenhed og Klid.

At Huuskader og Huusmoder i deres Lyende vilde see Medbrødre, som vel have forpligtet sig til for Betaling at paatage sig det tungere Huusarbejde, men ei at lade sig mishandle efter Luner og Ondskab, eller idelig boie deres Fornuft under Herskabets Ufornuft.

At den der tiener for sit Brød ikke vilde altid forudsætte ond Villie og Karrighed, naar Orden og Huusholderskhed paaholdes, og at de ei vilde troe man ei havde Lov at befale det, man af Godmodighed beder dem om.

At Læreren i dette Aars forestaaende Skoletimer vilde komme ihu, at der var en Tid, da han ogsaa kun var tolv, tretten Aar gammel, og da de Kandskaber han nu synes at være ham medfødt, vare noget han først maatte lære og øve sig i, før han uden Møie kunde have dem altid nærværende i Sielen.

At den Unge i Skolen ikke vilde troe sin hele Bestemmelse fuldelig opfyldt, naar han har oplæst en Lektie og seer sig fri for Utaf eller Hug; men indsee at han lærer det, han i sit hele paafølgende Liv skal bruge

At Overmanden ei blot tilholdt Undermanden at adlyde Loven, men ogsaa selv adlød den, og at Undermanden ikke vilde troe om hver sin Overmand, at denne i alt hvad han befaler allene sigter til at forurette den Undergivne.

At den Rige ikke vilde misbruge sin Rigdom til at udbrede Daarskab og Laster rundt omkring sig, og

at den Fattige ikke vil troe sig forpligtet til paa sin Viis at efterligne den Rige i alle Ting.

At Hr. von Ahnenskiold ikke ogsaa i dette Aar vil troe sig berettiget til at forsørges af Staten, blot fordi han er Hr. v. Ahnenskiold, men

at ogsaa vi Uadelige ikke strax ville frumme Ryg, naar den fortienesteløse Adelige fremtriner.

At Haandværkeren og Kræmmeren ikke foragte den redelige Bonde, uden hvem de snart havde afarbejdet og afhandlet.

At mit gode Peer Nielsen i Thurebye derimod ikke troer, Riibstædmanden idelig lægger an paa at bedrage Fonden.

At Konfineren lader fare den Troe, Verden kunde staae sig vel naar alle Jordens Mennesker vare Konfinere.

At Skriftoforfatteren og Riibmanden indsee en Konfiners Nødtighed, endskønt han hverken skriver Bog eller Priiſtkouranter.

At de Christne vilde gandske aflægge den Naragtighed, at troe deres jødiske Medborgere skabte til at mishandles og gøres Nar af.

At Israeliten ligesaa aflægger den Troe: at Fornuftighed og Kundskab fører ham lige til Gehenna.

At endelig Riibenhavneren herefter ikke mere troer al Vittighed og Forstand ei strækker sig længere end til Vibenshuus, og

at Provindsmanden derimod overbeviser sig at Hæder kan vindes, og lykkelig leves endog uden for Residensen.

For os alle uden Forſkiel af Alder, Stand eller Kion er mit inderligste Ønske, at vi i dette Nar maatte stræbe som det sommer sig for fornødtige Skabninger, at ikke henrives af den alfordærvende, alfortærende Yppigheds Strøm, som efter alle Tiders og alle Folkeslags Erfaring, fører uafværgelig ind i Ødelæggelsens Afgrund. Dernæst at vi alle hver i sit Fag bruge vor Tids til Arbejde, være sig med Haand eller Hoved.

Det største og vigtigste Ønske staaer tilbage, det, at alle disse Ønsker maatte gaae i Opfyldelse, da blev dette Aar et Betsignelsens Aar for os Alle, og hvo af os der oplever Aarets Ende vil da tilstaae, i hvordanne hans Vilkaar ellers ere, at han har været lykkelig; og er det ikke Alles Alles Ønske for dem selv og Andre, at maatte være lykkelige!

Korusodes og Eugenio.

At blive flog af Andres Skade er vel ikke lastpærdigt, aldenstund man ikke har voldet saadan Skade. Skulde det da ikke være godt, nu og da at høre, hvorledes andre Folkeslags indsigtsfulde Skribenter have afmalet deres Medborgeres Sæder, for at tage deraf Advarsel imod det der kunde lede os til det samme eller noget Lignende. Følgende Fortælling er af den berømte Swist, denne skarpsæende Jagttager af sin Nations Sæder, hvis Udseende man da kan bygge paa, og saa meget mere, da han, som bekiendt er, havde usædvanlige Indsigter i det Politiske, foruden de mange andre Kundskaber han besad. Han fortæller da:

Korusodes en Landmands Søn, studeerte i Oxford. Han forsømte aldrig Kirken eller de ugentlige Bededags Forsamlinger, og blev aldrig ude af sit Kollegium efter den fastsatte Time. Hver Dag til-

tilbragte han ti Timer paa sit Kammer, læsende over paa sine Kollegier, eller blundende, smøgende, eller stoppende sine Strømper; hvilket sidste Arbeide han var en stor Mester i. Naar andre betalte, drak han sig vel en anstændig Ruus i dobbelt Ol, og da var han især altid meget ondægtig. Den samme Kiole gif han med i fem Aar, uden at der saaes Hul eller Rivt i den. Komedier eller andre Digterværker læste han aldrig, og Virgilius læste han i samme Tone, som de gamle theologiske Kompendier, men de sidste interesserte han ulige mere. Et vittigt Indfald var ham altid uforstaaeligt, og han havde overalt intet Begreb om hvad Wittighed var.

Det erindres til denne Dag, hvad han eensgang sagde, da han sad med nogle andre Studenter ved et Glas Ol og en Pibe, og een i Selskabet sagde saa mange moersomme Ting, at de alle fornoiede sig meget. Korusodes allene sad taus og ubevæget, og da de gif^{te}, tog han den moersomme Fyr til en Side og sagde: J talte saa meget og vore Venner loe saa tidt, at jeg fornam J nok havde sagt mangan en Spøg, dem J nok saae jeg blev ganske alvorlig ved. Men det er nu saa min Maade; jeg aldrig hverken spøger eller leer af andres Spøg.

Saaledes forberedet, lod Korusodes sig ordinere *), da han ved yderlig Sparsomhed, af sine
 usle

*) Det kan i England enhver der vil, endog uden at have noget Kald.

usle Stipendier havde oplagt i 61 Rigsdaler. Nu tog han til London, hvor hans Søster var Kammerjomfrue hos en fornem Frue, og talte saa vel for ham at han fik den Bestilling, to gange om Dagen*), at holde Væn i Huset, imod en maanedlig Betaling af 4 Rdlr. Han havde nu faaet Øvelse i at bukke ærbødigen, dybt og flodset, og at smigre plumpt baade i Tide og Utide. Kieldermeisteren trykkede han ventlig i Haanden, og den lille Tiener hørte han Læxen i Forklaringen, og blev sommetider indbudden at spise med Huushovmesteren. Kort, han fik hele Husets Yndest, og hendes Raade rekommandeerte ham til Huuskaplan i en anden høj Familie, hvor hans Indkomster stige indtil halvandet hundrede Rigsdaler om Aaret, ei at regne Douceurer.

*) I England hænges meget ved det Udvortes af Religionen, hvorfor Familien, i hvordan ellers dens Levnet er, holder Morgen- og Aftenbon, som bestaaer meest i at oplæse af den trykte almindelige Bønnebog, de foreskrevne Sonner. Det horer til den Riges eller Fornemmes standsinæffige Luxus, at lade dette forrette ved en ordineret Geistlig, der enten indfinder sig dertil hver gang eller boer i Huset for bestandig, da han ogsaa læser til og fra Vords, og for Rejsen staaer kun i ringe Agtelse i Huset.

(Slutningen i næste Nummer.)

B o r g e r = B e n n e n .

No. 3.

Attende Aargang.

Fredagen den 15. Januarii 1796.

Korusodes og Eugenio.

(Slutning).

Hans Søster skaffede ham en nye Klædning fra Hs. Excellence (som havde et godt Die til hende) og ved samme Herres Bestræbelse, befordredes han til et personelt Kapellanie i Staden paa 300 Rdlr. aarlig. Her holdt han sine Prædikener altid selv, med gravitetisk Anstand og lydelig Røst, i reen dogmatisk Tone og af et Indhold (for saavide de havde Indhold) der uden Hovedbrud kunde beskrives af dem der vare hans Tilhørere. Efter nogen Tids Forløb blev et Landsbye Kald ledigt, som Hs. Excellence havde at bortgive, og da han havde fundet nogen Opmuntring i sin Elskovshandel, virkelig kaldte Korusodes til, der tillige beholdt sit Kapellanie i London, hvor han aldrig manglede at møde i Forsamlingerne angaaende Fattigvæsenet, hvor han dog aldrig bidrog andet end sine jevnlige gude- lige Formaninger. Savnede han noget Fruentim- mer som ei gandske horte til Almuen, i Kirken, saa fun-

kunde hun være vis paa at han inden en Dag eller to ganske vist kom, for at irettesætte hende blideligen og faae sin Middagsmad hos hende.

Han havde altid nogle visse Fattige, der kom for hans Dør, og som han jevnlig bad for hos hans forrige Frue, læggende altid selv sine to Rigsorther til Samlingen, men tagende dem fra igjen naar han uddeelte Pengene. I fornemme Folks Huse satte han sig aldrig før han var nødet tre Gange, og da kun paa den yderste Kant af Stolen og nærmest ved Døren. Hans hele Væsen var affekteret og stift, og blev ham saaledes til Bane, at han beholdt det, endog da han var i de høieste Vresposter.

Hans Belynder havde nu en høi Hofcharge, og Korusodes gjorde ham sin Opvartning idelig og med største Ydmyghed, og da hans Søster, efter hun var kommet til at lave til Barsel, blev holdt af Hs. Excellence, saa blev denne ved i sin Yndest for ham, skaffede ham antaget blandt Hofpræsterne, dernæst til et godt Sognefald i London, og til en høi Værdighed i den geistlige Stat.

Hans Hoiærværdighed betalte sine Kapellaner punktilig, men gav dem saa lidet mueligt var, og det for endeel af Kirkens Penge; gode Raad og Erindringer derimod gav han dem i Overflødighed. Han givtede sig med en Borgers Enke, som lærte ham at udlaae smaae Pengesummer til ti pro Cent, og bragde ham i Bekjendtskab med Actiehandlerne.

Med

Med hendes Behandighed fik han solgt Klokkertienesten ved sin Kirke, naar den blev ledig.

Hans Huusholdning var ussel og fattig, men Skylden blev lagt paa Fruen, thi hans Hoiærværdighed hængte altid i sine Boer, eller var til Sygebeføg, eller i andre Christen Kierligheds og gude- lige Forretninger i sit Sogn.

Alle sine Undermænd i Geistligheden behandlede han med Hellighedens hele Stoltthed; dommede strengeligen og lastede for det meste alle sine Ordensbrødres Sæder, ved deres første Indtrædelse i den store Verden, eller medens de kun havde maadelig Forsorgelse; men var Estergivenheden selv mod fornemme eller rige Lægfolk, for hvis Feil han aldrig hverken havde Die eller Dre. Aldrig fornam han det ringeste til nogen Fordærvelse blandt Dommere, Parlamentslemmer eller Ministre, men stedse udlagde alting til det bedste ved alle offentlige Foranstaltninger. I hvadsomhelst Hænder eller ved hvadsomhelst Partie Magten var, saa kunde man altid sikkert regne, at han tænkte som fordeelagtigst derom, og han havde endeel priselige Mundhæld, som han undskyldte alle Statsbomruerter med: *Mennesker ere Mennesker: Erunt vitia donec homines: quod supra nos nihil ad nos*, og flere lige saa kraftige.

Det vilde føre mig for langt, skulde jeg fremsætte hans hele Udfærd; hvor ængstelig han frygtede for Papisteriet; hvor lemfældig han var mod alle andre protestantiske Religionspartier, hiertelig øns-

skende, at man fra hver Side vilde give lidt efter, saa der kunde blive en almindelig Enighed blandt alle Protestanter; hvor han vidste at lempe sig naar hans Tour var at prædike for Hoffet, at intet anstødeligt maatte forekomme, og at alting var indrettet efter de just nu gieldende Meninger; hvor snildelig han banede sig Vej til Bispedømmet ved at skrive imod samme; og hvilke Prober han gav paa sin Hengivenhed for Kongehuset, ved at besmykke en uskyldig afdøet Fyrstes *) Henrettelse.

Begabet med alle disse Guldkommenheder forlade vi ham nu i hans lykkelige Fremgang; da han som saapest stiger op ad den geistlige Stige, hvis Top han har ganske god Rimelighed for at naae, og det uden den Fortieneste af en eneste Dyd, maadelig forsynet med de mindst betydelige Dele af Lærdom, yderlig manglende al Smag, Forstand eller Genie. Og naar han er i sin Høihed vil han naturligtviis vælge til at hale op efter sig, dem, hvis Guldkommenheder ligne meest hans, uden saa var at hans Søner, Fetter eller andre Paarørende kom i Betragtning, eller hans gode Villie blev standset ved dem som have det i deres Magt at skade eller forfremme ham.

*

*

*

Eugenio studeerte paa samme Universtet som Korufodes, og forlod det omtrent ved samme Tid som

*) Karls den forstes, som nu i England kaldes Martine, og til hvis Anmindelse holdes en Bededag hvert Aar den Dag da han blev henrettet.

som han. I Skolen kaldtes han en stor Skielmt, og uhykkeligviis havde han et Anlæg til Poesie, hvorfra tildrog ham mangt et Brev, hvori Faderen udfældte ham, og mangen en alvorlig Trettesættelse fra hans Lærer. Paa Universitetet forsømte han ingenlunde sine Kollegier, men hans fornemste Studium vare dog de Gamle, da han var fuldkommen i det græske og latinske.

Aldrig kunde han drive det til, at faae Plads i et Kollegium, thi man indvendte at han havde gjort Vers, især eet hvori han havde havt Hensyn til en vis Doktor Theologiae, som var berømt for sin Dumbhed. Fremdeles at man havde seet ham hilse skikkelige Fruentimmer paa Gaden; det blev endog beviist at han i et Familie Selskab af en halv Snees Personer af begge Køn, havde dandsket.

Han var en yngre Son af en god men fattig Familie, og maatte da hans Fader døde, tye til London for at see sig om et Levebrød. Han blev ordineret og personel Koptan ved en Sognekirke med hundrede Rdlr. aarlig. En akademisk Ven bragte ham til Vilhelms Kaffehuus, hvor dengang de vittige Hoveder søgte, og han havde der nogen Tid det Uheld at giøre Opfygt. Hans usle Indkomme nødte ham til efterhaanden at sætte sig i betydelig Giæld for en nye Præstefirole, og at skrive nu og da et vittigt eller muntert Stykke, eller at prædike for en Dukat, naar han trængte til et og andet han ikke kunde undvære. Tusende gange blev han rekommandeert af sine poetiske Venner til høie Per-

soner, som en ung Mand af ypperlige Gaver, der fortiente Opmuntring; ogsaa fik han tusende Lovter; men hans Beskedenhed, og en æragtig Kærlighed som lod haant om ideligt Overhæng og Opvartning, tilintetgjorde altid hans Haab, og han maatte staae tilbage for paapassende Dummerhoveder, der aldrig manglede at lade sig see.

Ypperlige Gaver havde han for Prædikestolen, Kun han stundom kunde synes at forfine sine Prædikter lidt for meget og gaae for meget sin egen Tankegang. Men naar der var et Kald ledigt, og de endelig fik ham til at gjøre sin Opvartning hos een af de løvterige Excellenser, saa fik han altid det sædvanlige Svar, at han kom for sildig, da Kaldet just var givet bort igaar. Den eneste Trøst han havde var, at alle og enhver sagde, det var stor Skade, at man ikke kunde gjøre noget for den arme Hr. Eugenio.

Resten af hans Historie kan indbefattes i faa Ord. Kied omsider af svage Forhaabninger og end svagere Ansøgninger, modtog han et Kapellanie i Derbyshire, som indbragte halvandet hundrede Rigsdaler om Aaret, og da han havde fyldt sit fem og fyrrethvende Aar havde han den Lykke at en gammel Ven af hans Fader forfremmede ham til et Kald paa 300 Rdlr., i de meest øde Egne af Lincolnshire, hvor han ganske nedtrykt af de Betragtninger som Ensomhed og feilslaget Haab frembringe, givtede sig med en Forpagter-Enke, og lever endnu ganske ubemærket og glemt, undtagen at een eller anden

Na

Maboe hændelsesviis kan have hørt, at Eugenio var en ganske snild Mand i sin Ungdom.

Winter Fornøielser.

(Af Thomsons Winter).

Nu, under Narets hele Screngthed, i Winterens vilde Dyb, medens aldrig helmenende Vinde aande Iis, være min Tilflugt, mellem den knagende Skov og Strandbredden, som slaes af Solgernes tallose Mængde: En landlig, tryk, eenlig Scene, hvor Ildens røde Skier og Iysenes Glands forene sig, for at oplive Mulmet. Lad mig sidde der og holde høie Samtaler med hine mægtige Døde: Oldtidens Viismænd, ærede som Guder og veldædige som Guder, som fremmede Menneskeslægtens Hæd ved Konster, ved Vaaben, og udbredte Menneskehed over en heel Verden. Grebet ved den begeistrende Tanke henkaster jeg den høialdrende Bog, og dybtgrundende, modtager med Hilsen, de hellige Skygger, der langsomt hævede sig, svæve forbi mit undrende Syn.

Sokrates først, som standhaftig retskaffen i en fordærvet Stat, stod, han allene, mod Tyranners Harme, uovervindelig! Adlydende den hellige Lov af den rolige Fornuft, af denne Guds Stemme i den uadsprede Siel, kiendte han ei Frygt, hverken i Livet eller i Døden. Han, den store Sædelær

delærer; den Viseste blandt Menneskene. Solon dernæst, som byggede sin Stat, paa Retviisighedens vidtstrakte Grundvold; boiende under blive Love et muntert Folk, som end ikke endnu har mistet sin Fyrighed, har endnu den raske særegne Ild, hvorved det straalende mageløst baade i de finere Konsters og i den kiefke Friheds laurbærrige Marker, det smilende Græciens og Menneskeslægten's Stolthed. Lykurg derefter, som strængeligen viis, boiede under den nøiagtigste Tugt, alle menneskelige Lidenskaber. Efter denne, seer jeg, saaledes som han hæderligen segnede ved Thermopylæ, den uroffelige Hærsfører*), der opofrede sig selv, og beviste ved Handling det haardeste Bud, som hiin havde lært. Da reiser, med Redelighed i sit Ansyn, Aristides sig. Ham med det ubesmittede Hjerter, ham gav Frihedens aldrig hylende Stemme, det ædelste blandt Navne, den Retfærdiges Navn, ærende ham, i den rene majestætiske Armod. Endog sin sande Koes bød han vige for Fædrenelandets Vel, og forhøiede en hovmodig Medbeilers**) Navnkundighed. Fremstøket ved hans Omfarg og i mildere Lys fremgaaer Simon med sin blide Siel. Han hvis Aand ved kraftig Opløstelse, afrystede Ungdommens nedtyngende Udsvævelser; udenfor en Svøbe for Persiens Hovmod, hiemme en Ven af hver Fortieneste, hver glimrende Konst. Beskeden og uden Pral midt i Rigdommens Prunk.

*) Leonidas.

**) Themistokles.

(Slutningen i næste Nummer.)

Borger = B e n n e n .

No. 4.

Ottende Aargang.

Fredagen den 22. Januarii 1796.

Anmeldelse.

Da Klassifikationernes Erklæringer angaaende nyt Repræsentant-Valg endnu ei alle ere indløbne, udsættes General Forsamling til Mandagen den 1ste Februarii.

Administrationen for det foreenede Under
støttelses Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Høftved.

Vinter Fornøielser.

(Fortsat).

Nu det hældende Grækenlands sidste Edle, sig dig kaldede til Berøm, i saa forskjellige Lider, takfulde fremsvæve de. Korinthens skionne Stoltshed, Timoleon, med den hældige Blanding af Blidhed og Fasthed, som begræd Broderen medens Tyrannen blødte. Og, ei staaende tilbage for den
Beds

Bedste, de Thebens Tvende*), hvis Dyder forenede i Helte = Samdrægtighed, reiste deres Fødeland til Frihed, til Herredomme, til Hæder. Og saa han, med hvem Athenens Ere sank, efterladende sig intet, uden en Hob af uhumst Bærme, Phocion den Gode, streng i det Offentlige, stedse ubøielig holdende ved Dyd; dog naar i hans ydmyge hæderværdige Bolig, den yndige Fred og den lykkelige Wiisdom glattede hans Pande, o da var ei Venskab blidere end han, ei Elskov sømmere end han. Og saa han, den sidste Son af hin Fortidens Lykurg, det ædle Offer for en forstyrret Stats forgieves forsøgte Redning: Agis, som saae Sparta selv nedstunket til krybende Sierrighed. De to Athenens Helte slutte Raden: Aratus, som en Tidlang bragte Lys igien i den grædske Friheds Siel, der ubesindigen slummede; og han, Grækenlands Yndling og sidste Haab, den tapre Philopomen, som ledte til Krigsvaaben den yppige Pragt, han ei kunde helbrede Staten for. En Hyrde uden Prunk arbejder ham haardelig i sine Marker; eller tordner fuld af Mod og Klogskab mod Fædrenelandets Fiende.

Med barskere Afsyn, kommer et mægtigt Folk, en Helteslægt i sine dydige Lider, som ei fiendte Smitte, undtagen at de med eensidig Kierlighed elsket de for heftig deres Fædreneland frem for Alt. Foran Folkets bedre Stifter, Roms' Lys, Numa, som tæmmede dets røverste Sønner.

*) Pelopidas og Epaminondas.

ner. Servius, denne Konge, der lagde den første Grundvold, paa hvilken den store Republik udstrakte sig vidt over Jorden. Da reise ærværdigen sig de store Konsuler: Fædrenelandets Fader som undertrykkede den naturlige*), siddende i sin Streng-
 hed paa den rædsomme Domstoel. Han, hvem hans uskionssomme Fædreneland ei kunde tabe, Kamill, hvis Hevn kun faldt paa Statens Fiender. Fabricius, alseirende Gulds Foragter; og Cincinnatus, forladende sin Plov, til Fienders Skræk. Dit frivillige Offer**), Karthago, der giennembrød Alt hvad den overraskende Natur satte imod ham, og agtede ei en heel Stats Taarer, da streng Redelighed, da Verens grusomme Bud, mægtigen kaldte ham. Scipio, den blide Hærfører, tap-
 per og menneskelig tillige, som snart giennemløb ubesmitten Hæders Bane, og endnu i Ungdommens Barme, levede i Digtkonstens Skygger, og deelte sin Eensomhed med Venkab og Philosophie. Tullius, hvis mægtige Bøstalenhed standsede en Stund det synkende Romis fremilende Død. Kato den Uovervundne, dydig til Yderlighed; og du, uheldige Brutus, med dit blide Hierte; du hvis standhaftige Arm, drevet ved den strenge Dyd, opløstede Rommerens Staal mod din Ven. Tusende andre kræve endnu Digterens Tribut; men hvo tæller Himmelens Stierne, og synger deres Indflydelse paa denne nedre Verden?

See,

*) Marcus Junius Brutus. **) Regulus.

See, hvo kommer hist i beskeden Pragt, skion, mild og stærk som Foraarsolen, det er Phobus selv, eller Mantuas Hyrde *) ! Ogsaa den store, den vovsomtstyvende Homer, Sangens Fader, han kommer, og ham lig, ved hans Side, den brittiske Muse: Haand i Haand vandre de, gennem Mørket, flux midtvejs op ad høien Hæders bratte Stie. Ei heller udeblive deres Skygger, hvis indsigtsfulde Kunst forstod at røre og bevæge Hjertets Lidenskaber, og frydede ved Skuepladsens Sædelære det henrykkede Athenen; ei heller deres, som sangrige sloge den tryllende Lyra.

J, de første blandt Menneskeslægten, himmelske Selskab, stedse besøger saaledes mine Aften-timer, sparede for Eder, og hæver min opsvævende Siel til Tanker, lignende Eders. Stilhed, du eensomme Guddom, dig antvordes Døren, vogt at ingen trænger sig ind paa den hellige Time, faa udvalgte Venner undtagne, der stundom værdiges at saliggjøre min ydmyge Hytte med forfinet Forstand, velfordøjet Lærdom, luttret Troe, ufsunderet Vittighed, og altid muntert Lune. Eller fra Musernes Bierg nedstiger Pope, at forhøje den hellige Time, og byde den at smile, og ved sin selskabelige Aand at varme Hjertet; thi endskjønt hans egen Homer ei synger sødere end han, saa er hans Løvet dog den elskværdigere Sang.

Hvor er du, Hammond, du den sangrige Skares høieste Stolthed, du som var deres Ven,
de=

*) Virgil.

deres Elsker. O elskede Yngling, hvi bortreves du saa bradt fra vort Haab? Hvad nytter nu den ædle Torst efter Verom, som æggede din brændende Barm; hvad den rige Skat af Kundskaber, tidlig forhvervede; hvad hin ivrige Drivt at tiene dit Fædreneland, blussende i de patriotiske Ynglingers Samfund, som gjøre Landets Navn Ere. Hvad, af, hvad den raske Vittigheds lysudbredende Tryllerie; denne Henrykkelse ved Musernes Sang; dette Venkabs Hierte, denne Glædes Siel, som lode dine Dyder smile i blideste Glæds? Af du vistes os kun, til vor omme Attraes Ydmygelse, for at lære vore nedslagne Forhaabninger, at Livet er Forfængelighed.

Saaledes langt fra al Tummel vilde jeg henbringe Vintermørket, med Venner af høielig Siel nu munter nu høitidelig, alt som Gienstanden stemmede os. Med dem vilde jeg granske, om Naturens grændseløse Bygning blev fremkaldet, nyelig opstigende af Rattens Dde, eller havde sit evige Udspring af den evige Forstand; Naturens Liv og Love og Fremgang og Ende. Derved vilde videre Udsigter over det skionne Gandske aabnes mere og mere for vor mere og mere aabnede Forstand, og hver fordeelt Skionhed forenes for det undrende Die, til Fuldkommenheds Fylde. Da vilde vi forsøge at overskue den moralske Verden, som skiont den synes os forvirret, fremskrider efter høiere Orden; anlagt og fremdrevet ved Wiisdoms fineste Haand, og endende fuldelig i det Heles Hæld.

Den vise historiske Muse skulde dernæst lede os igiennem Tidernes Afgrunde, vise os, hvorledes Riger vorte, henvisnede og sønderfaldt i spredte Stater; vise os hvorved Nationer smile, hvad som giver dem bedre Jord, giver dem dobbelt Soel; og hvorfor de hensmægte under den blideste Himmel i Naturens rigeste Skiod. Under sliq Samtale vilde vore Hierte brænde i os, vilde indaande den Deel af Guddommen, den reneeste Himmelstraale, som lyser i Patriotens, i Heltens Siel. Men var det vor Lod, at maatte dæmpe disse den optændte Siels fyrige Oploftelser, da, hævende os endog over Verlysten, vilde vi lære de stillere Dyder; lære at henglide giennem Skygger og Sletter ad Landlevnets voligste Strøm; eller, henrebne ved Haab giennem Fremtidens mørke Egne, forudsee med alvorligt Die hine Lyksalighedens og Underens Scener, hvor Sielen i uendelig Fremvejt og grændseløs Stigen hæver sig til høiere og høiere Standpunkt, hæver sig fra Verdner til Verdner. Naar da ved dette den alvorlige Tanke slovedes, da søgende Hvile i Forandring, legede vi med den spøgende Indbildnings Skabninger, og idelig dannede disse henilende Malerier, denne forenede Mængde af flygtige, aldrig før samlede Ideer, hvorved den livelige Vittighed opvækker glad Forundring, eller Lunet i Daarskabs Maske, selv alvorlig, fremkalder Latteren som dybt ryster hver Nerve.

Imidlertid fornyer Landsbyen Dødens Jld; medens vel bekræftet og lige saa vel troet, under
al

alvorlig Agtsomhed Spøgelse. Historien gaaer fra Mund til Mund, indtil overtroisk Banghed lister sig ind i alles Hierte. — Eller Mængden i gienlydende Storstue ypper de laudlige Lege. Bondevittighed gaaer rundt, den konstløse Spøg, som rører Hyrdens letfornøiede Hierte, den lange hiertelige Skoggerlatter, og et Kys rap snappet af hojsiddende Pige, der forsættelig ei tog sig i Agt eller lod som hun blundede; nu Hop og Smæk og Ryk, og sprunget tit indfodt Musik's Toner, den dertil svarende Dands: saaledes henglider i Sammen for dem Vinterens Aften.

Staden mylrer i Sværme. Det offentlige Samlingssted, hvor hver Ting er Gienstand for hidtige Samtalers Blanding, surrer af uforstaaelig Lyd. Bildskabs Søuner flyde ned ad den uægte fortryllende Glædskabs uopholdelige Strøm, til brad Undergang. Den fordærvede Siel gribes af Spillelystens Furie, og ned i den fulde Vdelæggelses Svælg styrte hovedfulds Vre, Dyd og Fred og Venner og Slægt og Formue. — Rask hæver sig Dandsen, i lysklare Hoisal, indviklet, udviklet, i tusende lystelige Maader. — Det glimrende Hof udgyder alskens Prunk, større og større bliver Forsamlingen; fra stadselige Klæder, og Lysenes Mængde og tindrende Edelstene og glandsfulde Dien udstraaler de overstrømmer en Glorie Palladset: medens det i sin Sommersoel glade Insekt, Spraderen, letflagrende, udspreder sine meledede Vinger.

Rædsom skrider over Skuepladsen Hamlets
 Gienfærd, stormer Othello, klager den arme Mo-
 nimia og udgyder Belvidera sin Siel i Elskov.
 Skræk oprører Barmen og den smukke Laare lister
 sig ned ad Rinden. Eller den komiske Muse holder
 for Verden dens eget Skilderie, og opvækker listi-
 gen den skionne upartiske Latter. Stundom for-
 høier hun Farverne og maler det skionnere Liv;
 visende hvad som kan pryde Mennesket eller indtage
 Hjertet, i den ædle Bevil *).

*) En Karakter i Richard Strelés Skuespil, the con-
 scious lovers.

Borger = Bennen.

No. 5.

Ttende Aargang.

Fredagen den 29. Januarii 1796.

Anmeldelse.

Fra 1ste og 6te Klassifikation er endnu intet Forslag paa nye Repræsentantere indkommet, hvorfor Mødet indtil videre maae udsættes.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofsved.

Vinter Fornoisler. (Fortsat).

Keen, livfuld og munter er den sunde Dag, men snart forbi. Nær Horizonten hænger i sin høieste Middag Solen i brad Bue over Sønden, og støder kraftløs paa den iisfulde Klint. Et klare Skier beholder Bierget ligesuldt, og føler ei det svage Stød. Maaskee Dalen en liden Stund giver efter for den gienflagne Straale, eller i Skoven Sneeklaserne falde, og Myriader af Edelstene blinke lystelig i det sittrende Glimt, mens vidtspredende de synke. Rundt omkring tordner tæt deres Moerskab, som med Bøssen, og Hunden, der utaalmodig hopper ved Skuddet, gjøre større Medslag i Egnen, end Vårstiden selv, og føregende Aarets

rets Udelæggelser, forfølge det letbenede eller vingede Bildt.

Lystig Gammen deres Attraae, haste, medens hver Menneskegierning er lagt til Hvile, de unge Evende forkippede til det iislagte Vand, spredende sig til forskiellig Moerskab og stoiende Glæde; og munter blandt dem, den lykkeligste af den hele Hob, pidsker den sieleglade Dreng sin omsnurrende Top. Eller hist hvor Rhinen, spreder sine Grene, de mange lange Kanaler, kommer hobediis fra hver Provinds, forgesløs Batavia farendes, og medens paa klingrende Skoiter; ad tusende forskiellige Bete, hængende i Ligevægt de ryge afsted i Krebsløb, raske som Vinden, er det hele da muntre Land som ude af sig selv for Lystighed. Ikke mindre udstrømme Nordens Hoffer en nye Pragt vidt ud over Sneen. Flinker, paa raske Kaner flyve deres kraftfulde Ynglinger, dristig kappende, rundt om den høit gienlydende Bane, medens deres Følelser forhøies ved Skandinaviens Damer eller Ruslands fyldige Døttre, som blussende stærkere ved Aarstidens Paavirkning, tindre trindt omkring.

Det er fuldbragt! Den rædsomme Vinter udbreder sit yderste Mulm og behersker frygtelig det seiervuidne Aar. Hvor dødt henligger Planternes Rige, hvor stumt det syngende! Sysselighed udstrækker vidt sit øde Herredømme. See, forfængelige Menneske, see her dit Livs Skilderie. Mogle faa Aar henglide, og din blomstrende Vaar,
din

din Sommers fyrige Styrke, din adstadige Høst
 hensvinde i Alderdommen, og den blege alting en-
 dende Vinter kommer omsider og slutter Scenen.
 Ha, hvor ere de henne da, disse Drømme om Stor-
 hed? disse vaklende Forhaabninger om Lyksalighed?
 Denne Higen efter Berøm; disse urolige Sorger?
 Disse travle, kummerfulde Dage, disse lystig hen-
 bragte, festlige Nætter? Disse mellem Godt og
 Ondt tvivlsomt omvankende Tanker, som deelte Li-
 vet imellem sig. Alt nu er forsvundet! Dyden al-
 lene overleverer Alt, den udødelige, den aldrig
 svigtende Ven af Mennesket, Ledsagerne til Hædret
 i det Høie. — Og see! den oprinder, den herli-
 ge Morgen; Himlens og Jordens anden Fødsel!
 Den vækkede Natur hører det nyskabende Ord, og
 bradt reiser sig til Liv, i hver forhøiet Form, nu
 evig fri fra Smerte og Dod. Den store evige Plan,
 som indbefatter Alt, og forener det til et fuldkom-
 ment Ganste, viser sig, alt som Udsigten udbreder
 sig videre, mere og mere for Siele::s finere Die.
 I forfængelig Viser, i fortsynede Formastelige, til-
 beder nu overbeviste i Støvet den Magt, den Vis-
 dom, I faa tidt anklagede. Seer nu Aarsagen
 hvi beskeden Forticneste levede i Løndom, og døde
 umærket; hvi det gode Menneskes Lod i Livet var
 Galde og Aands Fortærelse; hvi den forladte Enke
 og hendes Kaderløse piinligen sveltede i Afkrogen;
 medens Yppighed laae i Paladser og anstrængede
 sine usle Tanker for at udfinde uvirkelige Mangler;
 hvi himmelbaarne Sandhed og den ædle Fornuftig-
 hed mærkedes med røde Striber af Overtroens Svø-
 be;

be; hvi den egenbærdige Kummer, denne grumme Fordærver, denne Fiende i vor Barm, forbittrer alt vort Hæld. I ullykkelige Rettskafne, I ædle Gaa, som staae her ubøiede under Livets Tryk; end holder ud endnu en liden Stund, og hvad Eders indskrænkede Syn, der kun en liden Deel, troede et Onde, det er snart ei mere: Vintertidens Storme ville flux være over, og en grændseløs Vaar omgive Alt. U.

Noget om de Fattiges Tilstand om Vinteren.

For nogen Tid siden læser jeg i en Afhandling om Fattigvæsenet, at de Fattige gierne kunde lade sig nøie med en ganske liden Understøttelse af Brænde om Vinteren, fordi de overalt bedre kunde udholde at fryse end de Rige. Jeg fandt dette meget anstødende, falsk og urigtigt, og da det tilige let kunde forlede andre til Haardhed og Ubarmhertighed imod de Fattige, saa foresatte jeg mig lidet nøiere at undersøge denne Sætning. Det som foruden en varm Stue skal beskytte vores Legeme imod Kulde, er tildeels god Føde, tildeels varme og rene Klæder. Fattige Folks Føde er i Almindelighed kun Smorrebrød, tyndt Øl, Kartofler eller andre Riøckenurter efter Aarets Tider. Nogle drikke sig vel og en Kop Kaffe eller Thee og spise Brød dertil istedet for at nyde et ordentligt Maaltid. Andre derimod holde sig skadesløs med Brændeviin for den Mangel, de lide paa ordentlig Føde. Men i Almindelighed nyde de fielden Riød
eller

eller Fisk, med mindre det er bedærvet. De som nødes til at leve paa denne Maade, vilde vist sielden eller aldrig blive fede. Deres Blod er vandagtigt og tyndt. Blodets Omløb er og langformere.

Barmen er naturligvis svagere og mindre, end hos dem, som leve af andre og mere nærende Spiser. At Mennesket i Henseende til Valget af sine Levnetsmidler bør rette sig efter Klima og Aarets Tider, er vel ogsaa en unægtelig Ting. I de hede Klimater, vilde det et være got allene at leve af Kødspiser. Blodet vilde blive tyk, alle Vædsker blive tilbøielige til Forraadnelse, og enhver ubetydelig Sygdom vilde let udarte til en dødelig Forraadnelses-Feber.

I vort nordlige Klima derimod vilde den befinde sig meget ilde, som om Vinteren allene maatte leve af Brød og Haverter. Han vil ikke let i vores Klima kunde udholde noget strengt Arbejde. Han er neppe mæt førend at Appetitten indfinder sig igien. Ligesaalidet kan han udholde nogen Kulde, da hans Legeme ei er forsynet med Fedt, der er en meget stærk Beskytter imod Kulden; først fordi et fedt Legeme har større Masse end et mævert, det varer altsaa længere inden det bliver kold. Dernæst er Fedtet, som næsten overalt beklæder hele Legemet, en meget slet Ledere for Varmen. Den Varme, som oprinder i det menneskelige Legeme, holdes da tilbage af Fedthuden, der omgiver hele Legemet. Jo mævrere derimod Legemet er, desto mindre er sammes Masse, det kan altsaa snarere bli-

blive affislet. Hos dem, som har lidet eller intet Kød, er der ikke noget, som kan holde Varmen tilbage, den omkringværende kolde Luft berøver da Legemet mere Varme, end det kan taale at udvære.

Desuden kommer her en Ting til, som er dette, at fattige Folk i Almindelighed af Uvidenhed og Fordomme, gjør deres Tilstand værre ved at vælge slette Midler til at afhjælpe deres nærværende Onde. For at opvarme deres kolde Legeme, vælge de efter Omstændighederne enten Theeband, Kaffe eller Brændevin, som alle tre ikkun ere slette Palliative imod dette Onde, og mere forværre end forbedrer deres Tilstand. Theeband og lidet Brød vederqvæger rigtigt nok et frossen og hungrig Legeme, og er endog istand til i nogle Dieblik at opvække glade og blide Fornemmelser hos disse Ulykkelige, men hvorlænge varer det. De forsvinde ligesom Dugen for den oprindende Coel. Den Varme, som Vandet frembringer, kommer allene deraf, at det har en større Grad af Varme end Legemets Varme. Men denne er ubetydelig, og udgjør kun nogle faa Grader paa Thermometret, betænker man, at et Menneske i Almindelighed neppe drikker to Pund Vand, og Legemets Masse hos saadanne Folk er 120 Pund, saa bliver den Deel, som kan tilkomme det hele Legeme en tredsindstyvende Deel, altsaa kun meget lidet. Dog virker det varme Vand ei allene ved sin egen specifique Varme, men det virker og som Medicin, nemlig det pirrer Nerverne og derved sætter Blodet i en stærkere Om-

løb og driver Blodet til de ydre Deele af Legemet. Da varm Vand nu ogsaa har den Egenskab at hæve af Krampe og aabne alle Pori, saa maae ogsaa Legemet i Kulden stærkere uddunste. Denne forøgede Uddunstning er ikke tienlig for et Legeme, der har Mangel paa Næring. Først gaaer en Deel af Blodet bort, som skulde give Legemet sin Næring og Fedme; man seer jo i en hidsig Feber, hvor snart en formeret Uddunstning udtærer Legemet. Man seer ogsaa, at de vilde Dyr, som ligge i Dvale om Vinteren, et har nogen synlig Blodets Omløb og Uddunstning, og derfor ikke heller behøve meget til Livets Ophold. Saadan en Dvale om Vinteren vilde være onskelig for mange af vore Fattige.

Et Legeme som uddunster, har den endnu store Uleilighed, at Uddunstningen affisler meget stærk, og Legemet bliver kold, og saadan en fryser nu meget mere, end om han havde ikke drucktet noget varmt, og befinder sig tillige svagere. Kaffe er endnu skadeligere, da den næsten frembringer de samme Tilfælde som det varme Vand, men i høiere Grad, da den virker stærkere paa Nerverne, sætter Blodet i en heftigere Bevægelse, og denne forøgede Blodets Omløb varer meget længere efter Kaffe end efter Thevand, Legemet lider derved meget mere. Kaffe opmuntrer meget for en kort Tid, og hos mange fordriver en og anden ubehagelig Tanke, og hvem vil misunde den elendige et behagelig Dieblif i hans usle Tilstand, omendskiondt han, uden at vide det, maae kiope den saa dyrt

dyrt med Forliis af en ei ubetydelig Deel af sin Formue og Legemets Kræfter.

Brændeviin er det tredie og fletteste Middel, og den er desto værre, den almindeligste af dem alle. Den varmer for en kort Tid, pirrer og opmuntrer Nerverne, svækker tillige Legemet, og jo mindre Føde der er i Maven desto mere svækker den, desto stærkere mærkes endog en liden Part paa Nerverne, og dens oftere igientagne Brug foraarsager da lettere Forstoppelse og Schirrositetæter i Underlivet, end hos dem som tillige spise megen Kiød, Fisk og andre fede Spiser.

En anden Ting som foraarsager, at de Fattiae mere fryser om Vinteren, er deres flette og tynde Beklædning. Menneskets Legeme er af Naturen forsynet med tynd og fin Hud, som slet ikke er skicket til at udholde nogen stærk Kulde eller Frost, hvorfors vi og seer, at alle Dyr som leve i de kolde Lande ere forsynede af Skaberen med en varm Beklædning, saasom varme Pelse eller en tyk Hud. Ja Haarene pleie hos nogle Dyr at vore lange naar Vinteren nærmer sig. Alt dette mangler nu Mennesket, naar han kommer i de nordre Lande, saa maae han erstatte denne Natur Mangel med varme Klæder; naar han nu ikke kan eller staaer i hans Magt, saa maae hans Legeme lide, han maae fryse. Man indvender maaskee, at der er Folk der i temmelig stærk Kulde kan gaae med aaben Bryst og med blotte Fødder i Sneen. Den som skal gjøre det maae have en god Deel i sin Mave, og for det andet saa gaaer det kuns an i middelmaadigst Kulde, i stærk Frost vil Tærne, ja Fødderne selv nødvendigens fryse stive. (Fortfattes).

Borger = B e n n e n .

No. 6.

Attende Aargang.

Fredagen den 5. Februarii 1796.

Noget om de Fattiges Tilstand om Vinteren.

(Slutning).

Desuden saa er den fattiges Klæder ikke alletider rene. Det staaer ikke i deres Magt at vasker dem naar det behøves, heller ikke have de overflødige Klæder at afveyle med. De Klæder, som de have paa, ere i Almindelighed fulde af Sved og Smuds. Dette er meget skadelig for Sundhed, hvorfors man og seer, at de fattige mere plages af Hudsygdomme og Been-skade, end velhavende Folk.

Men det er ikke alt, at de fattige derved udsættes for Sygdom. Saadanne skidne Klæder ere ikke saa varme, som rene; Erfarenhed vil let overbevise enhver som gjør Forsøg dermed, et par rene Uldstrømper for Ex. varmer mere end skidne. Aarsagen er heller ikke vanskelig at indsee, Smuds, Ureenlighed, ere specifique tungere end Ulden, det kan da og imodtage en større Grad af Kulde. For det andet saa er det en bedre Ledere, den Varme, som er i det menneskelige Legeme, gaaer snarere igiennem skidne end rene

rene Klæder. Skidne Klæder trække lettere Fugtigheden til sig, saavel af Luften, som af Legemet's Uddunstning, og det er bekiendt nok, at fugtige Klæder ere intet mindre end varme. Deraf sees, at det er vigtigt i en stærk Kulde ei allene at forsyne sig med varme men endog rene Klæder.

Endnu kommer der en Ting til som er denne: at nemlig den Fattige maae arbejde for at fortjene noget. Stærk Arbejde er i Kulde værre for en fattig end i Hede. Ved Arbejde sveder et udhungret og afmattet Menneske meget mere end andre, da den ringeste Bevægelse angriber deres Legeme stærk, og gjør at en mat Sved nedflyder overalt paa hele Legemet's Overflade. Naar nu den Fattige har arbejdet til Sveden kommer, maae han hvile sig. Sveden der nu staaer paa hele Legemet's Overflade dunster ud, denne Uddunstning forarsager stærk Kulde. Dette er den sande Aarsag hvorfore det er saa farlig at udsætte sig for Kulde og fornemmelig for Træk, naar man er svedig, da den besor-drer Uddunstningen meget stærk. Den som nu er tynd klædt fryser da meget stærkere naar han er svedig. Heraf vil enhver upartisk see, hvor ubesindigt og overilet de handle, som troe, at den fattige bedre kunde udholde at fryse, end den rige.

De Fattige vilde befinde sig meget bedre, dersom de isteden for Thee, Kaffe og Brænvein, anvendte de Penge paa at kiøbe andre Ting, som vare mere nærende og sunde, og som dog ikke kunde koste mere. De vilde derved befinde sig muntre, sunde

dere og stærkere, og ei fryse for meget, som ved deres nu værende Levemaade.

De Levnetsmidler, som de Fattige kunde have for got Kiøb, som for Exempel got Ol er meget mere nærende end de andre nyismeldte. Naar de paa denne Artikel vilde anvende de Penge, som Thee, Kaffe, Brændevin koster dem om Dagen, da vilde mange Fattige kunde drikke en betydelig Deel Ol derfor. Jeg vil forbigaae mange andre Ting, som efter Aarets Lider kunde havees for en taalelig Priis. Ja det var at ønske at adskillige Ting saasom Kiød, Flesk, Smør og flere bleve indkøbte til den Tid af Aaret, da de vare bedst Kiøb, og da solgte i smaae Quantiteter til de meget Fattige, omtrent for samme Priis, som de vare kiøbte. Saadant kunde for det første skee ved de offentlige Stiftelser, som paa det almindelige Hospital og alle offentlige Arbeidshuse, hvor man burde indrette et almindeligt Oplag af alle de nødvendigste Levnetsmidler, som den Fattige nødvendigen bruger, og da det burde foranstaltes paa offentlig Bekostning, burde man ingen Fordeel søge, men allene Skadeløshed, og tilige sørge for friske, nærende og sunde Spiser.

Saadan Indretning vilde meget lette de Fattige og elendiges Naar heri Landet, og kunse være Regieringen eller den offentlige Indretning til megen liden Byrde. At der burde være et skarpt Opsigt over saadan en Institut, naar den ei skulde være mere til Skade end til Gavn, indsees af sig selv

Om de Gamles Skikke og Yppigheder ved deres Giestebuder.

Fra de ældste Tider af have Menneskene, saavel hos de vilde, som de cultiverede Nationer helst forsamlet sig ved Spisebordet, og betragtet Bordfælskabet, som en af de behageligste og vigtigste Forsamlinger. Virkelig saa gjør et Giestebud, saa at sige en Familie af alle Giester, som forsamle sig, det hæver for nogen Tid alle Fordomme og Forskiel paa Stand, giver Giesterne en god Disposition, og gjør dem tilbøielige i et par Timers Tid at ansee hverandre for Brødre. Just derfor dadler Aristoteles Egypternes Sædvane, alletider at spise allene og aldrig i Selskaber, som en uenskelig Skik, og roser derimod Minos og Lykurgs Lov, som endog ordentlig befale venskabelige og broderlige Giestebudde.

Allerede fra de ældste Tider, var Giestebuddene hos mange Nationer det eneste Forsamlingssted til deres vigtigste Raadslutninger. Det var især en Nationalskik hos Perserne og de gamle nordiske Folk. Naar de sidste vilde forsones sig med deres Fiender, slutte Forbund med andre Nationer, vælge Hærførere, gjøre Fred eller begynde en Krig, saa beraadsløge de sig som Tacitus beretter, alletider med hverandre derom over Bordet, fordi Sielen da lettest ytrer sig og lader sig stemme til vigtige Beslutninger. Enhver sagde da ved et Bæger og Festens Glæde frit sin Mening over det Anliggende, som blev

blev foredraget; og det givne Raad, maatte nu være givet af en ædrue eller drukken Mand, blev det antaget. Dagen derpaa blev enhver Meening fra forrige Dag nok engang overveiet, og da først blev Beslutningen taget. Saaledes raadførte de sig ved et Bæger, da ingen kunde forstille sig, og tog først Beslutningen, naar de vare ædrue, da der ikke saa let kunde skee nogen Bildfarelse.

Allerede taler Homer om sluttede Spisefellessaber. De første Christne havde ligeledes imellem sig selv indbyrdes hellige Giestebudde, som de holdte i deres Kirke, hvor enhver bragte sin Ret Mad med sig. Denne Sædvane vedvarede endnu længe efter Apostlernes Tider, thi Kirkefædrene Justin, Martyr, Tertullian og Cyprian tale derom som en gandske sædvanlig Sag. Denne Skik finder og saa Sted den Dag i Dag er hos Hernhuterne, og kaldes Kierligheds-Maaltider.

Grækerne havde et slags Giestebudde som blev anstillet til Erindring om en eller anden berømt Afdød. De fornemmeste Rodier maatte i Følge en Statslov, hver Dag spise med dem, som havde Statsbestyrelsen i Hænderne, for ved denne Leilighed at kunde raadføre sig med dem om Ting, som kunde være nyttig for Fædrenelandet; og derfor maatte de første Statsministre dagligen holde aabent Taffel, for alle dem, som havde noget at foredrage til Nationens Bedste.

En berømt engelsk Læge forsikrer, at han ved en sex Ugers Fasten og Formindskning af Spiisningen,

gen, vilde gjøre den største Helt til en feig Kujon. Marechal de Saxe var saa overbevist om denne Sandhed, at han næsten til alle de Actioner, hvor der hørte Mod og Mand's Hjerte, brugte Engælænderne, naar de netop vare ankomne, og de endnu, som han pleiede at sige, havde Rost-Beef (Oxekød) i Livet.

Den Skik at tillave Most og at drikke den er kommen fra Afrika til Europa. Allerede den hellige Augustinus taler derom, og antager at det foruden Vandet har været Menneskenes allerældste Drik. Dillet skal være opfundet i Staden Pelusium i Egypten, i Aaret efter Verdens Skabelse 2107.

Platos Love tillode ikke allene Drukkenskab, men han befalede den endog i visse Tilfælde, fordi Menneskene i denne Forsatning viste sig ganske blotte, vare ikke i Stand til at forestille sig, og lettere kunde udforskes. Digteren Eschiles drak sig sædvanlig fuld for at gjøre sine Tragædier. Sophisten Aurelius oplibede paa samme Maade sin Geist for at holde sin Tale, og Abbe Verrot skal, ved at udarbejde sin Historie om Maltha, paa samme Maade søgte at begeistre sig, naar han kom til at beskrive Beleiringer og Batallier.

Perserne kiendte og brugte intet andet Mid- del end Vinen, for i piintlige Tilfælde at udforske Sandheder; og man forsikrer, at denne Maade til at udlokke Sandheden og at bringe Forbrydere til Beskiendelsen, har været langt sikrere end alle vore nye Arter af Torturer, for hvilke Menneskehedenmaaе gysse.

Romerne levede i Henseende til Froekosten og Middagsmaden meget maadelig, og gjorde begge meget tarveligt. Deres Hovedmaaltid om Dagen til hvilken de bade Gieste, var deres Aftensmad eller Coena, og deres Vestibule eller aabne Forhuus var Stedet, hvor de sædvanligen spiste, paa det et forborgen Sted i Huset ikke skulde give Anledning til Udsvævelse eller Ryggesløshed. Det var endog forbudet ved forskiellige Love ikke at spise andre Steder end i Forhuset. Men da Romerne begyndte at overdrive og misbruge deres Luxus, bleve og de prægtigste Episefaler indførte. Lucil havde endog flere Episefale i sit Huus, hvoraf enhver havde Navn efter en Guddom, som tillige tjente Huushovmesteren til Efterretning for Etiquetten og Omkostningerne ved det Giestebud, som der blev givet deri. Saaledes for Exempel kostede alletider en Soupee i Salen Apollo efter sin bestemte Priis 50,000 Drachma, eller omtrent 5000 Rd. En af Neros Episefale var især beromt for sin konstige Bygningemaade. Loftet og endel af Sidevæggene dreiede sig ved en skjult Mechanismus om Bordet, efterlignede Himmels Bevægelse, og forestillede de forskiellige Aarets Tider, som afvekslede ved enhver nye Dragt af Ketter. Om Sommeren forestiltes Tordenveir, og man lod Blomster falde paa Giesterne isteden for Hagel, og velsugtende Essenser nedregne isteden for Vand.

Verro fortæller, at det har været Mode hos Romerne, at indbyde Gieste efter Graciernes eller Mu:

Musernes Antal, nemlig ikke færre end tre og ikke flere end nie. Derfor kaldtes og deres Bord Triclinia, Taster af tre Senge, hvor enten kun en eller tvende Giester laae paa saadan en Seng. Keiser Verus indbød sædvanligen Jupiter til Tre tolv Giester til sit Taffel, og August lod ved sine berømteste Giestebudde tolv mandlige Giester forklæde som Guder og tolv Damer som Gudinder.

Romerne brugte og ved deres Giestebudde ikke som vi kun et Bord, men i det ringeste tvende. Det første var besat med allehaande Kød og Fiskspliser, og naar det var affpiist saa blev den borttaget, og et andet fremsat, hvorpaa der fandtes Frugter og alt hvad der hørte til Desert. Grækerne og Osierlænderne, ja selv Hebræerne havde samme Skik ved deres offentlige Fester og Offermaalstider.

(Fortsættes.)

Nicolai Bøtcher.

Borger = Venner.

No. 7.

Ottende Aargang.

Fredagen den 12. Februarii 1796.

Anmeldelse.

Førstkommende Mandag den 15. Febr. holdes Generalforsamling i Understøttelse Selskabet, paa sædvanlig Sted Kl. 5 præcise, da foruden mere nyt Repræsentant Valg bliver foretaget.

For Kasse-Beholdning er indkøbt 10 kongel. østersøiske Obligationer a 75 Rdlr., under No. 2675, 2935, 2999, 3068, 3069, 3959, 4261, 5117, 5118, 5185, i alt Kapital 750 Rdlr.

H. J. Cantor.

J. L. Paludan.

Høftved.

Om de Gamles Skikke og Uppigheder ved deres Gæstebuder.

(Slutning).

I Neros Tider, da Romernes Luxus i Anelement var stegen til en meget høj Grad, havde man Borde af Citrontræ, hvilke kom fra Mauritanien. De vare mestendeels lakerede med Purpurfarve og Guld, og stode paa kunstig udskaarne Elfenbens Fødder. Dio Cassius fortæller, at Se-

ner

neca havde over fem hundrede, paa hvilke han spiste efter Ordenen; og Tertullian roser Cicero, fordi han havde kun et saadant Bord. Man har i Almindelighed intet Begreb om, hvorvidt enkelte rige Romeres Odselhed gif i denne Green af Luxus. Det meest paafaldende Beviis derom giver Keiser Elagabalus denne Krone for alle Graadsere. Lige fra den Tid af han besteg den Romerske Trone holdte han ikke et Maaltid, som jo i det ringeste kostede 60 Mark Guld, eller omtrent 6000 Rdlr. Han var saa phantastisk og udsvævende i sin Appetit, saa han ikke skittede om Retter tillavede af sædvanlig Kød, men lod sig gøre Pasteter af lutter Hanekamme, Paafugletunger, Rattogaler, Ugerhønsæg, Papegøier og Fasanhoveder, og deslige Sieldenheder. Ja han drev sin Galsskab saa vidt, at da han havde hørt at Fuglen Phoenix kun engang var til i Verden, vilde han endelig spise en Phoenix, og bød mange Tusende Mark Guld til Belønning for den, som kunde skaffe ham samme. Hans sædvanlige Ordsprog var, der gives ingen mere velsmagende Sous end Sieldenheden. Disse sieldne Lækkerier bleve ikke tillavede for ham allene, men endog hans Hofkavallerer spiste med deraf. Ja han forede endog hans Hunde og Løver med Fasan- og Paafuglekød. Han spiste og drak aldrig mere end engang af et Kar, omendskiont alle disse Kar i Huset, lige indtil Kammerpotten, vare af Sølv og Guld. I hans Candelabren brændte han intet andet end Balsom fra Judæa og Arabien, isteden for Bøx og Olier.

Da

Da han ikke kiendte andre Tidssfordriv end Taffel-
 let, saa havde han opfundet en egen Art af ond-
 skabsfuld Fornøielse. Han lod nemlig alle Sorter
 af Spiser meget naturlig estergiore af Marmor,
 Træ og Kalk, og dermed besætte et heelt Tafel.
 Ved dette Bord lod han sætte Folk, som han i For-
 veien til det yderste havde ladet hungre, og nu got-
 tede dette Uhyre sine Dine ved at see, at disse Elen-
 dige næsten vare færdige at blive rasende og døe af
 Hunger, ved Synet af Spiser, som paa tusende
 Maader forgieves pirrede deres Appetit. Ofte lod
 han for at fornøie sine andre Gæster og at opvække
 Latter, indbyde alle slags Banskabninger af Men-
 nesker, for Exempel 8 Skallepander, 8 Puffelryg-
 gede, 8 Halte, 8 Dove, 8 Sorte, 8 overordent-
 lig magre og 8 meget tykke Mennesker. Ofte lod
 han sine Gæster drikke fulde, og lod dem i Sovne
 indspærre i et Bærelse med Biørne og Løver, som
 hverken havde Kløer eller Tænder, og betragtede
 igiennem et hemmeligt Vindue deres dødelige An-
 gest og Skræk, naar de opvaagnede og saae sig midt
 imellem disse vilde Bestier. Dette er kun nogle faa
 Træk af denne Erkesfraadfers Levnet, som var Kon-
 ge for alle Fraadsere i Verden.

Det er bekiendt at Romerne saavel som og flere
 af Oldtidens Nationer, ikke sadde ved Bordet, men
 laae. Dette Triclinium eller Bordleie bestod af
 trende Senge, som vare satte i en Halvcirkel eller
 i Form af en Hestesko, indenfor hvilken der blev
 sat et smalt Bord af lige Dannelselse, og paa den ene

Side var aaben for Tienere, saa at det sluttede til Hovedet af de tvende Senge, som paa denne Side havde en tyk rund Pude. Enhver af de tre derpaa liggende Gæster vendte altsaa Ryggen til hans Nabo's Bryst, som laae bag ved ham. Men hvorfor de ombyttede den bekvemmere Maade at sidde til Bords, hvor Armene og alle Bevægelser ere frie, med den langt ubekvemmere Maade at ligge til Bords er ikke med Visshed at bestemme. Rimeligviis kom det hos Romerne, der snart begyndte at blive qvindagtige, af den Bane at bade sig før Aftensmaaltidet. Saa snart de kom af Badet gik de til Sængs, og for samme lod de sig bringe Aftensmaaltid. Lidt efter lidt blev denne Maade almindeligen indført i Rom. Maaskee tog de den fra Grækerne, hvor den allerede havde været i Brug, hvilke de i den Slags Møde ligesaameget og ivrigere efterabede, som vi efterrabe de Franske. At have saadanne kostbare Bordstager, horte og især med til den romerske Luxus, og Elagabolus havde samme af gandske massiv Sølv. Borddugen og Servietterne, hvilke sidste Gæsten bragte med sig, vare sædvanlig af Linnen, men hos Elagabolus og andre rige Hdelande, vare de sædvanligen af Guldstof eller kostbart malet Linnen. Trimachion afstørrede aldrig sit Ansigt og Hænder med Linnen, men alletider med overordentlig fint og blødt indent Klæde, som blev gjort til ham i Afrika.

Ved store og overordentlige Gæstereringer, blev alletider en Gæst valgt ved Lodkastningen til Konge for Gæstebuddet. Denne anviste alle de an-

dre Gæster deres Plads, og havde saalænge Spiisningen varede, at befale over alle, og at afgjøre al Tvist og Strid, som derved kunde opstaae, og enhver adlydede ham uden Modsigelse. Sandsynliggen ligger heri Ursagen til den saakaldte Bønnekonge eller Roi de la Feve i Frankrige. Imellemstunder misbrugte han og sin Myndighed. Saaledes for Exempel besværer sig Philosophen Empedocles over en saadan tølperagtig Taffelkonge, der paalagte ham at drikke, og havde givet den Befaling naar han ikke vilde drikke, at man skulde helde ham Vinen over Hovedet.

Man seer af Herodot, at man i de ældste Tider ikke kiendte Brugen af Bægere og Kopper til at drikke af, men man pleiede at drikke af Horn, hvis Rand de Rige lod beslaae med Guld og Sølv. Saaledes drak Kong Philip alletider af et Horn paa deres Sundhed, som han fortrinligen holdt af.

Romerne oplyste deres Taster med meget zirlige Lamper, som enten hængte i Salene i Klæder, eller stode til Side som store mestendeels sex Fod høie Metal Candelabra, der brændte med flere Bæger. Selv i Kong Carls den femtes Tid var det endnu ikke Mode i Frankrige at sætte Lys paa Bordet, men man lod dem under Spiisningen holde ved en Mængde Betientere, som stode omkring Bordet.

For at beskæftige Sielen under Maaltidet, pleiede Grækerne og Romerne især ved deres Aftensmaaltid at lade noget forelæse. Det var en

egen

egen Kunst at kunde forelæse got, og i ethvert stort Huus, blev dertil allene holdt en eller flere Slaver, som kaldtes Anagnoster; ofte forrettede Herren af Husct, saasom Keiser Severus ved hans Familiebord en Anagnostes Embede. Det var hos Romerne Mode paa denne Maade at forfine Luxus ved Taffelet, og man indbød da i smagfulde Huse til en Soupee, lige saabel paa en underholdende Lecture, som for nærværende paa mit Partie Basset P'ombre, eller Whist. Men i andre vellystige Romers Huse, hvor man bragte Glædens Guder rigere Offer, bleve Gæsterne morede ved Musik, Sangerinder og Danserinder og ved de usædeligste Forestillinger af Miner og Pantominer.

Grækerne i deres glindsende Periode vanhelligede, som de pleiede at sige, aldrig Taffelens Hellighed, de ærede den meget mere ved en geistfuld Underholdning, hvoraf Plutarch har givet os en interessant Samling under Titel af Bordsamtaler. Saaledes morede sig de gamle, tydske og franske Riddere ved at tale over Bordet, om deres Aners Tourneringer og berømmelige Gierninger, og Schytherne gjorde under Maaltidet en krigerisk Musik med Strengen af deres Bue, for ikke at blive qvindagtig ved Glæden og tabe Smagen for Waaben.

Et af de største offentlige Giestebudde var uden Tvivl det, som Cæsar efter sin Triumpf engang gav det romerske Folk, hvilket han, som Plutarch fortæller, spiste ved to og tyve Tusinde Triclinier eller Borde til tre Senge. Regner man nu saadant et Taf-

Taffel kunß til 9 Personer, saa faaer man et Antal af 198000 Mennesker, som paa Cæsars Beføstning spiste ved de 22000 Borde.

Endnu maae jeg berøre en af de besynderligste Sædvaner ved Taffelet. Abyßfinerne nemlig drak og talte ikke førend efter Bordet. Kongen og de Store i Landet holde det for nedrig, og under deres Værdighed selv at komme Maden ind i Munden. De har derfor deres egne Pager, som rebe Kødret i Stykker med Fingrene og puttede dem hvert Bid ind i Munden. De lode sig ikke nøie med en kort Bøn for Maaltidet, men lode alletider de hele Psalmer opramse. Men for at blive desto før færdig, fordeelte de Psalmerne iblandt et stort Antal Bedere, som alle pludrede den frem paa en gang, hvilket gjorde en affkyelig Allarm.

Christelige Paaskelatter.

Først i de sildigere Tider, kort før Luthers Reformation, var der i den christelige Kirke en Skik brugelig, som kaldtes Paaskelatter, hist og her vel og Isarks Latter. Paa Paaskefesten pleiede Præsterne at bringe deres Tilhørere til at lee saa meget som mueligt, ved at fortælle dem lystige Historier og at gjøre løierlige Gestikulationer for dem. Man troede at fordi Folket i Jesu Lidelses Historie havde hørt i saa lang en Tid latter traurige og nedslagne Sager, og havde udmattet sig ved den strenge

ge

ge Faste, saa var det og billigt at more dem igien ved Spøg. Hvo der bedst nu kunde giøre, at den hele christelige Menighed eenstemnigen loe i Discant og Generalbas, var den bedste Paaskeprædikant. Naar saadan en just ikke lige fra Begyndelsen til Enden holdt en Latter Præken, saa havde dog sædvanligen den halve eller den tredie Deel deraf, det til Hensigt. Paa Rubrikerne af den christelig katolske Skiemt, vil man let af sig selv slutte sig til disse Elders Fimhed, de heder Obscoena & omnis generis nugæ, Sioglerie og Narrestreger. For at oplyse det sidste, saa fortalte een, hvor festig Petrus imellemstunder snød Berterne, naar han hist eller her predikede Evangelium. En anden forestillede Siogen paa Prædikestolen, hvorledes han raabte af et hult Træ. Endeligt det tredie Exempel, som Matheus meddeeler, det lyder saaledes. Da Guds Son kom for Helvedes Forborg og stodte derpaa med hans Kors, have tvende Dievle stukket deres Næser for som Slaaen, men da Christus bankede paa, saa at Døren og Laasengik op med Magt, har han affødt Næserne af begge Dievterne. Saadant falde de Lærde paa den Tid risus paschales, (Paaskelatter).

Borger = B e n n e n .

No. 8.

Ottende Aargang.

Fredagen den 19. Februarii 1796.

Anmeldelse.

Da adskillige vigtige Ting, Selskabets indvortes Forfatning og Pengevæsen vedkommende, ikke i sidste Samling kunde blive afgjorte, continuerer Mødet næste Mandag paa samme Tid og Sted; da vi udbede os i det mindste det fornødne Antal af de Hrr. Repræsentantere nærværende.

I Selskabet bleve optagne:

1. Artillerie-Lieutenant Mourier.
2. Skoleholder Petersen, i Suage Bye ved Afsens.
3. Kancellieraad Pehrson, i det udenl. Depart.
4. Boghandler Hegelund.
5. Prokurator Holdt, paa Sarberg i Jylland.
6. Farver Anders Hansen Finnerup.
7. Hofmaler Rudes Enke.
8. Laquai Smith, forhen i Selskabet.
9. Vinhandler Mørch.
10. Høker Dveveg, indtræder i sin Kones Mad.
Andersens No.
11. Muurmester Jens Jansen.

12. Hr. Bramhelst, Bogholder.
13. Hr. Laurik Strus, Lærer ved Gratisskolen.
14. General Adjut. Major v. Bihlefeldt.
15. Major v. Hirsch.

De afgaaede og igien valgte Repræsentantere blive i næste Blad indførte, da vi endnu ei have indhentet Selskabets Erklæringer, om de ville behage at opfylde Selskabets Ønske.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Høftved.

Historien om Bryllupskrands og Bruderinge.

Brugen af Krandsen til visse Høitideligheder tager sig dybt hen i Oldtiden. Den var et Sindbillede paa mangfoldige Ting, hvoriblandt de ældste Ideer, som Folkene have havt derom, synes at være en Betydning paa Uforgængelighed og Høihed. Af denne Årsag faldt man først paa, som Oldtidens Skribentere i det ringeste fortælle, at bekrandsede Guddommen. Kongerne som Jordens Guder, efterlignede snart Kiendetegnet paa det himmelske Væsen, og saaledes fremkom Diademet for de høie Hoveder, som af en i Begyndelsen simpel Krands er udartet til en Krone. Den første som melder om saadan en kongelig Krands er den hebraiske Historieskriver Moses, der hvor han fortæller om den fromme Josephs Skiebne, som Souverainen af Ægypt

Egypten ved et Diadem udnævnte til Storvezier i dette Land.

Lidt efter lidt udvidede sig siden efter Krandsens Brug; som et Tegn paa Vre, Lykke og Glæde, blev den endelig Mode ved enhver Leilighed, som havde nogen Forbindelse med disse tre Ting. Saaledes bekrandsede man Offeret og Offerdyret tilligemed Præsten ved Alteret, for derved at ære Guddommen. Seiervindere bekom og Krands, for at udmærke deres gode Forhold, naar de i Marsken enten havde slaget Fienden eller vundet Prisen i de offentlige Løge, saaledes bleve og de Digtere bæret derned, som værdigt havde besungen deres Helte. Men især var deres Brug yppig ved glædelige Maaltider og Kierligheds Antiggende. Ikke allene Vocalerne bleve bekrandsede, men og enhver Giest, ofte endog med to ja med tre Krands; i det man ikke allene lagde en Krands paa Hovedet, men man bandt og en omkring Lindingene og en tredie om Halsen, eller og lod en hænge paa Brykstet.

Årsagen til denne Bekrandsning skal have været, fordi de Gamle ikke kiendte noget bedre Middel til at stille Hovedpinen, end at presse Hovedet ved Binden. I Begyndelsen bestod disse Baand af uldene eller linnede Sager, siden efter ere de til større Zirak igiennemflettede med Vedbende, Myrter, Roser og deslige, som tillige havde den Nytte, at de fornoiede Sandserne ved deres Farve og Lugt, og ved deres kviende Egenfkab dæmpede den Hede,
som

som kom af Viine og Spiser. Bacchus blev derfor roest som en dobbelt Læge, tildeels fordi han har været Opfindere af Vinen, et saa hyperligt Lægemiddel, tildeels fordi han har bekiendtgjort for de dødelige Brugen af det kielende Vedbende, der saa fortreffelig dæmper Heden i Vandet.

Brud og Brudgom bare disse Krandsse, (som Datteren imellemstunder fik af Moderen og Brudgommen af sin Brud eller og omvendt) som et lykkelig Tegn paa Fuldendelse, tildeels fordi de vare komne til Maalet af deres Ønske, tildeels i Hensyn til Ungdommens overvundne Lidenskab og Drift, men tillige og for at ære Bryllups-Guden Hymenæus. Men disse Krandsse var ikke allene indskrænkede til Personerne af det nye Par, deres Seng, Bryllups-fakler, ved hvis Skin Bruden om Aftenen blev ledsaget hjem til sin Brudgoms Huus, ja imellemstunder bleve selv alle Bryllupsgæsterne bekrandsede. Blev dette Par siden efter for første gang Fader og Moder, saa var det og Mode hos Grækerne og Rømerne her at bruge Krandsse, men som ikke bleve baaren, men som Moderen (imellemstunder og Faderen) som et Tegn paa Glæde hængte paa Døren af Huset. Var det en Søn, som Moderen bragte til Verden, saa hængte man en Krands af Oliegrene, og fødte hun en Pige, saa ophængte man en Krands af Linnet, som et Sindbillede paa de qvindelige Forretninger.

Ikke blot allene de hedenske Folk af Oldtiden, men endog Hebræerne glædede sig ved Bryllupskrandsene,

sene som man kan see af det Kierligheds-Digt, som kaldes Salomons Høisang, og som man kan faae at vide paa flere Steder.

Da der nu ved Christendoms Tider ikke fandtes noget bekiendt Folkeslags, som jo havde giort Krands til Gienstand for deres høitidelige Korretninger, saa blev denne Skik og indført iblandt de Christnes Sæder. Længe undslog sig den christelige Samvittighed for at efterligne Hedningernes Sæder; de holdte Bryllupskrands saavel som andre for et Tegn paa Afguderie, hvormed de ikke turde vanhellige deres Troes Heilighed. Tertullian prædikede endog om Krandsen paa en Kones Hoved, som Tegn paa den skammeligste Utugt, og andre Kirkensfædre forsømmede ikke at lægge deres Troende paa Hiertet, hvor usammelige saadanne Krands vare, og at det var Christi Bespottelse, blot af Letsindighed og til Fornøielse at binde en Krands af vellugtende Blomster omkring sit Hoved, da Kristus i sin ærbørdige Lidelse havde baaret en Krone af Torne. Derved forblev det indtil denne Skrupel forsvandt ved de første christne Keisers Tider, da de paa deres Bryllupsdag saavel satte Krands paa deres egne, som paa deres Bruds Hoveder. Folk efterabede det strax, og denne Samvittighedsnaag kom saasnart af Mode, saa at ikke allene Gregor af Manzianz raadede Bryllups Kædrene selv paa denne Vres-Dag, at sætte Krands paa deres Døtre, men at endog denne Sædvane blev en hellig Ceremonie for Alteret. Naar det forlovede Par var
kom-

kommen i Kirken, saa fandt de paa Alteret, for hvilket de stode iblant udsproede Blomster, den indviede Kalk og derved tvende Krands, som ventede paa dem. Diaconus forelæste Formularen af Kollekten, hvorpaa Præsten efter forrettet Bøn høitideligen paafat den dertil færdige liggende Krands i Navn Gud Faders o. s. v., som ligeledes var indviet ved hellige Formularer.

Saaledes var og Krandsen hos de første Kristne en Deel af deres Bryllups Prydelse; som Værestegn paa deres gode Forhold og Traphæ for det unges Par overvundne Anfægtninger, blev Krandsen igjen ført i Brug tilligemed dens gamle Betydning, hvormed den var overleveret af Hedeninger. Og af hvad der ellers hængte ved den hedeniske Religions Betræk, bleve som ufordragelige med den christelige Religions Ideer borttagne. Siden efter er denne Bryllupskrands bleven uforstyrret i Mode, og er endnu et Kiendetegn paa den lykkelige, som lever den første af sine Ægteskands Dage. Krandsen ved et andet Ægteskab er ikke hyppige og komme snart af Mode, fordi de Christne i de første Aarhundrede holdte igientagne Ægteskaber, om ikke for gandske utilladelige, saa dog for et Kiendetegn paa Vellyst, og ved at borttage Krandsen vilde de i det ringeste nedfætte saadanne Ægteskaber. Deri efterlignede man de hedeniske Romere som tillode den Rone at bære Kydskheds Krandsen, som uden at forsøge flere Ægteskaber, blev kun en Mand hengiven.

Ringen er og en Arvedeel af Oldtiden. Hvis Verkmeester ligger lige saa dyb i Forglemmelse, som den der har bundet den første Krands. Egypterne og Hebræerne betiente sig deraf allerede i de første Tider: fra Egypterne kom den til Grækerne; og fra dem til Italiens Beboerne, iblandt hvilke den især kom fra Etruscherne til Romerne.

I de første Tider af deres Republik betiente de ligesom de nordiske Folk og andre Nationer blot af Jernringe. Guldringe vare i Begyndelsen kun et Fortrin for dem, der i vigtigste Forretninger bleve skikkede som Gesandtere, og siden efter bleve de et Udmærkelses-Tegn for Senatorerne og Ridderstanden. Men da de plebeiske Damer's Forsægelighed begyndte at misunde de unge Ridders gyldne Finger, og en u høflig Lov dog forbød dem Guldet, saa tog de deres Tilflugt til Solvet. Jernet blev kun Slavernes Eiendom, undtagen at man vel imellemstunder saae det, som et Sindbillede paa Tapperheden, paa Fingrene af den der som Helt paa en Triumphvogn heftideligholdte sin Seiersfest.

Eldigere saa fik ikke allene de gemene bestemte Damer's Dunst Lüst, men der gaves og en Tid, hvor man saaledes indsmeddede begge Hænder, at ikke allene enhver Finger, men endog ethvert Finglered, saavel hoire som venstre havde sin Ring.

Den oprindelige og Hovedbestemmelse af Ringen er ikke saameget en Gienstand for Pynten, men meget mere en Signet. Og i denne Bemærkelse er den bleven et saa almindeligt brugeligt Pant for

forlovede. Brudgommen gav sin elskte en Ring, som et Sindbillede paa, at deres giorte Aftale skulde være uroffeligg, og ligesom hermed forseglet. Denne Betydning havde den hos Grækerne og Romerne, saavel som hos de ældste Hebræer og andre Folkesslægter, hvorom Historien melder noget. Havde de første Tilhængere af denne nye Troe med Iver og Hefstighed forkastet den afgudiske Krands, saa beholdte de desto villigere den betydningsfulde Ring, jo renere og fri fra al Religions Overtroe den kom fra Romernes Hænder: og hvor den Fordum blot tjente til Pant for de Forlovede, uden at den var i Brug iblandt Ceremonierne ved Vielser, saa blev den og snart indlemmet i Alterets Høitideligheder, for nok engang at bekræfte det nye Pares Forlovelse for Menighedens Dine. Paa hvilken Haand man bærer Ringen er ikke ligedan hos alle Nationer. Joderne havde den paa den høire Haand. Men andre Nationer, som Græker og Romere bare den paa den fjerde Finger af den venstre Haand, hvor den endnu bliver anbragt. Grunden dertil skulde være, fordi de indbildte sig, at denne Finger havde en Aare, som stod i en nøie Forbindelse med Hjertet. At bære Ringen derimod paa den mellemste Finger, blev anseet som et usædeligt Sindbillede, og derfor ikke brugt.

Borger = B e n n e n .

No. 9.

Ottende Aargang.

Fredagen den 26. Februarii 1796.

Anmeldelse.

S General Forsamling den 15. og 22. Febr. blev i Følge Lovene foretaget nyt Repræsentant-Valg, efterat alle Klassifikationers Forslag i Forveien vare indhentedede; da følgende Hrr. Medlemmer som Repræsentantere fra- og tiltraadte:

1ste Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Kamh. Marschal v. Hauch }
— Geheimr. Grev v. Harthausen } som de ældste
tiltraadte.

Hr. Geh. Amtmand Scheel v. Plessen
Valget ei endnu antaget.

2den Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Renteskriver Muus }
— Kammerr. Hansen } som de ældste

til

tiltraadte.

Hr. Justitsraad Wilken

— Kammer Sekret. Gundelach.

3die Klassifikation.

fratraadte.

Hr. General Adjut. Aboe

— Lieutenant v. Ross

} som de ældste

tiltraadte.

Hr. Kapit. Lieut. v. Thun

— Prim. Lieut. v. Johansen.

4de Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Oberst og Kommand. v. Ammon, som bortreis.

— General Adjut. v. Kirchof, efter egen Begiering.

tiltraadte.

Hr. Regimentsquarttermester Wolqvarth

— Kapitan Becker i K. R.

5te Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Provst Høier, efter Begiering

— Pastor Munthe, bortreist

tiltraadte.

Hr. Pastor Liebenberg

— Organist Fricberg.

6te Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Kondukteur Hassing, ester Begiering

— Professor Gamborg, ligeledes.

tiltraadte.

Hr. Sekretair Myerup

— Professor Nasheim.

7de Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Grosserer Zinn

— —. Colstrop

} som de ældste

tiltraadte.

Hr. Consul Leth

— Grosserer Bassard.

8de Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Sukker Raffin. Købte

— Hørkræmmer Mathæi

— — Stær

— Urtekræmmer Friborg

} som de ældste

} efter Lodkastning

tiltraadte.

Hr. Hørkræmmer Narestrup

— Jsekr. Wechman

— — Lassen

— Tjæehandler Raaslov.

9de Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Muurmester Qvist	} som de ældste
— Buntm. Liebenberg	
— Snedker Harren	
— Blikkenslager Løser	

tiltraadte.

- Hr. Tommermester Hallander
- Bogbinder Westphal
  - Karver Holmblad, den yngre
  - Plattensl. Jensen.

10de Klassifikation.

fratraadte.

Hr. Mægler Wessely	} som de ældste
— Hof-Steengraveur Jakobsen	

tiltraadte.

Hr. W. L. Wallich

Valget ei endnu antaget.

Fremdeles besluttede Repræsentationen, at de Lønnere, som aldeles forsømte den fastsatte Afbetaling, skulde med deres Kautionister indkaldes for Forligelses-Kommissionen efter Lov. 2 R. 6 §., naar de ei inden Martii Maanedes Udgang indfandt sig med Betaling. Ligeledes at de skulde udelukkes af Selskabet, som ei ordentlig havde betalt de tilbragte Ugeblade i Følge Lov. I Kap. 12 §.

I Selskabet bleve optagne.

1. Porcellainshandler Andreas Sabye
2. Kroken Marie Giertrud Røhde
3. Kaptein Henrichsen
4. — — Styrup i Horsens.

Medlemmernes Antal er nu i alt 1737.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

J. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofstved.

Noget om Ordet Nobel.

Blandt de mange Ord som bruges daglig af alle, uden at ret mange have gjort, eller ere i Stand til at gjøre sig selv Røde for hvad de egentlig betyde, er uden Tvivl Ordet Nobel, og de af dette oprundne, og dermed sammensatte Ord. Uden Tvivl var det ikke uvigtigt, om man, hvis det var mueligt, eenedes om Betydningen af dette Ord.

Det var i Almindelighed at ønske, at man saameget mueligt, nøie og bestemt tænkte sig Betydningen af alt hvad man siger. Saavidt man ikke gjør det, taler man dog hen i Taaget, det er, saaledes, at man ikke opfylder Talens Hensigt, og meddeler den eller dem, man taler til, et rigtigt Begreb om hvad man tænkte, og vilde meddele dem

Be-

Begreb om. Men hvorledes kan man med nogen Vished vide, at man meddeler andre sine Tanker, naar man ved de Ord, som skulde være Billeder af Tankerne, ikke selv har tænkt sig noget bestemt; eller naar det er uafgiort, om ikke Ordenes hos andre opvække andre Begreber, end de man selv har gjort sig? Skodesløshed i at afveie sine Ords Betydning, eller i at tale bestemt, vidner enten om Mangl af Forstand, eller i det mindste af Forstands Brug; den forarsager Misforstand eller Uforstand. Væmmer man sig meget til at tale med saadanne halv tankeløse Ord, saa væmmer man sig til, at lade Forstanden ubrugt; man nedstiger derved i det mindste noget fra det tænkende og fornuftige Væsens Værdighed til de ufornuftige Dyr, hvis Skrig eller Lyd vel ogsaa tilkiendegiver hvad der foregaaer sig hos dem, men ligesom Menneskenes ubetænkte Udtrykke, kun paa en ufuldkommen Maade: dog selv de fornuftløse Dyr gjorde man Uret, ved at antage denne Sammenligning som almindelig giældende; Dyrenes Skrig eller den Lyd, de give fra sig, udtrykker for det meste heel bestemt det de have at udtrykke, deres Glæde eller Smerte, Kierlighed eller Brede, o. d. l.; for saavidt taler det Menneske, der bruger Ord, hvis Mæening det ei tilfulde kiender, utydeligere, ufornuftigere, end det dumme Fæ.

Men med somme Ord er det ikke nok, at man ved deres tankeløse, eller kun halv eller ildebetænkte Brug, nedsetter sig til Lighed med de Umælende, eller

eller nedenfor dem, i Henseende til Forstanden. Uforstand eller Forsømmelse af Forstandens Brug, leder vel i Almindelighed stedse paa nogen Maade til moralsk Fordærvelse; men hvad de forskiellige saaledes uforstandige Ords Brug angaaer, da er den moralske Fordærvelse eller Skadelighed med somme meget nærmere forbunden, end med andre. Skieldsord ere saaledes for en stor Deel saadanne Ord, hvis Betydning saa eller ingen med nogen Noiagtighed veed at angive. De betegne kun overhoved Ringeagt for den, de henvendes til. Denne deres Ubestemthed giver, at enhver fortolker dem paa sin Viis, efter sit Temperament og Lune. Man er, ved at bruge dem meget, saaledes uvis om de virke mere eller mindre, end Udskielderen ønskede; om den de siges til, faaer det Begreb ont vor Afstye for hans Handling, som de skulde medføre eller ikke; om han saaledes anseer det, man ved Skieldsordet vilde laste ham af, for mindre vigtigt end det er, og bryder sig intet derom, eller for mere vigtigt end det paa Handlingen kan passe, og derfor anseer forbittret den Skieldende for uretfærdig, og forstokkes. Lad, at jeg skal anføre et Exempel, en Dreng have begaaet en lille Uartighed eller Ubehændighed, hvorfor jeg skielder ham for en Slyngel. Ordet er af en ubestemt Betydning. Er Drengen af letsindig Sindsbestaffenhed, saa tager han det ikke for at betyde ret meget, og vogter sig derved ikke for tiere at begaae det, som Skieldsordet skulde afflamme ham fra; er han lidt

ømmere, saa kan han vel finde, at jeg for en Ubestydighed har ved et Udtryk, som han finder at indeholde meget ondt, behandlet ham for haardt; han anseer mig som en uretfærdig og uforstandig Tyrann, og for hans Fiende, som han foragter og hader; og nu bliver ei allene den Feil jeg vilde lasse ham af, ikke rettet, men han er i Stand til at tilslade sig endnu værre Forseelser, i den Tanke, at de dog ikke kan paadrage ham noget værre end det, han fandt i mit ubestemt Udtryk. En Betragtning, foruden flere og vigtigere, som burde afholde os fra at bruge de, fielden eller aldrig til noget nyttende, stedse lede og moralsk hæslige Skieldsord.

(Fortsættelsen følger.)

Trykfeil i No. 8.

Prokurator Holdt læs: Holst.

Hr. Bramhøist Bogholder, læs: Bram Høist.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 10.

Ottende Aargang.

Fredagen den 4. Martii 1796.

Extract

af

fierde Quartals Regnskab

for

det forenede Understøttelses Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1ste Octob. til ult. Decbr. 1795.

Inde

Indtægt.

	Rdl. $\frac{1}{2}$.
Cassa-Beholdningaen fra 3die Kvartal (see Borgervennen No. 49.)	817. 6.
A. Ugentlige Indkomster i dette Kvartal:	
For Naehl. 7de Aarg. fra No. 39 til 51 incl. og Love til nye Medl.	785. 87.
B. Kvartals-Contingenter:	
1) Fra 1. Julii til ult. Sept. d. A.	109. 66.
2) Restancer fra forrige Kvartal	8. 12.
	117. 78.
C. Laans og Forskuds Afbetaling i alt	167.
D. Renter til 11. Dec. d. A. af Selsk. Obl.	125. 48.
E. Tilfældige Indtægter:	
1) Af Hr. Pastor Maurenbrecher er skienket til Understøttelse for i Aar	10.
2) Laant i Spec. Banken til de be- vilgede Forskuds og Gratificat. Ud- betaling 600 rd. Sp. beregn. med 25 pro C. i d. C. til	750.
3) Paa det undvigte Bud Høiers Bield er af hans Cautionister betalt	27. 40 $\frac{1}{2}$.
	787. 40 $\frac{1}{2}$.
Summa	Rdl. 2800. 67$\frac{1}{2}$.

At ovenstaaende 4de Kvartals Extract er overeens-
stemmende med Administrationens Kontrol, bevidner

S. J. Cantor.   J. L. Paludan.   Høstved.

Udgiwt.

	Rdlr. S.
1) De aarlig staaende Udgiwter:	
For Ugebl. og Dvitt. Erøfning samt Lon- ning. for dette Qvartal	304. 32.
2) Til de aarlige Pensionister bet- talt	144. 72.
3) Efter Repræsental. Beslutning den 2. Nov. d. A. ere de for eengang bevilæede Gratificationer, Hr. Pastor Mau- renbrechers Gave ibet., udbet. med	450.
4) Efter bemeldte Resol. saavelsom en anden Dito af 21. Dec. er af de for i Aar bevilge- de Forskud 1140 rd. bet. i d. Qv.	1090.
5) Extraordinaire Udgiwter:	
a) betalt det under Indt. anførte Laani Spec. Banken med lige Beløb	750.
b) i Renter af dette Laan	3.77
c) til Skræder Lebel, som var con- stituer. i det undv. Bud Hoiers Sted	22.10
d) Til nogle and. mig anviste Reg- ninger	3.24
	<hr/>
Pr. Ballance bliver Cassa. Beholdnin- gen ved 1795 Aars Udg.	779. 15.
	<hr/>
Summa Rdl. 2800. 67 $\frac{1}{2}$.	

Kiøbenhavn, den 31. Dec. 1795.

J. Aagaard.

Selskabets Kasserer.

Anmeldelse.

Tvende Annuiteter ere udtrukne under No. 307 a 200 Rdlr., og tvende andre af lige Værdie ere i disses Sted igien indkøbte under No. 333 og 376.

Administrationen for det forenede Under-
støttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofved.

Noget om Ordet Pøbel.

(Fortsættelse af sidste Nummer).

Ordet Pøbel er ikke meget andet end et Skjeldsord. Det bruges ikkun til at betegne noget vanærende hos den eller dem det anvendes paa; men af hvad Slags dette Vanærende skal være, der skalde betydes ved dette Ord, det have vel ikke ret mange tænkt sig tydeligen. Nok, det er for Mennesker af alle Folkelasser en Afskyelighed at ansees for Pøbel, at bære sig pøbelagtig ad; at leve paa Pøbelviis. Slet ingen, det være hvem det vil, skalde ikke ansee det for en Forhaanelse, naar man sagde ham i Dinene, at det var ham saadant paa-fede paa, uden maaskee de, som drive de skidenste Haandteringer, hvilke dog ikke synderlig fiende el-

ler bruge denne Benævnelse, i det mindste vist ikke anvende den paa sig selv. Det er egentligen kun de lidt fornemmere Folk og opad, som ideligen bruge Ordet, for at betegne hvad de mindst af alt ville gielde for. — Men hvad er saa det, de ikke vilde gielde for?

Almindeligst tænker man sig derved uden Tvivl Folk af uslebne Sæder, Folk der drive det vidt i noget, som kaldes Mangel af Livemaade, et Udtryk af lige saa uklar en Betydning. Pøbel er ikke Mennesker af slette Sæder, slet Dødsforførel, ikke lastefulde eller onde. Man kan være en grov Misbæder, bekiendt nedrig Bedrager, Uresskiender, Drabsmand, Tyv, Mordbrænder, hvad afskyeligt man vil, og dog ikke regnes til Pøblen; man kan og være Pøbel, og dog meget skikkelige Mennesker. Blot Plumshed i Udfærd, Hidfyhed og Kusentasterie synes heller ikke at gjøre Pøbelbenævnelsen paa sig selv: hin paadrager kun Titlen Tølpere, og disse andre Benævnelser, som dog ei ansees saa rædsomme, som det at høre til Pøblen. Hertil ville nok de fleste troe, der tilligemed en Tølpers Egenkab skulde høre nogen Mangel paa Keenlighed eller Retshed, især naar dertil kom noget Tegnet til Fattigdom eller Mangel.

Men dette er kun et Forsøg til et almindeligt Oversyn af de Begreber, der forenes under Pøbelnavnet. Folk af forskjellige Menneskeklasser og forskjellig Tænkemaade ville uden Tvivl angive heel forskjellige Kiendetegn, paa hvad der gjør et Menneske

ske til et Nobelmenneske. Hofpersoner ville nok troe, at hver den, der, naar han fik en Chapeaubas i Haanden, ikke vidste ret om den skulde stikke under den venstre eller den hoire Arm, fortiente allerede, uden videre Undersøgelse, at regnes til Pöblen. En og anden, der giver prægtigt Giestebud, og seer en af sine Giester i Forlegenhed for hvorledes han skal behandle en Artistok, vil allerede deraf have Beviis nok, for at han har det Uheld, at have faaet Nobel ved sit Bord, og det endog om det forlegne Menneske er en indbuden Slægtning eller gammel Ven, en bekjendt god, fornuftig, ærværdig Mand; dog, vel at mærke, er en Mand meget fornem eller meget rig, saa kan han, uden ved sig eller nogen Leilighed at paadrage sig at foragtes som Nobel, frit bære sig ad, som de, der ellers ved deres Udfærd uden Raade fordømmes. I Skuespilhuset vil en af dem som der give Tønen an, fristes til at ansee, som af Pöblen, den Sidesmand, der ved et eller andet Spørgsmaal røbede at han var der første Gang, eller som hyssede, naar hin forstyrrede hans anspændte Ugtpaagivenhed ved pludselig Klappen eller Bravoraab o. s. v. Kort sagt, især de Folk, som giøre, eller troe sig at giøre, nogen udmærket Figur i Verden, ere temmelig snart færdige med at erklære den for Nobel, der er ganske fremmed i det som udgjør hans Herlighed, helst ifald denne Fremmede skulde, tilligemed sin Mangel paa Bekjendtskab med sligt, endnu ytre nogen Folesløshed ved, eller Foragt for, hins Herlig-

lighed. Især troer jeg, at have bemærket, at de Folk, som give sig af med at have Levemaade og den fine Tone, (atter et Ord, hvis vaklende Betydning det vilde fordre for meget Papir her at prøve paa at udfinde noget bestemt af) meest ere tilbøielige til at finde dem Pobel, som ei allene ikke forstaae sig paa, men tillige foragte, hines Finheder.

Det være nu med Ordets hidtil værende Brug som det vil, foragteligt og affkyeligt finde alle Mennesker det, at tillægges det, som passende paa sig. Saa foragteligt og affkyeligt finde de fleste Mennesker det, at de heller gjøre hvad det skal være, end underkaste sig, at ansees af dem, hvis Omdomme de agte paa, for Pobel.

Da det nu slet ikke er almindelig afgjort eller vedtaget, hvad der skal forstaaes ved dette frygtelige Ord, men enhver efter sin Tænkemaade, eller ved at slutte saa løselig af hvad han har seet at have paadraget andre Pobelbehandling, danner sig en Art af Begreb derom for sig, saa følger deraf at forskiellige paa meget forskiellig Maade, men alle af alle Kræfter, arbeide paa at undgaae at regnes til Poblen; men mange ere just dermed saa uheldige, at de netop ved denne Bestræbelse, efter andres Dom, falde i den Ulykke, de saa ibrig stræbe at undsige.

Den, som mærker at Hofkrabaten anseer for Pobel det Menneske, der ikke har Hoffvinget, gjør sig ofte derfor en Umage for at lade som, han ei mangler det, der løber saaledes af, at Mangelen
der

derved kun desmere falder i Dinene, og han bliver latterlig baade for dem, der sætte, og dem der ikke sætte, Pries paa bemeldte Sving. Deraf de mange ækle Bugter, alt for mange unge Menneſker, som komme ind i det, man kalder den store Verden, slaae paa sig, hvorved de i Forsningen kun blive mangelfulde og forknebne Copier af Originaler, der allerede vare latterlige, indtil de siden, naar disse paatagne Bugter og Folder blive disse Copier tilvante, atter blive end latterligere Originaler, som sildigere tilkomme Efterabere igjen copiere paa deres Bus. Deraf Forplantelsen af Latterligheder fra Slægt til Slægt. Som bekiendt bestod den største Deel af vor store Verden, i det mindste nogen Tid tilbage, af Fremmede, eller dog udanske Folk. Naturligt at disse ikke kunne tale vort Sprog rigtigt; men nu kom vore gode Indfødte, og fandt, at hine, som ei vare Pøbel, taledes imod en fremmed Accent, blandede Talen med fremmede Ord, og sammenskruede fremmede Ordføininger; og meget snart punte de deres Gatter og Hierner til ogsaa at fordreie Sproget; og see! lige til vore Dage er det kun faa af vore Landsmænd og Landsmændinder, der komme ind i det, man kalder de høiere Kredse, som jo høres at affnuppe, tilspidse, forskrue deres Modersmaal paa den latterligste Maade, alt for ikke at regnes blandt den Pøbel, som ei agter paa sliq Forskønnelse.

(Slutningen følger).

B o r g e r = B e n n e n .

No. 11.

Sttende Aargang.

Fredagen den 11. Martii 1796.

Noget om Ordet P o b e l .

(Slutning).

Deraf den Afvexling fra Tid til Tid, eftersom de, der give Tønen an, gjøre det for; det nu forsnærvæde, nu andægtlende, nu flanende, nu paa saare tvungen Maade fritladende Væsen, der sees at være almindeligt imellem store Klynger af Mennesketallet, som, ved at tvinge sig de herskende Modelader paa, ikkun arbeide efter at undgaae at anses for Pobel.

Det kunde gaae an, naar Ubestemtheden af dette Ord kun førde til Latterligheder. Men et af de almindeligste Begreb, som sammenfoies dermed, og som man følgerig ei allene maae slye, men det modsatte af hvilket man maa af alle Kræfter søge at vise, er Fattigdom. Vist nok i manges Dine er det ei allene nok at være fattig for at høre til Pobel, men man er ei sikker for did at henføres, naar man ei har Tøne til lige hvad Bekostning det maatte være. Deraf, maaskee mere end af nogen anden Aarsag, den Djævelhed, der i vore,

og til alle Tider klages over, hvorved de Rige for-
 arme sig, eller dog berøve sig Evnen til at anvende
 deres Formue saaledes som de burde, og som
 de ellers ogsaa vilde, og de ubemidlede blive uhykkelige
 Bedragere. Seer man, at man ei, uden at forag-
 tes som Nøbelmennesker, kan lade være at klæde
 sig kostbart, boe kostbart, gjøre kostbare Gieste-
 budde, spille høie Spil, saa gjør man alt dette,
 Pengene, det skal skee for, komme hvorfra de kan.
 Thi til Slutning: det er værre at hedde Nøbel-
 menneske, end at gjøre Fallit.

Fra Lallotteriets første Aaringer erindrer man
 sig heel vel, hvorlunde det var Mode at spille i Tal-
 lotteriet. Den blev anseet for et Nøbelmenneske,
 som ei kunde fortælle om hvor mange Trækninger
 han nu med en Besætning af saa og saa mange
 Rigsdaler havde ventet paa de og de Tal i første
 eller sidste Udtræk. Men veed vel og Folk fra de
 Tider, som da de ingen Penge havde at spille med,
 fik sig fat paa Blanketter til Lotteriesedler, og skrev
 selv Tal og Besætning derpaa, ikke for at bedrage,
 men for at forevise disse Sedler i deres Tegnebog,
 og dermed bevise at de ei vare Nøbel; man veed
 desværre ogsaa kun alt for mange, som heel vir-
 feligen bortspillede hele deres egen, og saa meget
 de kunde komme til med af andres Formue. Den
 Galsskab er nu forbi; man vilde nu vel just ansees
 for Nøbel, om man spillede i Lotteriet. Vel er det.
 Men Nøbelbegrebet var og er dog stedse med i at be-
 stemme heel mange baade til hint og dette.

De forskjellige Begreber, som man til forskjellige Tider har sammensøiet med dette Ord, have fra Tid til anden bragt nu hint nu dette, stundom selve Laster og Udsvævelser i Moden. Er det sandt, at Laster og Udsvævelser virkelig nogentid og nogetsteds have været i Moden, saa er det uden Tvivl let at indsee, at Angsten for at ansees for Pøbel har været det, som har bragt dem i Moden; thi af alt hvad der kan siges om Betydningen af Ordet Pøbel, er det uden Tvivl det fasteste og paalideligste, at det betyder de Mennesker, som ei kiende, ei følge, eller endnu vissere dem, som foragte Moden.

Men hvad betyder da Ordet Mode? atter et af de Ord, det er vanskeligt at bestemme Begrebet af. Derom en anden Gang.

Var det ikke ønskeligt, om man kunde eenes om hvad vort omhandlede Ord Pøbel skulde betyde? og skulde det være umueligt at fastsætte dets Bemærkelse, saa det ikke af forskjellige Mennesker og paa forskjellige Tider skulde medføre alt for forskjellige Begreber? Hvad om man vedtog almindelig, hvad maatte (jeg haaber og troer det) allerede Mange antage, at denne afstødte Benævnelse kun skulde ansees anvendelig paa Mennesker, som med Mangel af den Tækkelighed i Sæder eller Opførsel, der eenes kan være Frugt af god Opdragelse og Omgang med forstandige og gode Folk, foreene en Naahed i Udfærd, hvorved de ei agte paa Anstændighed og Behagelig-

lighed for dem, de omgaaes med, og som i Omgang og Samling med Medmennesker, stedse lade enhver deres Eidskab frit Lob, handle ubesindigen som uanstændigen, og bryde sig ikke om hvem de derved fornærme, forhaane, eller ælte.

Blev dette vedtaget at høre til dem, som Pøbelnavnet skulde passe paa, saa bortfaldt alle de vaklende Begreb, som hidtil synes at regnes med did, om Fornemhed og Ikke-Fornemhed, Rigdom og Fattigdom, Modens Adfærd eller Ikke-Modens Adfærd; men den Afstye, alle føle for at regnes med blandt Pøblen, blev stedse retfærdig, og ledede virkelig til de almindelige Sæders Forbedring og Forædling.

Noget om Moden.

„Hint eller dette er Moden, eller er ikke Moden,“ siger man hvert Dieblik; og er det ikke Moden, saa lægge mange til, at man ikke kan bruge det, at det ikke gaaer an, lader sig ikke bære, eller gjøre, eller taale, o. s. v. Man hører ei fielden siges: „Moden forbyder:“ „Moden befaler:“ „det er Modens Forskrift;“ og heel mange, i nogle Stykker saa godt som alle Mennesker, erkiende saadant denne Modens Forbud, Befaling, Forskrift, vel saa usfravigeligt, som om det var

Kon:

Kongen der havde givet det. Med alt dette tilstaaes det dog ofte, at det Væsen som saaledes fordrer og faaer Lydighed, og som paa en Maade erkjendes i Talebrugen for en Guddom, er hverken viist eller godt, thi ofte tilstaae selv denne Guddoms opmærksomste Slaver, end sige de, som blasphemere, ja stundom trodse, den, at den er en slem Mode, en urimelig Mode, en uegdem Mode, en hæslig Mode.

Jeg siger i Talebrugen selv erkjendes Moden for en Guddom; det hedder nemlig, som anført: Moden forbyder, befaler, foreskriver — men det hedder ogsaa: det og det er Moden. Hvor dette Væsens Befalinger adlydes, er det følgerigen som om vi erkjendte, at dette befalende Væsen virkelig var tilstede, skiont paa en usynlig og uslegemlig Maade, da vi meget vel vide, at f. Ex. den Pude, som efter Forskriften appliceret paa vore Qvinders Mave eller Bagdeel, siges at være Moden, er kun Krølhaar eller Frugtsommelighed; — ligesaa at den Sæk, i hvilken nogle Qvindfolk nu omstunder vanskabe sig, saa de see ud som Krøblinge, hvis Hals stikker umiddelbar op af deres Mave, og hvilken Dragt ogsaa siges nu at være Moden, er det samme Slags Røtteldug, hvoraf andre gjøre sig Klæder, der ere srukke, og ikke Mode; og saa fremdeles.

I denne og enhver stor Stad er der mange af begge Kion, der give sig af med meget nøie at have Kundskab om dette Væsens, Modens, Love.

Men

Men hvad dette samme Væsens egen Natur og Beskaffenhed angaaer, da har jeg derom aldrig hørt eller spurgt noget sammenhængende eller efterretteligt.

Der kunde være de, der faldt paa at troe, at Ordet Mode betydede intet andet end vedtagen Maade, hævdet Skik, som man ikke kunde andet end følge, hvis man ikke vilde udsætte sig for at udmærkes med Haan, enten som for egenfindig Bedhængen ved gammel Slendrian, eller selvflugt Koragt for nyttig Nyhed, eller daarlig Lyst til at udpeges ved Synderligheder. — Hermed vilde man lettelig mærke, aldeles at have taget Feil: de allerfleste Tider erkiendes, i det mindste af dem, som siges tilgavns at forstaae Tingen, intet for Mode, eller for at være efter Modens Forskrift, uden hvad der endnu ikke er blevet almindeligt; saasnart noget, der engang var erkiendt for Mode, sees antaget, fulgt, efterlignet af ret mange, saa forandrer Moden sin Lov, og det siges ei længer at være Mode. For Exempel: den Guddoms, Modens, Folke erklærede for nogle Aar siden korte Støvler at være Moden, og det ansaaes at være efter dens Forskrift, naar man bar saadanne. Da dette havde i det mindste den Bequemmelighed, at disse Støvler kostede mindre end de lange sædvanlige, saa blev det snart meget almindeligt at gaae med de korte. Men strax var det forbi, at de vare efter Modens Forskrift. Den befalede tvertimod nu, at man skulde bære dem meget lange, med store Kraver, saa-

saadanne, som før ingen uden Kudske og Ridesknægte gif med dem; og hvor man nu kom med saadanne, vel besporede, sagde alle de som forstode det, at det var Moden. — Saaledes gif de pynseligere Fruentimmere i adskillige Aar med meget høie Hæle under deres Skoe, hvorved Gangen nødvendig maatte blive vaklende, besværlig og uskøn. Det hundrede ikke, at jo dog dette blev ved at anses for at være efter Modens Forskrift, lige indtil det blev saa almindeligt, at selv de saakaldte ringere Stænders Fruentimmere ogsaa optog denne Skik, og vænnede sig — for, som de haabede, ogsaa at opfylde Modens Bud — til trods Besværligheden at gaae paa de høie Hæle; men dermed blev strax Modens Lov forandret, og de, som vilde adlyde Moden, maae nu gaae med plathælede Skoe, uagtet den forrige, i sig selv naturlige, Skik var bleven dem saa tilvant, at de med endnu større Vanskelighed og Briflen nu gaae paa de flade, end de før gif paa de stulte høie Hæle.

Der har vel og været de, som have troet, at alle de Talemaader, som indeholde noget om Moden, ikke betydede andet end Forsængelighedens Lyst, enten til at lade Rigdom og Overflod see, eller til at prale med Smag og Skionhed; eller i det mindste, at det var Rigdoms og Blodagtigheds evige Opfindelser, for at giøre sig Dragt, og Hunsgeraad, og Livets hele Nydelse saa blød og behagelig som mueligt. — En Smule Opmærksomhed vil

vise, at alle disse Begreber om Moden og dens Væsen ere paa det høieste urigtige.

(Fortsættelsen følger.)

**En Composition, hvorved Træ kan præpare-
res, at imodstaae Ilden til en betydelig
Grad.**

Man tager en Deel calcineret Jern, som faaes lettest ved at bruge den saakaldte Hammerstiel, og tvende Dele calcinerede Been af fireføddede Dyr; disse Dele rives meget fiint og blandes med en Liimsfarve; hermed overstryges Træet temmelig tykt. Skal dette udsættes for den frie Lufts og Veirligts Indflydelse, maa dette Anstrøg igien bedækkes med Oliesfarve. Smaa Pinde overstrøgne med denne Massa indtil en Foskillings Evfelse, vil let overbevise enhver om saadant overstrøgen Træes vanskelige Antændelse.

Efterretningen om ovenstaaende Composition er indsendt af Hr. Mechanikus Smith, og jeg troer, at det vil svare til sin Hensigt, og kunde med Nytte bruges i mange Tilfælde til Sikkerhed for Ildsvaade, saavel ved de gamle som nyere Bygninger. Man overstryger f. Ex. de Tagrender, som ere af Træ med denne Massa, og det skulde være en usædvanlig og nær Ild, som skulde antænde dem. Panelerne i Bærelserne kunde man ligeledes overstryge dermed, og siden male det igien over med Oliesfarve. Maaskee man og kunde overstryge Trap-
perne dermed, da det sidder temmelig fast, og ei let la-
der sig afflide.

Nicolai Bøtcher.

Trykfeil i Anmeldelsen No. 10.
Lin. 2: for a 200 Rdlr., læs: a 100 Rdlr.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 12.

Sttende Aargang.

Fredagen den 18. Martii 1796.

Noget om Moden.

(Fortsættelse fra sidste Blad.)

Det er ikke en af Modens væsentlige Egenskaber, at prale med Rigdom og Overflod. De kan vel ikke nægtes, at de som skulle adlyde alt, hvad der er, eller ndraabes for at være, Modens Forskrift, behøve at være rige. Men meget ofte har det i mange Stykker været, og er, Modeloven, hvad der slet ikke kan være saadan Pral ved. En Hat koster ligemeget, enten den er rund eller trekantet; om Pullen er hvalvet eller flad ovenpaa; et Par aflang-runde Spænder koste ikke mere end et Par firekantede; toppede Knapper ikke mere end flade. Der gaaer ligemeget Tøi i Kiolen enten Kommerne sidde høit eller lavt, enten Kraven er liggende eller opstaaende; og dog vil Moden undertiden have det paa den ene undertiden paa den anden Maade. Undertiden endog vil den ligefrem at man skal see fattig ud. For et Snees Aar eller lidt mere siden, var det efter Moden at gaae klædt i Badmelésfrakker. En Tid var det det modsatte af

af Modens Bud, om man bar Ringe paa Fingrene. Det er nu kun modetrodsende Kuarker eller Pobel, som gaae med kostbare Kørstokke forsynede med Guld eller Solvknappe; de, som ville være efter Moden, gaae i det Sted nu enten med en lille Pind eller med et stort knortet Stykke Brænde i Haanden. At Pral af Formue ei er Modens Hovedsag, vil nærmere siden sees.

Ligesaa tidt er Pral af Smag, eller af legemlig Skionhed, og Dennes Fremstilling i Lys det, hvori Moden bestaaer. Fra den første Tid, man veed noget om Modens Herredom, lige indtil vore Dage, gaves der neppe Exempel som skulde kunne bestyrke denne Meening. Ikke at jo ofte Moden har foreskrevet, eller dog maaskee kun tilladt, et eller andet, som ogsaa reen Smag og sandt Begreb om Skionhed har givet sit Bifald; men at dette endog kun sielden synes at have været Tilfældet, og det saaledes smagfulde og skionne i Modeforskriften snart er bleven tilbagekaldt eller omgiort, viser noksom, at det kun var tilfældigt, om ei, at det var mod Modeguddommens Natur, at være eenig med Smagen. Denne f. Ex. kan vel neppe bifalde noget, som ei stemmer overeens med Begrebene om Reenlighed, om Sundhed, om fornuftig Sparsonhed. Alle disse Begreber bryder Moden sig slet intet om. Det har tvertimod ofte og mange Steder været, ja er i mange Stykker endnu, Modens Forskrift, at see stidne ud; saaledes var det i vor Tidælder Forf. i Moden, at Kniplings Manchetter, naar

naar de vare vaskede, skulde dyppe*s* i Kaffe, paa det at det jo ikke skulde mærkes, om man endog virkelig lod toe Snavset af dem. Saaledes sees Moden for det meste at elske skidne eller blandede Farver til allehaande Dragt, og at forbyde de rene, spillende, stærke Farver, der dog nok uden Tvivl afgjort meest behage ethvert ei ved Banen fordærvet Die. Saaledes have alle Europas Nationer i mange Aar holdt ved at indsole deres Hovedhaar i Fit og Meel, fordi Moden saa vilde have det; uagtet denne Skidsfærdighed ei allene skulde Haarets naturlige Farve, og forstivede dets tækkelige frie Fald, men tillige hæslig tilflyede Klæderne. For at gjøre dette Svinerie end æklere, har man undertiden endog farvet graaegult det Meel, man strøede i Haaret, saa man jo ikke skulde tage Feil af at det var Snavs, og at det desmere kunde ligne almindelig Svinagtigheds Product.

J vis Henseende er det sandt, at Smagens virkelige Fordring er saa vanskelig at komme efter, saa man næsten efter Ordsproget ikke burde disputere derom; skiondt i Gruaden indeholder dette Ordsprog en Løgn, det er, en skadelig Usandhed. Men endog tilstaaet, at man i mange Henseender ei er eenig om, hvorledes Smagen vil have det, saa ere dog adskillige af dens Bud afgjorte og almindeligen erkjendte, saasom, efter det nyss anførte, at Reenlighed skal have*s* des og kiendeligen sees: ligesaa, at al Slags aabenbare Ufornufts end sige Banvittigheds Præg skal styes: endelig, at alt Præg af Usædelighed ligeledes er afflyeligt.

Moden trodser aabentlyst disse simple, af alle
 Mennesker, der ei ere vanvittige, som forpligtende
 erkjendte, Regler. Vi berørte, hvorledes det staaer
 sig imellem Keensligheden og Moden. Der er ikke
 storre Harmonie imellem den og Fornuftigheden i
 Almindelighed. Man tænke f. Ex. allene paa den
 Artikel i Modens Lov om Hatte. Det kan nu være
 hvad det vil med den almindelige Bedtægt, at det
 Stykke Klædemon, der bruges til at bedække den
 Deel af det menneskelige Legeme, som mindst taaler
 Trykning, og mindst behøver Varme, gøres af det
 tykkeste, meest hedende, stiveste Løi, vi kiende, af
 Hattesilt. Det være, siger jeg, dermed som det
 vil; er det ikke beqvemt, saa er det dog temmelig
 varigt. Men hvorledes rimer det med sund For-
 nuft, at disse Hatte, som alle ere forsynede med en
 Kant, hvis Hensigt skulde være at dække over Si-
 nene til deres Beskiærmelse, for det allermeste have
 været saaledes opfæstede, at de ligesaalidt som no-
 gen Nathue dækkede Sinene, indtil man nu paa no-
 gen Tid begyndte at bruge de runde nedslagne Hatte?
 Hvorledes rimer det med Fornuftens Forskrift, at
 Fruentimmerne fæste en Figur af Hat saaledes bag
 paa Iffen, eller paa Snid paa Hovedet, at den
 med en Besværlighed for at bæres, der gjør det
 hele Legemes Bevægelse tvungen, stiv og styg, ikke
 dække deres Dine eller Ansigt, mere end de dække
 deres Skoe? Fremdeles, hvorledes rimer man
 med Menneskesands den Modelov, at vore Been,
 den Deel af Legemet, som fordrer meest Varme,

soms

som meest slider paa det Klædemon, der skal dække den, og der meest er udsat for at besmudses, skal fremfor alle andre Legemets Dele klædes kostbart, nemlig med de meget kostbare Silkestrømper, eller med de maaskee ligesaa om ei mere kostbare fineste Bomuldsstrømper, medens vi uskammeth kan klæde hele den øvrige Krop i uldne eller andre Klæder, som hverken behøve at være fine eller af kiælen Farve? Hvorledes forsliger man Fornuftens Brug med Modens, naar denne vel tillader vore Fruentimmer, i deres Huuse, ja vel og til nogen Pynt, at klæde sig i Tøi, der er lidet kostbart og ikke let at smudse, i broget Kattun eller andet Bomuldstøi, og i mørke Farver; men befaler dem, at have af kostbareste Silkestoffer, og af de kiælneste Farver, der hverken taale Regn eller Soel, Raaber eller Pisse, som ei bruges uden for at dække deres Krop for Kulden, naar de ere i Luften, og deres øvrige Klæder for Regn og Stænk? Man blev aldrig færdig, om man skulde opregne Hundreddeelen af de Stykker, hvori Fornuftens og Modens For skrifter staae hinanden reent modsatte. Nok, at have bemærket, at løfeste Henskiælse som nsieste Betragtning i det hele Modevæsen ligesaa lidt vil finde Begrebet om Skionhed, som i Almindelighed grublende Fornuft at have forestaaet Planlægningen. Naar man i gamle Dage brugte indtil 130 Alen Tøi til et Par Buxer *), og naar vi nu giøre dem af Skind saa trange, at vi behøve et Par haand-

falle

*) See Krünwitz Encycl. Th. 25 S. 311.

faste Karles Hielp til at faae dem paatrufne; naar man i forrige Tider stoppede Riolestiiddene med nogle Pund Krølhaar, og naar vi nu ikke taale Foer under det lette Kasimir; naar fordum Damerne indknebe Livet til fem Tommer, og ombandt de vide Hofter med Fiskebeensskjorte af ni Allens Diameter, og naar de nu belægge sig med Puder bag og for, eller drage en Sæk over sig, som de binde i Poser og Folder lige under Armene; naar man for nogle Aar siden, først i Paris, siden i Europa overalt, klædte sig i de stygge skidne Farver, der kaldes med Navne, som dog vare endnu æflere end deres Udseende, saasom *caca du Dauphin*, *vomissement de la reine*, *boue de Paris* o. a. fl., og naar nu siden begge Kian frisere og klæde sig à la guillotine, og s. v., saa skede det før, og saa skeer det nu, ingenlunde fordi man fandt eller finder det enten skönt eller klogt; men fordi det useete Guddomsbæsen, den Mode, hvis despotiske Bud lydes uden Raisonnering, saa havde befalet det.

For Sædelighedens Bud bærer denne strænge Gudinde ingen større Verbødighed end i Almindelighed for Fornuftens. Hun foragter i sine Forskrifter begge, eller rettere hun har i sin Lovgivning aldeles ikke Hensyn paa dem; hvoraf følger, at disse Bud i Flæng ere stridende mod eller overeensstemmende med Sædelighed som med Fornuft; men det ene som det andet kun hændelsevis.

Skal man troe Rytet, saa har den Qvindel-Mode, at bære Mavepuder og culs de ouatte deres

Oprindelse fra at Prindsesserne ved det *** Hof
 stundom ere frugtsommelige, at deres Hofdamer
 havde den Føielighed at følge deres Exempel, ved
 enten paa samme Maade, eller ved Puder, at skaffe
 sig tykke Mæver, og at Modegudinden nu befalede
 alle de Qvinder, der ei vilde foragtes som hendes
 Utheister, at gjøre ligesaa. Oprindelsen være hvil-
 ken den vil, saa er det dog nok ikke sædeligen smukt
 for Piger, at skaffe sig Udseende af at gaae høi
 frugtsommelige. Naar samme Gudinde andre
 Tider byder alle hendes Dyrkerinder at gaae i Ron-
 nedragt, uden at det falder nogen ind, at dermed
 nogen Andagt skulde være forbunden, saa viser det
 ene med det andet, at der tænkes slet intet hidhø-
 rende ved hendes For skrifter.

Dette bliver end tydeligere, naar man udvi-
 der Synskredsen til de flere Gienstande for Modens
 Anordninger end ene Dragten, til hvilken det hid-
 til anførte maatte synes indskrænket. Som betiende
 er Modens Herredom langt videre udstrakt. In-
 tet, af hvad der hører til det huuslige eller selskabelige
 Liv, er derfra udelukt. Ei blot Form og Farve
 af alle de til Livet hørende Sager, der vare kort,
 følgelig ofte maae fornyes, ved hvilke det og kan
 synes, ja være, ligegyldigt, i hvad Skikkelse det skeer;
 men selv det, som efter sin Natur maatte synes ikke
 sønderlig nogen saadan Afvevling at tilstede, bli-
 ver bedømt efter Modens ustadige Love, og saavidt
 mueligt (stundom endog paa en Maade skient det
 end ikke er mueligt) forandret, og omlempet dere-
 efter. Ligesom vi have Mode-Hatte, Mode-Kaa-
 ber,

ber, Mode-Beste, Mode-Velse, saa have vi og Modeforskrift for Huusbygning, baade i Henseende til Udseende og Indretning, for allehaande Vobstiers Skikkelse, ja for det menneskelige Legems Udseende. Saaledes var det for kort siden, og er maaskee endnu, som meldt, Modeloven, at Fruentimmerne skulde alle være, eller see ud som de være, svangre; saaledes skal de alle have Bryster, som lafste Ammer, det forstaaer sig, eftergiorte af hvad Materie man kan, naar, som Tilfaeldet ofte er, de naturlige enten reent fattes eller manale den behørigte Størrelse; saaledes vil Moden stundom have røde og sunde, stundom gultne og blege Kinder; stundom Fedme, stundom Magerhed.

(Slutningen følger).

Kartoffernes Almindeliggjørelse i Frankrig.

Turgot, som siden blev Financeminister i Frankrig, blev 1761 Intendant i Limoges.

Han indførte i sit District Kartoffelavl. I Forstningen foragtede Almuen Kartofferne, som noget der ikke var at byde Mennesker til Føde. Efterhaanden tog man dog til Takke med dem, da man nemlig saae Intendanten lade anrette paa sit eget Bord med Kartoffler, og de fornemste af Borgene derved fik Smag paa dem. Nu tillod man sig ikke længer at ansee denne Spise, som et ydmygende Kiendetegn paa den yderste Grad af Mangel.

Vie de Monf. Turgot. Lond. 1786 S. 35.

B o r g e r = V e n n e n .

No. 13.

Ottende Aargang.

Fredagen den 25. Martii 1796.

Til Udgiiverne af Borgervens Bladet.

En Mand som elsker sine Medborgere, og derfor ønsker altid at kunne agte dem, maa harmes inderlig, naar han skal opleve noget, som endelig maa give ham Ringeagt og Afsky for en stor Deel af de Menneſker, blandt hvilke han lever. Og da hine Følelſer ere yinagtige, ſaa er det ſaa naturligt, at man klager for andre ſaadan ſin Lidelſe. Dette er nu Tilfældet med mig og ventelig en ſtor Deel flere, ved den Skændighed ſom i diſſe Dage tildrager ſig vor Opmærksomhed. Vi have læst i Adreſavifen et Brev fra et Fruentimmer til Biſkoppen, ſom i ſin Bedrovelſe derover har ophørt med ſin Ribellæſning, (og hvo vil fortænke ham deri) der var ſaa aldeles nyttigt et Foretagende, og fandt ſaa meget Biſald hos alle dem, der ikke ere forfinede nok til at ringeagte Religionen.

Angivelfen i Brevet er enten Sandhed eller Uſandhed. Er den ſand, ſaa maa Kiøbenhavn have en ſtor Deel Menneſker i ſit Skid, der ere fordærvede og nederdrægtige til ſaa høi en Grad, at det overgaaer al den Foreſtilling man hidtil har giort ſig om danſke Menneſker. Ja, det ſom mere er,
hvis

hvis Angivelsen er sand, saa maae Kirkens Betien-
tere, som under hver Bibellæsning vare tilstede, og
ideligen gif omkring paa alle de Steder hvor Træng-
selen lod dem fremkomme, disse Hædersmænd maatte
være Medvidere i de Skændigheder der foretoges,
maatte da være nedstunkne til et ubeskriveligt Dyb
af Nederdrægtighed og Strafværdighed. Hvilken
harmefuld Tanke at skulle leve blandt Menneſker,
der vare saa ublue til at begaae hine Uteerligheder
i Kirken, medens tusende Christne samledes der til
Opbyggelse, eller med Menneſker, der saae slige
Uteerligheder og taalte dem, dulgte dem.

Og nu paa den anden Side; om Angivelsen
er usandsfærdig? — Naar man læser Brevet, saa kan
man ikke andet, end strax fatte Tvivl om Tingens
Sandhed. Det Overdrevne i Udtrykket, de valgte
Ord give tilkiende at her turde være noget der ikke
duer. At ublue Menneſker føre deres Ubluhed med
sig ind i Guds Huus, det lader sig tænke; at Skis-
ger søge store Samlingssteder, det er noget almin-
deligt; men at Ukydſhedens groveste Sierninger
skulde udøves paa saa offentlig et Sted, i den Grad
at det kunde betegnes ved Udtrykket: føre et lider-
ligt og skammeligt Levnet*); at man med Rette
kunde sige Kirken var meget mere **) Ukydſheds

Sæde

*) Dette skal dog ventelig være Meningen af Udtrykket
„der udøves et liderligt og skamfuldt Liv“ — Skam-
fuld er neppe den der begaaer Lidetligheder i Kirken;
han eller hun viser sig just derved meget uskamfuld.
Et Liv udøves ikke; og Handlinger man foretager
falder Levnet og ikke Liv. Phrasen altsaa oversat i
Dansk er nok som den staar her ovenfor.

**) Altes her nok dette Meningen. Thi Brevskriver-
indens Ord, om et større Huus end andre Huse,
kan neppe forståes efter Bogsavet.

Sæde end ethvert andet Huus; at man kunde holde det for en Forargelse *) naar man saae tugtige Dvinder bivaane Bibellæsningen; det er noget som meget vanskeligen troes. Undersøger man det nøiere, saa seer man endnu klarere, at her er hoi Grad af Usandhed. Man tænke sig denne allevegne oplyste Kirke, opfyldt med Mennesker i alle Kroge; hvad skulde vel der kunne foretages, der fortiente Benævnelse, som de der forekomme i Brevet, og som Belansthændighed forbyder at igientages her. Og nu de foromtalte Kirkens Betiente, som kan bevises at have jevnlig gaaet omkring under Bibellæsningen, er det rimeligt at disse Mænd, som ere ingen letsindige Ynglinger, som ellers ingen Anke hviler paa, det man veed, at disse skulde see, taale, og tie med saadanne uhyre Liderligheder. Spørger man fremdeles: har Brevskriverinden seet det hun taler om? Det er ei at formode, uagtet hun saa bestemt siger: Det seer. Der er intet i Brevet, der giver Formodning om, at hun har været Dienvidne til de omtalte Uhydsghedens Sierninger. Hun har det da af Andres Sigende; hvilket bliver saa meget mere rimeligt, naar man læser: at man siger, der er intet større ic. at hun hører allevegne hvor hun kommer, om den Forargelse man giver ved at gaae i Bibellæsningen. Følgelig, Piat og Snak er Grundvolden hvorpaa Angivelsen beroer; hvorpaa den Bestyldning beroer, at mange af vore Medborgere ere ublue indtil Dyriskhed, og at Garnisons-

fir:

*) Skandal, naar det skal have en Mening, er dog vel Forargelse, det er, den Handling ved hvilken Andre blive forførte til eller bestyrkede i det som uret er.

kirkens Graver og Undergraver ere Mænd der enten af Lyst til det Lidelige, eller af Lyst til Stikpenge, have stukket under Stoel med de angivne Ufskyeligheder. Disse Beskyldninger beroe da paa Piat og Snak, saaledes som den ved Kaffe og Thekøpens siirlige Handling, eller ved Spillebordet, medens Kortet gives og Beetskriveren røgter sit Verinde, fremfores med affekteret Accent i Tydsk eller Udansk. Den eneste Guist Sandhed som er i det Hele er da maaskee, at nogle (ikke al Byens) Skisger ogsaa have indfundet sig stundom ved Bibellæsningen; og at det derfor skulde være en Forargelse, at komme der, det troer dog intet fornuftigt Mennecke.

Og er da Angivelsen usandfærdig, hvor harmefuld atter den Tanke at skulle være Medlem af et Samfund, hvori der findes Mennecker der opfinde og fringsprede et Rygte, hvorved, jeg vil ei tale om Manden, hvis Siel maatte bedroves til Døden over denne Ondskab, men hvorved et Foretagende maatte standses, der nu i tre Vintre har været til flere Tusfendes sande Opbyggelse. Mennecker som ei bryde sig om at een af Statens nyttigste Forgere kunde ærgres ihjel; ikke bryde sig om at det sandeste Middel til at udbrede ret fornuftig Christendom, fratages os; slige Mennecker, hvad maae de være? Og dem skal man kalde Medborgere, dem skal man elske, ære, agte?

Seer man nu atter til Hensigten hvori rimeligen sligt et Rygte er blevet udfundet og ombaarret, saa gyder Betragtningen sandelig hverken Biin
eller

eller Olie i vore Saar. Vi kunne nemlig tænke os flere Aarsager og Hensigter, og det turde nok ikke være til Overflod at fremsætte dem, der enkelte eller tilhobe kunne have været virkende.

Bibellæsningsen er hos os noget Nyt. Det Nye maae forfølges; thi det er saa mageligt at hænge i det Gamle, hvorved vi kunne handle som blotte Maskiner. Kan man ikke udgive det Nye for skadeligt i sig selv, eller i dets Følger, saa maa det tilfældige Onde, som derved som ved saa meget Andet kunde vise sig, paaankes, forstorres, udskrives. Det var Eet.

Nu er Bibellæsningsen et nyttigt Foretagende, der kan føre til fornuftig virksom Religion, lede os fra at hænge i Snak og tomme Ceremonier, lede os til at tænke. Alt dette er igien saa saare imod vor Magelighed. Tænke ville vi saa nødig. Gib os Brød og Skuespil sagde Kommerne fordum; gib os Makrontærter og Syngestykker sig vi, saa vi kunne befries fra at tænke. Bort altsaa med det ogsaa, der vil lede os at tænke i Religionen. Det maa bort, koste hvad det vil, altsaa — som her ovenfor.

Utter Kan Bibellæsningsen som sagt føre os til fornuftig, virksom Religion, kunde gjøre os Religionen tier og agtværdig. Nu trække vore Sæder, vor Levemaade os idelig hen til det der ilde forenes med fornuftige Religionsbegreber. Pligters Forfømmelse, Redeligheds Krænkelse, hvortil vort adspredte, flanende Levnet leder, nøder os, ere saa ganske mod det hvad den christelige Religion i Over-

eens=

eensstemmelse med Fornuften kræver; at det skulde være forunderligt, om ikke Mange skulde harmes over alt det, der kunde opvække og bestyrke Agtelse og Kierlighed for Religionen. Saadan Anstalt, naar den ikke kan standses ved Magt, maae vi da stræbe at gjøre farlig, foragtelig, affkyelig; og det skeer bedst ved at sprede slige Rygter om, som det her omtalte.

Saa meget om hvad Tingen selv kunde foranledige; nu et par Ord endnu om hvad Grunde til disse Rygter man kan tænke muelige, i Henseende til Manden, der begyndte Bibellærsningen.

Sagen er nyttig, derom kan vel ikke være to Meninger. Nu frygter den og den og atter den, at Biskoppen kunde af sine tænkende Medborgere æres for dette sit almeeennyttige og saa saare uinteresserte Arbejde. Det stierer dybt i Hjertet; det bør ei taales; nu bør man sige: „han paatager sig for meget — jeg veed ikke hvorfor han vil gjøre det“ — „hvorfor vil just han være den der begynder paa „sligt“ — eller man siger som vor Brevskriverinde: jeg beklager at han spilder sin Tid og Umage *).

Og

- *) Kurios, at den Tid og Umage Biskoppen har anvendt paa Bibellærsningen skulde være spildt. Det var dog lidt vel ukierliat, om vor Brevskriverinde troede at de to, tre tusende Mennesker, der jevnlig vare i Kirken, allesammen der bedrove Uteerligheder. Det troer hun neppe; skulde da paa de andre stille og roelige Tilhørere Tiden være spildt? Nei det troer hun ikke og ingen troer det. Denne Tids og Umages Spilde maae da bemærke noget andet. Da det vil da maaskee, jeg siger: maaskee, sige, at Biskoppen har saa meget andet at tage vare (f. Ex. Oppebørsels og Regnskabsager, Erklæringer at afsæbe i oeconomicke og juridiske Ting ic. ic.) at han ikke bør befatte sig med at

Da naar nu dette ikke vil hjælpe, saa maa saadant udspre- des, for at kyse Manden fra det, han ikke vil lade sig spotte fra.

Endnu værre var den Omstændighed, at Bibellæsning- gen fandt saa særdeles meget Bifald blandt den ufordar- vede Deel af Kiøbenhavns Boraere. Vaisenhuuskirken var sældene fuld, den meget større Garnisonskirke var sældene fuld, og det endnu det tredie Aar, da det ikke mere var noget Nyt. Det var jo utaaaleligt at en Mand skal finde saadant Bifald; der maa arbeides imod. Altsaa: om Af- tenen, hvor saa mange Mennesker samles, der kunde see Uordener, der kan see Uordener, der see Uordener, der see Uffikneligheder ic. ic.

Atter; Biskoppen er en dansk Mand; thi endikönt han taler og skriver godt tydsk, saa er han dog kun en dansk Mand. Hvo har lidt Levemaade og sin Tone, og kan blive lige- gyldig derved. Ja var han en tydsk, eller kun en tydskta- lende Mand, da var det et andet; da var hans Bibellæs- ning til sandeste Opbyggelse, da maatte hans Foretagende forkyndes i Aviser og Journaler; da maatte man paa de forskellige Maader anbringe Ønsket om overordentlig Bes- lønning for saadan en Mand; og den Tanke kunde ikke oprinde i noget Menneskes Hierte, at under hans Bibel- læsning mindste Uansændighed kunde begaaes.

Diffe og maaskee flere Marsager kunne være til det ud- spredte Rygte, hvilket som vi have seet herovenfor er ugrund- det, eller for at bruge det vel ei hovisse, men egentlige Ord: Rygtet er Løgn. Modsiges dette, saa paaligger det den, der har giort Angivelsen og fremfort Beskyldningen, at bevise Rigtigheden. Vel at mærke, at sliat Bevis ikke maa bestaae i de Phraser: „Man siger — hele Byen siger *) man-

at arbejde paa sand Christendoms Befordring. Tan- ken er loierlig; men slyg bliver den, naar man seer at Siellands Biskop roater alle de forskellige ham paa- byrdede Arbeider upaaklagelig, og endda paa tre fire forskellige Maader er frivillig nidkier Arbeider til for- nuftig Religionsfremme. Hvad Kulde han ellers brue denne klageligen besvarede Tid til? Til Gavn? Til l'Hombrabordet? Til Theatervæsen?

*) H e l e B y e n s i g e r, bemærker som bekiendt er, in- tet andet, end dumme eller ondskabsfulde Menne- sker i et par Snese Selskaber, piatte om den Ting uden Undersøgelse, læggaende lidt til det Onde, og ta- gende lidt fra det Gode ic. ic.

mange have seet — jeg har talt med een der har seet det" — Nei her maae i det mindste tvende Dienvidner fremstaae, navngive sig, og bevidne eet og samme Faktum. Da disse Vidner bør være saadanne, der kan og vil see rigtig og kan og vil sige rigtig hvad de have seet. For saadant Beviis fremkommer, tillæges Rygtet og Besskyldningen den ovenstaaende slomme men rigtige Henrøvelse.

Hvad nu herved er at giøre? — Hvad de for omtalte Kirkebetiente ville giøre for at lægge Besskyldningen fra sig om Skiodesløshed og Konnivens, det kommer ikke os Andre ved. De ville selv eller ved Raadforsel med rettsafne Mænd vide hvad de vil foretage i den Sag. Men vi Andre, hvoriblant saa mange Læsere af Borgervennen, vi kunne for det første ikke giøre andet end overtynde Folk, som kunne begribe noget, at Rygtet har saa hoi en Grad af Urimelighed, at det af dem der ei finde Behag i det Onde, maa holdes for falskt og opdigtet af Misundelse, eller Ondskab eller Raadhed. Dernæst var det at ønske, at hver Tilhører ved Bibellæsningsen, som ei har seet noget uanstændigt i Kirken, vilde under sit Navns Underskrift med hosfoiet Embede eller Handtering offentlig paa Tryk give Sandheden Eren, og bevidne at han eller hun ikke havde seet eller hørt i Kirken noget af det Uteerlige og Lidterlige, som Angiverinden paastaar at være saa almindeligt bedrevet i Kirken. Een eller flere kunde samle flige Underskriver; og vore offentlige Blade vilde uden Tvivl gladeligen give Plads for flige Vidnesbyrd. Da, naar nogle Hundrede Kiøbenhavns hæderlige Borgere og Borgereinder viduede paa een Side, saa skulde man troe at den enkelte for Publikum ubenævnte Angiverindes Besskyldninger mod Kiøbenhavnernes Sædelighed paa den anden Side, maatte være fuldeligen giendrevne og magtesløse.

Borger = B e n n e n .

No. 14.

Ottende Uargang.

Fredagen den 1. April 1796.

Anmeldelse.

Da der var 2de Gange Repræsentant-Samling i afvigte Febr., og intet af Vigtighed har været at foredrage i denne Maaned, saa bliver ingen Forsamling holdt førend i næstkommende April Maaned, som da nærmere skal blive bekiendtgiort her i Ugebladet. I øvrigt meldes: at Hr. A. L. Warborg har modtaget Repræsentant Valget for 1ode; men at der endnu mangler een for 1ste Klassifikation; og af Selskabets Kasse-Beholdning er anbragt i 5 Kongl. østersøiske Obligationer nemlig 4, No. 366, 6582, 6583 og 7933 a 70 Rd. 280 Rd. og 1 Obligation No. 1188

	75
i alt	355 Rd.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

J. Cantor.

J. L. Paludan.

Hofved.

Om

Om Moden.

(Slutning see No. 12. S. 96)

Alt, hvad der hedder Manerer, det er ei blot i Almindelighed Gebærder og Fagter, men Maaden at bære sig ad paa i allehaande Daad, er Modens ideligen afvejlende Bud underkastet.

Til at skielne imellem hvad der blot hører til Maaden at handle paa, og hvad der hører til Handlingen selv, udfordres en ofte ei ubetydelig Grad af Skarpsindighed, hvilken, det jeg har mærket, aldrig af Moden har været paabuden.

Heraf det Særsyn, at ei allene Handlemaade, men selv Tænkemaade, Grundsetningsystem for Handlingerne, sees at staae under Modens afvejlende Bud. Ei blot Menneskenes Adfærds ydre Skikkelse, men dens indre Bessæffenhed indrettes og omdannes efter den. Ei blot Alvorlighed og Munterhed, Suurseenhed og Blidhed, Buthed og Artighed, o. d. l. sees at afveyle med hinanden fra Tid til Tid, som Moden vil; men man vil have bemærket, at disse Afvejlinaer gaae dybere end til Overfladen; at Adfærdens Modepræg virkeligen fra Tid til Tid indtrykkes i Charactererne, saa disse afveyle som andet Modevæsen; at Alvorligheden stundom er bleven til Pietisterte og Sværmerie, ærligen meent eller hyklet; Munterheden andre Tider til Letsindighed, Tankeløshed, Glanerie og Krivolitet: Suurseenheden stundom til Trevenheden, Dorskhed, Føleløshed; Blidheden

andre Tider til Raadhed og Bildskab, eller Klauhed, og taabeligt Følerie: Butheden stundom til Barbariskhed, Grusomhed, Terroristvæsen, Cansculottisme; Artigheden andre Tider til Sleskhed, til Træskhed, eller til Raadhed, til Sæders Tøilesløshed, Evir og allehaande Lidelighed.

Er det allerede ikke ligegyldigt, om Menneskene, i hvad der angaaer Dragt, Huusgeraad, og Kornsielser, eller Fagter og Gebærder, lade sig af Modens Tyrannie tvinge til Daarlighed, til ødelæggende og Menneskeværdet dog allerede virkelig forringende Uforstand; det bliver i høieste Maade alvorligt, om det er sandt, at de indrømme denne rædsomme Guddom Magt over Hjerter og Hoveder, Ret til at afgjøre, om velgiørende Dyder, eller elendiggiørende Laster skulle være den almindelige Characters Hovedbestanddele. Men hvo, som betragter med ringeste Opmærksomhed Tingenes afvejlende Skikkelse i Verden, kan nægte, at alt det opreguede, og flere de stridigste Gaensker have paa de forskiellige Tider været saaledes herskende, som anden Mode, ja erklærede at være Mode; at være det, hvori da Moden bestod; det man maatte vise, hvis man vilde gjælde for at være efter Moden, og ei foragtes som en modetrodsende Stakkel? Der er til alle Tider mange, som trodse Moden, som ikke lade deres Hat opfæste paa ny Maaner, eller deres Kiøle omskiære, hver Gang Moden forordner anderledes end før; der er og stedse mange, som i Character og Sæder ikke bryde sig om

om Modeloven. I det ene som i det andet er det vel og saakaldt ringe Folk, og de der leve langt fra de store Steder, som længst gjøre Modstand mod Modens Tyrannie, og ei heller nogen Tid ganske opfylde Modens Love; men skiondt Iansommere komme de for det meste dog efter; og Forfælleren bliver at disse sidste ikke begynde paa at efterleve en Modelov, hvad det saa er for en, førend den i den fornemmere Verden er sat ud af Kraft ved en anden.

Ei allene fordi det i sig selv er vigtigere, hvad der angaaer Tænkemaade og Character, end hvad der kun vedkommer den ydre Adfærd, Pynt og slegt, ligger der mere Magt paa hvorledes Moden adlydes i første end i sidste Henseende; men da det ikke staaer i enhver's Magt, at adlyde Modens Lov i Henseende til det udvortes, at skaffe nye eller forandrede Klæder, og Mobilier hver Gang det paabydes; men alle derimod have, uden Hensigt til Formuen, lige god Evne til at forandre Grundsaetninger og Forholdsregler, saa burde man uden Tvivl endnu naere vogte sig for hvad man i hin end hvad man i denne Henseende indrommede den Ret til at bestemme. Ja, om man end blindt lod Bestemmelsen at Garderoben, og Krisuren, og Borddækningen, og Stuepynten, og Wisitvæsenet o. s. v. hore hen under hendes Departement, saa gjorde man dog nok ikke ilde i, stedse at betænke sig vel, inden man overdrog hende Herredom over Forstand og Villie, inden man besluttede, at lade det beroe paa Moden, om man skulde have Religion eller ikke; om man

man skulde følge eller trodse Sædelighedens og Anstændighedens Love; om man skulde bruge sin Forstand eller ikke; om man skulde være Fiende eller Ven af sit Fædreland og af dets Regiering; om man skulde være Terrorist eller Moderat; om man skulde følge sin hyn eller denne Lærebygning, i hvad det saa er der handles om; om man skulde være dydig eller lastefuld, ja lykkelig eller ul lykkelig. Man vælge hvilken man vil af disse Yderligheder, og man vil uden Tvivl finde Exempel paa, at den engang har været efter Modens Forskrift; ja, da denne Gudinde synes aldrig at have yndet Middelveien, men, i Pynt, som i Sæder, stedse at foreskrive det Overdrevene, vil man neppe finde sand og virkelig Moderation, men altid en eller anden Yderlighed at have været det, man maatte holde sig til, for at fyldestgøre hendes Bud.

Det vilde fordre en her uanvendelig Vidtløftighed, om jeg skulde fremdrage af Historien, Dagens og den forbigangne, Exempler for at stadfæste at alt dette saaledes forholder sig. Vor nærværende Tidssalder har desuden i en ikke meget lang Række af Aar stillet enhver Tingenes tænksomme Betragter, en heel Deel meget mærkelige Modeafvekslinger i Sæderne og Tænkemaaden for sine Det er, at jeg dog ikke skal lade den forhaanden værende Erfaring ganske uberørt, kun lidt mere end een Generation, siden Andagtsvæsen og Bededagsminder vare den herskende Mode. Dette gif af Moden, og Indifferentismus eller planløs Frivolitet

litet kom maaskee i Stedet — eller der var i saa Henseende en Aabning i Modelovgivningen. For et Snees Aar siden, eller omtrent, blev Wertherianismus eller Siegvardianismus Moden; efter nogen Tids Forløb blev denne pøbelst; og reen Føiesløshed, en Udfærd, hvormed man troede at efterligne et vist europæisk Folks Sæder, men egentligen kun efterlignede dets bestindiske Colonister eller dets raaere Almue, blev da for Lydskere og os (som alt for ofte kun ere disses Aber) Modevæsenet. Den Tid gik ogsaa forbi, og i den franske Revolutions første Aaringer blev fransk Politik, Friheds og Ligheds Prat (saa kalder jeg ingenlunde forstandig sandhedsøgende Granskning om hine Menneskene i høieste Maade vigtige Anliggender; ei fornuftig Frihedskierlighed, eller Begreberne om den Lighed imellem dem, som ere lige gode, lige forstandige, lige nyttige, hvilke Begreber hine politiske Tildragelser bragte mere i Gang, men som derfor hverken fremstode eller faldt med dem) for en lang Tid saa ganske Modesagen, at man imidlertid lidet eller intet mærkede til noget andet Modens Bud. Den Periode er ogsaa forbi, og hin Passiar ude af Moden; og nu — — — dog, hvad der nu er Modevæsenet, vedkommer det ikke disse Blade at forkynde, i det mindste er det ikke mig vedkommende, her at handle derom.

Ere endog Tænkemaade, Grundsatninger for vore Ytringer og Handlinger, Moden underordnede, saa kan det ei længer, naar
vi

vi bemærke, at der er Mode i alt hvad der hedder Videnskabelighed, synes selsomt for dem som kan betænke, at der i de fleste Videnskaber er saa saare meget hypothetisk, saa mege der hviler paa vovede Gietninger. At den *Vatolina* i alle Videnskabeligt, som gjør, at en heel Deel selv af Videnskabernes ikke blot Overfladesbestuere erkjende, at de beherskes af Modesætninger, af Modeforfattere, ja af Modeprincipier, virkelig er Modevæsen, antaaet paa den omhandlede Gudindes dispotiske Bud, sees, synes mig noksom tydeligt af den Overeensstemmelse mellem de videnskabelige og alle andre Moder; at nemlig læs om f. Ex. Stikkelsen af en Soelbat, af en Riols Suit o. s. v., som engang er kommen tilgavn ud af Modeloven, findes siden stedse, indtil det ved en nye Modelov igjen bliver indført, at være i høieste Maade hæslig, dum, latterlig og foragtelig; saaledes finde ogsaa Videnskabernes Modfolk stedse de Theorier, de Sætninger, den Lære, de Forfattere, de Skriver, de Videnskabsproducter, som enaang ere ude af Moden, i høieste Maade hæslige, dumme, latterlige og foragtelige, og sølgelig oasaa de, som betrædes at ynde eller bifalde noget saaledes forkastet, indtil et nyt videnskabeligt Modebud maaskee igjen bringer det i Anseelse. Hvo veed ikke, f. Ex. at en fransk Traaødie, være sig en af Racines, Corneilles eller Voltaires Mesterværker, de for det fuldkomne Ideals Realisering erkjendte Stykker endog, ere efter Modens nu i Tydskland og her gjeldende Love, flau, æle, affmagelige, og de latterlige og dumme, der ei æles ved dem — indtil Moden igjen borttager det over dem udsendte Anathema? — Dog det er sandt, hvad der hører til de skionne Videnskaber maatte maaskee ansees især at høre under Modens Departement; men har man ikke ogsaa Mode i alle andre Videnskaber? Er der ikke med somme Videnskabsmænd, som med visse andre, der have tilvænnet sig en Mode, at de ikke ville give Slip paa den, endog naar der, som ogsaa undertiden et Tilfældet, noget bringes i Brug, der er

sien ynligen klogere, bequemmere og bedre? Er det anderledes med de Physikere, der holde saa stift paa deres Phlogiston, mod Preistens, Lavoisiers, og vor Hauchs antiphlogistiske Theorie, end med de godt Folk der trods Sundhed, Bequemhed, og alt Begreb om Behagelighed holde endnu paa de krusede Varykker, der vare Mode i deres Fædres Tid? og have vi ikke fra Tid til Tid evige Modeforandringer i Theologie, i Philosophie, ja i selve Medicinen? Er der ikke Modemedicamenter, Modeprækener, ja til Forunderlighed! Modesandheder?

Stor er Modens Vælde. Der er, saaledes som Sagerne hidindtil staae, neppe noget Haab for Fornustten, som den stedse synes at ligge til Fjelds med, til at seire over den. Man maatte da undersøge, ved hvad Middel Moden udøver sit Herredom, og skaffer sine Bud saa meget adlydede, mere end hver anden jordisk Magt.

Jeg har forhen givet et Vink om, at dette Middel bestaaer ene i det rædsomme, der ligger i Ordet Pøbel, da den virkelige eneste Straf, der truer dem, som sidde Modens Bud overhørige, er at forvises fra at reagnes med blandt skikkelige Mennesker (gens comme il faut) til Pøblen. Drive vi det til at bestemme og forandre (jeg kalder det, rette) det Begreb, eller det Ubegreb, man hidtil har søiet til Pøbelnavnet, saa det ei tillægges andre end ælle, usædelige, ubesindige, andre ved deres Adfærd uskyldigen fornærmende Folk, saa, troer jeg, mister Moden alt det skadelige, det mod Fornuft og Menneskelysfaliighed stridende af sin rædsomme Magt; og det kunde da blive Mennesker tilladt, uden at forfølges med Haan, at klæde sig, boe, forlyste sig, tænke og handle saaledes, som fornødig Stræben til egen og Medmenneskers Lyksalighed krævede det, eller som de med sundt Overlæg best forstode at anstille denne Stræben.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 15.

Ottende Aargang.

Fredagen den 8. April 1796.

(Indsendt).

Den ulykkelige Ildbrand, som fortærede en saa betydelig Deel af Staden den 5. 6. og 7. Junii forrige Aar, har givet Anledning til, at tænke paa Brandanstalternes Forbedring, hvoraf Sprøjternes Indretning er ikke det mindst betydelige. Allerede i Februar 1795 har jeg givet en Afhandling og Tegning paa en, efter mine Tanker, forbedret Sprøjte. Denne min Indretning blev, efter Ildbranden, for saavidt antagen, at jeg fik Befaling at forfærdige en Sprøjte efter min egen Plan, denne var færdig i November 1795, og staaer nu paa Løshuset. Endstjønt denne Sprøjte er adskillige Gange prøvet i Overbærelse af kyndige Mænd, som kan bevidne, at den giver en stadig Straale, saa ere der dog nogle, som troe, at jeg har givet den for liden en Windkiedel. For at vise, at jeg heri ikke har handlet uden Overlæg, og at det ikke er en Mangel ved Sprøjten; vil jeg offentlig angive min Grund, hvorfor denne store Sprøjte ikke har faaet en i Forhold større Windkiedel: jeg paastaar, at een og samme Kraft umueligt kan sammenpresse Luften saa

mes

meget i et stort som i et lidet Rum. Forestiller man sig for Ex. 2 Cylindre af lige Høide; men den enes Grundflade at være en kvadrat Tomme, og den andens en kvadrat Fod; og at en Kraft af 10 Pund kan sammenpresse Luften i den mindre saaledes, at den kun opfylder det halve af det Rum, den indtog førend Kraften blev anvendt; saa maae der anbringes en Kraft af 1440 Pund for at sammenpresse Luften i den store Cylinder til samme Grad af Tæthed, som i den mindre; thi da den større Cylinders Grundflade er 144 Gange større end den mindres, saa maae der en 144 Gange større Kraft til at frembringe samme Virkning i den første som i den sidste. Mængden af det Vand, en Sprøite kan give, beroer paa Størrelsen af Støvlerne og ikke af Vindkiedelen; men at Sprøiten giver Vandet fra sig i en stadig Straale, dette skeer ved Trykket af den i Vindkiedelen sammenpressede Luft. Vil man forestille sig 2 Sprøiter, af hvilke den ene har Vindkiedel, men den anden ingen, men ellers af lige Størrelse og Beskaffenhed, og at der paa dem begge gives med samme Kraft lige mange Slag med Stemplerne i et Minut; saa vil den ene unægtelig give lige saameget Vand, som den anden. Forstuelen bliver allene, at den, som har Vindkiedel giver Vandet i en stadig Straale, og den anden vil sprøite stødeviis. Vindkiedelen paa en Sprøite er det samme som Svinghiulet paa en mechanisk Maskine; den fordeler Kraften og gjør at den virker jævnt. Ingen vil vel kunne nægte, at baade Svinghiul

hul og Bindsiedler kan gøres uforholdsmæssige og for store. Det var uforførligt, om jeg paa nogen Sprøite havde gjort Bindsiedelen paa Stump; men utilgiveligt vilde være, om det var skeet ved en Sprøite, som skulde være baade større og bedre indrettet end de almindelige. Førend jeg begyndte paa den, har jeg gjort flere og igientagne Forsøg med Modeller, for sikkert at finde det rigtige Forhold imellem Bindsiedelen og Støvlerne, og adskillige Prøver har overbevist mig om, at Bindsiedelen paa enhver Sprøite bør være saa stor som Indholdet af begge Støvlerne.

Just dette Forhold er fulgt ved den nye Sprøite jeg har forfærdiget, og at Bindsiedelen er hverken bleven større eller mindre, er langt fra ikke skeet tilfældigviis, men efter modent Overlæg, og i den ivrigste Hensigt, for at kunne frembringe en Sprøite der gjorde den beste Virkning.

Kjøbenhavn, den 25. Martii 1796.

John Smith,

Machinist.

Om Tassenspillere.

(Forkortet af Beckmans Beyträge zur Geschichte der Erfindungen. IV. B. I Stück.)

Ved Tassenspillere forstaaer jeg ikke blot dem, der for at fortjene Penge hurtig og færdig vide at dreje

dreje og bevæge deres Hænder, Legeme, eller hvad de har for sig, og derved paa en uskyldig Maade bedrage Tilskuerne, og, som man siger, forblinde deres Øjne, saa de bilde sig ind at see eller høre det som de dog virkelig hverken see eller høre; men til Tassenspillere regner jeg ogsaa Liniedansere og Equilibrister, de som for Penge vove usædvanlige og efter Anseende farlige Legemets-Stillinger, og de som reise om med konstigen afrettede Dyr, saa kaldte Automater, og andre Kunstverk, der formødelst deres hemmelige og ubekjendte Indretning frembringe forunderlige Virkninger.

Før man foragter disse brødløse Konster, disse Goglerier, Bedragerier, disse Bagateller der kun more Pøbelen, maatte man tage Følgende i Betragtning:

De uundværligste Konster og Haandteringer vare de første og blive evig de ypperste. Men da disse vare tilstrækkelig besatte, og havde faaet saa mange Mennesker, som kunde have deres Levebrød derved, saa faldt de andre, der ikke derved kunde blive ansatte, paa den Idee, at more hine naar de vare trætte af Arbejde, og at lade dem give sig noget af deres Fortjeneste derfor. Hvilken en stor Mængde Næringsveje gav det ikke Anledning til! Og deriblant ere adskillige som have vidst at skaffe sig Rang foran de uundværligste Konster. Under denne Rubrik af Moerskab høre ogsaa Tassenspillere.

Alle Politikere paastaae, man maa søge at formere Indvaanernes Antal, men den Grundsaetning er dog kun rigtig under den Betingelse, at man kan anvise flere Fortjenester end der allerede er. Thi Stoddere har vi nok af. Alle vore Haandteringer ere ikke allene besatte, men endog overcomplete. Vore Landmænd behøve ingen flere Karle og vore Haandværksmænd ingen flere Svende, end de allerede har; vore Regimenter have deres fulde Antal; til alle Embeder og Betjeninger ere der gamle Candidater og for mange Surnumeraire. Maae vi da ikke være tilfreds med, at Nøden endnu finder paa noget Nytt at fortjene noget ved, om dette Nytt end var noget man gjerne kunde have undværet. Bedre er det jo dog i al Fald, at den der nu engang ingen yndværlig Konst har lært, hvis Ungdom er gaaet bort med at tjene andre, og som af en eller anden Uarsag kommer ud af sin Tjeneste, søger at fortjene sig Livets Ophold ved at moere andre, end at han enten skulde tigge eller stjele.

Brødløse ere disse Konster ikke; de føde godt deres Mand. Rigtig nok erhverves Sevinsten med alt for liden Møje til at der skulde være synderlig Forslag deri, og gemeenlig fortære disse omrejsende Folk paa ethvert Sted næsten alt hvad de har fortjent, der, saa at Politiet ogsaa for den Sags Skyld gjerne kan tilstøde dem nogle Dages

Ophold *) . Dog har jeg ogsaa kjendt nogle, der sparede saa meget sammen af deres Fortjeneste, at de

*) Heri er den danske Lovgivning ikke enig med Autor; thi deri hedder det i Forordningen af 27. October 1773: „Da det ved Forordningen af 21. Martii 1738 er forbuden Compedian spillere, Viniedandsere, Taskenspillere, og dem der holde de saakaldede Lykkepotter, at indfinde sig i vore Riger Danmark og Norge; saadant Forbud og ved vores Rescript til samtlige Stiftamtmand af 11. Junii 1772 er igientaget og uden Undtagelse extenderet til andre Omløbere, der lade deres Spil og Konster see, med videre; saa, da slige Omløbere kun søge at udsue vore fiere og troe Undersaatter, og at bringe dem til, paa en unyttig Maade at udgive deres Penge, dem de siden føre ud af Landet, have vi allernaadigst funden for godt, herved et allene at igientage og Kiærpe bemeldte Forordning og Rescript; men ville og udtrykkelig have dette Forbud extenderet til dem, der omløbe med Dyr, eller andet saadant, som de udgive for rart og usædvanligt og lade samme see for Penge. Saasnart slige Omløbere sig her i Riget maatte indfinde, bliver det dem betydet, strax at vende tilbage og forsoie sig ud af Landet. Dersom de efter saadan Advarsel endda forblive i Landet og øve eller forevise deres Konster eller Nariteter med videre, skulle de tiltales og straffes, ei allene med Confiskation af det de saaledes have med at fare, men og med anden vilkaarlig Mulct fra 20 til 100 Rdlr. Thi byde og befale vi“ 2c.

de endnu paa deres gamle Alder kunde gaae ind i en sikker og fordeelagtig Næringsvej.

Lillob og Biesald mangler dem ikke lettelig, naar de kun har noget usædvanligt at fremvise med en Fripostighed, som de maae vide at indrette efter Tilhørernes Beskaffenhed. De fleste Menneſter holde gierne ſaa meget af at ſtuffe og ſtuffes, at de endog ſtundom give Penge derfor, ſom man kan bevise med alle Slags Forgyldninger, vægte Scene, og tusinde andre Ting, der ikke ere det, de lade. Jeg veed ikke, om Montagne ſaa lige har Ret, naar han anſeer det for en Svaghed ved vor Dømmekraft, at vi gierne vil ſee en Ting blot fordi den er ſielden eller ny, vel endog fordi den er vanſkelig at ſaae, om den forreſten ikke er til nogen Nytte. Efter mit Begreb er det den os medfødt Nyſgierrighed, Driveſtieren til vore Kundſkabs Udvidelse til nyttige Foretagender og Underſøgelſer, og ofte Foranledningen til brugbare Opdagelſer.

Sandt er det, diſſe Bøglere komme ſielden frem med noget, der kan ſynes underligt for hvem der ere bekiendte med Naturlære og Mathematik; dog, diſſe ſee ogſaa ofte gierne ny driftige og ſkiulte Anvendelſer af de dem bekiendte Sandheder, ja mangengang tage de deraf Anledning til at anbringe Underſøgelſer og Udtydninger. Ofte overile de ſig ſaaledes, at de troſte ſig til at forklare det de ikke tilfulde har underſøgt, hvorpaa Pegestiken for dum og Skakſpilleren ſamt de talende Maſkiner i vor

vor Tid ere frappante Exempser. Ikke fælden fæer
 det, at det som Uvidenhed først anvendte til Leeg,
 Forlystelse og Bedrag, siden forvædles til nyttigere
 Brug. Af det Skyggespil, hvormed Savojardes
 ren moerer Nobel og Børn, tog Liebefühn Anled-
 ning til sit Solmicroscop. Og — at jeg skal anfere
 et Exempel der maae kunne overbevise mine Læse-
 rinder — Konsten at faae Vandet til at fryse til
 Is om Sommeren eller paa en heed Kakkellov,
 tjener nu til at forfriske Gæsterne efter de kostba-
 reste Retter. Indianeren finder Edelstenene, hvor-
 af Europæerne gjør Brillianter. Men om endog
 alle Lastenspillerkonster ikke vare andet end Forly-
 stelse for den mindre cultiverede Deel af vore Med-
 borgere, saa var det vor Skyldighed, at unde den
 Slegt, der ikke har Raad eller Lyst til at tage Deel
 i Operaernes kostbare Trylleries.

Borger = B e n n e n .

No. 16.

Attende Aargang.

Fredagen den 15. April 1796.

Om Tassenspillere.

(Fortsættelse)

De tjene ogsaa til mere end til den blotte Tidfort; Almuesmanden faaer derved paa den behageligste Maade Underviisning om et og andet, og det er en reen Modgift imod Overtroe, imod Troe paa Mirakler, paa Signen, Manen, Forgjorelse, og imod anden sliG Gift for den menneskelige Forstand, som vore Forfædre plagedes saa meget af. Hvor Almuen ofte moerer sig med Skyggespil, Electricitet, Spejlers Anvendelse, Magnetens og Phosphorus's Virkninger, og sliGe Ting, der lykkes det neppe nogen at kysse den med Sligt eller trække dens Penge til sig for Mirakler. Og bedre er det dog, at Almuen, naar den endelig vil narres sine Penge fra, da bliver af med dem til Tassenspillere end til Præster. Da hine mangle den hellige Kaabe, saa opdages og kjendes Bedrageriet snarere, og har da ingen Magt til at skade. Endnu 1601 blev anlagt Proces mod en konstig afrettet Hest, den blev anseet

seet for at være forhexet, og den blev brændt. Nu er siden slige Ting saa ofte bleven seete i Kjøtternes Nabo-lande, at selv maaskee den spanske Inquisition snart vil skamme sig ved at udskrive disse Dyrs Næmhed og Lærernes Taalmodighed og Guildhed for Djevelens Verk.

Efter disse forudskikkede almindelige Anmær-ninger gaae vi nu over til enkelte Taskenspillerkon-ster.

Det Blændverk, at udspye Ild, som endnu den Dag i Dag meget beundres af Uvidende, er meget gammelt. Da Slaverne i Sicilien, omtrent 150 før vor Tideregning, gjorde Opstand og gru- somt hævnedes den lidte uretfærdige Behandling, var der (efter Florus's og Diodori Siculi Beret-ning) en Syrer blandt dem, navnlig Eunus, en listig og dristig Karl, som havde havt mange un- derlige Hændelser, og derved lært en heel Hoben. Han roste sig af usje Omgang med Guderne, var sine Medslavers Drakel, og beviste sin guddommelige Sendelse, som Skik og Brug er, med Mirakler. Naar han i hellig Kaserie vilde sætte Mod i sine Kamerater, blæste han, medens han taledes, Lue og Gnister ud af Munden. Historiekriverne for- tælle, at han fyldte en Rødskal, som der var bo- ret Hul paa i begge Ender, med en gnistrende Ma- terie, tog den i Munden og blæste Gnisterne ud. Nu omstunder gjør man den Konst bedre. Man
ruf

ruller saa meget Hør eller Hamp sammen som en Bøffelkugle er stor, tænder det paa alle Kanter saa det næsten opbrændes, vikler, imedens det endnu brænder, Hør derom, saa bliver der temmelig længe ved at være Jld deri. Konstneren tager ufor- mærkt denne Kugle i Munden, blæser saaledes, at Jlden i Kullet igien opflammes, og en Mængde smaa Gnister fare da ud. Han vover intet derved, naar han kun trækker sin Aande til sig igjennem Næ- sen og ikke igjennem Munden. Med samme Konst beviste Bar-Cocheba, under Keiser Adrian, for de lettroende Jøder, at han var den forjættede Messias.

Til Konsterne med Jld have de Gamle ogsaa allerede vidst at betjene sig af Naphtha, denne flyg- tige mineraliske Olie, som tænder sig naar det kom- mer Luften nær. Plutarch fortæller, at man i Ec- batana overraskede og fornsjede Alexander den Store med hemmelig Brug af Naphtha. Han, Plinius, og Galen, og andre have allerede bemærket, at det hvormed Medea udrettede alle de Ulykker, har væ- ret denne fine Olie. Creusa's Creons Datters Klæ- der vare besprængte dermed, da hun nærmede sig Offerilden, gik der Jld i dem; og det har man vist altid betjent sig af, naar Offerne paa en usynlig Maade fængede Jld. Præsterne har til alle Tider været Tassenspillere hos Enfoldige.

Man har i nyere Tider ofte beundret Folk, der gif paa Gløder eller gloende Jern, eller kunde bære

bære det i Hænderne, somme med Lænderne. Ved Slutningen af forrige Aarhundrede gjorde en Engellænder ved Navn Richardson megen Opsigt dermed. Herved kommer, som det lader, alt an paa, at faae Huden paa Hænderne eller under Fødderne saaledes hærdede, at den bliver ganske hornagtig og uden Følelse, saa at de under Huden liggende Nerver ere sikke for Beskadigelse, som om de vare betryggede med Sko og Handsker. Saadan en Hærdelse bliver der, naar Huden bestandig trykkes, brændes, stikkes, eller paa anden Maade skeer Overlast; saaledes blive den stittige Sneygtes Fingre ved idelig Stikken hornagtige, ligeledes deres Fødder der altid gaae med deres bare Been i det hede Sand, og deres Hænder der arbejde i Jlden.

Da jeg i September 1765 var ved Kobberværket Avestad i Dalekarlien, var der en af Arbejderne, som, naar man gav ham et Par Skilling at drikke op, tog smeltet Kobber i Haanden, viste os det, og saa slængte det. Han holdt sine Fingre, hvis Hud var som Horn, tæt sammen, holdt Haanden først nogle Djeblig under Armhullet, for, som han sagde, at faae den til at svæde, slog saa med den flade Haand hen over den med smeltet Kobber opfyldt Støbske, tog noget deraf, og bevægede, i det han viste det frem, Haanden meget hastig frem og tilbage. Ved at betragte den mærkede jeg en Lugt som om der var Jld i Horn eller Læder, men Haanden skadede intet. Denne Kunst har de svenske Bergverksfolk alle

allerede i forrige Aarhundrede viist Fremmede; thi Regnard saae det ved et Kobberverk i Lapland 1681. (S. Allgem. Histor. der Reisen. XVII. S. 308.) Det er meget sandsynligt, at Mennesker der bære gloende Jern, eller gaae derpaa, som jeg selv har seet i Amsterdam men i nogen Afstand, saaledes ogsaa i Korbejen gjor deres Hud hornagtig. Noгле praestaae, det skeer derved, at de ofte dyppe den i Vitriolspiritus; men andre siae, det skeer ved Saf- ten af visse Planter; og somme forsikre, at de blot behøve i lang Tid meget ofte at gnide Bomolie ind i Huden, som rigtig nok er Maaden til at faae Læ- der til at blive som Horn.

Til dette Konststykke finder man ogsaa Spor i de Gamles Skrifter. Paa Bjerget Soracte i Etru- rien helligholdtes aarlig en Fest, hvorved Hirper- ne, som boede ikke langt fra Rom, gik paa Glø- der, og nød derfor visse Fortrin af Senatet i Rom. I Castabala i Cappadocien ved et Diana's Tempel gik Qvinderne ogsaa paa Gløder. Af et Skrift af Varro, som ikke mere er til, har Servius anmær- ket, at Hirperne ikke saa meget stolede paa deres Hellighed som paa at de tilgavns havde tilberedt deres Fodder (Hirpini ambulaturi per ignem me- dicamento plantas tingunt).

Jeg veed ikke alt hvad der er skreven om den fordoms brugelige Retfærdiggjørelses Maade, da den Anklagede maatte bære gloende Jern til Bevius
paa

paa sin Ustyldighed; men det er jeg stadig overbevist om, at det og har været Præstebedragerie og Taskenspillerkonster. Som bekendt var det kun ved svagelige Personer, som ikke kunde gaa i Tvekamp, især ved Munk og Gejstlige, for hvis Sikkerhed der var sørget ved det mislig Tvekamp var dem forbudt, at denne Kendselsprøve havde Sted. Prøven selv skeete i Kirken, aldeles under Gejstliges Bestyrelse; de læste Messe, indviede den Anklagede og Jernet, bestænkede med Vievand, gjorde selv Jernet gloende, og benyttede sig, ligesom andre Gøglere og Taskenspillere, af alle disse Omstændigheder for at forvirre Tilskuernes Opmerksomhed. Den Anklagede maatte i Forvejen i det mindste i tre Nætter og Dage være under deres Opsyn, og lige saalænge igjen siden efter. Før og efter Prøven traf de noget paa Hænderne, forseglede Overtrækket, og tog siden igjen Seglet fra; det første, som de sagde, for at hindre at Hænderne ikke skulde blive kunstig præparerede, og det andet, for at see, om de vare forbrændte.

Altsaa, thi det følger deraf, kjendte man en kunstig Tilberedelsesmaade; ellers havde man ikke høvt nødig at søge at forekomme den. Rimeligviis har man, ved de Personer som skulde være ustyldige, brugt de 3 første Dage til at præparere dem, og de 3 Dage efter udstaaet Prøve vare nødvendige for at Hænderne igjen kunde komme i deres naturlige Tilstand. Den hellige Forsegling betryggede for

for forbovne Tvileres Undersøgelse. Thi til at afgjøre om Hænderne vare blevne forbrændte eller ikke, var i det mindste de 3 sidste Dage unødvendige. Der som det gik til uden Taskenspillerkonster, maatte den som havde baaren 3 eller 6 Pund Jern ni Fod langt, lade sine Hænder forbinde og ikke forsegles; og hvem der ikke trangte til at forbindes, havde spillet heldig, ham havde Præsterne reddet. Da disse saakaldte Ordalia vare affskaffede, og denne Kunst nu ikke nyttede længere, saa holdt Gejstligheden den ikke længer hemmelig. I det 13de Aarhundrede er den bleven beskrevet af Dominikaneren Albertus Magnus i hans Skrift de mirabilibus mundi (Bag ved hans Bog de Secretis Mulierum, Amstelod. 1702. 12mo. pag. 200).

De saakaldte Begerkonster blive ofte nævnte i de Gamles Skrifter som ganske almindelige Taskenspillerkonster. De bestaae deri, at smaa lette Kugler, ligesom det forlanges snart ere under eet Beger og snart under et andet, snart ere de reent borte, og snart lader det som om Kunstneren sank dem, og alt det skeer saa hurtig og behændig, at de ukyndige Tilskuere, hvis Opmærksomhed ved allehaande Ord og Vendinger ledes andensteds hen, ikke blive vaer, hvorledes det gaaer til. Sædvanlig tager man 3 Blækbegere, og 3 Smaafugler af Kork eller Muskatnødde, og, paa det at de ikke, i den Besvindighed hvormed Tommelingeren maa gribe dem, skal løbe bort eller forbolde nogen Lyd, saa

faa breder Spilleren et Klæde over Bordet han sidder ved. Af alle de Steder hos de gamle Autores, hvor der handles om disse Vægerkonster, ere ingen mere omstændelige og frappante end i Alciphrons Breve. (Lib. III. epist. 20. edit. Bergler. pag. 321) En Mand fra Landet kom til Kjøbstæden for at sælge Figen. Den som kjøbte dem af ham, førte ham paa Theatret; da han der saae disse Tuskenspijlerkonster, blev han forbauset, og sagde: saadan en Karl gad jeg ikke have hjemme paa min Gaard; han kunde jo stjæle mig alting bort, og sig selv med.

I alle Aarhundrede har der været Mennesker, der ved deres overordentlige Styrke opvakte Beundring. Saaledes har der og over for halvandet Tusinde Aar siden været Folk, der ved Mekanismens i rette Tid anbragte Anvendelse har gjort saadanne Konster, hvorved uvidende Tilskuere ere blevne forbausede, uagtet det ingen Tvivl er, at jo ethvert frisk Menneske med sædvanlig Styrke, kan udrette det selvsamme naar det betjener sig af de samme Midler.

(Fortsættelsen følger.)

Borger = B e n n e n .

No. 17.

Ottende Aargang.

Fredagen den 22. April 1796.

Præmie = Selskabet

Til at anføre den jødiske Ungdom til Kunst
og Haandværker.

Saaledes som i dette Blads 5 Aargang No. 23, findes Indbydelsen til dette saa saare nyttige Selskab, og i 6. Aargang No. 21. Efterretning om dets naturligtvis langsomme, men dog gode Fremgang, saa indføres her med megen Fornøielse den nyeste Efterretning om hvad ved Selskabet siden den Tid og til nu er udrettet. Der er vel ingen Tvivl om, at dette Anlæg jo interesserer enhver Medborger, der har Høielse for Medborgeres Vel og for Menneskehedens Fremgang til det Bedre. Efterretningen saaledes som den er os tilhørende kommet er følgende:

Generalforsamlingen som holdtes den 6. April d. A. i Præmie-Selskabet for den jødiske Ungdom ic., blev til Selskabets overværende Medlemmers For-
rigt

noielse, med en opbyggelig og passende Tale ved Selskabets Medlem, Hr. Kammer, Sekretair Rosenstand Goiske aabnet *) og de af Selskabet til 2de Udlæringer tilkiendte Præmier ved ham uddeelt, nemlig:

Til den ved Hofbygnings Inspecteur og Tømmermester Herr Kirkerup udlærte, og ifølge foreviist Lærebrev af 8. Oktober 1795 i Lauget indskrevne:

Tømmersvend Salomon Lazarus,

en Præmie af 12 danske Courant Dukater og en liden Sølv-Medaille, passende til Selskabets Hensigt.

Hans Lærer Selskabets Medlem Herr Kirkerup, bekiendt for en agtet Borger, retskaffen og nidkær Mand, har ogsaa ved denne Leilighed viist sig ædelmodig og veltænkende, i det han har renonceret paa den ham tilkommende Præmie.

Til den hos Bagermester Philip Herz, (af den jødiske Religion) udlærte og ifølge foreviist Lærebrev af 18. Febr. 1795 i Lauget indskrevne:

Bagersvend Nathan Levy,

en mindre Præmie af 6 danske Courant Dukater og ligeledes en saadan liden Sølv-Medaille.

Der

*) Efter en Deel Tilhøreres Onske og Administrationens Anmodning, har det behaaet Hr. Kammersekretair Rosenstand Goiske, at tillade at Talsen maatte befordres til Trykken, som med det første skal blive besørget.

Derester blev af Administrationen anmeldt og foredraget følgende:

I.

Af Selskabets Medlemmer ere i Aaret 1795 døde og udgaaede 11 aarlig kontribuerende Medlemmer. Derimod er igjen indgaaede 6.

Og er dets nærværende Antal saaledes.

148 Medlemmer som kontribuere aarsigen, og
27 som allene haver kontribueret til Fonden.

i alt 175 Medlemmer.

2.

Indtægten for Aaret 1795 har været saasom:

a) Aarlig Bidrag for samme Aar af 148 Medlemmer	Rd. 423
b) Et Medlem som ved Selskabets Oprettelse har givet til Fonden, har i Aar ogsaa skienket til samme	5
c) Et Aars Renter fra 1. Julii 1794 til 1. Julii 1795 af Selskabets 18 Obligationer	50 2. 6.

Tilsammen Rd. 478. 2. 6.

3.

For de indkomne Penge er indkøbt 5 kongelige østersøiske Compagnies-Obligationer, No.

513,

513, 4358, 4588, 4589 og 7841, a 70 Rd.
er 350 Rd.

4.

Disse 5 Obligationer bleve ifølge Selskabets Love 2. Kapitel 5. § af Administrationen paategnede, og i den danske og norske Specie-Banke deponerede.

5.

Udgiften for samme Aar har været:

For Papiir, Trykke- og Bogbinderløn til Selskabets Love, Renter og Afstaaelse paa kjøbte Obligationer, Budets Løn og smaae Udgifter, i alt 113 Rd. 4 Mk. 13 ß.

6.

Blev fremlagt Selskabets Cassabog afsluttet til samme Dag, tilligemed dens Cassabeholdning, som var

Rd. 77. 1. 5.

Ligeledes blev foreviist 3 Banke-Recepisser paa Selskabets eiende 23 Kongelige Obligationer a 70 Rd. Kapital, som udgiøre

1610. 1. 5

Selskabets Formue bestaaer da i alt Rd. 1687. 1. 5.

Foruden de paa bemelte 23 Obligationer forfaldne Renter fra 1. Julii 1795 til i Dag som udgiøre circa 50 Rd.

7.

7.
De i Aaret 1795 i Lære ansatte Drengene af
den jødiske Religion ere:

Eliaser Moses Cohn, hos Bogtrykker Hr.
Holm.

Ruben Abraham Meier, hos Guld- og Sølv-
Arbejder Hr. Moldenhauer.

Moses Amfel Wallich, hos Uhrmager Hr.
Ernst Wendt.

Og formedelst Snedkermester C. Schmidts
Bortreise, og Snedkermester H. Wincklers Døds-
fald, bleve de Drengene, som hos disse vare ansatte i
Lære nemlig:

Salomon Emanuel Anna, og
Alexander Meier,

igien ansatte, den første hos Snedkermester Hr.
C. P. Gierding, og den sidste hos Snedkermester
Hr. C. Lürke.

8.

Blev foreviist et af Selskabets Medlem, Hr.
Hofgraveur David Ahron Jacobsen forskærdiget og
til Selskabet skienket Staal Signet.

Ideen til Signetet er følgende:

I Signetet er anbragt en Piedestal, som forestil-
ler Bestandigheden, hvorpaa staaer en Biekube med
der

derom sværmende Bier, (Arbeidsomhed og Flid) paa høire Side af Piedestalen, en Vinkel og Passer, (Kunst og Videnskaber) paa venstre Side en Ugle (Arbeidernes Estertænkksomhed) og Fasces, (Selskabets Forening). Paa Piedestalen er anbragt en Laurbærkrands, (Belsønningen) Sigtetets Omskrift: Flid er Selskabets Diemeed, i Ufsnit staaer Selskabets Stiftelses Dag, den 29. Januarii 1793.

Dette Signet blev af Selskabet med Taknemmelighed imodtaget, og til dets Brug authoriseret.

9.

Til Medlemmernes Underskrift ifølge Lovens 1 Cap. 3 §. blev fremlagt, et indbundet, igjennemdraget, og med bemeldte Signet forsynet Exemplar af Selskabets Love, som af de tilstædeværende Medlemmer i Forsamlingen blev underskrevet, og som ved Selskabets Bud skal circulere hos de øvrige respective Medlemmer til Underskrift.

10.

Blev fremlagt Revisions = Forretningen for Aarene 1793 og 1794, ved en Skrivelse af Revisorerne de Herrer Grosserer J. Prætorius og Mægler Wessely, af Dato 11. Martii 1795.. Hvor-
 efter Administrationen erholdte Dwittering af Selska-

skabet, for aflagt rigtig Regnskab for bemelte Aar
ringer.

11.

Administrationen foreslog om ikke ethvert
Medlem af Selskabet, ligesom og enhver Lærer og
Lærling som erholder Præmie skulde meddeles et
Exemplar af Selskabets Love, med dets Navn og
Medlems No. igiennemdraget og Selskabets Sig-
net vedlagt, for dermed i sin Tid at kunde legit-
nere sin Fortrins-Ret, i Henseende til Lovens
1. Cap. 2 §. Hvilket af Selskabet blev biefaldet.

12.

Til at revidere Regnskabet for Aaret 1795,
blev eenstemmigen valgt:

Hr. Grosserer Wassard, og

— M. L. Abrahams, som vare tilstæde og
modtoges Valget.

13.

Ifølge Lovens 4 Cap. 1 §. afgik ved Pod-
kastning 2 Administratorer, de Herrer Panke Di-
recteur Lars Larsen og Grosserer L. Cantor, som
ved fleste Stemmer paa nye bleve valgte, og lige-
ledes have imodtaget Valget.

14.

Blev af Administrationen foreslaaet, om
man ikke paa Selskabets Vegne skulde søge konge-
lig

lig Konfirmation paa Selskabets Løse, som eenstemmigen blev vedtaget.

Administrationen for Præmie-Selskabet for den jødiske Ungdoms Anbringelse til Konster og Haandværker

Lars Larsen. And. Bunken. S. Cantor.
L. Cantor.

B o r g e r = V e n n e n .

No. 18.

Attende Aargang.

Fredagen den 29. April 1796.

Anmeldelse.

Mandagen den 2. Mai holdes Generalforsamling i det forenede Understøttelses-Selskab, hvortil de Herr. Repræsentantere indbydes at møde Kl. 5 præcise. General-Regnskabet fra forrige Aar bliver at forelægge og Revisorer at udvælge m. m.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

G. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofved.

Om Tassenspillere.

(Slutning.)

I Begyndelsen af indeværende Aarhundrede rejste der saadan en stærk Mand om i Europa. Han var en Tydsker, født i det Ansaltste, hed Carl von Eskesberg, led sig kalde Samson, og hans Konster omtales ofte i den Tids Skrifter. saa man maa slutte, at de paa den Tid vare noget Usædvanligt og Nyt. Han løstede en Kanon i Vejret eller en Hest med sin Rytter, og drak i det samme eller blæste paa

Walds

Baldhorn. To eller flere Heste formanede ikke at trække ham af Stedet, naar han havde stillet sig imellem et Par Pæle paa en skjæv liggende Glade. Men det som voldte den største Forbauselse var, at han lod lægge Stene paa sit Bryst som der sloges paa med tunge Hamre, eller han lod lægge en Ambolt paa Brystet og lod smedes Jern derpaa.

Dette siostævante Konststykke kunde Firmius ogsaa gjøre, der i 3die Aarhundrede i Aurelians Tid opkastede sig til Keiser i Egypten. Nu omstunder ere disse Konster bekjendte nok og vides ofte. De ere beskrevne af Desaguliers i Course of experimental Philosophy. London 1745, og af Professor Kühn i Danzig i Versuche und Abhandl. der naturforsch. Gesellsch. in Danzig. 1 B.

Efterretninger om Liniedandsere forekomme meget ofte i de Gamles Skrifter. Mogle af dem synes at have betjent sig af Ballancerstangen, i det mindste maae de have haft nogen Slags Tyngde i Hænderne til at holde sig i Ligevægt med. Ogsaa i Mellemalderens Skrifter læser man om Liniedandsere.

Det er ogsaa et gammelt Bøvestykke, at stille en Deel Mennesker oven paa hinanden, saaledes at de øverste staae paa deres Skuldre som ere neden under, en Rad for oven altid en Mand færre end neden til, saa at Pyramiden ender sig med een Mand.

De Ridekonster, som man i nyere Tider ofte har seet, synes at have deres Oprindelse fra Ori-

enten. De som i det 13de Aarhundrede saaes først ved det byzantinske Hof og siden hele Europa over, nedstammede fra Egypten. Imidlertid Hestene gif i Galop stod Rytterne paa dem, sprang op og ned af dem, svingede sig under Bugen o. s. v. Mod Enden af det 16de Aarhundrede rejste der en Italiener omkring, som sagde, han havde lært det som Slave i Tyrkiet. Montagne fortæller i sin Reisebeskrivelse, at han saae denne Konstner i Rom 1581, og Naret derpaa var han i Paris.

Om de Gamle allerede har forstaaet at afrette Heste, Hunde, Fugle og andre Dyr til alle de Konster, som man nu ofte viser for Penge, veed jeg ikke, men det veed jeg, at det de udrettede med Elephanten, som rigtig nok er det klogeste og nemmeste Dyr, overgaaer alt hvad man hidtil har hørt desangaaende.

Uden at gjentage hvad saa ofte er bleven fortalt, anfører jeg kun de Elephanter, der ere gangne frem og tilbage op og ned paa Linier, hvilket Syn Galba først forskaffede det romerske Folk. Siden efter har man drevet sin Tiltro til dette Dyrs Næmhed og Duellighed saa vidt, at endog et Menneske er redden paa en Elephant langs hen ad et Toug som var spendt over Theatret.

At afrette Heste saaledes, at de ved skjulte Tegn, som de meest opmærksomme Tilskuere ikke blive vaer, foretage sig Handlinger, som den der ikke veed Konsten, maae holde for Følger af Overlæg, denne Konst findes der ingen Spor til i de Gamles

Strif-

Strifter. Hunde som har været saaledes afrettede, finder man ere blevne til Tilskuernes store Forundring foreviste i det 6te Aarhundrede.

1766 var en i Engelland, navnlig Wildman, meget bekiendt deraf, at han saaledes vidste at gjøre Bier tamme og afrette dem, at de ikke allene allevegne fulgte ham, men ogsaa satte sig paa hans Hænder og i hans Ansigt uden at stifte, og, som det lod, adlød hans Befalinger. Nogle Aar senere reiste der en om i Lydskland, gjorde den samme Kunst, og gav sig ud for Wildman. Men Hr. Niem beviste (i Der entlarvte Wildmann. Berlin 1774) at han ikke var hin Wildman, og bekiendtgjorte offentlig Maaden hvorpaa disse Biekonster lade sig gjøre af alle og enhver.

Undertiden lade Personer sig see for Penge, der enten slet ingen Arme og Hænder har, eller og har dem men meget vanskabte, og som for en stor Deel har lært sig til at erstatte dette Uffavn ved Brugen af Fodderne og Lærerne. Tilskuerne sættes derved i Forundring, og disse Omrejsende forskaffe sig derved Livets Underholdning, som de ellers ikke vilde kunne være istand til at fortjene sig.

Figurer eller Duffer, der synes at bevæge sig selv, brugte man fordom til at gjøre Mirakler med; dertil falder nu vel neppe nogen lettelig paa at ville bruge dem, men til den store Hobs Beundring og Forlystelse ere de dog altid endnu tjenlige. Herhid høre Marionetter, hvis Dele umærkelig sættes i Bevægelse med Traade. De konstligste af dette Slags

Slags Maskiner er dem, som ved Hjælp af Hjul, og en Vægt eller Fjeder en Tidlang holdes i vedvarende Bevægelse. Man kalder dem Automater, og, naar det er menneskelige Figurer, Androider. Af Automaterne ere vore Uhre de nyttigste; saa høre ogsaa Stegvendere herhid; samme Navn gives og de smaa Dukker, som, naar de indvendig ere optrukne, løbe hen ad Bordet eller Gulvet, og-i det de gaae bevæge Hoved, Dine og Hænder. Undertiden kaldes de Courraute Margarethe, et Navn som maaskee har sin Oprindelse af Marionette.

Endnu maa jeg tale noget om et Slags Tæskenspil, hvorover man, saa gammel det end er, endnu i vore Dage falder i den største Forundring, og hvorved selv Lærde ere blevne skuffede; jeg mener talende Maskiner, der synes at svare paa mangegehaande Spørgsmaal, undertiden i mere end eet Sprog, og sommetid ogsaa synge, og blæse paa Waldhorn. Undertiden staaer en Figur eller blot et Hoved paa en Kasse, paa hvis forreste Side for et Syns Skyld er anbragt en Blæsebælg, Valtser og Piber, som skal forestille Taleredskaber. Undertiden er Figuren en paa tyrkisk klædt Parykstof med to Arme, der staaer foran et Bord. Og undertiden sættes Dukken paa et Bord ved Væggen. Lyden hører man kommer igjennem et Talerør, som Figuren holder for Munden.

Mange Goglere ere saa dristige at forsikre, at Køsten ikke er et Mennekes, men bliver frembragt ved Kunst ligesom Musikken i et Orgelverk.

Andre derimod, og deriblandt dem jeg sidst har seet, vare lidt mere bestedne og frygtsomme, og vidste godt at slippe fra at besvare Spørgsmaalene angaaende hvorfra Kosten vel kom. Det er som med dem der gjøre Bøgerkonstene. Disse Søglerne forlange ikke, at Tilskuerne skal troe, at de trak de Kugler, som de sank, igjen ud af Djæne; paa Spørgsmaal om, hvorledes det umuelige saaledes kan forestilles som mueligt, svare de: deri bestaaer just deres Kunst; det vil sige: gjette hvem som kan, og den der kan robe ikke Kunstneren! Og dermed lade Tilskuerne sig ogsaa gemeentlig nøje. Men ved de talende Maskiner, pleje de sædvanlig at dele sig i to a tre Meninger. Nogle paastaae, at det er Maskinen som svarer; andre, at det er Kunstneren selv, som taler Bugsproget, og gjør Bold paa sin Stemme saad den lyder anderledes end ellers; og endnu andre riene, at der er et Menneske skjult et Steds som svarer. Den Hefstighed, hvormed disse Meninger forsvares, har undertiden sat Søgleren i Livsfare. Thi efterat det var bleven bekjendt hvori Illusionen bestod, har Pøbelen, der dog med Vidende og Villie betale Tassenspilleren for at blive bedragne af ham, troet, at det ikke var for meget at hævne sig over Bedrageriet. Maskinerne har de staaet itu, og mishandlet Ejermændene som Bedragere.

Jeg maa tilstaae, jeg ikke indseer, hvorfor den der rejser om med de talende Maskiner, skulde være en mere straffældig Bedrager end den der siger han spyr Ild, drikker gloende hed Olie, fanger en

en Kugle, som skydes af paa ham, med Haanden, eller lader Marionetter tale. Tilskueren betaler jo den Fornøjelse, som det fint anlagte Bedrag forarsager, og det des hellere, jo mere fint Bedrageriet har været skjult og jo mindre han kan finde rede i Sammenhængen. Men den Person, som taler eller synger igjennem Duffen eller Billedet, er jo saa godt forstueket, at endog snilde Folk har paa-
staaet, det var umueligt, der var nogen skjult. Nu omstunder er det mange bekjendt, hvori denne Kunst bestaaer.

Undertiden ligger et Barn eller Taskenspillerens Kone skjult i Kassen, eller der uden at nogen veed det, er en i næste Kammer, der svarer Tilhørerne igjennem et Rør, som er anbragt i Mellemvæggen. Hvad Svarene skal være giver Kunstneren sin Medhjælper tilkjende ved visse aftalte Tegn. Efter givne Tausheds Løfte, har man engang her i Göttingen viist mig Medhjælperen, der stod i Sidskammeret ved Røret med et Kort i Haanden, hvor paa de aftalte Tegn vare anbragte, og denne Medhjælper var saa uformerkt kommen ind i Huset, at Verten selv intet vidste deraf. Søgleren sagde, at han ikke uden hemmelig Angst fremviste sine Kunstter, og at han ikke vovede at blive længe paa saadant et Sted som Göttingen, eller saasnart at komme der igjen med sin Tyrk. Bort Publicum var dog saa billigt, at lade ham rejse bort i Ro med hvad han havde fortjent.

Endnu en Anmærkning om det chinefiske Skyggespil. Denne ret artige Kunst bestaaer i, at tæt bag ved et fint malet Flor, som er trukken for en i Forhænget anbragt Aabning, bevæges smaa af Pap snittede Figurer, i Overeensstemmelse med de Handlinger, som skal forestilles. Ved den Lyssning, som et Spejl kaster tilbage, bliver ikke alle den med Flor betrukne Aabning ud ad mod det Bærelse, hvori Tilskuerne ere, oplyst, men derved hindres ogsaa, at man ikke bliver Skyggen vaer af Traadene og Stiftene hvormed Figurerne bevæges. Undertiden hører der mere end een vel afrettet Person til en Figurs Handlinger. Skal en krybende Slange forestilles, saa maa Figuren, der bestaaer af lutter Ringe, styres af 4 eller i det ringeste af 3 Personer.

Denne Spøg, som enhver, naar han seer det første gang, vist morer sig over, er virkelig en chinefisk Opfindelse. I China er dette Skyggespil i Brug ved den bekjendte Lygtehojtid, og nævnes ogsaa i den Anledning i nogle Reisebeskrivelser. At de ogsaa ere i Brug i Egypten veed jeg af Prosper Alpin, der med Forundring taler om dem i sin *Historia Naturalis Aegypti*. I Europa skal disse Forestillinger først være blevene estergjorte i Bologna.

Borger = B e n n e n .

No. 19.

Ottende Aargang.

Fredagen den 6. April 1796.

Anmeldelse.

I General Forsamlingen den 2. Mai blev General-Regnskab for Aar 1795 af Administrationen fremlagt, og de Herrer Grosseret Prætorius og Inspecteur Curs af Repræsentanterne udvalgt, til efter Lovene at revidere samme.

Ligeledes blev 1ste Quartals Regnskab for dette Aar forevist, men bliver ikke indført i Bladet, før General Regnskabet er kommet tilbage fra Revision og først trykker.

Til Medlemmer bleve optagne:

1. Gustav Prosch, forhen Forvalter ved østersf. Handel
2. Christian Jbsen, Hof Parykmager.
3. Veier, Bert i det musikalske Selskab.
4. Bæch. Rand. Chirurg.
5. Søe Artill. Lieutenant Rafn.
6. Klædefræmmer Peter Daniel Møller.
7. Forpagter Niels Kampman paa Spanager Gaard.

8. Seglmager Bang.
9. Sergeant Christian Olsen ved 4 Div. 4 Komp.
10. Silke- og Klædekræmmer N. N. Kall.
11. Kongl. Fuldmægtig Franzus i tydske Canc.
12. Klokker H. Andr. Lyster, ved Hellig G. Kirke.
13. Søren Klov Boalth.
14. Glashandler Fritsche.
15. Fuldm. Olsen, paa Læderfabriken i Gotterøg.
16. Muurmester Michael Trabolt.

Administrationen for det forenede Under
støttelses Selskab.

S. J. Cantor.   J. L. Paludan.   Hofsvend

Om Slaveriet.

Oversættelse.

Le joug de l'esclavage est brisé, lorsque les prin-
ces se font hommes & les ministres ci-
toyens.

Hist. de la Revolution de 1789 *).

Oversætterens Indledning.

I en Tidssalder, da der skrives og virkes saa me-
get for Frihed og Menneskerettigheder, sukke man-
ge Tusende af vore Brødre under Lænker, for at
til

*) Slaveriets Aag er brudt, naar Kyrsterne vorde Men-
nesker, og Ministrene Borgere.

tilfredsstillte Europæernes Bøllyster og umættelige Begjerligheder, paa ingen anden Grund end denne: at de have en anden Farve end vi; fordi de ere Negere.

Blant de europæiske Nationer, har Danmark den Ære, at have givet det første Stød til denne Skjændigheds Afskaffelse; men det vigtigste staaer endnu tilbage. Menneskehandelen paa de afrikanske Kyster ophører, i Følge Forordningen af 16. Martii 1792, i Aaret 1803 for de danske Stater, men Slaveriet vedvarer.

At argumentere mod dem, som enten indbilde sig selv, eller ville indbilde andre, at de troe, at man kan eje et Menneske, ligesom man ejer en Plantage, har hidtil været forgjeves. Men, Oplysningen gaar frem med Kæmpeskridt; snart vil Dagen skinne klart overalt, og den Laage skal forsvinde, som Egoismen i Aartusende har bestræbet sig at drage for Menneskeslægtens Dine; Sandhedens og Menneskehedens evige og ufravindelige Rettigheder skal vorde erkjendte og hævdede.

I det jeg begyndte nærværende Arbejde, følede jeg et Djeblit den Glæde, som enhver Udsigt til Menneskeslægtens Held og Forædling maa skabe i dens Sjæl, der ikke med misantropisk Lune hader det store Samfund, hvoraf han er et Medlem. De offentlige Tidender berettigede mig til at haabe, at Menneskelighedens Talsmand, den vedholdende Wilberforce omsider skulde sejre, selv over Britanniens Kjøbmands Land; men mit Haab slog Fejl. Mod

En-

Enden af et Aarhundrede faa rigt paa store Begivenheder, saa frugtbart paa Advarsler lykkedes det Birmingham's Smedde og Bristol's Slavehandlere, med Hertugen af Clarence i Spiosen, at prorogere Menneskelighedens, Sandhedens og Retfærdighedens Sag, med samme Lethed, som det brittiske Ministerium prorogerer Folkets kjøbte Parlamenter, og endnu i nogen Tid vil Havets stolte Dronning bje den sorte Mand's Ret paa Handesens Bægtstual.

Den nærværende Tid, siger Leibnitz, er svanger med den tilkommende. Hvad Samtiden har udfanget, maa være klart for enhver der ikke forsætliggen tillukker Øjet. Den søder med Smerte, men Timen er ikke langt borte, da Beerne skulle ophøre, og den vil frembringe almindelig Menneskefrihed. I denne Tidspunkt vil man maastee med Deestagelse høre, hvad en Philosoph, som upaatvilestigen har givet Stødet til mange af Dagens Begivenheder, har talt om Slaveriet. Sikkert fandt han, paa den Tid, da han talde, mange Øren og Hierter lukkede, hvilke senere Tildragelser, stigende Oplysning, og den derved bevirkede Stemning i Tænkemaade og Gemytter, nu have aabnet. Kajnals ligesaa grundige, som skjonne Afhandling om denne vigtige Materie, forekom mig at fortjene at oversættes i et Lands Sprog, som har virket for Sagen, og jeg fandt intet mere passende Sted for denne Oversættelse, end det Blad, der fører det ærværdige Navn af Borgervennen.

Jeg skal ikke vende at Ekko af en Røst som løb i en Orken, og jeg smigrer mig med det Haab, ikke at skulle staae Fare for at tjede Borgervennens Læsere, naar jeg paa Modersmaalet, (saa gode som mine Søner tillade mig at fordanske Kognat) meddeeler dem det 24. Kapitel i den 11. Bog af hans *histoire philosophique & politique des deux Indes*, (efter Udgaven af 1783) og forudskifter nogle Udtog af samme Bogs 22. og 23. Kapitler, som forberede og lede til Afhandlingen om Slaveriet i det 24.

Kap. 22. Intet er grueligere end den Sortes Vilkaar i det hele amerikanske Arkipelagus. Det første man foretager sig, er at brændemærke ham med Slaveriets uudslettelige Stempel, i det man med et gloende Jern, enten paa hans Arme, eller Brøst, irdebrænder hans Undertrykkers Navn eller Mærke. En trang og usund Hytte, uden mindste Bequemmelighed, tjener ham til Baaning; hans Seng er en Brix, eller et Løje af flettede Dviste, mere skikket til at matte Legemet, end til at forskaffe det Hvile. Nogle Leerpotter, nogle Træfade udgjøre hans hele Boehave; det grove Lærred som skjuler en Deel af hans Nøgenhed, bestjærmer ham hverken imod Dagens utaalelige Hede, eller imod Nattens skadelige Kølighed. Hvad man giver ham af Maniok *), af saltet Drekjød, af Stokfisk, af

Frug-

*) En Rod, som træder i Brodets Sted paa Antilleens Overs

Fruater og Kødder, er ikke mere end hvad der netop udfordres til at vedligeholde hans usle Tilvarelse. Herøvet alting, er han fordømt til et uafbrudt Arbejde, under en brændende Himmelegu, under en grim Ophynsmands fiedse løftede Svæbe.

I mere end et Aarhundrede gjenlyde de reneſte, mildeſte, ſkønneſte Grundſætninger i Sædelæren rundt om Europa. Sætningen: at et ſalleds Broderbaand foreener hete Menneſkeſlægten, er paa den meeſt rørende Maade fremſat og gotgjort i uadødelige Skrivter. Man harmes over de Grufomheder, med hvilke vore vilde Forfædre vanærede deres borgerlige Forfatning og deres Religion, og vi bortvende vores Dine fra hin affhyelige og blodige Old. De af vore Raboer ſom fanges af Barbarerne, erholde vor Hjelp og Medlidenhed. I Studeres Kammerets Eenlighed, men iſar paa Stuepladsen, aflokke indbildte og opdigtede Uheld os Taarer. Det er kun de ulykkelige Regeres grufomme Etjæbne ſom ikke rører os. Tyranner miſhandele dem, man Iemlæſter, brænder, myrder dem, og vi høre dette fortælles med Ligegyldighed, og uden Revægeſe. Et Folks Lidelſer, ſom vi ſkyldte vores fineſte Rydteſer, naae aldrig til vore Hierter.

Enhver europæiſk Nation har ſin læregne Maade paa hvilken den behandler ſine Slaver; Spanieren gjør dem til Deeltagere i ſin Dovenſkab. Portugiſeren bruger dem til Redſkaber for ſine Udſvævelſer. Hollænderen opoffer dem til ſin Gjerlighed. I Engellændernes Dine ere de blotte phyſiſke

fiske Væsenet, som man uden Fornødenhed ikke bør ødsle eller ødelægge, men han nedlader sig aldrig til Omgang med dem. Han værdiger dem aldrig et Smil. Han taler aldrig til dem. Man fristes til at troe, at han befrygter de skulde geraade paa den Tanke, at Naturen hist og her kunde have nedlagt et Lighedens Træk imellem dem og ham. Ogsaa hade de ham. Franskmændene, mindre hovmodig og opblæst, tilstaaer Afrikanerne et Slags moralsk Frihed, og disse Uheldige, rørte over den Ære at see sig behandlede som fast fornuftige Dyr, synes at glemme, at deres Herrer, længsfulde efter at erhverve Rigdomme, næsten altid overdrive Maalet for deres Arbejde, og ofte lade dem mangle den fornødne Underholdning.

Endog Euroværners forskjellige Meninger have Indflydelse paa Regernes Skjebne i Amerika. Protestantene, som ikke besjæles af Profelytmageriets Aand, lade dem leve i den mahomedanske Religion, eller i det Afguderie hvori de fødtes, under det Paaskud, at det vilde være usømmeligt at holde sine Brødre i Christo i Trældom. De Katholske ansee sig forbundne at give dem nogen Underviisning, at døbe dem, men deres Omhu strækker sig ikke videre end til Ceremonierne af en Daab, som er uden Virkning eller Betydning for Mennesker, der ikke frygte for Helvedsstraffene, til hvilke de, som de sige, alt i dette Liv ere bleve vante.

Efterat Forfatteren i den øvrige Deel af dette Kapitel har talt om de Sygdomme, som almindeligent anfalde de uheldige Afrikanere ved deres Ankomst til Amerika, og i det 23. Kap. har angivet de Midler, som kunne anvendes til at forekomme og bortrydde denne Deel af deres Plager, og overhovedet, til at gjøre deres Skjæbne taaleligere, hvoriblant han regner Musikens, offentlige Forlystelsers og Festers Indflydelse, Egteskabenes Befordring, Friheden anvist Modrene som en Belønning for deres Frugtbarhed: anfører han mod Slutningen af Kapitlet følgende Ord, som ere af Vigtighed for enhver Europæer, der har Besiddelser i Vestindien, men under dobbelt Hensyn maa interessere os, da de saa aldeles stemme overeens med Lovgivningens Mand i Forordningen af 16. Mars til 1792.

(Fortsættelsen følger.)

Borger = B e n n e n .

No. 20.

Ottende Aargang.

Fredagen den 13. Mai 1796.

Anmeldelse.

For at afværge Misforstaaelse bekiendtgjøres, at det i Aaret 1793 oprettede Præmie Selskab for den jødiske Ungdoms Anbringelse til Konster og Haandværker, aldeles ikke staaer i nogen Forbindelse med det forenede Understøttelses Selskab; men at ifkun Blad Kommissionen tillader dets Forhandlinger at indrykkes i dette Ugeblad.

Administrationen for det forenede Understøttelses Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofstved.

Om Slaveriet.

(Fortsættelse).

Kap. 23. Der ere nogle Magter, hvis Besiddelser i de amerikanske Der dagligen udvides, og der er ingen, hvis Arbejds Masse ikke ideligen voxer. Til at drive disse Jorder, udfordres altsaa Dag for Dag et større Antal Arbejdere. Afrika, hvis

Lod

Lod det blev at udfylde Hullerne i de vestindiske Koloniers Folkemasse, leverer Aar efter Aar færre Mennesker, og i det den nu leverer svagere Mennesker end forud, sælger den dem tillige dyrere.

Med Tiden vil folgelig denne Slavegrube mere og mere udtømmes. Men skulde endog denne Revolution i Handelen være lige saa langt borte som den synes med stærke Skridt at nærme sig, saa er det dog uomstødeligen beviist, at en stor Deel af de Slaver, som hentes fra en langt fraliggende Verdens Deel, omkommer deels under Overfarten, deels under den nye Himmelegn: at de, bragte til Amerika, staae i en meget høj Priis: at der ere Faa, som opnaae Menneskets almindelige Levealder: og at den største Deel af dem, som slæbe sig frem til en uheldig Alderdom, ere yderlig dumme; vante i Barndommen til Lediggang, ere de ofte uskikkede til de Forretninger hvortil man bestemmer dem, og altid nedslagne over at være berovede deres Fædreland for stedse. Bedrager ikke Følelsen os, saa vilde Dyrkere, fødte paa Amerikas Der, stedse aandende Fødestavnens Luft, opdragne uden anden Udgift end en ikke bekostelig Føde, tidligen dannede til Arbejde ved deres egne Fædre, der som oftest eje en særdeles Klygt og Bequemhed til alle Slags Konster, saadanne Dyrkere vilde sikkert blive at foretrække for solgte, af Fødelandet udrevne, og stedse tvungne Trælle.

Middelet til, i Stedet for fremmede Regere at kunne skaffe Kolonierne indfødde Sorte, tilbyder sig

sig uden vanskelig Undersøgelse: det vil opnaaes ved at have Omhu for de sorte Born, som fødes paa Derne, ved, i Werkstæderne at koncentrere dem i Sværm af Slaver, som i alle Europas Byer og Havne ombære deres Unyttighed og Udsvævelser, eller udfolde deres Herrers Overdaad og Hovmod; fornemmeligen ved at paalægge de Søfarende som besøge Afrikas Kyster, den Pligt, at danne deres Kargæson af et lige Antal Mænd og Qvinder, vel ogsaa i nogle Aar, af et større Antal Qvinder, for desto før at ophæve det Uforhold, som findes imellem begge Rjon.

Denne sidste Forsigtigheds Regel vilde, i det den gjorde Ryddelsen af Kjerlighed's Blæderne opnaaelig for alle de Sorte, saavel troste, som formiere dem. Disse Ulykkelige vilde, glemmende Vagten af deres Lænker, sole sig at fødes paa nye. De Regerinder, som Kjerligheden og Slaveriet gav dem til Medvandrerer paa deres Bane, ere de for det meste troe indtil Døden; de behandle dem med den Medlidenhed, som sælleds Lidelser almindeligen opvække imellem de Elendige indbyrdes; de sette dem Byrderne af deres Arbejde: naar Moderen vansmagtende under et overdrebet Arbejde, eller af Mangel paa Føde, ikke kan byde sit Barn uden et udtørret eller taarevædet Bryst, da veter i det mindste Manden hendes Sorg og græder med hende. Paa deres Side ere Qvinderne, uagtet man ikke gjør dem Rydfkeden til Pligt, urokkelige i deres indgaaede Forbindelser, saa ofte ikke den Forsængelighed af

el-

elkes af en Blank, bringer dem til Ustadighed. Uheldigviis er dette en Fristelse hertil, i hvilken de alt for ofte have Anledning at falde.

Kap. 24. Man vente ikke her, at vi skulle fornede os saa dybt, at forøge den skjændige Liste af de Skribenter, som indvie deres Talenter til ved Politiken at retfærdiggjøre, hvad Eædelæren fordømmer. I en Tidssalder, da en Sværm af Bildfareller modigen afsrives den Maske, hvorunder de skjulte sig, vilde det være skammeligt at fortie Sandheder, som ere vigtige for Menneskeheden.

Derfor alt hvad vi hidindtil have sagt, ikke har syntes at sigte uden til at lette Trældommens Byrder, da er Aarsagen, at man strax maatte søge at lindre de Ulykkeligens Kaar, som man ikke kunde reent befrie, at det gjaldt om, at overtøde Undertrykkerne selv, at deres Grumbød udøves paa deres Fordeels Bekostning.

Men i det vi forvente, at store Revolutioner ville gjøre denne Sandheds Klarhed bestuelig, er det skammeligt at tage en højere Flugt. Vi ville forløbigen bevise, at der ikke gives nogen Stats Aarsag som kan hjemle Slaveriet. Ingen Frygt skal afholde os fra, for Oplysningens og den evige Retfærdigheds Domstoel at indstævne de Regjeringer som taale denne Grusomhed, eller som end ikke rødmes over, at lægge den til Grundsteen for deres Magt.

Slaveriet er et Menneskes Tilstand, som enten ved Magt eller ved Samtykke, har tabt den oprindelige Eiendomsret over sin Person, og af en Herre kan behandles som hans Ting.

Denne forhadte Tilstand var ubekjendt i de første Aldere. Menneskene vare alle lige; men denne naturlige Lighed ophørte snart. Da der endnu ikke var stiftet nogen Regjering, behørigen indrettet til at hævde den sælskabelige Orden, da der endnu ikke gaves nogen af de fordeelagtige Haandteringer, som Kulturens Fremskridt sildigere har indført iblant Folkeslægterne, saa bemægtigede de Stærkste og Snedigste sig snart de bedste Jorder, og de Svagere eller Genfoldigere bleve nødsagede at underkaste sig dem, hos hvilke de kunde finde Underholdning eller Forsvar; denne Afhængighed var taalelig. Oldtidens jævne Sæder særskillede ikke Herren fra hans Tjener. Deres Klædedragt, deres Føde, deres Vaaning var uden Forskjellighed. Hændte det undertiden at Overmanden, heftig og opfarende, efter de Wildes Biss, gav sin voldsomme Karakter Tøjlen, saa var dette kun en overgaaende Handling, som ikke forandrede Tingenes sædvanlige Forfatning; men det varede ikke længe, inden denne begyndte at fordærves. De Befalende kom snart i Bane med at betragte sig som Væsener af et højere Slags end de der adlydede dem; de afsondrede sig fra disse og fornædrede dem. Denne Foragt drog ullykkelige Følger efter sig; man tilbønnede sig at betragte disse Uheldige som Slaver, og de bleve det.

E.

Enhver benyttede sig af dem paa den Maaade, som best passede sig til hans Fordele eller Lidenfkaber. En Herre, som ikke længere behøvede sine Tralles Arbejde, folgte eller borttuffede dem. Den som vilde forøge deres Antal, opmuntrede dem til at formere sig.

Da Selskaberne, efterat de vare blevne stærkere og talrigere, lærte at kjende Konsterne og Handelen, fandt den Svage en Beskytter i Øvrigheden, og den Fattige Hjælpemidler i Konfliktidens forskjellige Grene. Gradvis udfriedes den eene efter den anden fra den Art af Nødvendighed, der havde tvunget dem til at bære Lænker for at opholde Livet. Den Skik, at give sig i en andens Vold, blev Dag for Dag sjeldnere, og Friheden blev endelig betragtet som et kostbart og uafhængeligt Gode.

Imidlertid vedbleve Lovene, endnu ufuldkomne og grumme, i nogen Tid at straffe med Trældom. I Uvidenhedens mørke Tidsalder, var den Fornærmedes Erstatning det eneste Maal, som en ilde organiseret Myndighed foresat sig at opnaae, og derfor overgave Lovene dem som havde overtrædet Retfærdighedens Forskrifter, i den fornærmede Anklagers Vold. I de følgende Tider toge Domstolene, i deres Bestemmelser, Hensyn til en mere udstrakt Nytte; enhver Forbrydelse forekom dem med Rette at være en Forgribelse imod hele Sælfkabet; Misdæderen blev Statens Slave, og den brugte ham paa den for det almindelige Vel fordeels

deelagtigste Maade. Der gaves da ingen andre Fanger, end de som vandtes i Krig.

Førend den almindelige Roelighed blev betrygget ved ordentligen indrettede Regjeringer, foresaldt der hyppige Trætter imellem Enkelte, og Sejerherren efterlod aldrig, at bringe den Overvundne i Trældom. Denne Sædvane vedvarede længe i de Krige, som førtes af den eenes Nation mod den anden; thi, da enhver Stridsmand udrustede sig paa egen Bekostning, saa fulgte deraf, at han blev Herre over de Krigsfanger han enten selv havde vundet, eller som, ved Byttets Deling, bløve ham tillagte som en Tapperheds Belønning. Men, da Raigshærene bleve besoldede, tilegnede Regjeringerne, som bare alle Krigens Omkostninger, og vare udsatte for alle dens Tilfælde, sig det fiendtlige Bytte, af hvilket Fangerne stedse udgjorde den vigtigste Deel. Da maatte man kjøbe Slaver af Staten, eller af de tilgrændsende og vilde Folkeslag. Dette var saaledes Brug hos Grækerne, Romerne og alle de Folk, som ønskede at forøge deres Ryddelser, ved denne umenneskelige og barbariske Fremgangsmaade.

Europa sank tilbage i de første Alderes Kaos, da det Kolos, som en krigerisk og snedig Republik med saa megen Hæder havde opreist, blev omslyrtet af de Folkesværme som udgik fra Norden. Disse Barbarer, som i deres Skove havde ejet Slaver, forøgede disses Antal umaadeligen i de Provindser, hvilke de oversvømmede. Man gjorde ikke blot dem til

til Trælle som fangedes med Baaben i Hænderne; denne ydmygende Tilstand blev tillige en Mængde Borgere til Deel, hvilke ved deres roelige Arnestæder dyrkede Fredens Konst. Jaudlertid udgjorde dog de frie Mennesker det betydeligste Antal i de undertvungne Egne, al den Stund Erobrerne bleve den Regjeringsform troe, hvilken de havde funden fornøden at oprette, for at styre deres nye Undersaatter, og for at betrygge disse imod udvortes Ansald. Men ikke før var denne synderlige Indretning, som af et sædvanligen adspredet Folk havde dannet en immer staaende Krigshær, bleven slappet i sin Spændkraft, ikke før var det heldige Forhold ophørt, som i dette mægtige Legeme bandt de ringeste Solvater til deres Konge eller Anfører, førend der hastigen indsneeg sig et almindeligt Undertrykkelses System; der blev da ingen mærkelig Forskjel tilbage imellem dem, der havde bevaret deres Uafhængighed, og dem, som alt længe havde sukket under Trældomsaaget.

(Fortsættelsen følger).

Trykfeil i No. 19.

Første Side 4 Lin., April, læs: Mai.

— — 20 — Besh, l. Bledh.

— — 21 — Rasin, l. Hain.

Borger = B e n n e n .

No. 21.

Ottende Aargang.

Fredagen den 20. Mai 1796.

Om Slaveriet.

(Fortsættelse).

En' fri Mand, hvad enten han boede i en By eller paa Landet, befandt sig overalt enten paa Kongens Domæner, eller paa en Grund som tilhorte en eller anden Baron. Alle Lehnbesiddere paastode, i hine Anarkiets Tider, at en Uadelig, han maatte være hvem han vilde, ikke kunde besidde nogen Ejendom anderledes end ved deres Samtykke, eller uden oprindeligen at skylde den til deres Gavnlighed. Denne Fordom, den affindigste maaskee, som har bedrøvet Mennekeslægten, bragte Adelsstanden til at troe, at i hvor haarde Forbindligheder den end paatagde disse foragtelige Væsener, saa begik den dog ikke nogen Uretfærdighed.

I Følge af disse Grundsætninger forbød man dem at forlade Hødestavnen uden Tilladelse, de kunde ikke raade over deres Gods, ikke oprette Testamente, eller slutte nogen Kontrakt i levende Live, og efterlod de ingen Afkom, eller var deres Afkom
boe

boesat paa en fremmed Grund, 'saa faldt deres Eft-
terladenskab til Herskabet. Bærgemaalet over de-
res Børn var dem berøvet, og Friheden at ind-
gaae Egtekab, blev kun bevilget dem der formaae-
de at betale Tilladelsen. Man frygtede saa meget
for, at Folkene skulde vorde oplyste om deres Ret-
tigheder eller Fordelse, at Tilladelsen til at lære at
lase var en Gunst, som høist sielden udvirkedes.
Man forbandt dem til det meest ydmygende Hove-
rie. Skatterne som paalagdes dem, vare vilkaar-
lige, uretfærdige, undertrykkende, dræbende for
Virksomhed og Klid. De vare forbundne at gjeft-
holde deres Tyran naar han rejste. Fødevarer,
Boehave, Dvæg, alting var da et Kov. Var en
Proces bleven anlagt, man kunde ikke afgjøre den
ved Forlig, fordi denne Foreening vilde have skildt
Herren ved Indkomster som tilfød ham ved Dom-
mens Afvigelse. Al Handel imellem Private var
forbuden i det Dieblik, da Lehnbesidderen selv faldt
paa at ville sælge Wahre, som han havde indsam-
let, eller vel endog indkjøbt. Saaledes var den
Redtrykkelse, under hvilken den mindst mishand-
lede Deel af Folket succede. Om nogle af de Plæ-
ger vi her have opregnet, vare ubekjendte paa en-
felte Steder, der traadde da sikkert andre i deres
Sted, som ofte vare end utaaeligere.

Nogle Byer i Italien, som lykkelige Hændel-
ser havde bragt i Besiddelse af adskillige Handels-
grene, vare de første der rødmedes over det ydmy-
gende i en saadan Forfatning. I deres Rigdomme
fandt

fandt de Middeler til at afryste deres svage Despoters Nag. Andre kjøbte deres Frihed af Keiserne, hvilke, under de blodige og uendelige Tretter, som de havde med Paverne og med deres egne Vasaller, maatte ansce sig for meer end heldige, ved at kunne sælge Privilegier, som deres Stilling ikke tillod dem at nægte. Der gaves endog Tyrster, som vare kloge nok til at opoffre den Deel af deres Myndighed, som Gemytternes Gjæring lod dem forudsce at de ikke længe vilde kunne bevare. Adskillige af disse Byer forbleve affondrede, et større Antal sluttede indbyrdes Forbund. Alle stiftede de politiske Selskaber, der bestyredes af Love, hvilke Borgerne selv havde givet sig.

De heldige Følger, denne Revolution i Regjeringsformen frembragte, gjorde Nabofolkene opmærksomme. Da imidlertid de Konger og Baroner, af hvilke disse bleve undertrykkede, ikke befandt sig under Omstændigheder som tvang dem til at afstaae fra deres Overherredom, saa indskrænkede de sig til at bevilge de under deres Regjering værende Byer vigtige og betydelige Friheder. Disse erhvoldte Tilladelse til at opføre Mure, til at bevæbne sig; der paalagdes dem en bestemt og taalelig Skat. Friheden udgjorde en saa væsentlig Deel af deres Konstitution, at en Borned som flygtede til en Stad, erhvoldt Borgerret, saafremt han ikke inden et Aar blev tilbagefordret. Disse Kommuner eller Municipalforsamlinger trivedes i Forhold til

til Stædernes Beliggenhed, Folkemængde og Virksomhed.

Imedens de som frie betragtede Menneskers Forsatning saa heldigen forbedrede sig, bleve Slavernes Kaar stedse de samme, det er at sige, de ynkværdigste som det er mueligt at tænke. Disse Ulykkelige tilhørte deres Herre saa aldeles, at han folgte og borttuskede dem naar han vilde. Al Ejendomsdom var dem nægtet, endog Produktet af deres Besparelser, naar en bestemt Sum anvisttes dem til Underholdning. For den mindste Fejl lagdes de paa Pinebænken. De kunde straffes paa Livet uden Dyrighedens Mellemkomst. Egteskabet var dem i lang Tid forbudet: Forbindelserne imellem begge Kjønnene vare ulovlige: man taalede disse, man opmuntrede dem endogsaa, men de sluttedes ikke for Altaret: Børnenes Forsatning var den samme som Fædrenes, de fødtes, levede, døde i Trældom. Ved de fleste Retter blev deres Vidnesbyrd ikke antaget imod en fri Mand. De vare forbundne at bære en særskildt Klædedragt, og dette ydmygende Særkjende gjentaktes dem hvert Øjeblik deres Tilværelses Skjændsel. For at gjøre deres Ulykke fuldkommen, saa modsat Lehnssystemets Aand sig disse Menneskers Frigivelse. Vel kunde en ædelmodig Herre, naar han vilde, bryde sine Huus-Slavers Lænker, men der udkrævedes en Hær af Formaliteter til at forandre en stavnbundet Træls Forsatning. I Følge en almindeligen antagen Grundfætning, var ingen Bassal berettiget til at forringe
det

det af ham modtagne Lehns Bårde, og denne Forringelse indtraf, naar man skildte Lehnets ved de Hænder, som skulde dyrke det. Denne Hindring maatte naturligvis standse, men den kunde ikke aldeles forhindre Revolutionen, og Aarsagerne ere følgende:

Germanerne og de øvrige Erobrere, havde strax tilegnet sig umaadelige Domæner i de Lande som de oversvømmede. Disse Ejendommens Natur tillod ikke at udstykke dem, men det blev tillige umueligt for Ejerne, at have alle deres Slaver under Djene, og de fandt sig nødsagede, at adsprede dem paa de Jorder som skulde opdyrkes. Da Frastanden gjorde Opfigten besværlig, saa blev det anseet nyttigt, at opmuntre dem ved Belønninger som stode i Forhold til Udfræktningen og Fordelene af deres Arbejde. Deres sædvanlige Underholdning erholdt saaledes et Tillæg af Gotgjørelser, som almindeligen bestode i en mere eller mindre anseelig Deel af Jordens Afgrøde.

Med denne Indretning traadde de usrie Landboere, (villains) i en Art af Kællig med deres Herrer. De Rigdomme som de ved denne fordeelagtige Handel erhvervede, satte dem i Stand til at tilbyde en bestemt Afgift af de Jorder, som man betroede dem, paa det Vilkaar, at Overskuddet skulde tilhøre dem. Ejerne, som paa denne Maade, uden at vove noget, og uden Besværlighed, høstede lige saa store, ja endog større Indkomster af deres Besiddelser, end disse forhen havde afkastet,

stet, yndede denne Skik, og lidt efter lidt blev den almindelig. Det blev nu ikke længer vigtigt for Ejerens Fordele at besfatte sig med Slaver, som selv bestrede Dyrknings Omkostningerne, og nøjagtigen udredede Afkastet. Saaledes endtes den personlige Trældom.

Det tildrog sig undertiden, at en driftig Brugsmand, som havde anvendt betydelige Summer paa sin Fæstjord, blev udjaget deraf forinden han havde indhøstet Frugten af sine Forskudder. Denne Uleilighed voldte, at man forlangede Fæstekontrakterne afsluttede paa flere Aar. I Fremtiden udvidedes disse til Dyrkerens hele Levetid, og udstræktes ofte til hans fjærneste Afkom. Saaledes endtes den reelle Trældom.

Denne vigtige Forandring, der, saa at sige, fremavlede sig selv, blev fremskyndet ved en Aarsag, som fortjener at anmærkes. Alle Regjeringsformene i Europa vare aristokratiske. Enhver Stats Overhoved laae stedse i Krig med sine Baroner; som oftest ude af Stand til at modstaae disse ved Magten, var han nødsaget at kalde Pust til Hielp. Den som Regenterne med størst Held anvendte, bestod i at beskytte Slaverne imod deres Herrers Tyrannie, i at undergrave Adelens Vælde, ved at formindste deres Underdaneres Afhængighed. Det er ikke uden Sandsynlighed, at Hensynet til Almeenslykkeligheids Udbredelse, hos nogle Konger har været den eeneste Rebæggrund til at ynde og befordre Friheden, men det er øjensynligt, at de

flc

fleste, mere af personlig Fordeel, end af Menneskelighed og Velgjørenheds Grundsatninger, lode sig lede til denne heldige Statsklogskab.

Det vare hermed som det vil, saa foregik der en saa fuldkommen Omstyrning, at Friheden i den største Deel af Europa blev mere almindelig, end den under nogen Himmelegn, eller i nogen Tidssalder havde været. Under alle Oldtidens Regjeringer, selv under dem, som man stedse opviser som Monstere, var den største Deel af Menneskene fordømt til en skammelig og grusom Trældom; jo mere Selskaberne tilstog i Oplysning, i Rigdom, i Magt, jo mere forøgedes Trælleses Antal, jo uheldigere blev deres Forfatning. I Athenen var der tyve Slaver for een Borger. Uforholdet var endnu større i Rom, da den var blevet Verdens Hersterinde. I begge Republikkerne blev Trældommen drevet til den største Uderlighed af Slæb, Elendighed og Skjændsel. Siden Slaveriets Afkædfelse iblant os, er Folket hundrede Gange lykkeligere, endog under de meest despotiske Regjeringer, end det fordum var i de best indrettede Demokratier.

Men neppe var den huuslige Frihed bleven født paa nye i Europa, førend den fandt sin Grav i Amerika. Spanieren, den første som Bolgerne udspyede paa denne nye Verdens Strandbredde, troede ikke at staae i nogen Forpligtelse til Folk, der hverken havde hans Farve, Skikke eller Religion; han betragtede dem kun som Redskaber for
sin

sin Gjerrighed, og han belæssede dem med Lænker. Disse svage Mennesker, uvante til Arbejde, opgave snart Anden blant Bjergværkernes Dunster, eller under andre lige saa dræbende Betskæftigelser. Da affordrede man Afrika Slaver. Ligesom Dyrknin- gen blev udvidet, formeredes deres Antal: Portu- giserne, Hollænderne, Engellænderne, de Franste, de Danske, alle Nationer, frie eller i Lænker, have uden Samvittigheds Nag søgt at forøge deres Lykke ved disse Elendiges Sveed, ved deres Blod, ved deres Fortvilelse. Hvilken afskyelig Tænkemaade!

Frihed er Ejendommen over sin Person. Man gjør Forskjel imellem trende Slags Frihed. Den naturlige Frihed, den borgerlige Frihed, og den politiske Frihed; det er at sige: Menneskets, Borgerens og Folkets Frihed. Den naturlige Frihed, er den Rettighed Naturen har givet ethvert Men- neske, at raade over sig efter sin Villie. Den borgerlige Frihed er den Rettighed Selskabet har sikket enhver Borger, at kunne foretage sig alt hvad der ikke strider imod Lovene. Den politiske Frihed er den Tilstand hvori et Folk befinder sig, som ikke har skildt sig ved sin Ubælde, og som selv giver sig Love, eller for en Deel medvirker til sin Lovgiv- ning.

(Fortsættelsen følger).

Borger = B. e. n. n. e. n.

No. 22.

Ottende Aargang.

Fredagen den 27. Mai 1796.

Om Slaveriet.

(Fortsættelse).

Den første af disse Friheder er, næst efter Fornuften, Menneskets Særkjende. Man lænker og undertvinger Dyret, fordi dette ikke har noget Begreb om Ret og Uret, ikke kan gjøre sig nogen Forestilling om Høihed og Nedrigheid. Men i mig er Friheden Kilden til mine Laster og til mine Dyder. Det er kun det frie Menneske som kan sige, jeg vil eller: jeg vil ikke, og, som sælgelig kan fortjene Berømmelse eller Dadel.

Uden Frihed, uden Ejendomi over sit Legeme, og Nydelse af sin Aand, er man hverken Mage, Fader, Slægtning eller Ven. Man har hverken Fædreland, Medborgere, eller Gud. I den Ondes Haand er Slaven et Verktøj for hans Misgjerninger, og foragteligere end Hunden som Spanierne hidsede paa Amerikanerne, thi Samvittigheden, som Hunden mangler, bliver tilbage hos Mennesket. Den Fejge, som frasiger sig sin Frihed, overantvorder sig til Mag, og til den dybeste Elendighed i hvilk

i hvilken et tænkende og følende Væsen kan ned-
synke. Er der ingen Magt til under Himmelen,
som kan forandre min Organisation, og omstabe
mig til Fæ, saa er der heller ingen som kan raade
over min Frihed. Gud er min Fader og ikke min
Herre, jeg er hans Barn, ikke hans Slave. Hvor-
ledes skulde jeg da vel tilstaae Politikens Vælde,
hvad jeg nægter den guddommelige Almagt?

Disse evige og urokkelige Sandheder, Grund-
volden til al Sædelighed, til enhver fornuftig Re-
gjerling, skulle de kunne modsiges? ja, og det er
en umenneskelig og lumpen Gjerrighed som tør have
denne Morderfrækhed. Skue hist den Skibsreder,
som, krummet over sin Pult, med Pennen i sin
Haand, ordner Antallet af de Misgjerninger han
kan lade begaae paa Kysterne af Guinea! som i sin
Magelighed overtæller, hvor mange Sevæhrer han
behøver for at erholde en Rejer, hvor mange Læn-
ker, for at holde ham bunden i Skibsrummet, hvor
mange Svøber for at faae ham til at arbejde: som
med koldt Blod beregner Indkomsten af hver Draabe
Blod, hvormed denne Slave skal bedugge hans Plan-
tage: som undersøger om Rejerinden vil indbringe
hans Besiddelse meere eller mindre Fordeel ved hendes
svage Hænders Arbejde, end ved Barnesødsse-
lens Farlighed. . . Du gys! . . og hvad! om der
gaves en Religion, som taalede, som hjemlede slige
Uffæreligheder, var det endog kun ved dens Taus-
hed: om den, beskæftiget med ligegyldige eller uroe-
stiftende Spørgsmaale, ikke uophørligen tordnede
imod

imod dette Tyrannies Ophavsmand eller Haandlangere: om den regnede Slaven det til Misgjerning at bryde sine Lænker; om den i sit Skjød taalede den uretfærdige Dommer, som fordømmer den flygtende til Døden . . . Om en saadan Religion var til, burde ikke dens Præster quæles under Gruset af deres Altare?

Hvo J ere, Mennesker eller Djeble, tør J dove at retfærdiggjøre Angrebene paa min Uafhængighed ved den Stærkstes Ret? hvad? den som vil gjøre mig til Træl, er ikke Skyldig? han bruger sine Rettigheder? hvor ere de vel disse Rettigheder? hvo gav dem en Adkomst, hellig nok, til at bringe mine til at tie? jeg har af Naturen den Ret at forsvare mig, den har altsaa ikke givet dig Rettighed at anfælde mig. Og troer du dig berettiget til at undertrykke mig, fordi du er stærkere eller sneedigere end jeg, saa beklag dig ikke, naar min kraftfulde Arm aabner dit Bryst, for der at oplede dit Hierte: beklag dig ikke, naar du føler Døden at rase i dine sonderlidte Indvolde, hvor jeg har indsneget den iblant din Høde. Jeg er stærkere og listigere end du: nu er Kaden til dig at være Offer: affon nu den Brøde at have været Undertrykker.

Men, siger man, i alle Lande, og i enhver Tidssalder finder man Slaveriet meer eller mindre almindeligen indført.

Lad det saa være. Men hvad angaaer det mig, hvad andre Folkeslægter have gjort i andre Tidssalder? er det Tidernes Skikke eller Samvittigheden man

man skal adspørge? er det Egennyttens, Blindheden, Barbariet, eller Fornuften og Retfærdigheden, man skal høre? kunde Almindeligheden af en Udfærd bevise dens Uskyld, saa vilde Forsvaret for Magtrob, for Erobringer, for enhver Voldsomhed, snart være færdigt.

Men de ældre Folkeslægter ansaae sig, siger man, som Herrer over deres Slavers Liv, og vi, mere menneskeligssindede, holde os kun berettigede til at raade over deres Frihed og deres Arbejde.

Det er sandt; Oplysningens Fremskridt har i denne vigtige Punkt opklaret de senere Tidens Lovgivere. Alle Lovbøger, uden Undtagelse, ere væbnede til Forsvar for Mennesket, endog for det Menneske der vansmægter i Trældom. De have budet at hans Tilværelse skulde være under Øvrighedens Beskyttelse, og at det ene tilkommer Domstolene at overstjære hans Livs Traad. Men denne Lov, den helligste iblant de selskabelige Anordninger, er den nogensinde bleven overholdet? er ikke Amerika opfyldt af umenneskelige Kolonister, som i det de dristigen rane Regjeringens Rettigheder, holde Baalet antændt og Øxen hævet over deres Gjerrigheds ulukkelige Syndoffere? bliver ikke dette formastelige Indbrud paa Lovene, til Skjændsel for Europa, stedse ustraffet? jeg opfordrer dig, vor Menneskeligheds og vor Retfærdigheds Forsvarer eller Lovtaler, jeg opfordrer dig til at nævne mig
en

en af disse Mordere — ikkun een eneste, hvis Hoved er faldet for Boddelens Haand.

Men, lader os for et Øjeblik antage, at disse Forskrifter, som i Ederes Formening gjore vor Tidsalder saa megen Ære, paa det strængeste iagttages, mon Slavens Kaar derved vorder betydeligen forbedret? hvorledes? den Herre som raader over Bruget af mine Kræfter, raader han ikke over mine Dages Tal, da dette er afhængigt af et frivilligt og maadeligt Brug af mine Evner? hvad er Livet for den som ikke har Ejendommen over sit Liv? jeg kan ikke dræbe min Træl, men jeg kan lade hans Blod flyde draabevis under en Boddels Vidst: jeg kan overvælde ham med Smerter, med Slæb, med Savnesser: jeg kan fra alle Kanter anfælde, og lumskeligen undergrave Grundstoffet og Virkekræfterne til hans Liv: jeg kan ved langsomme Piinse-ler qvæle den ullykkelige Spire Negerinden bærer i sit Skjød! man fristes til at sige, at Lovene ikke beskytte Slaven imod en hastig Død af anden Grund, end for at levne min Grusomhed den Rettighed, at lade ham døe hver Dag. I Sandhed, Slaveriets Ret, er Rettigheden til at begaae enhver navnlig Forbrydelse: Indgreb paa Ejendomsretten: Du levner jo ikke Din Træl Besiddelsen af sin Person; Anfald paa Sikkerheden: Du kan gjøre ham til et Offer for diue Luner; Fornærmelser, for hvilke Blyesfærdigheden gyses . . . mit hele Blod oprøres ved disse skrækfulde Billeder; jeg hader, jeg flyer Menneskearten . . . en Slægt sammensat af Slagtoffere

og Bøddeler . . . og skal den ikke forbedres, saa gid den forgaae!

Men Regerne er en Menneskeart som er fød til Slaverie. De ere dumme, lumste, onde. De indrømme selv vore Sjæleevners Fortrinlighed, og ere nær ved at erkjende Retfærdigheden af vort Herredom.

Regerne ere dumme, fordi Trældommen slapper alle Sjælens Evner. De ere onde . . . ikke nok imod Eder. De ere lumste, fordi man ikke skylder sine Tyranner Sandheden. De erkjende vor Lands Fortrinlighed, fordi vi omhyggeligen have vedligeholdt deres Bankundighed: Retfærdigheden af vort Herredom, fordi vi have misbrugt deres Svagheit. Da vi indsaae Umueligheden af at hæbde vor Fortrinlighed ved Magten, saa støttede en strafværdig Politif den paa Snedighed. Næsten lykkedes det Eder at indbilde dem, at de udgjøre en synderlig Art, fød til Nedrighed og Afhængighed, til Arbejde og Tugtelse. I have intet forsømt for at fornedre disse Uheldige, og siden efter brejdede I dem, at de ere foragtelige.

Men disse Regere vare fødte Slaver.

Barbarer! hvem ville I indbilde, at et Menneske kan være en Regents Ejendom, en Søn sin Faders, en Kone sin Mand, en Tjener sin Høsbøndes, Regeren en Planters Ejendom? stolte og hovmodige Væsen, som miskjender dine Brødre, naar vil du aabne dine Øjne og see at denne Foragt virker tilbage paa dig selv? vil du at din Stolt-

hed

hed skal være ædel, saa hav Høimodighed nok til at sætte dig i de fornødne Forhold med disse Ulykkelige som du fornedrer. En fælleds Fader, en udødelig Sjæl, en tilkommende Lyksalighed .! . see der din sande Hæder! den er ogsaa deres.

Men, det er Regjeringen selv, som sælger Slaverne.

Hvorfra har Staten denne Ret? Kan en Dyrighed, endog den meest uindskrænkede, nogensinde have Ejendomsret til de Undersaatter som ere underlagte dens Beskyrelse? Kan den eje nogen Myndighed som ikke er betroet den af Borgerne? og har et Folk nogensinde kundet bortgive Berettigelsen til at raade over dets Frihed?

Men, Slaven har villet sælge sig. Tilhører han sig selv, saa har han selgeligen Raadighed over sig. Er han Herre over sit Liv, hvifskulde han ikke være det over sin Frihed. Det er hans Sag at bestemme, hvad han anseer sig at være værd. Den som udbetaler ham den omforenede Priis, har lovligen erhvervet ham.

Mennesket har ikke Ret til at sælge sig, fordi han ikke har Ret til at samtykke i alt hvad en uretfærdig, voldsom, fordærvet Herre kan fordre af ham. Han tilhører sin første Herre, Gud, fra hvem han aldrig frigives. Den som sælger sig, indgaaer en ugyldig Kontrakt med sin Kjøber, thi han taber Værdien af sig selv. I det samme Øjeblik da han modtager den, gaaer han og hans Penge over

over i Kjøberens Vold. Hvad bestøder den, som har frasagt sig al Besiddelse? hvad kan den eje som sit, der har forbundet sig til at eje Intet? Ikke eengang Dyd, ikke eengang Retskaffenhed, ikke eengang en Villie. Den som lader sig ombanne til et Mordvaaben, er en Nar, og ikke en Slave. Mennesket kan sælge sit Liv som Soldaten, men han kan ikke samtykke dets Misbrug som Slaven, og dette udgjør Forskjellen imellem disse tvende Stænder.

Men, disse Slaver vare fangne i Krig, og uden os vare de blevet dræbte.

Havde der vel været Krige uden Eder? ere ikke disse Folkeslags Ueenigheder Eders Værk? tilbringe I dem ikke mordiske Vaaben? er det ikke Eder som indskyde dem den rasende Lyst at gjøre Brug af disse? mon Eders Skibe skulle forlade disse onkverdige Kyster, førend den elendige Slægt som beboer dem, er forsvunden af Kloden? hvorfor lade I ikke Sejerherren misbruge sin Sejer som han lyfter? hvi ville I være hans Medskyldige?

(Fortsættelsen følger).

Borger = Venner.

No. 23.

Ottende Aargang.

Fredagen den 3. Juni 1796.

Om Slaveriet.

(Fortsættelse).

Men, det var Misdædere, som havde fortjent Døden, eller de haardeste Straffe, og som i deres eget Land vare fordømte til Trældom.

Erne I da Afrikanerne som Bøddeler? desuden, hvo havde dømt dem? ere I uvidende om, at i en despotisk Stat er ingen anden Skyldig end Despoten? Despotens Undersaat er, ligesom Slaven, i en Tilstand imod Naturen. Alt hvad der bidrager til at holde Mennesket i denne Forsatning, er en Forbrydelse imod hans Person. Alle de Hænder som hefte ham fast til En Enestes Tyrannie, ere fjendtlige Hænder. Vilde I kjende Ophavsmandene til denne Voldsomhed, og dens Medskyldige? det er dem som omgive ham. Hans Moder, som gav ham de første Lydigheds Forskrifter: hans Raadboe som gav ham Exemplet: hans Overmænd som tvang ham dertil: hans Ligemænd som hejrede ham
ved

ved deres Meninger. Alle ere de Tyranniets Udførere og dens Redskaber. Tyrannen formaaer intet ved sig selv, han sætter blot de Kræfter i Bevægelse, som alle hans Undersaatter anvende for indbyrdes at undertrykke hinanden. Han holder dem i en bestandig Krig, som gjør Tyverie, Forræderie, Mord, lovligt. Ligesom det Blod, der rinder i hans Arter, saa udflyde alle Misgjerninger fra hans Hjerte, og vende igjen tilbage til denne deres Foreeningspunkt. Caligula sagde: at dersom det menneskelige Kjon kun havde eet Hoved, saa vilde det været ham en Lust at afhugge dette. Sokrates vilde have sagt: at hvis alle Misgjerninger kunde samles paa eet Hoved, da var det dette som burde afhugges.

Men, de ere lykkeligere i Amerika, end de vare i Afrika.

Hvorfor sukke da disse Slaver stedse efter deres Fædreland? hvi tilbagetage de deres Frihed saasnart de kunne? hvi foretrække de Orkener og vilde Dyrs Omgang for en Forsatning, som forekommer Eder saa yndig? hvorfor driver Fortvilelsen dem til at aflive sig eller forgive Eder? hvi fordrive Qvinderne saa ofte deres Fostere, paa det ikke Børnene skulle dele deres Skjebne? Naar I fortælle os om Eders Slavers Lyksalighed, saa hve I for Eder selv, eller I bedrage os. At ville omdanne en saa affkyelig Vold til en Menneskekjerlighedshandling, er Høiden af Ufsindighed.

Men,

Men, i Europa, som i Amerika, ere Folkene Slaver. Den eeneste Fordeel vi have frem for Regerne, er, at vi kunne bryde en Lænke, for at tage en anden.

Det er kun alt for sandt: de fleste Nationer ligge i Lænker. Mængden er almindeligen et Offer for nogle privilegerede Undertrykkes Lidenstaber. Man kjender intet Land, hvor Mennesket kan rose sig af at være Herre over sin Person, at raade som han lyfter over sin Arv: hvor han roeligen kan nyde Frugterne af sin Gliid: selv i de frieste Lande plyndres Borgeren, og seer Produktet af sit Arbejde hensmelte i en begjærlig eller forgjeldet Regerings Hænder; stedse gjør man ham det vanskeliggere at benytte de lovlige Midler til at opnaae Lykke: Overalt quæles Friheden af daarlig Overtroe, dumme Skikke, forældede Love. Sikkert vil den een Dag opstaae af sin Afke. Efterhaanden, ligesom Sædelæren og Statsklogskaben gjør Fremskridt, vil Mennesket tilbagevinde sine Rettigheder. Men hvi skal der, imedens vi forvente disse blidere Tider, disse Lysets og Lyksalighedens Dage — hvi skal der saalænge være ulyksalige Slægter til, hvilke man endog nægter det trøstende og hæderlige Navn af frie Mennesker? som man endog, til Trods for Tilfældenes Ubestandighed, berøver Haabet om at opnaae det? Nej, i hvad man end kan sige, disse Ulykkeliges Forsatning er ikke den samme, som vores.

Det sidste Argument, som man har brugt til at retfærdiggjøre Slaveriet, har bestaaet i at sige: at dette var det eeneste Middel man har fundet udfinde, for at lede Negerne til den evige Salighed igjennem Daabens store Velgjerning.

O! fromme Jesus! skulde Du have forudseet, at Menneffene vilde bruge Din milde Lære, for dermed at retfærdiggjøre saa mange Affkyeligheder! hvis de Christnes Religion saaledes hjemler Staternes Sjerrighed, saa bør man landlyse dens blodige Lærdomme. Den forsvinde, eller for Verdens Djne højtideligen modsig de Grumheder som man paabyrder den. Dens Præster frygte ikke for at vise for stor Enthousiasme ved et saadant Emne. Jo mere deres Aand opflammer sig, jo bedre ville de tjene deres Sag: At forblive roelige, vil worde dem Forbrydelse, og deres Jver vil være Wiisdom.

Slaveriets Talsmand vil finde, vi tvile ikke derom, at vi ikke have givet hans Grunde al den Styrke de kunne modtage. Det kan være. Hvor er en god Mand, som kunde ville nedværdige sit Talent til at forsvare den affkyeligste Sag, som kunde ville anvende sin Veltalenhed, hvis han ejede nogen, til at retfærdiggjøre tusinde begaaede Mord, tusinde Mord, som man staaer beredt at forsøve? du, dine Brødres Bøddel, tag selv Pennen, hvis du tør, stil din oprørte Samvittighed, og styrk dine Medskyldige i deres Misgjerning. Jeg havde med mere Styrke og Vidtløftighed fundet gjendrive
de

de Grunde som jeg havde at bekæmpe, men forjente de denne Moje? Skylder man at anvende megen Kraft, at anstrænge sin hele Aand imod den som taler imod sin Overbeviisning? var ikke en taus Foragt passeligere end Modsigelser, paa den som taler for sin Egennytte imod Retfærdigheden, imod sit bedre Vidende? for den gode og sølsomme har jeg sagt for meget — jeg vilde aldrig faae sagt nok til den umenneskelige Handelsmand.

Lader os da iile at sætte Fornuftens Lys og Naturens Følelser i Stedet for vore Fædres blinde Bildhed. Lader os sonderbryde de Lænker, hvorunder disse mange Offere for vor Begjerlighed sukke, skulde dette endog koste os Opoffrelsen af en Handel, som ikke har uden Uretfærdighed til Grundvold, og Overdaad til Gjenstand.

Men nej, det er ikke nødvendigt at affige Produkter, som Vanen har gjort os saa kjære. I kunne hente disse fra Afrika selv. De vigtigste frembringer Naturen der uanmodet, og det vilde være let at indpode de øvrige. Hvo kan drage i Tvil, at Folkeslægter, som sælge deres Børn for at tilfredsstille et Djebliks Grille, vilde bestemme sig til at dyrke deres Jorder, for ideligen at kunne nyde alle et dydigt og vel indrettet Selskabs Fordele?

Det vilde maaskee endog ikke være umueligt, at erholde disse Frembringelser af Eders Kolonier, uden at befolke dem med Trælle. Frie Hænder kunne indhøste disse Bæxter, og de kunne da fortæres uden Nag.

For at naae til dette Maal, hvilket saa almindeligen udskrives for en Grille, bør man ikke, efter en oplyst Mand's Formening, aldeles løse de Ulykkelige's Haand som ere fødte i Trældommen, eller blevne graae under Naget. Disse dumme og afsløvede Mennesker, som ere uforberedede til en saa væsentlig Forandring i deres Tilstand, vilde være usikrede til at styre dem selv. Deres Liv vilde enten worde en bestandig Hændvælen, eller en Række af Forbrydelser. Frihedens store Velgjerning bør forbeholdes deres Affom, og denne endog med nogen Indskrænkning. Indtil deres tyvende Aar bør disse Børn tilhøre den Herre, hvis Werkstæd har været deres Bugge, paa det han kan erholde Skadesløsholdelse for de Omkostninger, han har været nødsaget at anvende paa deres Opsydning og Pleje. De fem følgende Aar bør de endnu være forbundne at tjene, men imod en løbbestemt Løn. Efter den Tids Forløb bør de være aldeles frie, saafremt ikke deres Opsydning har paadraget dem nogen vigtig Bebrejdelse. Have de gjort sig skyldige i nogen betydelig Forbrydelse, bør Ørigheden hændomme dem til offentligt Arbejde i en efter Omstændighederne bestemt kortere eller længere Tid. De nye Borgere bør gives en Hytte med tilstrækkeligt Jordæmon, til deraf at kunne danne en liden Have, og Besøstningen paa denne deres Boesætning bør Statskassen bære. Intet Forbud bør hindre disse frie gjorte Mennesker i at kunne udvide den Ejendom, som tillægges dem uden Bederlag. At oprette des-

lige

lige fornærmelige Bomme for deres Virksomhed, for deres Duellighed, vilde være daarligere at stille sig ved Frugterne af en roevårdig Indretning.

Efter al Sandsynlighed maade denne Fremgangsmaade medføre de heldigste Folger. Folkeformereisen iblant de Sorte, som nu stanses ved deres Kummer over ikke at kunne skjenke Livet uden til Væsener hvis Lod er Uheld og Skjændsel, vil faae en hastig Tilvæxt. Deres Affkom vil erholde den omhyggeligste Pleje af de samme Mødre, som ofte fandt ubeskrivelige Nydelser i at quæle den, eller see den omkomme. Disse Menneſker, som imedens de vente den belovede Frihed, ere blevne vant til Arbejde, og hvis Ejendom ikke vil forslaae til deres Fornødenheder, ville sælge deres Sveed til hvem der vil eller kan betale den. Deres Dagarbejde vil vorde dyrere end Slavernes, men tillige mere frugtbringende; en større Arbejdsmasse vil tilvejebringe Kolonierne en større Overflodighed af Produkter, og deres Rigdomme sætte dem i Stand til at affordre Moderlandet et større Antal Vahre.

Maaskee frygter man for, at Letheden i at ernære sig uden Arbejde paa en af Naturen frugtbar Jordbund, i at kulne undvære Klæder under en brændende Himmelegn, skulde nedsynke Menneſkene i Ladhed? Men hvorfor indskrænke da ikke Europas Beboere sig blot til den første Fornødenheds Arbejder? hvorfor ofre de Tid og Kræfter paa Beskæftigelse, paa Arbejder, som ikkun fyldestgjøre Dieblikkes Luner? Der gives iblant os tusinde Haandværk

værker, det eene besværligere end det andet, som vore Indretninger have fremvirket. Vore Love have udklækket en Sværm af selvgjorte Fornodenheder paa vor Klode, hvilke, uden dem, aldrig havde været til. I det Lovene uddelede alle Ejendommene efter Indfald og Lune, underlagde de en utallig Mængde Mennesker deres Jævnliges Herredom i den Grad, at de bringes til at synge og dandse for at leve. Der findes iblant Eder Bæfener, dannede ligesom I, der have samtykt i at begrave sig under Bjergene, for at skaffe Eder Metaller, Kobber, som maaskee forgifter Eder. Hvorfor ville I, at Regere skulle være mindre daarlige, at de vansteligere skulde lade sig bedrage end Europæerne?

Drager Omfarg for, i det I gjengive disse Ulykkelige Friheden, at underkaste dem Ederes Love og Ederes Sæder. Tilhyder dem Ederes Overflodigheder. Giver dem et Fædreneland, Fordele at beregne, Frembringelser at aple; skaffer dem en Levemaade som stemmer med deres Smag; og Ederes Kolonier skulle ikke mangle Hænder, hvilke, løste af deres Lænker, skulle vorde end virksommere og stærkere.

(Slutningen følger).

Borger = Bennen.

No. 24.

Ottende Aargang.

Fredagen den 10. Juni 1796.

Om Slaveriet.

(Slutning).

For at omslyrte Slaveriets Bygning, der understøttes af saa almindelige Lidenheder, af saa højtidelige Love, ved saa mægtige Nationers indbyrdes Misundelse, ved endnu mægtigere Fordomme — for hvilken Domstoel skulle vi anhängiggjøre Menneskelighedens Sag, som saa mange Mennesker ere eenige om at forraade? Konger paa Jorden! I alene kunne bevirke denne Omslyrtning. Dersom I ikke gjække den øvrige Deel af Menneskene, dersom I ikke betragte Gensvoldsmagten som en heldig Rovers Ret, og Undersaatternes Lydighed som en Overrumpling der er skeet deres Uvidenhed — saa tænker paa Eders Pligter! Nægter en lumpen og strafværdig Handel, som omdanner Mennesker til forægtelige Hjerde, Kongevældens Stempel, og denne Handel skal forsvinde *). Foreener eengang
til

*) Danmarks Konge! jeg siger med Fryd, fordi jeg er dansk, at Du var den første, men jeg siger med

til Verdens Held de Kræfter, de Forsætter, I saa ofte foreenede til dens Undergang. Fandtes der nogen

med Sorg, fordi jeg er Menneske, at Du hidtil var den eeneste Konge, som hørte Raynalds, Philosophiens og Menneskelighedens Røst. Hvor herligen kontrasterer de Hædersmænd som udfæstede Forordningen af 16. Martii 1792, Statsraadet som bifaldt den, Danmarks Kronprinds som understøttede den, Kongen som sanctionerede den, med den sig fric kaldende Brittes Parlamenter som udsatte, med Kongesønnen Clarence som i offentlig Parlament protesterer imod Opfyldelsen af Menneskelighedens helligste og første Pligt, af den Eviges Bud, som skabte Mennesket efter sit Billede, det er: frie. O! I som saldere Menneskerettigheder paa Gerinsk og Fortiis Konto, I Cartaginensere, Hælver, naar Ulherren een gang skal domme Jorden! Hælver Jordens Væddige, naar Lænkbundne Brødre fremtræde som Eders Anklagere, for den evige Retfærdigheds Trone. Men Christian, fuldsør Dit begyndte Værk! lad det sorte Reglement forsvinde, bryd vore sorte Brøders Lænker, som Du senderbrød den danske Bondes. Ugt ikke paa Egennyttens Raab. Du hørte det, da Stavnbaandet brast, men hvor ere de Spøgelsler, med hvilke Skriget fra Vesten truede? udvidet, forøget Cultur, stegne Jordegodspræiser, Binding for Egoisterne, for Skrigerne selv — see dette er Erfarenhedens Demonstration, dette er frie Hænders Produkt; saa

nogen iblant Eder, som paa alle de andres Edelmød torde bygge Forhaabninger om at udvide sin Magt, om at forøge sine Skatte, han er en Fiende af det menneskelige Kjon, som bør udryddes. Hjemføger ham med Sværd og Ild. Eders Hære skulle opflammes af en hellig Iver for Menneskeligheden. Da skulle I erfare hvilken Forskjel Dyden stifter imellem Mennesker som iile Undertrykte til Hjelp, og Lejesvenne som tjene Tyranner.

Dog, hvad siger jeg! vi ville ikke længere forgyves opløste Menneskelighedens Røst og deres Beherskere. Den har maaskee aldrig været adspurgt i de offentlige Forhandlinger. Nu vel da, hvis

Egens

vil det ogsaa vorde i Kolonierne. Men, om det end ikke blev saa, om Bindingen ikke nu som Sarcit kan lægges paa Vapiret, jeg siger mere, om den hele vestindiske Handel skulde gaae til Grunde, bør dette et Djeblik skanse Retfærdighedens Udøvelse? er det Magtsprog at tilbagegive Mennesker frarannede, ufravindelige Rettigheder? er det Magtsprog at sige: der skal ikke øves Vold? nej, Retfærd er det, og ved at udøve den, er ingen Fare. Og I Tyranniets og Egennyttens Talsmænd, I som tale om Indgreb i Ejendomsretten, som vin Mennesker kunde kjøbes, ejes — prøver eengang at bære Lænker, prøver at sælges med samme Ret som I kjøbte — og snart ville I anraabe som Retfærd hvad I nu udskrige som Magtsprog.

Oversættøren.

Egennytten eene har Rettigheder over Eders Sjæle — Europas Folkeslægter, saa hører mig endnu! Eders Slaver behove hverken Eders Edelmod, eller Eders Raadsførsel, for at sønderbryde det vanhellige Aag, som nedtrykker dem. Naturen taler højere end Philosophien, end Egennytten. Alt er der stiftet tvende Kolonier af flygtede Negerer, som Forbund og som Magten betrygger imod Eders Angreb *). Disse Lynslag forkynde Tordenen, og der mangler Negerne intet, uden en Anfører modig nok til at lede dem til Hevn og Odelsvælgelse.

Hvor er han, denne store Mand, som Naturen skylder sine mishandlede, undertrykte, plagede Børn? hvor er han? Han vil komme, tviler ikke derom. Han vil vise sig: han vil løfte Frihedens hellige Fane. Alle de Ulykkelige som de lede hans Raar, skulle forsamle sig om denne ærværdige Banner. Vældigere end Strømmen der nedstyrter af Klipperne, ville de overalt efterlade sig uudslættelige Spoor af deres retfærdige Hevn. Spaniske, Portugisere, Franske, Hollændere, alle deres Tyranner skulle falde for Sværdet og Ilden. Med Henrykkelse skulle Amerikas Marker drikke et Blod, som de saa længe have ventet, og de mange Ulykkeliges Been, som tre Aarhundrede have opdyngtet, skulle

*) Maron Negerne paa Jamaica. Man afhandlede nyeligen i Underhuset, om det var Ret at hidse Hunde paa dem? og dette Spørgsmaals Afgjørelse blev ogsaa prorogeret.

skulle zittre af Fryd. Den gamle Verden skal foreene sit Bifalds Raab med den yngeres. Overalt skal man velsigne Heltens Navn, som tilbagevandt Menneskeslægtens Rettigheder, overalt skal man oprejse Trophæer til hans Hæder. Da skal den sorte Lovbog forsvinde, og hvor skrækkelig vil den hvide Lovbog vorde, hvis Sejerherren kun adspørger Gjengjeldelses Retten!

Forfatteren til ovenstaaende Afhandling: til begge Judiernes philosophiske og politiske Historie, det er at sige: til et af de vigtigste Værker som er udgaaet fra Menneskehaand, William Thomas Raynal, døde den 7. Martii indeværende Aar. Han skrev for Sandhed, for Frihed og Retfærd, imod Hykleri, Vold og Undertrykkelse. Han oversaae sin Bane, forend han betraadde den, lovede at vandre modigen frem, og holdt sit Løfte. Han indviede sin Pen til Sandheden, og nedlagde den uvanhelliget paa dennes Altar. Mange af de senere Dages Begivenheder stode klare for denne lyse Seer; meget af hvad han forudsagde, er alt gaaet i Opsyldelse. Menneske, under hvilken Himmels egn du lever, af hvilken Farve du er, han var din Broder, taledede din Sag, og kæmpede for dine Rettigheder. Derfor vorde Mandens Minde heligt overalt, hvor et Menneskehjerte slaaer. Galliens Lovgivere! naaede min Stemme til Eder, da vilde jeg sige: Raynals Navn fordrer en Undtagelse

gelse i Loven om Pantheon. Seer, hans Urne
kommer, frembaaret af Sandhed og Erkiendtlighed
— skynder Eder at aabne Templets Porte, ned-
sætter den højtideligen imellem Voltaire og Rouss-
seau. Der hvile hans Been i Fred! Men hans
Aand omsvæve, besjæle og lyksaliggjøre hans Fæ-
dreneland og Verden!

S.

Advarsel.

Det er med i Planen af dette Blad, at gjøre
opmerksom paa gode og almeennyttige Bøger. Det
synes da at være lige saa gavnligt, at advare mod slette
Bøgers Kiøb, thi endskiønt vi bør tiltroe vore Med-
borgere saa megen Indsigt, at de letteligen ville
skielne imellem Sandhed og Løgn i en Bog, og et
slet Skrivt da ikke kan frygtes at fordærve deres
Lænkemaade, saa kan det dog hændes, at det slette
bliver anpriist af uforstandige Læsere, eller, hvis
det er i et fremmed Sprog, oversættes og Over-
sættelsen anmeldes i skydende Tone, og da i begge
Tilfælde Penge udgives til Unytte. At advare der-
imod bliver da hver god Borgers Pligt.

Sand-

Gandske nyelig er udkommet en tydsk Bog under Titel: „Freymuhtige Bemerkungen über Kopenhagen.“ Dette Skrivt er siensynlig skrevet for at nedsætte og giøre foragtelig alt hvad Dansk er, meget mere endnu end det berygtede Verk af Ramdohr. Nu kunde dette være hvad det var, og man kunde med et foragteligt Emill henlægge Bogen, ligesom hiin Ramdohrs, og andre tydsk Bøger af dette Slags. Men her er mere. Den hele Bog er saa sældene fuld af Urigtigheder og Usandheder, at man gierne kan paastaae, der ere lige saa mange Løgne i den som Eider; thi er een Side fri derfor, saa findes paa mange tre, fire af de droieste. Dertil kommer at nogle af vore hæderligste Medborgere, ja hele Samfund af Medborgere forestilles i Bogen, fra en hadværdig og foragtelig Side, ved at paadigte dem Handlinger de aldrig have tænkt paa, eller ved at vise deres virkelige Handlinger, som Embeds eller Borgerpligt forbandt dem til, fra en skiev Side, og i en Fortælling blandet med idel Urigtigheder. Endog Personer, dem vi som Statens Borgere bør have, og som tænkende og følende Mennesker frivilligen have

Ag.

Agtelse og Kierlighed for, endog de skaanes ikke, men omtales med Last og Spot.

Dette fæle Produkt af Skrivesyge, og den tydske Kingeagtelse for Alt hvad Dansk er, bør da alvorligen advares imod, da enhver der kun har et Gran af Tanke eller af Danskhed maatte inderlig fortryde de Penge, han udgav for et saadant usselc Werk. Hvo som ei vil argre sig bør ikke eengang læse det, da intet kan læres deraf, uden hvor vidt Ondskab, Stolthed og Harme over Indfødsretten kan forlede et Menneske.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 25.

Ottende Uargang.

Fredagen den 17. Juni 1796.

Baarens Virkning paa Mennesket.

(Slutning af Thomsons Foraar.)

Utt til ædlere Toner stige min Sang, og syng
Baarens mægtige Indflydelse paa Mennesket. Me-
dens Himmel og Jord, ligesom kappes hver paa
sin Side, at forhøje hans Væsen, at muntre hans
Siel; kan han andet end foreene sig med Natu-
rens almindelige Smil? Kan vilde Lidenskaber be-
storme hans Bryst, medens hvert Vindpust er Fred,
hver Skov Harmonie? bort, fra Stederne son-
den alvældige Baar forsynede saa rundelig, bort
fra dem, I nidiske Jordens Sønner, haarde og sø-
lekløse ved Andres Bæe, eller ødsle blot for eders
selv. Men kommer, I, ædle Siel, I hvis ud-
vivede Tanke den skabende Godhed luer, mere end
i alle hine andre Bærker, med varmeste Straale,
og hviler paa eders aabne Pand, og milde Die,
indbydende den beskedne Trang, at komme frem fra
sit mørke Siemne. Thi, utrættet Godhed kan ei
tove, indtil den bliver paakaldet. Eders virk-
somme

somme Eftersøgelse, lader ingen kold vinterlig Afkøling ugiennemgransket; overraskende tid, som den stillevirkende Himmel, med et uventet Gode, det Hjerte der sukker i London. For Eder vifter Vindens omfarende Aande Vaaren trindt omkring; for Eder nedstige frugtbare Skyer i glædelig Mængde ned over Jorden; og Solen spredter sine veldædigste Straaler for Eder, I, Mennekkelighedens Blomster!

I disse grønnende Dage oplever Eydrom paa nye og reiser sit matte Hoved; Liv strømmer igien, og ungdommelig Helbred forhøies trindt omkring i al Skabningen. Fornøielighed vandrer over soelbestraalet Mark, og føler indvortes Lyksalighed udbrede sig over Aanden, Lyksalighed hvis Erhverv overstiger Kongernes Evne. Sielens rene Stilhed fører efterhaanden Tanken frem, og den tavse Betragtning. Naturens Kierlighed virker i brad Fremgang, og varmer Hjertet, indtil forfinet til Henrykkelse og Enthusiastens Hede, vi ved den søle den nærværende Guddom, og smage Guddommens Fryd, den, at see en lykkelig Verden.

Oplivet ved det frugtbare Mars Aande, blusse nu paa Pigens Kind friskere Blomster, over det hele livfulde Ansigt; af stærkere Yndighed rødmer hendes Læbe; hun aander Ungdom. Den tindrende Rødme siddrer i hendes Dje med lysere Glans; hendes ønskefulde Barm hæves af vild Banken; behagelig Uroe giennemstrømmer hendes Aarer, og hendes hele Siel overgiver sig til Elskov. Det giennemtrængende Blik udholder hendes Elsker ikke; den søde

søde sværmeriske Guddom opfylder ham gandske, syger han af sukkende Længsel. O da, J Smukke, værre høiligen vaersomme over Eders estergivende Hierte. Trodses ei det smittende Suk; det bøn-faldende Nie nedslaaet og synkende, og hylende ydmyg Underkastelse, men fuldt af Tredskhed. Lader ei den fyrige Tunge, drivtig til Svig og glat ved Smiger faae Magt med Eders velbetænkte Forsæt. Anbetroer ei heller i Lovhytten, hvor Gedeblad flager og Roser bestroe Leiet, medens Astenen drager sit Purpur Forhæng rundt omkring, anbetroer ikke da Eders blidere Minuter til den svigefulde Mand.

Ogsaa den ærelystne Yngling vogte sig for Elskov; vogte sig for det slibrige Sideblik. For sit dig er det, naar den frembrusende Lidenskab overstrømmer hans Hierte. Til Jorden strakt ligger Blisdom da, og Vren taber sin Glands og forsvinder i Luftten, medens den kielne Siel, sysselsat med glade Syner af forfængeligt Held, idelig maaler sig det bedrageriske Billede: den elskværdige Anstand, det lokkende Smil, det falskelig bestedne Nie, under hvis deilige Straaler, vanærende Himlen, urandsagelig List, Grusomhed og Død ligge i Skjul; og idelig triller forræderisk i hans skuffede Ore hendes Sirenestemme, og fortryllende drager ham ud til svigfulde Naebredder, til Enge hvor dræbende Glæder blomstre. Nærværende, naar han ligger hen i Elskovens Skud, omstrømmet af Musikken og Bellugt, og Vin og gøglende Timer; midt under Roser reiser den grumme Anger sit Glans

Slangehoved; et bradt henfarende Nag giennem-
borer det skamfulde Hierte, hvor endnu Vren og
de store Forsætter alt imellem slaae, utaalmodige
imod Byrden af den nedtrykkende Belyst.

Men Gravværende, hvilke indbildte Smertes
reise sig og rase i hver Tanke, fostrede ved utrættet
Grublen; den varme Kind isner og Livets Blomst
falmer; Lykken aates ei og flyer, og bradt synkende,
styrter hovedfulds i Fordærvelse hans forsømte Vel-
færd. Intet uden Mulm er omkring ham. Den
formørkede Soel taber sit Ekin, Baarens Rosen-
barm henvinder for den klynkende Indbildning, og
hiin herlige Bue, sammenkrummet, bliver en skum-
mel Hvelving. Al Naturen forsvinder, udslættes;
og allene hun høres, føles, sees, indtager hver
Tanke, opfylder hver Sands, banker i hver Aare.
Bøger ere kun pedantisk Dumhed, Bønner ere kied-
somme, og sorgmodig midt blandt den selskabelige
Flok, sidder han eensom og ændser intet. Ufuld-
endt falder Talen fra Læberne, medens bortført paa
strømmende Tanker hans henrevne Aand flyer i Ind-
bildning til den fierne Elskedes Barm, efterladende
ham, som Billedet af en Elsker, ubevægelig i tung-
findig Stilling, med hældende Hoved, med Dine
som Elskov har mærket. Pludselig farer han op,
bradt vaagnet af den sømme Henrykkelse, og iler
vildt ud til blinkende Skygger og sympathetisk
Mærke; hvor det tætte Løb hænger romantisk ud
over den skyllende Strøm, her ombanker han gien-
nem det tankefulde Mulm, henvunken i herteflem-
men-

mende Grublen, givende fuldelig sin Elskov Toilen. Eller henlæggt paa Bredden, blandt hældende Lilier fylder han Luftningen med uafsladelige Sukke og Rækken med Taarer. Saa henbringer han i blide Emerter sin Dag, og forlader ei sit eenlige Lonstæd, for Maanen titter frem af den smaaesthyede Østens Kamre, og tiltagende mere og mere i Lys, medfører i sit Følgeskab de listige Timer. Da vandrer Elskeren frem under Maanens kielne sitrende Straaler, nu roligere i Sielen, og beder Aftens Fugl at blande sine Klager med hans. Eller medens Verden og alle Sorgens Sønner ligge døde i Søvn, sidder han i Midnattens rædsomme Skygger, og sukke ved den eenlige Kierte, udsfer sit Hjertes forskængelige Plager paa Bladet, som skal være Elskovens rørende Bud; Henrykkelse brænder der over Henrykkelse, hver Linie blussende af hvad Fornuft ei kiendes ved. Eller henkastet han halv affindig paa Leiet, saa flyer Sønnen fra hans Hovedpude, han vælter sig omkring den hele Nat, og finder ei den qvægende Guddom, i hvilken som helst Stilling; indtil graanende Morgen kaster sit blege Skin paa den blegere Usle, halvdød af Elskov. Da maaskee synker den udtømmede Natur en Stund her til Hvile, som dog jevnlig brydes ved forvirrede Dromme, der reise sig i den sygelige Indbildning og male med sorte Farver de efterbende Optrin. Tidt da taler han med hende der fortryllede hans Siel; tidt ilde bestød i Trængsel; eller ene med hende i lønlige, bugtende, blomster-

iflet.

iflattede Lovsaler, langt fra Menneskenes tossede Paahæng, ligesom han, lettroende begynder at glemme sin uendelige Smerte i blind bedøvende Elskov, bortrives han fra hendes ham rakte Haand, ei vidende hvorledes, og giennem uhyre Skove, over stielose Hæder, brune og øde, vandrer han forvildet i Nat og Uveir; eller farer forfærdet tilbage fra Afgrundens overhængende Brink; eller vader nedfor giennem den oprørte Strøm og stræber at naae den fjerne Bred, hvor hjælpeløs og bedrovet med udstrakte Arme hun anraaber hans Bistand. Forgives han stræber; bortført ved den fiendste Strøm, langt ned, tumles han paa Bølgetoppen, eller synker overskyttet af den boblende Hvirvel.

Disse ere Elskovens behagelige Piinsler, hvis Plager ere Fryd. Men skulde Abryne *)' forst udgøde sin Vedder i Hjertet, da ei mere er det frydende Plage, men ubeblandet Piinsel, vedvarende Bitterhed, som nager hver Tanke og lægger Elskovs hele Paradiis øde. I skionne Udsigter da, I Rosensfenge, og I frydefulde Lovhytter, farvel! I Glimt af henfaren Fred giver nu Eders sidste Blink! Den guuldfarvende Pestilens angriber det indre Syn og indhyller Indbildningen i en Nat af gustne Skumringer. Af da, isteden for Kinder oplivede ved Elskov, for soelklare Miner og fyrige Dine, tindrende af strømmende Henrykkelse, kommer nu det mørke Diesyn, skummelt og gnistrende af

*) Hvorfor ikke laane dette Ord heller hos Norman- den, end Jaloussie hos Franskmændene?

af ukierlig Gld. Ublid er Afsynet, og paa den brændende Kind viser sig ondskabstuld den hele forgiftede Siel, og skræmmer Kierlighed fra sig. Tusindfold Frygt vildt opfunden, ti tusende Banvittigheds Syner, om afskyede Medbeislere, der nyde de Yndigheder, som han vansmægter for, fortære ham nu ved brændende Vengstelser og indædende Harme. Forgieves er den ukrastige Hielp af Bebreidelser, Stussende Stoltthed og skrøbelige Forsætter; de give kun et Dieblisks sviagtende Fred. Indbildningen overstrømmer igien hans travle Tanker, med hendes Skionheder, hendes første Kiertejn, der indhyllede hans Siel med al den besnærende Elskovs Tryllerier. Flur igien er hans Aand i den vilde Storm, Gld farer igiennem Nerverne og syder i hver en Aare. Smidlertid nager den ængstende Tvivl hans piinte Hierte; thi den sørgelige Bished endog af det han frygter, var Sieleroe mod hvad han føler.

Saaledes skal den varme Yngling, som Elskov saaer lokket giennem fristende Blomsterveie ind i sin tornefulde Udørken, enten leve et Liv af Feber, Henrykkelser, eller af grumme Sorger. Hans feireste Hensigter udslættede alle, og alle hans glædelige Stænder henrindende til Udelæggelse.

Men lykkelige de! lykkeligst blandt Alle, de som blidere Stierner forenede, og sammenblandede til een Skiebne, deres Hierte, deres Eiendomme, deres hele Basen. Ei de menneskelige Loves grovere Baand, tidt unaturligt og fremmed for Sielen, er det der besæster deres Fred, men Harmonien selv, der stemmer alle deres Lidenskaber til Kierlighed. Hvor Venkskab suldelig virker med sin blideste Magt: den suldkomne Agtelse oplivet ved uudsigelig Begier, og Sielens Sympathie. Tanke mødende Tanke, og Billie forekommende Billie, med grændseløs Tillid; thi intet uden Kierlighed kan svare til Kierlighed og betrygge Lykkeligheden. Lad ham, den Uædle, som, sigtende blot til eagen Lykke, kjober af nedrige Forældre den væmmende Møe, lad ham i evig Sorg, velfortient ben-

slide

I de sine Nætter og Dage. Lad barbariske Folkesærd,
 hvis ei menneskelige Elsker er vild Brynde, arum som den
 Soel de føle, lad Nskens Tyranner udelukke fra Himlens
 Lyk Slavinden der skal hvile ved deres Hærin, havende af
 hende det blotte, livløse, vanhelligaede Legem. Medens de
 som Kierlighed forener ved hellig Troskab og fælles Fryd,
 leve frie som Naturen og foraae Frygt. Hvad er Verden,
 hvad al dens Prunk, dens Glæder, dens Daarligheder alle,
 hvad ere de for dem, som i hinandens Favn finde alt hvad
 Kiont den høie Indbildning kan danne og det ødselste
 Hjerte ønske sig. Noget som er fierere end Skønhed; hvad
 enten de see til Sielen, eller til Ansigtet hvor Sielen straal-
 ler i: Sandhed finde de, og Godhed, og Værd, og Sam-
 stemning, og Kierlighed: den naaderige Himmels runde-
 kaste Begierning. I midlertid rejser sig omkring dem en
 smilende Nskom, og blander i sig beages Behageligheder.
 Efterhaanden udvikles det menneskelige Blomster, og hver
 Dag, alt som den stille henninder, viser et nyt Ynde. Sa-
 derens Frihed og Moderens Tælle. Saa rører jævnt
 frem den barnlige Forstand, og kræver den sluttige Omhues
 Kiertige Haand. Behagelige Arbeide! at fremelske den
 spæde Tanke, lære det unge Bæreb frodig Fremvert; ud-
 gyde den værgende Underviisning over Sielen, indaande
 den oplivende Drist, og fæste de ædle Forsætter i det bræn-
 dende Bryst. — Udgaer I Glæden, I som tidt af pludselig
 Taare overraskes, naar I see omkring Eder, og see intet
 uden Lyksaligheds Gyn, Naturen med sin idelige Afverking
 herskende ganske over Hiertet: Udgaer den Glæde! Det
 Fornadue forenet med det Behagelige, Fornøielighed, Gens-
 liighed, landlig Roe, Venkæb, Væger, Hvile Ristende
 med Arbeide, et gavnende Liv, stedse værende Dyd og Him-
 melens Bifald.

Disse ere den dydige Kierligheds mageløse Glæder, og
 saaledes hængne Timerne. Narstuderne saaledes, alt som
 de uskadelig veltes omkring en flamrende Verden, finde
 dem takkelige altid. Da den inedfolende Naar franser dem
 med sin egen Rosenskrands. Til omsider Aftenen kommer
 Klar og mild, da efter Lyets lange Foraarshag, elskende
 end mere, alt som flere Erindringer af Kierligheds Erfa-
 ringer samles hos dem, de med hinanden sanke i selskabe-
 lig Gavn. Udfriede tillige, henvæve deres blide Mandet
 hen til Egne, hvor udødelig Kierlighed og Lyksalighed
 herske.

Borger = B e n n e n .

No. 26.

Ottende Aargang.

Fredagen den 24. Juni 1796.

Anmeldelse.

Strax efter Ildbranden tilstod Selskabet adskillige Laanere, hvis Næringsvei var blevet forstyrret, eet Aars Udsættelse med Afbetaling paa deres Sted. Da denne Tid nu er udløbet, blive de maa nedlige Quitteringer fra 1. Julii atter Vedkommende tilskillede, og haaber man, at Selskabets Estergivenhed nu paastionnes ved desto promptere Betaling.

For Kasse-Beholdingen ere indkøbt 4 nye Obligationer a 70 Rdlr., under No. 5688, 5689, 9355, 9356, tilsammen 280 Rdlr.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofsved.

Man burde ikke klage over heelt Skind.

Danske Tilskuer har for nogle Aar siden talt om politiske Faarekylinger, og hvor kiedsomt dette Utsi er. Sid det var saa vel at Faarekylingseslægten blandt Menneffene ikkun havde den ene Art, den politiske, vel farne bare vi da; men desværre der ere mange Arter af dem: og det er ilde. Hvor man kommer, horer man dem piibe, og næsten intet uden dem. Vaar, Sommer, Høst eller Vinter, aldrig er det Veirligt, Gud sender, dem tilpas. Nu ødelægger Torken alting, nu Regnen; nu vil den stærke Frost komme efter den milde Vinter, nu vil den holde ved til Mai Maaned. Nu faae vi for lidt Korn, nu for lidt Høe; nu giber det for meget i Straaet, for lidt i Kiernen; nu bliver ingen Halm; og Enden derpaa: alting vil blive dyrt; Ja, Gud bedre os! Hvad vil der blive af? — Atter er Veiret saa usundt: den tørre Luft gjør vist Skade paa Helbreden; den megen Regn kan aldrig være sund; den Blæst er mangens Død; den Afvevling af Tørveir og Regn er vist skadelig; det kan ikke være andet end Folk maae blive syge, ved den idelige Varme og Kulde vi have havt. Saaledes er, i hvad Veirligt vi have, Dyrtid og Pestilense altid Faarekylingsens kiedsomme Sang. Og er engang Forraadnelses- eller Skarlagens-Feber kommet for Orde, saa spaae de intet mindre end en almindelig Folkedød.

Nu

Nu hver gang et nyt Kongebud udgaaer. Aldrig er en Forordning saa nyttig for det Hele, ja for hver Enkelt, at jo Gaarekyllingen piber ad den. I alle sees kun den Hensigt at fratage Undersaatter enten Frihed eller Eiendom. Med Klage, med Spot, med Bitterhed omtales Kongebuddet, som en Voldsmands Foretagende, eller som den Rænkfuldes Kneb. Det meget Gode som det medfører forbigaaes eller behandles som ubetydeligt, og muelige, jeg siger, muelige Følger til een eller andens (ei sielden ulovlige) Næringsveis Indskrænkelse omtales ene, forstorres, gøres til Landeplage. Man forudsætter at den Regierende og de der ere nærmest omkring ham, aldeles ikke kunne have anden Hensigt end personlig Egennytte. Det holdes for latterligt, naar du eller jeg antager den Muelighed at Regenten og hans Raad maaskee kunde have ærligt Forsæt at befordre Landets Bedste. Sige vi det, saa spottes vi, udraabes for Hyklere, der ville tiltrygle sig en Raadestjern. Nei allskens Ulykke allene maae og skal troes at være en uundgaaelig Følge af hver Forordning der udgaaer. Og det samme spaaes af hver Forandring der foregaaer i det Politiske. Her er det hvor man egentlig hører de politiske Gaarekyllinger; snart vil hin fjerne Krig hindre Handelen eller gjøre alting dyrt; snart vil vi sikkert indvikles selv i Krig, snart skal vi anfaldes af den eller den Stat; atter er den sluttede Traktat til Fordærvelse for Land og Folk, snart er det Gisternaaft ikke fordeeltigt; ja sikre Eiendetegn angives til

uund-

uundgaaeligt Oprør i Landet, hvorved det Hele maa gaae tilgrunde.

Ja, om det endog er det frydefuldeste og bedste vi kiende paa Jorden, Menneskenes Fremgang til Lyk og Sandhed og Sæders Forædelse, saa bliver ogsaa dette omtaaget, for at man jo ikke skal glæde sig derved. Snart hedder det: det er forgieves Umage, at lægge an derpaa, Verden er nu een-gang saa og bliver ei bedre; snart: det er kun lidt mod alt det Onde der dog stedse overveier det Gode; snart: det er en bestandig Cirkelgang, Menneskene gaae fra det Gode igien tilbage til det Slettere; snart: det er farligt at oplyse Folk; hvilket da med andre Ord siger: det var farligt, om alle Mennesker tænkte og handlede fornuftigen.

Dog det er for kiedsomt at igientage alt det Nib, som i saadanne Anledninger høres. Ikke heller vil jeg omtale hvor der klynkes og Ondt spaaes ved Sygdomme, Sivtermaale, Embedsforandringer, Gaardkiøb, Næringsveies Valg og tusende flige private Antiggender; hvor denne fæle Klynken og Bragen gjør Livet suurt, baade for den Misforstøiede og for Andre. Det Anførte kan være nok til at gjøre opmærksom paa Almindeligheden af denne stemme Keil, eller som jeg heller vilde kalde det, denne fæle Last.

Da enhver Beltænkende finder sig høiligen foruleiligt af denne Banart, saa er det naturligt at spørge, om da intet Middel kunde findes imod den. Skal sligt et Middel findes, saa bliver vel først for-

nødent at eftertænke, om Feilen ligger i den menneskelige Natur eller har andre Grunde. I første Tilfælde vilde det være vanskeligt at arbejde imod, thi det vilde vi for godt, at Virkninger af Naturdrifter vel kan standses en Stund, men aldrig ganske tilintetgøres, ja at slige standsede Virkninger ved mindste Svækkelse i Modstanden, kun vise sig des voldsommere. Men det kan ei ligge i Menneskets Natur, at opsoge, forstørre, ja digte Ufuldkommenheder, blot for at kunne være misfornøiet. Vi tør dog nok antage som Grundsætning at hvert Menneske heller vil være vel tilmode end ilde. Vi søge da naturligviis det der giver os Behag, og denne finde vi i alt det der er, eller beforder, eller forhøier Fuldkommenhed, først og fornemmeligst hos os selv og dernæst hos Andre. Det er da Unaturligt at opsoge Ufuldkommenheder, thi de give os Misbehag. Antage vi ydermere at det er en Gud, der har frembragt os og Verden, og ordnet denne, saa er det en reen Modsigelse, at troe det fuldkommenste Væsen havde givet os en Grunddrift, til at oplede idelig og allevegne det, der ei kan andet end give os Misbehag, gjøre os ilde tilmode. Maae vi da frikende den menneskelige Natur for den her paaankede Feil, saa bør denne søges i andre Aarsager, og dem finde vi da ogsaa uden synderlig Noie i Historien. Tre Hovedaarsager have ventelig virket, snart enkelte og snart tilhobe, og det sidste næsten altid, for efterhaanden at stemme Menneskeslægten til denne Mislyd.

Først, misbrugt Religion. Alt i fierneste
 Oldtid udgave sig enkelte Mennesker, og snart hele
 Skarer for særdeles kyndige, i hvad som vedkom-
 mer Menneskets Forhold til Guddommen, og i den-
 nes Varsen og Handlinger, og de andre Mennesker
 af Utraae til denne Kundskab. hvis Vigtighed rig-
 tig nok om ei indsees, dog visselig føles af hvert
 Menneske, toge begierlige mod hines Underviisnin-
 ger, som vel ogsaa formedelst Lysten til det Vid-
 underlige fandt endnu lettere Indgang. Nu fik
 man Guder, og hvilke? Varsener med menneskelige
 Lidenskaber og næsten grændsesløs Magt. Hvad
 andet end Frygt kunde derved opvækkes, især da
 hine Kyndige, hine Præster udtrykkelig paastode,
 at Gudernes Vrede eller onde Lune krævede blodige
 Offere, endog Menneskeoffere, ja at endog Foræl-
 drene maatte ofre deres Børn. Hvad Tillid kunde
 havees til disse Guder, af hvilke man endog kunde
 gjøre sig den ene til Fiende ved at dyrke den anden.
 Gaare naturlig var den Tanke at Guderne gjorde
 alting for deres egen, og intet for Menneskenes
 Skyld. De som havde lidt renere Forestilling om
 disse høiere Varsener, vare saa saa, at deres Op-
 lysning forsvandt i det almindelige Mørke. Saa-
 ledes saae Religionen ud al Verden om; endog
 Zerdusht med sine lyse Ideer, kom ikke længere end
 at han satte en ligemægtig ond Guddom ved Siden
 af den gode. Endog Moses der skulde lede sine
 Israelliter til Tanke om Guddommens Eenhed, og
 saa han med sin hede østerlandste Indbildning, og

sit østerlandſke Billedſprog, udbredte megen Skræk
 og Rædsel over hele Religionsvæſenet, og Jehovah
 var for Iſrael mere den midtiere Enevoldsherſker og
 ſtrenge Hevner, end Algodheds og Miſkunheds
 Gud. Nu kom Lys i Religionen ved Chriſti Lære
 om Faderen og hans Kierlighed; men de ſom ſkulde
 forkynde denne Lære vare ogſaa Øſterlændinger, talte
 Billedſprog, og ſnart reiſte ſig blandt de Chriſtne
 igien Religionſlærere, der fandt det mageligere at
 kyſe i Hevnerens Ravn, end at troſte, styrke glæde
 i Alfaderens. Den blide Chriſtus Religion blev
 Munkereligion, og trods Hedenskabetſ Præſter ma-
 lede de det fuldkommenſte Væſen, ſom beherſket af
 Svagheder og Lidenſkaber. Partik, uretfærdig,
 gruſom, ja vægelſindet og forſængelig var Munke-
 nes Gud, hængende ved barnagtige Ceremonier,
 og krævende Blod og Pliuſler af dem der forſaae
 ſig i de mindſte udvortes Smaaeting. Saaledes
 blev inden ſaa Aarhundredet, og ſaaledes var ind-
 til for 300 Aar ſiden af Europas Religion. Ma-
 homed den hede Araber lærte heller ikke andet, end
 at jo Frygt blev Hoveddrivvederen i Religionen.
 Ved den brave Luthers og hans Medhjælperes Be-
 ſtræbelſer, blev rigtig nok atter meget Lys optændt,
 men tildeels var allerede Frygtagtigheden for meget
 udbredt, ſaa at Lærerne ſelv gi kunde rive ſig løs
 fra den, tildeels indfueg ſig ogſaa den. Tanke hos
 mange proteſtantiske Folkelærere, at Frygt maa holde
 Menneſket i Ave; kort, ogſaa de mange, og jeg
 torde vel ſige de fleſte Steder talte ogſaa lutherſke
 og

og reformeerte Prædikener om Guds næsefnysende Harme, og om at Hovedhensigten hvorfor Gud skabte var hans egen Vres Udbredelse, og denne egne Vre blev foresillet som saare menneskelig Stolt-
hed og Forfængelighed. Endnu lagdes megen Vægt paa Ceremoniers Jagttagelse, og saaledes gjordes kun lidet, for at afbringe Menneskene fra den ved Martusende rodfæstede falske Forestilling, at Gud sender det Onde; kun lidet, for at opvække og ud-
brede Tanken om, at alt hvad Gud har gjort og anord-
net, er til Gavn og bedste for hver Skabning der har Liv og Aande, baade for Enkelte og for det Hele. Nei, Forbandelsen fra Ebal lod man altid heller høre end Guds Betsignelser; og hvad Un-
der da at Menneskene endog i oplyste protestantiske Lande ere endnu giennemtrængte af Frygt, og saa lettelig tænke sig Ubehageligheder i de Forandringer, der ere anordnede af en Gud, hvem de næsten al-
drig tænke paa med Glæde, men næsten altid med Frygt om ikke med Skræk? Endnu hersker over Eternerne kun for saa Mennesker Afaderen, men for de fleste kun den tordnende Jupiter.

Trykfeil i Borgervennen No. 24.

Pag. 151 Lin. 11) og deres Beherskere, læs: til Kol-
kene og deres Beherskere.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 27.

Ottende Aargang.

Fredagen den 1. Julii 1796.

Man burde ikke klage over heelt Skind.

(Slutning.)

Den anden Hovedgrund til denne unaturlige Tænkefaade hos Mennesker, er Regieringerne som de have givet sig eller ere dem paaandte. Paa tusende og tusende Steder al Jordkloden om, og i alle Aarhundreder have Regenterne al for snart glemt hvorfor man gav dem saa megen Magt ihænde, og satte dem i saa megen Prunk. Mennesket affører sig ikke Lidenskaberne ved at isøre sig Purpuret, og al Jordkloden om brugte Regenterne den anbettede Magt til deres Disters, Lysters, Luners Tilfredsstillelse, og Millionerne der satte dem høit for at de skulde see og virke i vid Kred, kom ikke i Betragtning uden som Redskaber til denne Tilfredsstillelse. Hvad i Religionsvæsenet kun var indbildt Frygt og ugrundet Mistroe, det blev nu virkelig Erfaring, der kom al for tidt igien og var for siensynlig og følelig, at den kunne drages i Tvivl. Hist og her var og er en god Regent, der nøder i det mindste

den

den tænkende Deel af sine Borgere til nogenledes Overbeviisning om, at han byder og handler til deres Bedste, men faa ere slige, og stakket er Menneskets Liv. Og al for tidt følger en tredst og egenlyttig Ludvig trettende, efter en veltænkende og velvillende Henrik fjerde. Lægges nu hertil det endnu værre Onde, at de Tienere, som Kongerne maae anbetroe endeel af deres Myndighed, da de jo ikke kunne see og gjøre alting selv, at disse Tienere (paa fransk: Ministres) der ogsaa ere Mennesker og menneskelig Skrøbelighed undergivne, ogsaa misbruge den Magt de fik, og som oftest arbeide for dem og deres, isteden for at fremme Medborgeres Gavn, at de nu raade Regenten det der øiensynlig er til Manges Fordærø, nu afholde ham fra hvad Tusendes og hundrede Tusendes Belfærd skulde grundfæstes ved; nu faae den redelige, den saare nyttige Borger trængt tilbage dybt ind i Mørket; nu atter forskaffe det uduelige vel endog det onde Menneske et Statens Embede, som af ham maae vanrøgtes. Er det da at undres over naar af hver Forandring ventes Ondt og ikke Godt. Saaledes i det Store, og saaledes ogsaa i det Smaa. Længe vare vidt og bredt i Europa Godseiere smaae Konger over Godsets Beboere. Endnu er i mangt et Land Jorddyrkeren Træl. Sicilien, flere tydske Stater, Stenbyrgen, det som fordum var Polen, Livland og Curland, Rusland og saa mange flere, hore endnu Lærkers tunge Naslen ved Plov og Wiinperse; og saaledes var længe, længe Landmandens Tilstand

i de allerfeste Lande. Som under den meest despotiske Konge, maatte Bonden, samt Kone og Børn idelig være Redskaber til at fornøje Jorddrottens Begier, Luner og brutale Lyster. Her maatte vel Tanken blive Grundtanke, at alt uden Undtagelse skeede allene for Jorddrottens Skyld; vel maatte man skielve for enhver Forandring, for enhver Anordning, da saa mange Generationers bedrøvelige Erfaring havde lært at Naget spændtes alt haardere, blev alt mere trykkende. Landboernes Antal er altid den største, og fra Landrt af rekruteres Kisbædden; saaledes spredtes da Tanken saare vidt, og blev vældelig befæstet ved Underdespotens, Ridesfogedens og Birkedommerens Foretagender, hvis Egennyttighed faldt endnu lettere i Dinene end Grundherrens.

Disse to Aarsager have virket i det Store og hartad paa hvert Menneske. Thi naar vi undtage Enevoldshersteren paa Tronen, saa havde og har enhver Undertrykker sin Undertrykker igien. Endog Konger og Fyrster maatte smittes af den almindelige Frygtagtighed, og see Ewig, og Sæd til Oprør i deres Tjeneres eller Undersaatters Foretagender.

En tredie Aarsag, ogsaa mægtig, men mere virkende paa enkelte Mennesker, er Fornuftens feige Svaghed mod Lidenskaberne. Alle vore Lidenskaber ere gode, thi af Algodhedens Haand fik vi dem, men henvendte paa urigtige Gjenstande eller uslyrede af Fornuften blive de Kilder til alt Ondt. Godt er det at glæde sig over det Ondes Ufuldkommenheder,

der, thi jo flere disse ere og blive, des før kan ventes en Ende paa det Onde. Vi kunne da glæde os over at Dumhed, Overtroe, Tyrannie, Slaverie finder Modstand og aftager, og vor Glæde derover er lige saa fornuftig, som naar vi glæde os over at smitsomme Syger standses, eller at timeligt Veirligt tilintetgjør det truende Uaar. Men ikke mere uskyldig er saadan Glæde naar den har Mennesker til Gienstand; naar det Onde dem tilføder gjør mig glad, da kaldes jeg Skadefroe, og da er Skadeglæde Last. Desværre Mange gjøre sig skyldige i denne Last, og kunne de ikke selv volde Skade og Fordærø, saa spaae de den i det mindste, for at svække eller nedslaae Haabet hos deres Medmenneske, da de ikke kunne lide han glæder sig ved Udsigt i Fremtiden. Og denne stygge Udfærd kunne de have flere Aarsager til. De kunne frygte at jeg blev stolt og overgiven, om mine Forhaabninger lyffes, de søge da at nedtrykke mig ved Mistroft, og Frygt for feilslaaet Haab. Eller og den blotte Misundelse kan ligge til Grund. Den Misundelige føler Mishag over den Binding, den Ære, den Fornøielse der kan blive dig til Deel; kan han da betage dig endeel af dit Haab, af din Tillid, saa feer han dig mindre glad, og derved bliver han mindre uglad. Saaledes kan Skadeglæde og Misundelse forlede mangt et Menneske til at spaae Uheld og Ulykker; men ogsaa Egennytte kan det, og gjør det jevnlige. At Riobmanden spaaer Krig naar han vil beholde en fordeelagtig Spekulation for sig allene,

eller

eller Engellmanden naar han vil kobe Statsobligationer et Procent lettere, det er saare begribeligt, og at Kornpugeren finder i hvert Foraar de umiskendeligste Tegne til slet Høst; ligesom han der vil borttrænge Embedsmanden fra hans Post, finder hver Anstalt denne gjør landsfordærvelig; det er naturligt, skont det er slygt. Men ogsaa andre Hensigter kunne her være bevægende. Vi hænge hart ved vore Meninger. Du ønsker de Franke til Lykke med deres Seierbindinger, jeg harmes derover; hvad gjøre vi? Jeg beklager at deres Finanser ere i saa slet Tilstand, at der ere saa mange Partier i Landet, og nu frygter jeg, at det aldrig kan gaae godt, spæer at de omfider vil nødes at tage sig en Konge eller en Diktator i det mindste, thi endskont jeg saalænge jeg beholder min Forstand ikke troer at en Konge eller Diktator kan skabe Penge, eller faae Folk til at adlyde naar de ikke selv vil, saa siger jeg dog saaledes, da jeg finder Beroligelse deri, og maaskee endog kunde nedslaae lidt af dine Forhaabninger derved. Af samme Marsag taler jeg med Bram om Englands og Ruslands blomstrende Finanser og uudsømmelige Ressources m. v. Du derimod taler om Østerrigs Udtømmelse, de mange Laan denne Stat maa gjøre, endog efter Avisernes Sigende, i smaae ubetydelige Summer, om Mangelen paa Kontanter i England, om de russiske Papiirpenges Tab mod klingende Mynt og saa fremdeles. Du vil betage mig mit Haab, jeg stræber at forringe dit.

Og hvorfor? fordi vi begge hånge hart ved vore Meninger. Og hvorfor giøre vi det? Ja denne Undersøgelse hører ikke egentlig herhid; thi ellers kunde jeg her nok ifald jeg vilde være oprigtig sige dig: at jeg frygter hvis Frankrig faaer fuldelig Fremgang, dets Exempel da vilde være smittende, at da maaskee ogsaa i flere Stater, Adelskab og vilkaarlig Fortrin skulle ophøre, og jeg og Mine skulde nødes ved Arbeide og Fortienester at skaffe os de Indkomster og den Hæder vi attraae; seer du saaledes kunde jeg svare hvis denne Undersøgelse fandt Sted og jeg endelig skulde sige mine skjulte Tanker og Følelser.

Hvad Midler der kunde anvendes imod det her saa vidtløftig omtalte Onde? De ere to Slags. Det første kan hvert Menneske der har Lust til Fornuftighed anvende paa sig selv, uden at det koster mere end een eller to Ugers vedholdende Opmærksomhed. Vi ville overalt vænne os til at tale heller Godt end Ondt om Alt og om Alle, og for at kunne giøre det med Sandhed, ville vi opsoge i hver Ting og hos hvert Menneske det Gode som findes ved dem. Overgaaer det Onde formeget det Gode, saa kunne vi jo gierne aldeles tie om saadan Ting eller Person. Men Gud ske Lov, saa galt er det ikke. I Almindelighed findes endnu meget Godt hos Tingene og Menneskerne, naar man kun ærligen opleder det. Vi ville jevnlig erindre os selv og Andre om at Gud det fuldkommenste Væsen, ei kan have andre Diemed end hver Skabnings høifsmuelige Fuld-

Fuldkommenhed. Endelig ville vi lægge Mærke til hvad Troværdigt vi faae at vide om vore Kongers og deres Statsstieners gode Handlinger, og tale om disse ville vi ved hver utvungen Anledning. Saaledes naar vi tale om Veiret, ville vi sige: Gud skee Lov for den Regn, den har vist gjort meget Gavn, eller, Kulden er meget god den holder Vædsken i Jorden, fast det ei har regnet saa længe, og saa fremdeles. Vinterkulden betrygger mod farlige Sygdomme, Sommerheden modner Markens Frugter. En lykkelig Vane i denne det Godes Paaagting kan da føre os til den endnu lykkeligere, at endog i det der medfører uenssynlig Skade, vi kunne sine heldige Følger. Den Tørke der affviert vore Marker, den utimelige Regn der kommer Kornet til at groe ud i Straaet, og lader bort Høe raadne paa Skaar, ere virkelige Ulykker. Men skulde vi, uden just at indbilde os Indsigter i Guds skjulte Raad, ikke kunne udfinde muelige Hensigter hos det alvise Væsen, som bruger slige for os nu ubehagelige Midler, for at fremvirke et meget større Gode for os? Er det ildesmagende og smertelig virkende Lægemiddel derfor mindre Lægemiddel, fordi det spæde Barn ikke kan indsee at det er det eneste, hvorved det kan faae sin blomstrende Helbred igien? Ligesaa ville vi sige til os selv og Andre, saasnart vi spørge et gavnligt Regjerings Foretagende, og slige ere virkelig ikke saa fiendne, hvad det er brav, ville vi sige, hvor mange lykkelige Følger vil ikke dette Bnd og hult Forbud, og denne Anstalt, og hiin

Ind.

Indretning have: Og da vilde vi søge at udvikle disse heldige Følger, og ved Forestillingen opmuntre bort og andres Sind.

Det andet Middel vi have, koster alt mere Umage, men lønner ogsaa herlig den anvendte Møie. Vi skulle vaage over vore Børns Hjerter, og ligesaa over vor Adfærd i deres Overværelse. Aldrig vilde vi klage naar de ere hos, men heller gribe hver Leilighed at giøre dem opmærksomme paa alt det Gode der er i Naturen og dens Indretning; og paa hver ærlig Bestræbelse Landets Regiering viser at afhjælpe Feil og rette Misbruge; samt aldrig glemme at fortælle med varm Deeltagelse, hver god, retskaffen, ædel Handling af det enkelte Medmenneske. Troe paa Gud og Lillid til Mennesket, vil ved dette slaæ dybe Rødder i det unge Hjerter; og ved det første vil de Uuge afholdes fra den affhyelige Klynkeevane. Blev disse to Midler anvendte noget almindeligen, saa vilde vi snart see de skønneste Frugter deraf; vi bleve hverandre meget mindre til Plage og Byrde; enhvers eget Liv blev blidere; Lyst til at virke til Almeenvel blev mere og mere udbredt; og Fred og Velstand vilde herste af Landet om. Man smile ikke ved disse varme Forhaabuinger, man prøve det her Sagte med nogen Eftertanke, og man skal besinde, at man visseligen kan vente alt dette Gode, naar kun enhver alvorligen vil vænne sig og sine af med den lede Last, at klage over heelt Sind.

Borger = Bennen.

No. 28.

Ottende Aargang.

Fredagen den 8. Julii 1796.

Kiere Hr. Borgerven!

Wel er jeg ikke Borger, men en Borger's Søn er jeg, og da troer jeg De er dog vel ogsaa min Ven, og vil ikke nægte mig et godt Raad, eller rettere en Oplysning og Veiledning. Jeg er nu 15 Aar gammel og har i fire Aar gaaet i Skole, hvor jeg synes jeg lærer meget Godt. Men iblandt andet har min brave Lærer Hr. Retting jævnlig opmuntret os at lægge Mærke til Alt hvad der er omkring os og at tænke over det. Nu dette har jeg især paa et Aars Tid stræbt at gjøre, og er nu kommet i Vane dermed, og just dette er det hvorved jeg nu er i Leiervold og kan ikke raade eller hjælpe mig selv. Derfor tyer jeg til Dem gode Hr. Borgerven, thi hverken Hr. Retting eller Hr. Blide tør jeg i denne Sag henvende mig til, da ikke een af os tør driste sig til at tale med dem eller nogen anden om hvad der foregaaer i vore Familier; det har de nu saa haardt forbudet os og de holde strængelig derover. Sagen, som gjør mig bedrøvet og raad-

vild

vild er denne: Jevnlig er os i Skolen indprentet, at vi skulde have megen Verbodighed og Agtelse for vore Forældre, og være dem horige og lydige i Gæd og Alt. Dette syntes jeg var ogsaa ganske rigtig, og jeg har ærligen stræbt at efterkomme denne Pligt, men den ferommeldte Agtpaagivenhed og Estertanke har gjort mig meget forvirret i denne Post; thi fiere Herre, jeg veed som oftest ikke hvad jeg skal tænke eller dømme om det jeg seer og hører. Jeg veed ikke om jeg formaaer at udtrykke mig saa tydelig, De tillader da at jeg fortæller Dem enkelte Tilfælde, hvoraf De nok lettere kan see hvad jeg egentlig klager over.

Mine Lærere sige at vi maae være flittige og anvende Tiden vel, og De skulde kun høre hvor rørende Hr. Bilde især kan tale om hvor skadeligt det er at spille den Ungdoms Tid, da man kan lære saa meget, hvilket, naar det forsømmes, saa haardeligen savnes i Fremtiden. De fleste af os ere ogsaa saa overbeviste derom, at det er blevet en sand Glæde for os, naar vi kan ideligt have Bogen eller Pennen i Haanden, (de to halve Timer Formiddag, og de to om Eftermiddagen fraregnede da de have gjort os til Pligt at spadserere, spille Boldt eller deslige). Naar jeg da kommer hjem, saa vil jeg saa gierne læse eller skrive, regne eller ridse. Men saa skal vi om Vinteren snart have Selskab, hvor jeg skal spille Whist med mine Jevnaldrende, eller vi skal paa Komedie, eller paa Konsert, eller i Aftenselskaber hvor jeg igjen skal spille eller kiede mig. Om

Som

Sommeren gaar ingen Uge at vi jo skal een eller to gange uden Porten og saadan noget. Naar jeg saa beder om at jeg maa blive hjemme for at bestille noget eller for ikke at forsømme Skolen, saa bliver jeg kaldet en Klods om ikke en Hykler, og de fleste Tider maa jeg dog med og saa hedder det, at der ikke forsømmes saa meget dermed.

Meget alvorlig ere vi advarede imod den Last at holde os op over Folk, og det har især Hr. Retting gjort os begrabelig, at den man gjør sig lystig over, al for let faaar slegt at vide, og da næsten altid bliver vor Fiende hemmelig eller aabenbar, og at overalt vi ikke bør gjøre det hvad vi saa nodig vil at Andre skulle gjøre mod os. Men nu hører jeg baade naar vi ere allene og naar der ere Fremmede, ligesom ogsaa i de Selskaber hvor jeg maa nødes til at komme, at der bliver spottet saa bitterlig over næsten alle Bekjendter og Venner, stundom endog naar de ere nærværende, og min Søster som er et Aar ældre end jeg, bliver jævnlig roest naar hun kan gjøre Noget ret latterlig. Tidt bliver jeg ogsaa forledet at lade høre min Vittighed paa Andres Bekostning, og da skammer jeg mig siden og angrer det, men dog falder jeg alt imellem til samme Keil igien, naar jeg seer og hører, at det optages saa ualmindelig vel. Det samme er med Bagtalelsen, som begge mine Lærere have afmalet os saa affkyelig, baade efter Fornuften og efter Bibelen. Jeg baade troer og føler at de have Ret, men naar jeg ikke er i Skolen, saa hører jeg næsten al-

aldrig andet end Bagtale. Idelig fortælles Ondt om Andre, endog om dem, som jeg har anseet for vort Huses virkelige Venner: og jeg vil kun tilstaae det for Dem, at jeg slet ikke veed mig frie for denne Last, skjønt jeg naar mine Lærere tale om den, føler megen Afsky derfor. Fra at bande har jeg dog endnu holdet mig, skjønt jeg ogsaa hører hver Time paa Dagen baade at der bandes idelig, og at der paa staaes man kan gierne bande, naar man kun ikke mener noget Ondt med det. Derimod har man paa Skolen viist mig saa tydelig, at vi skade vor Bestemmelse, naar vi tage Guds Navn forfængelig, og at Dievelens idelige Paakaldelse er en Taabelighed, et fornuftigt Menneske ikke kan være bekiendt, samt at det viser slet Levemaade oven i Riøbet, naar man bander ved alle Leiligheder.

Da engang Kansellieraadens Dreng skjeldte ilde paa den sorte Tiener, der kom for sildig at hente dem hjem, tog Hr. Blide Anledning, at indskierpe dem og os Alle hvor nødvendigt det var at omgaaes fornuftig med dem der ere os undergivne. Jeg skrev dog noget op da jeg kom hjem, af det han sagde, men jeg kan alligevel ikke sammensætte det igien saa ordentlig og tydelig, som han, ellers skrev jeg det gierne her i Brevet altsammen. Nok var det, han overbeviste mig om, at man bør omgaaes Undermænd endnu mere varlig end Overmænd. Hiemme derimod — ja kiere Hr. Borgerven, det bliver imellem os, men naar jeg hører hvorledes min Moder og min Søster behandle Tienere

nestefolkene, hvorledes de forvanske nu et nu et Andet, og da stielde paa Pigerne for det; hvorledes de befale nu det, og nu det der er tværtimod, og da holde ilde Huus med dem der giøre noget galt i den Anledning; hvorledes de holde med den ene mod den Anden; hvor de bide af dem naar de ere i ondt Lune, og tidt giøre dem aabenbar Uret, medens de alligevel paaftaae at Folkene altid skal see mildt og svare blidelig; ja kiære Herre, naar jeg seer og horer det og saa meget Andet, saa veed jeg ikke enten min Lærer har Uret eller min Moder. Ingen af Delene vilde jeg gjerne troe, og dog kan det Sande kun være paa een af Siderne.

Utter faae vi ved alle Leiligheder af vore Lærere den, med behorige Grunde understøttede Erindring, at være overbeviste om Guds Godhed og Wiisdom, og at folgelig alt hvad skeer er til hele Verdens og til hvert enkelt Menneskes sande Gavn; og ligesaa lære vi, at Borgerne i en Stat bør elske og agte Statens Regiering, og at ingen engang kan bedømme Regieringens Foretagender, naar han ei har forskaffet sig mange rigtige Kundskaber om baade Landets sande Bestaaffenhed, og om hvad der er mueligt eller ikke mueligt for en Regiering at iværksætte, samt om meget andet mere. I Selskaberne derimod, og desvær ogsaa ved vort Middags og Aftensbord horer jeg idelige Klager over hele Verdens Indretning, og over alt hvad der skeer i Verden, saa intet Sneefog, ingen Skylregn, ikke otte Dages Soelskin eller to Dages graat Veir,
 gaae

gaae frie for Kuur, og hvilkensomhelst Ting der befales eller forbydes af Kongen, saa er det altid galdt og til Fordærø for Landet. Med Bitterhed bliver det omtalt, og jevnlig sagt tillige at saa eller saa burde det være.

Jeg kieder Dem vel, gode Herre, med mine Fortællinger, jeg vil da kun nævne een Ting endnu, som forekommer mig at være af yderste Vigtighed. Ærlighed anprises os i Skolen som den Dyd vi frem for alt skulle lægge Vind paa, vi bør ei gjøre os nogen uloblig Binding, bør lade vederfares hver Mand Ret og Skiel og saa fremdeles; hiemme derimod hører jeg for Alvor anført som Grundsætning det Ordsprog: hvermand er Lyb i sin Næring. Det gøres latterlig, naar man lader en Binding fare, fordi derved en Anden blev forurettet; det omtales med Velbehag, med Roes naar man har besveget Solden og til den Ende gjort falsk Sed. Jeg har hørt det tydelig og bestemt, at al Handel maatte gaae til Grunde, hvis man ikke indsneg forbudne Varer, eller besvigede Solden; At den er et nedrigt Menneske der angiver Soldsvig, eller holder fast paa en anden Lyb. Jeg seer daglig, at man gjør sig en Ære af at have og bruge, og beværte med Varer som enten ere reent forbudne, eller for hvilke ingen Sold er betalt; og ligesaa seer og hører jeg den Triumpf man fører, naar man har ved List og Bedrag og Eder ført een bag Lyset og gjort hvad man kalder en Koup.

Her maa jeg vel holde op, da mit Brev allerede er saa langt. Jeg kunde ellers sige meget endnu, om de mange Usandheder der hver Dag fremfores, under Navn af Nædløgne, og Løgn for Svag og deslige; om den Stoltshed, Haardhed, Buthed man bruger mod Undermand, og det Kryberie, Huklerie og Sledskerie man anvender i Omgang med Overmand. Hvor ængstig man er for at Folk ikke skal holde sig op over os, i de Ting hvor vi skulde følge Fornuftens og Religionens Bydende, og hvor haant man lader om de Retsindiges Domme, naar det gjelder om at adlyde Lidenskabers, Luners, Modens, Love. Hvor uforsigtig man er i Omgang med Andre og hvor man optager med Staalhandfke det mindste Ord, den mindste Handling af Medmennesket, naar vi troe der er noget fornærmeligt deri; ja hvor smaat man leder om Fornærmelighed i det vore Medborgere tale eller gjøre. Den Higen efter Hevn; de betydelige Anlæg der gøres for at hævne sig over en tidt indbildt Fornærmelse. Saaledes kunde jeg endnu omtale en Mængde Ting, jeg hver Dag seer og horer, og som dog alle af mine Lærere siges, og efter mit bedste Skionnende ogsaa bevises, at være onde, fordærvelige og uværdige for det fornuftige Menneske.

Hvad skal jeg nu tænke og gjøre, kiereste Hr. Borgervæn? Jeg skal jo lære og øve det som jeg undervises i af mine Lærere, men jeg kan ikke andet end tage efter de Exempler jeg dagligen seer for Dinene, især da jeg idelig maa betragte mine Forældre

ældre og andre voxne Folk med Agtelse og Ærbødighed. Skal jeg indrette min Tænke- og Handlemaade efter det jeg lærer i Skolen, eller efter det jeg seer og hører hjemme og i Selskaberne? Gierne vilde jeg danne mig efter mine Forældre og andre Folk der i Alder, Erfaring og Fornuft ere saa langt over mig; gierne vilde jeg ogsaa følge de Lærdomme, som gives mig i min kiære Skole, og om hvis Sandhed jeg synes at være saa overbediist. Jeg er raadvild, jeg er i Leierbold; nægt mig ikke et godt Raad, Hr. Forærvæn, om der er et der kan lede mig ud af dette Vilderede. Grumme gierne gad jeg dog blive til et agtværdigt Menneske og have min Samvittigheds Bifald, saa den Sag er mig yderlig magtpaaliggende. De vil da heller ikke ansee det for latterligt eller for uartigt at Veiledelse søges hos Dem af

Deres ærbødigste Tiener.

Wilhelm **.

B o r g e r = B e n n e n .

No. 29.

Ottende Aargang.

Fredagen den 15. Julii 1796.

Anmeldelse.

Førstkommende Mandag den 18. Julii holdes Generalforsamling i Understøttelses Selskabet paa sædvanligt Sted Kl. 5 præcise, hvortil man udbeder sig at De Hrr. Repræsentantere behageligst vilde møde, da Ting foredrages, om hvis Beslutning Ofsættelse ei vel kan finde Sted.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor.   J. L. Paludan.   Hofstved.

Over Dyrenes Taktik.

Det er et bekiendt Natursyn, at ethvert Dyrslags, ja enhver Dyrart, søger paa sin Maade at forskaffe sig sin Næring, at vælge sig et Opholdssted, som er passende til sine Nødtørftigheder, eller og at forsvare sig imod sine Fiender. Aarsagen til dette

dette Syn ligger for Dinene. Det berøer paa disse Skabningers forskjellige Legems Bygning, og den deraf udspringende Forhold, i hvilket de ere satte imod andre Gjenstande i Væsenernes Riede. Summen af alle disse Beskræbelses, lader sig meget vel henføre til Rubrikken af Dyrenes Taktik, naar man ikke blot vil indskrænke Navnet til Maaden, som de angribe, eller forsvare sig imod Angreb, men indrømme det nogen større Udstrækning.

Uden at fordybe sig i Physicotheologien, uden at ville forklare enhver Tings Nytte af Guds Visdom og Godhed, inden man endnu kiender den, kan dog den opmærksomme Naturforsker ikke lade dette Slags Gjenstande være uberørte. Hiin stolte Tanke, at alting i Verden er kun skabt til Menneskets Nytte, bliver langt fra ham. Skabningens Omkreds er endnu hidtil ukiendt, hvad vi kiende, opvække vores Beundring, og hvad vi ikke kiende, vores Videlyst. Hvor dette ikke er Tilfældet, i hans Barm kan Micrologie opreise sin Bolig, og han maae længe nok glæde sig over, at Naturen har bestemt Lopperne til Kopsætning, og Stierne til Natlys for Menneskene.

Mange af disse Syn lade sig forklare af Elementernes Natur, hvori Dyrene leve, paa hvilke vi bemærke det. Mange af Begierlighed efter at søge et for dem passende Klima. Mange af den Nødvendighed at forskaffe sig passende Næringsmidler. Forsvar imod Fienderne, og især Befrugtningsdriften oplyser mange andre Særsyn.

Den keglformige Orden, hvori Sneegjæffene foretage deres Tog, er et fortrinligt Exempel paa Dyrtaktik, som maaskee har sin Grund i den instinctmæssige Kundskab om de Besværligheder, som saa langveis Lustreiser, som de foretage, fore med sig.

For at lette Flugten maae alletider en Sneegaas aabne Toget, den de øvrige følge, saa at deres Geleder lidt efter lidt blive forstærkede. Men paa det, at denne Anfører ikke allene skal bære Byrden af Toget, afløses den af sine Kamerader fra Tid til anden, og siden ile de hen til et Sted, hvor der hersker et behageligere Klima. Men da man ikke har Marsag til at tilskrive dem en tungere Flugt end Storkene, som dog ikke trække i saadanne Linier, saa synes det rimeligt, at de maaskee foretage deres Tog i en høiere Luftegn, som gjør saadan Indretning nødvendigt. Det er ikke urimeligt, at de uden saadan kegleformig Orden ville vanskeliggere hielp sig frem, og derfor valgt denne Maade at reise paa. Naar man nøiere vidste hvorhen de alletider trak, naar det ikke havde sine store Vanskeligheder at detaillere Lovene for Fugleflugten, saa kunde man angive meget for bestemt, hvad nu neppe kan gielde som Formodninger. Saa meget er imidlertid vist, at Sneegaasen foretrækker et tempereret Klima for det hede og kolde, og at den alletider med Flid søger et Sted, hvor den kan træffe det.

Der er endnu meget uoplyst i Historien om Trækfuglene, som maaskee aldrig opdages. At
for

forklare deres Træk allene efter Lugten, som William Bynlos forsøgte, er vel meget vovet. For end vi vove os til disse Forklaringer, hvorfor Trækfuglene tage bort fra os, saa maatte vi dog vel først vide med Visshed, hvilke Fugle, der virkelig ere Trækfugle, og det vide langt fra endnu ikke. Hvo tvivlede vel efter Adamsons Bemærkning over Svalernes Træk, og dog have nyere Reisebeskrivere, hvis Erfaringer endnu ei ere igiendrevne, sagt ham imod. Ja mange Naturforskere vove ikke at erklære sig for nogen af Deelene. Det samme gielder og om Giogen. Naar endog de Naturkyndige nisie kunde angive den Egn, hvorhen Sneegaasfen trække, saa gielder det kun for denne Art i Almindelighed, der feile os endnu mange Erfaringer til at betragte Toget af en heel Sneegaasrepublik, og ligesom at betegne deres Marschroute paa et Landkort, kun den alt for tidlige glemte Aeronautik havde i Tiden kunde givet os mange Forklaringer over dette Slags Særsyn. Nu maae vi overlade det til den tilkommende Tidbalder, hvortil vi mangler Kræfter. Saa mange Skrifter, som vi have om Trækfuglene, saa lidet grundigt vide vi dog om dem. Vi maae først samle Erfaringer for end der lade sig udtænke et System derover. Er Naturvidenskabens saa lykkelig at faae flere Folk, som iagttage med samme utrættelige Iver som Le Baillant, Sparman, Pallas, som kun tænke paa at berige Videnskabens og ikke paa deres Bequemmelighed, da lader der sig anstille visse For-

mod,

modninger. Saalænge maa det være nok at samle. Dersom Egestammen er os unyttig, vilke vores Horn derfor mindre have Skyggen nodig?

Træffuglene trække for Klimatets Skyld fra en Egn til en anden. Lemænerne (*Marmota Lemnus*) rimeligviis fordi de ikke finde Føde nok paa sit gamle Boepæl. Dette Dyr's Instinct, alletider i en vis Orden at vælge et vist Boepæl, slaaer Feil, fordi den er bestemt for et andet Klima. Den maa, som firefoddede Dyr af Pottedyrklassen gaae frem paa Jorden, de kunne ikke gaae langt borte fra Menneskenes Boepæl, fordi de kun i Nærheden af dem, kan finde deres Næring. De rykke frem uopholdelig og i en lige Linie, og lade sig paa ingen Maade afholde fra deres Wei. Stode de an paa Bygninger, saa flatre de over somme, trefte de paa Bække, saa svømme de igiennem dem. Dette sidste synes uforklarlig, da det var meget naturliggere, at de søgte at undvige saadanne Stienstænde, som kunde hindre deres Reise. Dette synes at være et af de Tilfælde, som vi ikke kunde forklare uden et hos Dyrene antaget Instinct.

Den amerikanske Landkrebs (*cancer ruricola*) foretage aarlig store Reiser fra Midten af Landet lige indtil Søen, for der at parre sig og at legge Æg, hvortil den graver besynderlige Gruber. De ile frem i lige Linie ligesom Lemænerne, og krybe over de Stienstænde, som tilspærre dem Weien. Kunns Floder standse deres Løb. Deelt i de 3 Batalioner, hvoraf der i den første findes de stærkeste af

Hanc

Hunkionnet, i den anden Hunkionnet, og i den tredie bestaaer af Han- og Hunkionnet. Uden Orden, rykke de frem om Matten og regnende Dage, de søge og i det de rasler med deres Skieretænger at strække deres Fiender. Ere de komne til Søekysten, saa legge de deres Æg, og søge at samle sig nye Kræfter, dog opnaaer de sielden deres Hensigt at komme tilbage.

Termitterne (*termes fatale*) ere de iblandt alle Insekter, som anvende de fortrinligste Midler til at forskaffe sig Næring, forsvare sig imod deres Fiender, og at iagttage deres Forretninger. Andre Dyr bygge kun deres Boepæle, men de meste af deres Slægt, maaskee et Slags (*Termes viarum*) undtagen, bygge endog deres Veie, som de søge deres Næring paa. Det er saa meget mere nødvendig, da de i deres larve Tilstand ikke kunde see, og altsaa uden den af dem selv bygget Hulvei let vilde blive til Fode for deres Fiender. Vandretermier (*Termes viarum*) synes maaskee her at gjøre en Undtagelse. Thi de marscherer ikke allene Troppeviis omkring i Skoven, men stiller endog Skildvagter paa Planterne, for deres Sikkerheds Skyld, og at dække Toget. For desto bedre at blive i Orden, hvide de Tid til anden med deres Edetænger paa Jorden, hvorved de efter Smeathman gjør en raslende Allarm. Man har kun endnu saa Jagttagelser over denne Insekt. Fabricius fandt denne Larve meget forskiellig fra Larven af de andre Termiter, thi den havde tvende sorte Dine, som de

de andre manglede. Det er ikke usandsynligt, at dette Dyr høre til en anden Slægt.

De med Rette udraabte Græshoppers Tøg, have efter Boves deres Grund i Hungræshoppernes Koldfindighed som flye for Hannerne og blive forfulgte af dem, omendstundt denne Parring er sædvanlig deres sidste Handling i deres Liv. Hannerne leve saalænge, til de have lagt Æg eller nedgravet dem, derpaa døe de enten af Mæthed, eller fordi de gjøre deres Vinger vaade i Bækkene, hvor de vilde drikke, og derved blive hindrede i deres Flugt. Det er en af de sieldne Exempler i Naturen, hvor heele Ægne ved det andet Kønns Koldfindighed blive ødelagte og begge Deele omkomme.

Mange andre Natursyn, som høre herhen ere ligesaa vaafaldne; Grunden dertil ligge i den forskellige Maade, hvorved disse Dyr søge at parre sig.

Dyr som ikke have noget varm Blod, yttre ofte ved deres Forretninger lige saa stor Haardnakkenhed som andre. Kunns med Noie lode sig en Foraarsflue skille fra en Kovflue, som den vilde parre sig, men værgede sig til det yderste. Mig synes, at man ikke saa strax skulde holde Insekter for en Art, naar de parrede sig, da Bastarten vist ikke komme hyppigere for end hos Insekterne, fordi deres Drift er heftigere end ved større Dyr.

Unge Dyr blive ikke sielden taget i Beslyttelsen af de ældre. Elephanterne tage paa deres Tøg de yngre i Midten. Sveizerkøerne blive efter Stor alletider anførte af den stærkeste og ældste Koe i Horden,

den, ligeledes forebygge de ældste Kæer, at de yngre ikke spise Planter, som ere dem skadelige.

Kierlighed til deres Afkom er især egen for Bildtsvoine, Storkene og Hønsene. Andre Dyr for Exempel Hunde og Katte bekymre sig mindre om deres Yngel.

Kovstuen (*Asilus*) spiller til visse Tider omkring i Luften, maaskee for at fange smaae Insekter, eller at oppasse at Hunnen holder ofte længe staaende med sine Vinger.

Libellerne parre sig i Flugten, hvorved Hunnen bliver holdt af Hannen, med tvende paa Halen der til siddende Kroge.

Rogle Fluer *Musca meteorica*, (*subfultans borealis* Fabr.) skyde paa en besynderlig Maade her og der i Luften, naar et Regnveir vil indtræffe. Aarsagen til denne Dandsen har maaskee en lignende Grund.

Høormen bestaaer efter Kühn af en stor Mængde Midder, som til visse Tider gjøre et langt og bredt Tog, og trække regelmæssig om Sommeren paa fugtige Steder i Skoven, formodentlig for Røringer Skyld.

Borger = B e n n e n .

No. 30.

Ottende Aargang.

Fredagen den 22. Julii 1796.

Anmeldelse.

I Generalforsamlingen den 18. Julii blev fremlagt andet Quartals = Regnskab for d. A., som tilligemed første Quartals = Regnskab skal vorde indtrykket i Bladet, saasnart General = Regnskabet for f. a. fra Revisionen er tilbagekommet og bekiendtgjort. Ligeledes blev efter Forslag fra Bestyrelses = Kommissionen for Ugebladet foretaget Valg paa en Medarbejder i Hr. Assessor Falsens Sted, der formedelst hans øvrige mange Forretninger havde udmeldt sig af Kommissionen, hvilket Valg nærmere skal blive bekiendtgjort, saasnart Bedkommende have erklæret sig om Modtagelsen.

I Selskabet bleve optagne:

Klædekammer Abraham Henningsen.

Told = Kasserer F. W. Berg, i Helsingør.

Spansk Legations = Sekretair Nyllon.

Kroen Marg. Hedevig Hohlenberg.

Jomfr. Hændel Golstycker.

Kopiist i Rentekammeret, Berndt Krøier.

Riber, Lærer ved Seminaret paa Blaagaard.

Clausen, ligeledes.

Lieutenant Schleppegrel i Sønderborg.

Jomfr. Armgaard Marg. Nilling.

Administrationen for det forenede Understøttelses = Selskab.

H. J. Cantor.

J. L. Paludan.

Hofsved.

Mærk

Mærkværdige Beleiring og Indtagelse af en Sukkerdaase ved en Trop Myrer.

Historien om denne Beleiring er tagen af den berømte Astronom Le Gentels Reisebeskrivelse, og altsaa i den strengeste Forstand sand, et Fortrin som ikke findes hos alle Beleirings-Historier, hvilke ofte som man siger, formedelst en Art af Arvesynd, skulde have noget af de Feiler, som fandtes hos deres gamle Moder, den trojanske. Dette Tilfælde er mærkværdigt, og allerede beqvem til en digterisk Behandling. Maa ske skienker og et vittigt Hoved, som læser dette, disse sexbenede Helte en liden Erindring i en Muse-Almanak.

Det er bekiendt, at Frankerige, om det endog har Fred med den gandske Verden, den dog lever i en evig og meget fortrædelig Krig med Rotterne paa St. Mauritius, og Myrerne i Indien. Man har skrevet, tænkt og gjort meget derved, men det hjælper ikke, saa ofte det kommer til Action, saa blive Frankerne alletider slagne. Disse Dyrs Krigskunst er meget simpel, alting udrettes ved Bravour, Mængde og forcerede Marscher, man kunde og vel sige, at de havde nogen Kundskab om Kolonner. Deraf have Rotterne allerede gjort saadan en lykkelig Anvendelse paa Maismarkerne paa St. Mauritius, at det er meget rimeligt, naar de saaledes ville blive ved for Fremtiden, at de endeligen tager Den fra Frankerne. Dog nu blot om Myrene. Een
Trop

Trop Myrer vovede det imellem Aarene 1761 og 69 at borttage og plyndre Le Gentils Sukkerdaase i Indien. Saasnart han fik Nyss derom, var han betænkt paa at befæste Daasen, og han forsynede den formelig med Vold og Graver paa følgende Maade: Han satte Daasen i et temmeligt dyb Kad, og heldte den fuld af Vand, saa at altsaa Myrene, naar de vilde indtage Daasen, først maatte klatre over en overhængende Vold, (nemlig Kanden af Fadet) derpaa maatte de svømme over en Grav, som havde en Brede af en halvhundrede Myrers Længde, hvor det ikke kunde skee uden Tab, og endeligen maatte de, efterat de overalt vare bleve giennemvade, bestige Hovedvolden. Alt dette afstrækkede dem ikke. Den bedækte Bei blev i en kort Tid bestegen af en utallig Mængde, men da de kom til Graven bleve de ikke lidet bestyrtsede, og det lod som de vilde opgive Sagen, men der fandtes strax nogle behiortede, som uden at betænke sig sprang i Graven og forsøgte at svømme derover, men de druknede alle. De tilbageblevne, som saae, at deres Camerater saa ynkelig omkom, tabte derfor ikke Modet, der sprang bestandig flere og flere deri, indtil endeligen hele Graven var bedækket med Liig. Dette var det, som de ønskede. Den hele Trop marscherede nu med tørre Fødder over de svømmende Liig, som paa en Broe over Gravene, besteg Hovedvolden og erobrede Daasen. Have vel Nyefranckerne kunde gjort mere for deres Frihed? eller har en Legion macedoniske Veteraner kunde gjort mere for deres Alexander?

der, hvor det kom an paa for hans Skyld at plyndre en persisk Sukkerdaase?

Hvorvidt mangesen Fugl kunde tælle.

Den berømte Hofraad Lichtenberg i Göttingen, havde en Rattergal, som han tvende Gange om Dagen gav hver Gang at æde trende Larver af Meelorme. Derhos forholdte han sig saaledes. Han aabnede Døren paa dens smalle Side af dens lange firkantede Kabinet, da den kiendte hans Hensigt, saa sprang den strax paa Stangen, og derpaa til Døren, ansaae ham med sine store Øine og ventede paa sin Spise. Saasnart den havde faaet en Orm, hoppede den med samme paa den længsibortliggende Stang, ikke af Frygt, thi den lod sig ofte hele Minuter lang see gandske nær ved aaben Dør, men formodentlig er det saaledes Skik hos Rattergalene. Der vendte den Ormen adskillige Gange omkring i Nebbet, og nedslugede den derpaa gandske heel paa engang. Herpaa sprang den til Døren igien for at faae den anden, som den gjorde det samme med, og ligesaa imodtog den og den tredie, men den kom ikke mere igien, omendskiont han blev i den samme Stilling, og den umuelig kunde bemerke, at der ingen flere Ormer var. For noie at vide, om det var virkelig Anlæg til Regnekunsten hos Fuglen, eller det var blot Mættelse, saa blev omendskiont fielden en fierde Orm tilbuden den, da den
 strax

strax med Begierlighed sprang frem. Hans Rattergal kunde altsaa tælle til tre. Gierne havde han forsøgt at bringe den til Tallet fire men dette kunde have været det gode Dyr skadeligt, og det er en almindelig Erfaring, at det er en slet Gevinst at berige Hovedet paa Mavens Beføstning. Man har ogsaa ved en Ugle bemærket noget lignende. Trende Benner pleiede ofte om Aftenen at spasere til en Hule i en Klippe, hvor en Ugle havde sin Rede. Naar den hørte, at denne Besøgelse kom, pleiede den at sive, og at sætte sig ikke langt fra Indgangen; og strax igien at flyve ind, naar de alle tre vare borte, men aldrig støi den ind, saalænge den kun bemærkede tvende udenfor. Dette seer ogsaa ud ligesom at tælle, men dog da 3 Mennesker ere en anden Hob end 2, og det Hele seer anderledes ud, saa er Sagen lettere end ved Rattergalen imidlertid vil jeg heller ikke afgjøre, ved hvad for en Beskæftelse Rattergalen er kommet til dette Begreb. Altsaa om Elskovs (i det ringeste fortiente den at være det lige saavel som Duen eller — Spurren) og Visdoms Fuglen, vide vi, at de i det ringeste kunde tælle til tre. Om Junos Fugl, altsaa Magten, Paafuglen, har jeg ikke hørt saadant noget, den er og alt for stolt og smuk pyntet, at man fra Forstandens Side skulde vente meget fra den.

Toilet, Skikke og Damernes Pynt i det gamle Rom.

De fleste romerske Damer gik i Badet, saasnart de havde forladt Sengen, nogle lod sig naie med at vaske Fødderne, andre dreve Brugen af Badet meget videre. De lode deres Hud meget sagte afrive med Pimpesteen for at giøre den glattere og blødere. Derpaa salvede de deres hele Legeme med de meest udsøgte og vellugtende Sager. Indhyllet i et Slaas Overtiøle, som lignede vores Slabrok, satte de sig ved deres Natbord, hvor de ligesom vores Damer vare omringede af mange Kammerjomfruer. Aldrig lod de Speilet komme ud fra deres Dine, tildeels for selv at bestyre deres Yndigheders Forskionnelse ved Pynten, tildeels for at studere de meest forførende og virksomme Diekast og Miner. Koketternes Forfængelighed gjorde Pynteren en Forbrydelse af deres egen Hæslighed, og en gammel Forfatter skildrer os mange saadanne Damers Toiletter, lige saa frygtelige som de sicilianske Tyranners Domstoel. Een fornemme romersk Dame beskæftige ved sit Natbord mange Slavinder; enhver havde sin egen Bestilling. Denne deelte Haarene, hiin stak Buklerne; en tredie paafumerede sin Herskerinde; en fjerde var kun allene for at give gode Raad. Kammene vare af Elfenbeen, men gemeenlig af Buxbom, Naalene vare af Guld eller Solv. Deres Brændejern havde ingen Lighed med vores, men bestod i store Naale, som man stak i Asken og gjorde heede, og derpaa rullede Haaret omkring dem. Hver
 Bnt.

Bukkel blev opstuffed. Da deres Frisur var meget høi, som brugte de falske Haar, og belæssede Hovedet med saa mange Bukler og Balske, at det Heele lignede en Bygning. Overalt var Formen af Frisur og Hovedpynt underkastet de samme Forandringer, som i vores Tider. De gule Haar vare meget afholdte. Mange farvede derfor deres Haar med Safran, for ret at give dem en høi guldgulv Farve.

Haarene bleve bundne med smaae Guldkjeder og Ringe, og Purpurfarvede og hvide Baand, som vare rigeligen besatte med Steene. Damerne betiente sig og af store Stadsnaale med Perler paa. En Art Sløer indfattede og foldte deres Haar. Deres Mitra eller vores nærværende Biskops Huer, var de romerske Damer ligesaa egen en Hovedprydelse, som Hatten for Mandspersoner. Men siden efter kom den ud af Mode, saa at ingen ærbar Kone vovede at bære den mere, men kun Frillerne pyntede dermed. Et forunderligt Spil af Moden og Forandring, at nu ved de helligste Ceremonier af Kirken, blive dens ærværdigste Tjenere udmærket med den samme Prydelse, som tilforn var Frillerens Dragt.

Romernes forskjellige Sminke skal jeg berøre ved en anden Leilighed. Allerede da kiendte man den Kunst at lade falske Tænder indsætte. Tandstikkerne maatte være af Mastixtræ, i Rødstilsælde brugte man dem af Fjær eller Elov. Damernes Tunica, som havde en Lighed med vores Skjorter, var

var i deres Dannelse meget forskjellig fra Mandspersonernes. De havde Ermer, hvilke de sidste ikke torde have. I Begyndelsen sluttede de gandske tæt om Halsen, siden efter bleve de mere og mere udskaarne, og man begyndte at lade mere see af Brystet og Skuldrene. Siden efter bar Fruentimre saadanne tre Tunicos oven over hverandre. Et Livbaand omgyrte dem.

Uformærkt begyndte man at understøtte Brystet med brede Baand og at indsnøre sig, da den tilforn kun var baaret ved Naturens Handel. Dette er formodentligen Oprindelsen til vores nærværende Snorkliv. Den romerske Skoe var i sin Dannelse anderledes end vores, den gik imellemstunder lige op til Læggen, og var aaben for til og sammensnørt. Sædvanlig var den af tilberedet Læder, den var og af Erørbark. Fra de spanske Hyrdinder kom den Mode, at bære Skoe af Kor og Genisse.

Overdaadigheden i denne Artikel gik saa vidt, at man bar Skoe med Saaler under af Massivguld; ofte vare Skoene overalt stukt med Edelsstene. En grædsk Skoe, som kaldtes den sicyoniske gjeldte for en lettere og galantere Fodklædning end alle de øvrige. Ved Kork gjorde man Skoene høiere, og folgelig Personerne større tilsynelovende. Dette gjorde Kofetterne ved Dandsen, saa og Skuespillerne paa Theatret, fornemmelig i Hesterullerne, og Præsterne ved deres Offeringer. Alle Fruentimmer-skoe vare hvide. Ligeledes Baandene, eller og de vare af Guld og Purpur.

Borger = Bennen.

No. 31.

Attende Aargang.

Fredagen den 29. Julii 1796.

Anmeldelse.

At Hr. Justiteraad Tønder Lund har behaaet at modtage det paa ham skeete Valg til Medarbeider i Bestyrelses-Kommissionen for Naechlader, bekiendtgjores herved, og Selskabet bevidner dets G. kiendtlighed for hans Belvillighed heri. Ligeledes anmeldes ogsaa, at der deels for indkomne Renter, deels for nogle ved Lotteriet udtrukne Obligationer ere indkøbte følgende nye 6 Stykker under No. 101, 153, 154, 380, 7146 og 7311, a 70 Rdlr. 420 Rdlr., 3de Annuiteter, de 2 af No. 74 og et No. 214, a 100 Rdlr. 300 Rdlr., en Dito No. 140, 200 Rdlr. Tilsammen 920 Rdlr.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofsved.

Sprog ved Blomster.

Blomsterne de Skionnes Billeder og Yndolina blive ikke alletider, som i vores kolde Norden, blot bundne til Bouqvetter for deres Bellugt Skyld, i de sydlige og heede Lande, hvor Jalouſie og Sædvane lænasker det smukke Rion bag Gitter og høie Mure, og hvor der bliver intet andet Sprog tilovers for Ellkov
end

end Diekast og Tegn, har deres Opfindelses Kraft omskabt Blomsterne til Symboler af deres inderlige Tilstaaelse. Det har især Sted i Levante, hos de tyrkiske og græske Fruentimre, og paa Kysterne af Barbariet iblant de afrikanske Fruentimmer. Man kalder der saadan en Blomsterbouquet Selam, hvis sindrige Valg og Tilfamsførelse udgjør et lige saa hemmeligt som udtryksfuldt Sprog af Hjertetsfølelse og brændende Lidenskab. En Slave, som i Almindelighed er Gienstanden for Sultanindens Kierlighed, aftaler ofte paa denne Maade blot ved at rangere Blomsterpottene paa Lysspykket offentlig en Sammenkomst med sin Elste. Mangen et nok saa langt Brev vilde ikke være i Stand til at skildre saa megen Lidenskab. Amaranther ved Violet, betyder at man længes efter sin Mand's Afreise, for at kunde holde sig skadesløs for den Pine, som hans Nærværelse forarsager. Orangeblomster betyde Forhaabning. Solsikker Fortvivlelse. Solv- og Guld-Blomster Bestandighed, Rose Skionhed, og Tulipanen anklager den Utroe. En Blomsterbouquet af Solsikker, Orangeblomster, Amaranther og Violet, vilde omtrent lyde saaledes. Den Qual som jeg lider, vilde styrte mig i Fortvivlelse, naar ikke den Forhaabning trostede mig, at blive lykkelig ved min Rivals Gravværelse. Denne Maade af Chiffre-Sprog er blot bekiendt for den Elste og hans Hersterinde. For endnu dessto bedre at skiule denne Hemmelighed, saa forandre de efter Aftale Blomsternes Egenstaber, og lade Rosen udtrykke, hvad

hvad ellers Amaranthen skulde sige, eller lade Levkoien betyde det, som en Granatblomst skulde bemærke. Muschathyacinten, betyder Dnsken efter højeste Gunstbeviisning, og det er en stor Grovhed uden Marsag at byde et Fruentimmer denne Blomst. En vis Egn i Haven af Harem er almindeligen bestemt til at forvare disse omme Blomsterbreve. Slaven skriver dem i sin Koelighed, og den Elskte besvarer den med megen Sikkerhed, og i hendes Mand's Nærværelse, i det hun blot forandre Blomsterpotterne, eller ligesom til Tidsfordriv binder en Blomsterbouquet

Noget Lighed med dette Blomstersprog har det at spaae ved Blomster, for at giette sig til en Dames eller Herres Karakter og Tænkemaade i hans Lidenskaber. Man lade Personen, hvis forelskte Sindelag man vil erfare, vælge en af følgende Blomster:

1. Ranunkel	13. Spansk Vikke
2. Wilde Nelliker	14. Liliaffodik
3. Aurikel	15. Tricolor
4. Blaae Kornblomster	16. Tuberoze
5. Belveder	17. Jasmin
6. Gaasoine	18. Stedmoder Blomsten
7. Tulipanen	19. Hvide Lilie
8. Jonquillie	20. Frittallerie
9. Orangeblomsten	21. Straablomsten
10. Rose	22. Nellike
11. Tusindskøn	23. Solfikke
12. Gyldenlak	24. Evighedsblomsten.

Er Blomsteret vasket saa søger man den Maade at elske den Person paa i følgende Liste.

1. Koretagende Elskov	13. Opbrusende
2. Enfoldige	14. Smættende
3. Hæslige	15. Gaennyttig
4. Enaksonne	16. Vresfyge
5. Dobne	17. Vistige
6. Kolliae	18. Rine
7. Pragtiæ	19. Keene
8. Haardnakkede	20. Bolerst
9. Hurtiæ	21. Trætrefier
10. Underdanige	22. Gaensindig
11. Herkesfyge	23. Misstrækkelige
12. Gierrige	24. Bestandig Elskov.

En Mordhistorie uden Lige.

Mordhistorier af det almindelige Slags eller saadanne som kan være opfundne af Haandværks-
svende, eller og efter Omstændigheder kunde være
opfundne for deres Skyld, har man med Ret ude-
luft af alle de Bøger, som ere skrevne til Underret-
ning for Mængden. Men naar Mordhistorier, som
denne efter følgende, er udmærket med en uhørt
Ondskab, som Phycologien neppe kunde aibe til tæn-
kende Prober paa det menneskelige Hjertets Fordær-
velse, og tillige ere forfaldne for Retten, saa for-
tiene de vist en Plads, og det ikke allene her, men
end-

endog i Moralisternes Skrifter. Denne Historie
 staaer i den Samling af *causes celebres*, men Ste-
 det deri er forglemt.

En Dreng af omtrent 15 Aar gammel, ifald
 jeg ikke tager Feil i *Kranferige*, mistede sine Foræl-
 dre, kom derfor i Huset under en bedaget men rez-
 delig Onkels Opsigt, som levede ugift med en gam-
 mel troe Tiener. Neppe havde Drengen været en
 kort Tid i Huset, hos sin Formynder, førend han
 bemærkede en usædvanlig Tilboielighed til Ondskab
 hos dette unge Menneske. Denne gamle fordoblede sin
 Opmerksomhed paa dette ham anbetroede Barn,
 og da han ofte formedelst hans Forretninger, maatte
 være Graværende, saa overdrog han Opsigten over
 ham til hans troe Tiener, som opfyldte hans Pligt
 med saadan Nøiagtighed, at Drengen fik et døde-
 ligt Had til ham, og besluttede efter en lang Over-
 veielse, at hegne sig paa ham paa en Maade, som
 maaskee ikke har sin Lige hos Noget af den Alder.

Tieneren pleiede hver Morgen at kæmme sig, og
 at sammenvikle de udgangne Haar og kaste dem i
 en Krog. Denne liden Tot Haar samlede Dren-
 gen meget noie, og viklede op med stor Umage, og
 lagde dem i Orden. Da han nu havde samlet en
 betydelig Mængde, stjal han Tienerens Lommekniv,
 og stulte sig dermed under hans Onkels Seng, da
 denne sov stak han Kniven i Brystet, og gav den
 døende denne Tot Haar i Haanden, som saaledes
 blev

blev fold. Den anden Dag blev Tieneren, fordi baade Kniven og Haaret vidnede imod ham, kaldet for Retten, og da ingen mistænkte Drengen, kom han endelig paa Winebanken, hvor han angav sig for skyldig. Han blev ligesom Calas levende radbrækket. Drengen befom nu friere Hænder, og da saadant et afskyeligt Menneske, især da dette første Marsag var saa godt lykkedes, ikke længe kunde være ubirksom, saa kom han noget derefter som et ungt Menneske for en anden Ugierning i Retfærdighedens Hænder, og blev ligeledes dømt til at radbrækkes. For hans Død tilstod han, at han var Gierningsmanden til hiint Mord.

Hvad dette er for en Straf at trække Skibe i Ungarn.

Dødsstraf, er som bekiendt i de østerrigiske Stater ikke gandske affkaffet, men indskrænket til yderste seldne Tilfælde. I dets Sted dommes der i Almindelighed, enten til at staae ved Ragen og faae Stokkeprygel, Brændemærkes, og at trække Skibe. Denne Beretning er fra Ungarn. Enhver Misdæder faaer en Jernring om Halsen, og om Livet et Jerngiord, som aldrig bliver taget af — formedelst dette Giord bliver sem befæstet paa en Jern-

Jernstang som de aldrig kommer løs fra, hverken Dag eller Nat. Skal een af dem for sig selv, blive de alle fem beskæftiget dermed. Deres Kost er meget elendig. Donauband fører de med sig i en Bliskbøsse, som hænger paa dem. Deres Klæder ere slette. Blive deres Klæder vaade, naar de imellemstunder maae gaae i Vandet til midt op paa Livet, saa maae de tørre dem paa Legemet igien. Om Natten finde de deres Leie paa Jorden, fordi man ikke tør vove at tage dem i Skibet, da de maatte styrte deres faae Bogtere i Vandet og giøre sig løs. De ere udsatte for alle Veirligets Forandring, Dagens Hede og Nattens Kulde, som de ikke kunde beskytte sig imod, og for deres Opsynsmænds og Drivers Prygel, maae de nødvendigen snart sætte Livet til, i det ringeste viser en tre aarig Erfaring, at af 450 var to tredie Dele døde. Sygdomme undskyldte ikke, og naar en af dem falder, saa maae de andre slæbe ham med sig, fordi han er smeddet til Stangen. Paa Lægemidler er ikke at tænke. Deres Natur maae hielpes sig selv, eller de maae frepere. Ofte blive de om Natten saaledes plaget af Myggene, at deres Hoved hovner. Lasten, som de maae trække imod Strømmen,

men,

men, anstrænge deres allerede svækkede Kræfter ligesaa meget, som Heste der skal trække op imod et Bierg. Vil han nu staae stille, saa falder Stokken paa ham, og han bliver af Dingen, der holder ham fast, paa det smfindligste stød paa Ryggen. Kort deres Ulykke overstiger al Skilderte, og denne gyselige Straf bedre ingen, heller ikke Tilskueren! —

Nicolai Bøtcher.

Borger = B e n n e n .

No. 32.

Attende Aargang.

Fredagen den 5. August 1796.

Om Kridtsteene til at bygge med.

For nogen Tid siden læste jeg i et af vores Ugesblade en meget velskreven Afhandling om Kridtsteens Nytte ved de nye Bygninger, og som kunde være til megen Fordeel for Kiøbenhavns nærværende Indbyggere, da de brændte Steene ere saa dyre.

Følgende Sted i denne Afhandling som syn i mig ikke at være saa ganske rigtig, lyder saaledes.
„Varme og sunde Boeliger ere vist en vigtig Ting
„i vor fugtige og kolde Klima, og dem kunde vi vente
„deraf, ved det den (nemlig Kridtsteenen) hverken
„imodtager eller uddunster Fugtighed.“

Saa snart jeg læste denne Sætning, fattede jeg strax Mistanke til Rigtigheden deraf, saa ønskelig den end kunde være for Kiøbenhavns nærværende Indbyggere. At Kalk eller Kridtsteen skulde have

have denne Egenskab, synes at stride imod den Theorie, som man har saavel om Kridtsteenens Oprindelse, som om dens Natur og Bestaaffenhed.

Hvad Kridtsteenens Oprindelse angaaer, saa ere de fleste Naturkyndige vel eenige i, at den største Deel af vor Jordklode, og især det flade Land, hvortil man uden Tvivl kan regne Sielland, har i For- dums Tider staaet under Vand. Der har da Tid til anden ansat sig en stor Mængde Østers i store Banker. Disse Østers ere nu døde, men deres Skaller ere bleve tilbage, og i en lang Række af Aar, ere disse Skaller saaledes faldet sammen i hverandre, at de have udgiort et heelt. Maa skee at en stor Deel af Sielland er ikke andet end et Kalkbjerg, der er fremkommet af Østers og andre Skaldyr.

Da nu alle Skaldyrs Indhylling bestaaer af en meget reen Kalkjord, og man treffer Levninger af disse Svødyr især i de kalkagtige Lag, saa have mange Geologer antaget at Kalksteene have deres Udspring fra Skaldyrene; skulde det ikke have Sted i alle Tilfælde, saa kan man dog ikke nægte det, ved mange Kalklag, hvor der findes saa hyppige Ruiner af de forhen værende Conchylier, at de næsten udgiøre den største Deel af den hele Massa. Naar man tillige betragter den ubeskrivelige Mængde af Muslinger og Skaldyr, som ere begravede i disse Kalklag, saa finder man den Tanke, at al
Kalk

Kalk kommer fra dem, ikke saa overdreven, som det ved første Blik skulde synes.

Men det, som jeg har sagt om Kridtsteenens Oprindelse, viser tydeligen hvilke Deele man kan formode, der maae være i den. Først da Kalken fra sin Oprindelse har tiemt til en Bolig for Skaldyrene, som disse selv har dannet, saa kan man formode, at de maae indeholde dyriske Deele, og især Salt, som kunde blive deri, naar de dyriske Deele enten bortskylles af Vandet, eller og son-dres (dekomponeres). Af Saltet, som der findes i Skaldyrene, er der vel intet som bliver tilbage uden Phosphorsyren, som i Forbindelsen med Kalk-jorden ikke let skiller sig derfra, og alletider trækker nogen Fugtighed til sig af Luften.

For det andet, saa har denne Kalk lagt nogen Tid paa Havetsbund, hvor den er bleven igien-nemtrukken med Søevandet. Saasnart nu Søen bliver lavere (som den bestandig bliver, men Aarsagen hertil, kan jeg denne Gang ikke undersøge) og forlader Kalkjorden, saa er Søevandet med Ti-den gandske bortdunstet, og Kalken er bleven et tørt Legeme. Men fordi Søevandet er bortdunstet, saa følger dog ikke deraf, at Saltet, som indeholdes i Vandet, er tilligemed forsvunden. Det blive tilbages i Kalkjorden, og trække Fugtighed til sig af Luften. Naar Kalken brændes, saa udjages disse Salte deraf. De Salte, som man finder
i Kal-

i Kalken ere især Kalkensalt og Phosphorsyre forbunden med Kalkjord.

Endeel berømte Chemistere ere og enige i, at dette Salt findes i den raee Kalk, og jeg kunde anføre endeel berømte Chemisters Vidnesbyrd, dersom jeg ikke ansaae det for overflødigt og bekiendt.

Det er og en bekiendt Erfaring, at dersom man tager Strand sand til at mure med, og man ikke i Forveien vel har udvasket det med fersk Vand, at Murene da blive suattige. For at bevise at Kridtstenen giver tørre Værelser have nogle anført Kammerherre Lindencrones Gaard, hvor Værelserne skulde være lige saa tørre som i de Huse, der ere bygte af brændte Muursteen. Om dette er sandt eller ikke, kan jeg ikke sige med Visshed, da jeg ikke har nogen nøie Underretning om dette Hus. Men dette veed jeg, at da Professor Ravert vilde bygge, og han nedbrød en Muur, som der var imellem ham og Kammerherre Lindencrones Gaard, og som var opbygget af Kridtstenene, da laae Kalken endnu ganske raee og vaad inden i Muren. Men vist er det, at dersom den ene Erfaring skulde være sand i sin fulde Udstrækning, saa kan jeg anføre hele Tusende opbygte af Kridtstene, tagne ved Stevns-Klint, som dog alle er meget fugtige. Enhver, som vil foretage den ikke lange Reise til Storeheddinge og omkringliggende Landsbyer, hvor næsten alle Huse ere opbyggede af Kridtstene, han vil finde at
alle

alle Indbyggere Klage over Fugtigheden i deres Værelser.

Denne Fugtighed indfinder sig ligesaavel i de gamle som nye Huse. Kirken i Storeheddinge er opbygget af lutter saadanne Kridtstene, og uagtet den skal omtrent være femhundrede Aar gammel, og staaer paa et høit Sted, saa ere Væggene endnu saare fugtige, ja det endog i saa høi en Grad, at enkelte Steder af Muren ved Alteret, der ere paa neelede med Fyrretræe, trække saaledes Fugtigheden til sig, at det varer kun ti Aar, saa er Træet saa raadent, at man kan pille det itu med Fingrene. Jeg har selv været der for nogle Uger siden, saa jeg kan indestaae for Rigtigheden af det, jeg her anfører.

Uagtet at Kridtsteenen maaskee ei kunde være tielig for dem, som vilde have meget tørre Værelser, saa kunde den dog bruges med megen Fordeel for de Byggende, og den kunde anvendes til Udhuse, eller og den yderste Side kunde opmures af Kridtstene og den indvendige Side af et Lag tynde brændte Muursteen, hvorved der kunde spares mange Penge ved en Bygning; da disse Stene ere at faae for en temmelig let Priis.

De Stene, som udhugges af Bønderne ved Stevnsklint, ere temmelige store. Man regner at tolv deraf skulde fylde lige saameget, som hundre

drede almindelige Muursteen, hver Steen koster paa Stedet, hvor den udhugges, som er tæt ved Søen, fire Skilling, som i denne Tid, da de brændte Steene ere usædvanlig dyre, ikke kan ansees for nogen høj Priis. Dog er der ingen Tvivl paa, at dersom denne Ting blev drevet fabrikmæssig, og man fandt paa en lettere og bekvemmere Maade at hugge dem, da kunde leveres for ulige lettere Priis. Allerhelst, naar der var forskiellige Giere af Stevnsklint, og den ene kappedes med den anden om at levere de bedste Steen for lettest Priis. Skulde derimod hele Stevnsklint, som for nærværende Tid er maa- skee i Giarde, falde i en Mand's Lod, saa vilde man neppe høste nogen betydelig Fordeel af denne udtømmelige Steengrube.

Det var meget at ønske, at man vilde ved Udhugningen give disse en mere regelmæssig Firkant, paa det, at de bedre kunne passe til hverandre.

Muurmesterne paaftaae, at det koster lige saamegen Tid at opmure tolv saadanne Steen, som hundrede andre. Aarsagen dertil er allene, at de maae anvende saa megen Tid paa at tilhugge dem. Men saasnart de havde en regelmæssig Firkant, saa var der ingen Spørgsmaal om, at de jo lode sig meget hastigere opmure end andre, der spares og en betydelig Deel Kalk.

I Henseende til Fugtigheden af disse Kridtstene, da kommer det meget an paa, hvor man tager dem, dersom man tager de øverste Lag af Klinten, da er det at formode, at det er mindre fugtige end de, som endnu overstyldes af Søen. For Nøageligheds- og Bequemmeligheds Skyld, saa hugge de gjerne saadanne Kridtstene af store nedstyrtede Stykker, og da disse endnu maaskee for en Deel enten overstyldes eller overstænkes af Søen, saa turde de maaskee indeholde en større Mængde af de Salte, som findes i Søevandet, og da let kan trække Fugtigheden til sig.

Med denne Leilighed vil jeg berøre Aarsagen, hvorfor der alletider om Foraaret og ei til andre Tider nedfalder store Stykker af Klinten, der paa nogle Steder er over halvfierdstindstive Alen høie. Denne Regn, som der falder til forskjellige Tider af Aaret trække ind i de øverste Lag af Kridtklinten, da Kridtet er et temmeligt porøs Legeme. Naar nu en stærk og langvarig Vinter indtreffer, saa fryser det indtrukne Vand endog dybt ned i Klinten.

Nu veed man, at naar Vandet chrySTALLISERES, (fryser) saa indtager det en større Plads end tilforn. Denne Udvidning foraarsager, at Sammenhængen formindskes. Saalænge Vandet er frossen saa hjælper det til at vedligeholde Sammenhængen for en stor Deel. De svære Kridtstykker som nu ere meget overhængende, nedfalde med en
stor

stor Alarm. Om Foraaret er der af den Marsag
ingen, der arbejder nedan for Klinten af Frogt at
blive begravet under en saadan nedstyrtende Massa.
I de Foraar, efter en meget mild Vinter, pleie der
ikke at nedfalde nogle betydelige Stykker, som ty-
deligen beviser, at Frosten allene er Marsag dertil.

Nicolai Bötcher.

Borger = B e n n e n .

No. 33.

Ottende Aargang.

Fredagen den 12. August 1796.

Anmeldelse.

Da alle de, som ønske Forstud eller Understøttelse, skal melde sig inden ethvert Aars 1. September i Folge Lov. 2 Kap. 3 §, saa erindres de herved om at indsende deres Ansøgninger til Administrationen inden indeværende August-Maaneds Udgang, da ingen Ansøgning modtages efter den Tid. Ligeledes anmeldes: at General-Regnskabet for Aaret 1795 er nu tilbagekommen fra de Herrer Revisorer, og skal blive forelagt i næste General-Forsamling, for derefter at kunde indføres i Ugebladet. For havende Kasse-Beholdning er i denne Tid indkøbt 3 Kongelige Anuiteter, 2 af No. 74, og 1 No. 209 a 100 Rdlr., til Beløb 300 Rdlr., som behørigen ere paategnede og deponerede i Banken.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

G. J. Cantor.

J. L. Paludan.

Sostved.

End

Endnu lidt om Moden.

(see No. 11 12 og 14 dette Aar).

For nogen Tid siden meddeelte Borgervennen en Afhandling om Moden, hvormed Hensigten var at vise noget af det meget urimelige i den Dyrkelse, som man viser denne sælsamme Gudsdom; at bidrage til at afstrække fra alt for blindt hen at underkaste sig dens Tyrannie, og at søge saavidt mueligt, om mueligt er, at faae indført fornuftige Regler isteden for dens ofte al Hensigt trodsende Love. Ganste at bringe disse i Miscredit end sige med eet at afstæffe dem, er der sikkerligen for for ingen Borgervæn eller Menneskeven nogensinde at tænke paa. Men skulde det derfor være unyttigt, at pege lidt imellem paa en eller anden særdeles Mode-Naragtighed! Nu, saalange den er Modens gieldende Lov, vilde det vel ikke nytte stort; man vilde da vel enten ikke agte derpaa, eller vel endog finde den Haken paa en Modenaragtighed endnu naragtigere end Moden selv. Men om man fremstillede Naragtigheden i en Modelov, som alt var gaaet af Brug, vilde der dog maaskee kunde udrettes saa meget, at en af lignende Slags vanskeligere vilde finde Lydighed; ligesom det maaskee var en ikke ubequem Maade at gaae Modedaarsskaben i Mode paa, om man kunde forudsee, hvad den sandsynligen maatte snart falde paa at ville paabyde, for da at hielpe lidt til, at man ei gif til alt for sjerne Yderligheder

der i at adlyde en eller anden dens Anordning, som ved at drives til Yderlighed vilde blive særdeles naragtig, ubegvem, bekostelig, skadelig.

Nærværendes Forfatter, som ingenlunde er blandt Modeguddommens meget nidkiære Tilbedere, men — i hvilken han troer de fleste andre Borgers venner bære sig ad som han — i mange af deres almindeligen antagne Anordninger seent eller snart nodes til nogenlunde at følge Strømmen, har bemærket, at Moden, hvilken længe synes lidt eller intet at have brydet sig om den Deel af vores mandlige Dragt, som bedækker os fra Hoscerne og ned ad Læggene til, og som en Modegrille har villet indbilde os, at det skal være hartad en Skam at nævne, har nu begyndt at give Love for denne Deel af Klædevæsenet. Siden det hverken er, eller ansees for, Skam at tale om Hat, Kiøle, Vest, Frak, ja Skoe, saa skuldet det være selvsomt, om der virkelig skulde være nogen Skam i at tale om Strømper og Buxer. Just dette sidste Klædemon, Buxerne, er det, angaaende hvilke jeg meener, der let kunde forestaae nogen Modelov, der om man ikke tog sig vaere, kunde komme til at see underlig nok ud.

En af mine unge Bekiendte har fortalt mig, at Moden alierede for nogen rum Tid siden skal have givet en Forordning, hvilken dog kun dens nidkiæreste Dyrkere have villet erkiende, at bemeldte Klædemon skulde være saa snevert, at Knæernes og Kroppens Bolning derved neppe blev muestig. Denne Lov skal for en Deel endnu være giældende. Jeg
seer

feer en heel Hob af vore galante unge Følk nu bære Buxer, der som de, hvilken Skrивeren i Peder Paars anbefaler til Esterligning, bedække hele Læggen. Skal disse nu være saa saare snevne, saa vil Ubeqvemmeligheden blive meget stor, saavel som og Bekostningen, hvis man ei vil løbe Fare for at den Røgenhed, man ved den meget tætte Slutten til Kroppen søger at give tydeligt Begreb om, skal, ved de efter Omstændighederne saa let muelige Sprækker, blive til virkelig Røgenhed og Blottelse. Smukt kan det i sig selv dog vel heller ikke være, dersom Anstændigheds Begreb maa høre med til Begrebet om Smukhed, at forestille nogen, end siges virkeligt at være det.

De Uleiligheder, der ere ved denne Modelov, som dertil alt har været saa længe, at man allerede blot derfor ikke vel kan vente, den stort længer skal blive i Kraft, ville formodentligen snart foranledige, at der kommer en ny Lov for dette Klædemøns Indretning. Og saasom de nu paabudne lange Buxer, efter anførte Puder Ruuses Ord, allerede i hans Tid vare overensstemmende med en da gammel og henlagt Modelov, saa er det ei usformodentligt, om Kornvælsen af en endnu ældre Skikkelse af Buxerne bliver den, som Moden hernæst foreskriver. Men denne ældre Skikkelse var endnu værre. Kan dens Beskrivelse ikke nytte til andet, den vil dog vise et Exempel paa hvilke gruelige Ubeqvemmeligheder, Bekostninger og Hæsligheder Mennesker ere i Stand

i Stand til at underkaste sig, naar det er Modens Bud.

Beskrivelsen staaer i Krünigers oecon. Encyclopedie, 25 Bind Side 311 og følgende, og lyder som saa:

I Midten af det sextende Aarhundrede saae man i Tydskland en Odselhed og Beføstelighed i nogle Deele af Mandfolkens Klædedragt, især hvad Buxerne angik, at have taget Overhaand; en Odselhed og Beføstelighed, som man neppe skulde troe, naar den ikke beviistes ved Historiefriverens Udsagn, ved gamle Politie- og Klæde-Ordninger, og ved de Geistliges Tver, som prædikede, skreve og ledte efter Terteign derimod. Denne Mode kom den Gang fra Nederlandene, hvor største Deelen af Europa da fik sine uldne Tøier og sit Klæde fra. Det var de saakaldte Pumphuxer, eller Wunderbuxer, hvilke gik fra Beltestedet lige ned til Skoene. De vare viide, og paa langs og paa tværs opskaarne, og disse Opsnit giennemtrukne med et Foder af tyndt Tøi der var sammenlogt i saa mange Folder, at der til et Par Buxer forbrugtes indtil eet hundrede og tredive Alne Tøi. I Begyndelsen af denne Mode, da den endnu ikke var bleven saa meget forædende, var man disse Buxer af Klæde, og der brugtes da til fem Alen Klæde tyve Alen Silketøi, til Udføring imellem Opsnittene; men siden da de tiltoge i Storhed, bleve Klædes Buxer for tunge at bære, man gjorde dem af et Slags Kast, ja endog af Silketøi, hvorved nogle Adelsmænd rui-

ne,

nerede sig, siden de kostede mere end mangen Lands-
 bye kunde indbringe. De bleve da og især de Geist-
 lige til Forargelse, hvilke derved fandt Leilighed til
 at øve deres Betsalenhed og deres Opfindelsesbevne.
 Diaconus ved Overkirken i Frankfurt ved Oderen
 holdt 1555, en Søndag, en opbyggelig Prædiken
 mod Pluderbuxernes Forsængelighed og Upasselig-
 hed. Næste Søndag havde nogle af Raadhed hængt
 et Par store Pluderbuxer paa en Pille i Kirken lige
 for Prædikestolen. Dette opbragte den heele Geist-
 lighed, saa den med Alvor begyndte at tage sig af
 Sagen. Den churbrandenburgske Generalsuperin-
 tendant i Middelmærk, og Professor i Frankfurt,
 Andreas Musculus holdt herover en alvorlig
 Straffeprædiken, og udgav denne derpaa foræget un-
 der Titel af der Hosenteufel (Buxediævelen). I
 denne forkyndte han Tydskerne tilhøbe, og Mar-
 kerne især, „Guds Brede og al Uhykke, i hvilken
 „de allerede laae indtil over Ørene. Det var in-
 „tet Under mere, om og nu Solen ikke vilde skinne
 „længer, og Jorden ikke længer bære Frugt, ja
 „om Gud slog endog med den yderste Dag derimel-
 „lem, formedelst denne gruelige og umenneskelige
 „Klædning. Gud havde sat ham ved Kirken og
 „ved Universitetet, for at han ved Prædiken og Læs-
 „sen, offentlige Skrifter og Beeklage, skulde sætte
 „sig op mod saadan stor Ondskab, som uden al
 „Tvivl snart maatte bringe den yderste Dag i Be-
 „vægelse. Han vilde nu give sig i Kæft med Buxes-
 „diævelen, som i disse Dage og Aaringer allerførst
 „hav-

„ havde begivet sig ud af Helvede, og var faren i
 „ de unge Krabaters Buxer, efterat han i sex tus-
 „ sende Aar ikke havde tordet gifte frem, hvorfor
 „ han visseligen holdte for, at dette var den sidste
 „ Diævel, der, som den sidste i Ordenen, endnu, før
 „ end den yderste Dag kom, vilde giøre og udrette
 „ det Onde han formaaede. Man brugte til disse
 „ Buxer ikke allene 20 til 40 Alen Kartek til Fo-
 „ der, men han vidste, at der var de, som lode
 „ tage indtil 130 Alen til Foder, og undrede han sig
 „ over, at Jorden ikke opslugte saadanne Menne-
 „ sker. Men Gud vilde skrive dem saadant op paa
 „ Karvestoffen, indtil den yderste Dag.“ Ved En-
 den af denne Bog dediceres den til de tvende Bor-
 germestere i Frankfurt, og de samt alle Øvrigheds-
 der formanes, ganske at afskaffe denne syndige
 Dragt.

En Maler kom paa den Tid formedelst Plu-
 derbuxerne i yderlig Nød. Om ham fortæller Mus-
 culus følgende Historie. „ En from Mand bestilte
 „ hos ham et Malerie, og bad ham, at han der-
 „ paa vilde forestille den yderste Dag ret alvorligen
 „ og skrækkeligen. Dette besluttede Maleren sig paa
 „ og malede Dievelen paa det allergrueligste med
 „ saadanne pluderske Buxer, som de man den Gang
 „ gif med. Da var Satan kommen og havde gi-
 „ vet Maleren et vældigt Ørefigen, og sagt: han
 „ havde malet ham som en Skielm, da han ikke
 „ saae saa afskyelig og græffelig ud, som han der med
 „ de Pluderbuxer havde contrafeiet ham af;“ hvoraf
 dra:

Drages den hersige Lære, „at denne Dragt ikke kunde
 „tiene til Anseelse og Pynt, siden selv den urene
 „og skidne Dievel skammede sig ved den.“ Dette
 lille Bidrag til Kunstnerhistorien kan ellers undskyldes
 de Tidens Malere, om de ikke bragte det vidt i de-
 res Kunst, siden Dievelen selv anmassede sig, saa-
 ledes haandgribeligen at være Kunstdommer, og
 satte Grændser for deres Opfindelser.

Da ogsaa andre Theologer end Musculus fandt
 disse Buxer for store og rummelige, saa gjorde de
 fælles Sag med ham, erklærede dem fra det hellige
 Sted for en syndig og uchristelig Mode, og bragte
 det ved den verdslige Dorighed saavidt, at de deels
 bleve forbudne, deels indknebnede.

(Fortsættelsen følger).

Borger = B e n n e n .

No. 34.

Ottende Aargang.

Fredagen den 19. August 1796.

Endnu lidt om Moden.

(Slutning).

I den preussiske Landordning befales Adelen, „at afholde sig fra de uchristelige nmaadelige Buxer.“ — I den romerske Klædeordning af 1585 opgives det Familierne eller Adelen, at deres Buxer maatte i det høieste giennemtrækkes med 12 til 14 Alen Grosgrün *) eller Kartek **) eller ligesaa meget Silketast. I Dannemærk, hvor man til et Par Buxer ikke tog mere end 80 Alen Kartek bleve de forbudne ***), og Kongen befalede, uden Persons Ansæelse

*) Der var Grosgrün (grosgrain) baade af Silke og Uld. Det sidste tillodes det Aar 1500 de uadelige at bære, efter Carpzows zittauische Cronik.

**) Kartek var et uldent Tøi, eller en Art af Kast, som blev fabrikeret i Utras. Pontoppidan anseer det for en Art linned Tøi.

***) Erics Pontoppidani dänische Kirkenichichte, 3 Theil S. 341.

feelse at skære dem i Stykker paa Kroppen afhvem, der bar dem, for ganske at udrydde denne Mode. Især var Churførsten Joachim II. meget opbragt mod denne Mode, hvorum Leuthinger og Lokel *) havde optegnet et Par Anecdoter: En Borgersøn, der drog omkring paa Gaden i sine Pluderbuxer med en Bande Musikanter, lod han indspærre i det saakaldte vergitterten Narrenhause (Daarekiste med Springelværk for) og fremstillede ham saaledes for Folket til Spot, hvorved Musikanterne uden Ophold maatte spille. En af Adelen, som om Søndagen vilde gaae med sine Pluderbuxer i Domkirken, lod han oppe ved Bæltet Buxerne paa forskjellige Steder skære op, saa de faldt ned om Hælene, og han til Tilskuernes Fornøielse saaledes maatte gaae hjem i den bare Skiorte.

Musculi trohiertige Advarsel og Churfyrstens Forbud uagtet, vedligeholdt denne Mode sig dog endnu en rum Tid. Theologerne saae sig derfor nødte til ved Tertegn at udrydde den, og at overtyde de Troende om, at Pluderbuxerne vare en syndig Gud misshagelig og strafbar Dragt. Thi i 583 i Februar fødtes der i Templin 2 Lam af eet Faar, og 2 Timer derefter et Stykke Kiød, som et Par Pumpbuxer, hvilket Engel (Annales Marchiæ-Brandenburgicæ S. 392) vidtløftig beskriver. Ulrich

*) Lokel i et Haandskrift, Leuthing. Commentarius. p. 187 fortæller dem med saae andre Omstændigheder som og Musculus i Buxediævelen.

rich Zanæus, Diaconus i Templin skrev derom en udførlig Tractat. De forstokkede Markere ville alligevel ikke tage alle disse Formaninger ret til Hjerter, deskaarsag fødte en Sommermandskone i Prenzlau, ved St. Hans Dags Tid samme Aar, et Barn, hvilket ikke allene havde et Par oppustede Pumpbuxer paa, der hang ligæ ned til Fodderne, men ogsaa var om Halsen og Hænderne pyntet med et Kros, som var et Fogbillede paa de siden opkommende Halskrose og Manskietter.

I de Tider var det en meget farlig Sag med at efterligne nye Moder; saasnart der kom en ny Mode op, der forekom Theologerne selsom, saa skeedte der strax saadanne synderlige Jertegn. Da den spanske Dragt efter Carl den Femtes Tid opkom i Tydskland og i Mark, saa blev der i Plesgen ved Stendal født et ufuldbaaret Barn i fuld spansk Dragt og med vide nederlandske Buxer, hvilket Generalsuperintendenten i Altona Andreas Selichius har beskrevet, i en i Magdeborg 1559 trykt Tractat, hvori han oplyser denne Tildragelse med mange theologiske Advarslar, for at bestraffe Markernes Modesyge. Engel i hans Annaler, Leuthinger og andre have bemærket flere deslige Misfostre, som ere komne til Verden med nyemodens Mandfolk og Fruentimmer-Klæder, hvilke Præsternes og Giordensdrenes Phantasi for det meste have givet deres Skikkelse. Siden der i Mark udkom en Forordning, at Misfosterne skulde indsendes til Videnskabernes Akademie, have disse Jertegn op-
hørt.

hørt. Man var da meget tilbage i fornuftig Kundskab om Naturen; og Theologerne, som ikke undersøgte, men bare saae med Troens Dine, havde vel gode Hensigter til at forbedre Menneskene, men forfeilede den rette Wei. De Midler, som de efter Skiærbildens Afkaffelse anvendte for at giøre Helvede hedere, og at forøge Dievelens Magt og Frygten for ham, at opfinde Zertegn, og skræmme Menneskene med Verdens forestaaende Ende og den yderste Dag, vare laante fra Papisteries mørke Tider. Men derved holdte de den menneskelige Forstand snarere i Overtroe, Frygt og Blindhed, end befordrede dens Oplysning ved det nu i sin Klarhed opgangne Evangelii Lys. De greb alle Leiligheder med Glæde, hvorved de kunde beskylde Dyrighederne og den verdslige Regiering for Skisdesløshed i deres Embede, og offentlig erindre dem om deres Pligter, for at forhindre Modesyge og anden Forargelse. For at give deres Læresætninger større Vægt, grundede de dem paa den store Magt, de indrammede Diævelen over Mennesket. Musculus havde fundet saa meget Bisald med Tite-len af hans Bog, at han endnu i samme Aar udgav sin Bondedievel, strax derpaa 1558 sin Krigsdievel og 1561 sin Egteskabsdievel. Bore fromme Forkædte fandt saa megen Salvelse og Opbyggelse i Buxedievelen, at der endnu i samme Aar blev foranstaltet en ny Udgave af samme (Bonni Hofsentuffel, gedruckt zu Frankfurt an der Oder durch Johan Enhorn Anno MDLVI. 4to, i Rummet mel-

mellem Titelen og Trykkestedet afbildes en Mand i Pluderbuxer med 2 græffelige Dæble, som pine ham. Endnu i samme Aar kom en anden Udgave under følgende Titel: Vom zuluderten, Zucht und Ehrerwzegenen pludrichten Hofenteufel Vermahnung und Warnung. Anno MDLVI.)

Musculus's Prædikeners gode Afgang og frygtelige Titel foranledigede, at mange andre Theologer ogsaa lode Dævelen paradere paa Titelen af deres hellige Taler og moralske Skrifter. Saaledes kom der i kort Tid efter hinanden Spangenberg's Jagtdævel, Westphals Lædhedsdævel, Fride- rich's Sviredævel, Hochers Bandedævel, Wittich's Schrapteufel, hans Heredævel, Glasers Koldedævel, Hoppenrots Horedævel, Blankenburg's Nagerdævel, Chrystai Hofdævel, Schildos Spilledævel, Schubarts Huusdævel, desuden Løgn's, Hoimods, Dansedævelen og flere deslige Dæble, for Lyset.

Ogsaa i Engeland blev under Jacob den Førstes Regiering Pluderbuxerne gjorde saa overdrevne, at de maatte indskrænkes ved Øvrighedens Befaling. En Mand, der for en anden Forbrydelse kom for Dommeren, havde saadanne Buxer paa, og fik desaaarsag en skarp Trettesættelse; men han undskyldte sig dermed, at han ikke denne Gang af Forsængelighed havde stoppet dem ud. Han blev da visiteret, og man fremdrog af hans Buxer: et par Sengelagen, 12 Bordduge, 10 Servietter, 4 Skjorter, en Klædebørste, et Speil, en Kam,
 nogle

nogle Nothuer, og endnu adskilligt Hunsgeraad, som han havde taget med paa Raadstuen, da han ikke vel kunde lukke dem inde i hans Logi, saasom samme var et offentlig Arresthuus.

Undertiden har man ogsaa udstoppet disse Buxer med Klid. En ung Herre reev engang sine Buxer itu paa en Splint af Stolen, i det han vilde staa op, og Klidet begyndte at løbe ud. De tilstedeværende Damer loe meget, uden at sige hooreber. Den unge Herre, som troede det gjaldt hans Indfald, loe hiertelig med. Men jo mere han loe, siger den lunefulde Skribent, som fortæller dette, des mere Klid gav Mollen.

Handel med de hellige store Tæer i Italien.

Saa overordentlig efterfølgende Historie kunde synes vore Læsere, saa sand og afgjort er den. Denne Fortælling er meddeelt af een iblant de meest oplyste Mænd i vores Tidsalder, Sir William Hamilton, som ikke allene selv først har opdaget denne Handel, men endog ved hans viise Omfarg hemmet den.

I Maret 1780 kom Hamilton til en liden Stad Isagua i Abruzzo, og bemærkede der en Kirke, som var helliget til Cosmos og Damian, at en Mængde Kvinder og Piger andægtig sneg sig hen til en ung Kanonikus, som havde et stort Bek-

ken

fen staaendes for sig, i hvilken de andægtigen ofrede noget, som han ikke strax kunde kiende. Da han erkyndigede sig hvad det var, som Damerne vare i Bekkenet, saa sagde man at det var store Læer dannede i Vox, helliget denne Kirkes Skotske hellige den hellige Cosmo — og hvorfor bleve de ofrede? Det skeede, svarede man, for dermed at tilbede sig Frugtbarheden.

At man nu just havde valgt den Helliges store Læe, og ikke hellere Tommelfingeren eller en anden Finger, eller heele Haanden, opvakte Philosophens Nygierrighed, han gik altsaa nærmere til for at betragte denne store Læe-Samling, og fandt tilsidst: at de christelige Fruentimre til Isagua i Abruzzo i et christeligt Tempel, i Aaret et tusind syv hundrede-og fireindstive, for at erlange Frugtbarheden, ofrede en vis Deel af Legemet, en hedsfuld Gud Priapo helliget, som med megen Kunst vare dannede i Vox, og som man for at skule denne skandelose Omgangsmaade, i det ringeste under en uskyldig Benævneelse, havde kaldet de store Læer. Munkene paa dette Sted skikkede Folk ud med Kurve fyldte med disse Læer, som de bod tilfals paa Gaderne. Egentligen havde de ikke nogen bestemt Priis, man kunde give, hvad man vilde, men da man især roste denne Egenkab hos dem, at jo mere man betalte for dem, desto sikrere var Virkningen, saa samlede de derved betydelige Summer. Udenbar var paa samme Sted tilforn Priapeia bleven dyrket, og Indkomsterne af disse Vox-

figu:

figurer, maae have syntes de gode Efterkommere af Hedningskabet for betydelig til, at man ikke skulde anvende dem til Beste for den hellige Moders Kirke, og at indføre denne hedenske Brug i en christelig Kirke under et noget kydiskere Navn. Hamilton troede at Voxfigurerne bleve støbte i den samme Form, som de hedenske Præster fordum havde be-
 tient sig af. Ved hans Tilbagekomst til Neapel, fortalte han sin Opdagelse ved Hoffet, og først 1780 blev denne Handel til den hellige Cosmo hemmet.

Borger = Bennen.

No. 35.

Ottende Aargang.

Fredagen den 26. August 1796.

Noget om Opdragelsen.

Neppe er der nogen vigtigere Gienstand for Borgerens Opmærksomhed, end Opdragelsen; neppe nogen den sande Borgervens Ønske og Stræben værdigere, end at bidrage til dens Hensigts Opnaaelse, den at danne Børn til at blive retskafne Borgere: at redde dem fra den Fordærvelse for dem og for Staten, som maae blive Folgen, dersom deres Opdragelse forsømmes, eller anstilles ilde: at udvikle deres Evner, Siælens og Legemets, og gjøre dem duelige til deres borgerlige Kald, forstandige, dydige, sunde og lykkelige. At alt dette storligen kan være den gode, og det modsatte heraf en en slet, Børne-Opdragelses Virkning, have allerede nogle af Oldtidens Visse indsaet. I alle velordnede Stater er der og adskilligt og meget foranstaltet til Ungdommens Dannelse. Derfor have vi de forskiellige Skoler, Pleie- Lære- og Underviisnings- Anstalter, mangehaande didsigtende Anordninger og Indretninger. Af de nyere og nyeste Tidens Lær-

Lærde have mange meget gransket i hidhørende Betragtninger, i Folge deraf gjort mangehaande Forslage, til hvorledes Opdragelsesvaesenet skulde indrettes og anstilles. Temmelig forskellige i mange Stykker ere vel disse foreslagne Regler, men i det almindelige Maal hvortil her skulde virkes, ligesom i Henseende til hvad man med Opdragelsen udgaaer fra, derom ere uden Tvivl alle eenige. Skönt man, nemlig, ikke troer, at Apostelens Ord: „Menneskets Hjertes Tanker ere idel ondt fra Ungdommen af,“ ere saa at forstaae, at Menneskeslægtens Natur, som om den var dannet af en ond Guddom, var idel Tilbøielighed til hvad der bidrog til deres egen og andres Ulykke, saa tilstaaer man dog, hvad tusindhaande Erfaring bekræfter, at Mennesket, uden Underviisning af andre, der have faaet deres Siæleevner anspændte, brugbargjorte ved Veiledning og Ordning, bliver dumt til Fæisthed; at om Forstand og Tænkraft end bliver opdyrket, men Hjertet, Villien, ei dannet ved Exemplers og ædel Sædelæres Underviisning, selv det til Klogt og Videnskab opvakte Menneske dog kan blive moralsk ondt og affindiat, blive føleløst for Medmenneskers Nød og Ulykker, og ved Laster styrte sig selv i Glendighed: at Mennesket, dannet til at vandre Livets Bane med fuldiligen vakte Siæleevner, forsynet med Kundskaber og mentale Færdigheder, og dannet til Klogskab ja til Dyd, dog behøver omhyggelig Veiledning fra spædste Alder op og fremad, for at bevare den sunde Siel i et sundt Legem,

for at opnaae og vedligeholde Legems Raffhed, Styrke og Brugbarhed; med et Ord, at Mennesket for at blive hvad det kan og bør, lykkeligt for sig for Medmenneskene, for det borgerlige Selskab, behøver en med Klogskab anstillet, ligeledes udført, saa vel p̄hyssk eller legemlig, som mental og moralsk, eller aandelig Opdragelse.

Hvad der til begge Slags Opdragelse udføres, og hvorledes begge skal iværksættes, derom have adskillige af de Blade, som her bære Borgervennens Navn, ofte behandlet enkelte Punkter, ligesom Hovedsagen at disse Blades Hensigt uden Tvivl var at virke med til Borgerens Opdragelse, skiont ei derfor just, i det mindste ingentunde blot, til Borneopdragelsen. — Heele det menneskelige Kions endnu nærværende Tilstand, er (saa er i det mindste mange Godes Haab) kun at ansee som dets Barndomsalder, i hvilken det under den algode Faders Hænder opdrages til en endnu ei opnaaet, neppe skintet, modnere og klogere Alder. Hver enkelt af Menneskekionnet, selv dets Visesste, føler indtil sin sidste Stund Trangen til at undervises, og enhver, endogsaa om hvad han allerbest veed, ideligen at mindes, at lære det op igien under nye Former, at det ei skal glemmes eller undflye Opmerksomheden, hvor det meest behøvedes til Anvendelse. Undersøgelserne om den egentlige Borneopdragelse bære maaskee, saa meget som nogen anden menneskelig Jdræt, Vidnesbyrd om denne Menneskekionnets Barndom.

Sande, godmodige, ogsaa efter menneskelig Maade, forstandige Mænd, have derfor troet, at Børneopdragelsen ei i Flæng skulde betroes til enhver, i hvis Lod det faldt at blive Forældre, men at Statsfælkaberne maatte saavidt mueligt foreene alle sine Indviders Fornuft, Evner, Dyder, for at udføre dette allervigtigste Anliggende; det er, at Børnene skulde opdrages offentligen under Dyrighedens Opsigt, af dertil valgte, dertil dannede, duelligste Mænd. I en af Oldtidens Stater dannedes i mange hundrede Aar efter hinanden, alle Borgernes Børn paa denne Maade til at vorde denne Stats (Spartas) Borgere; og vist er det, at denne Opdragelse, meer end noget andet, gjorde, at samme Stat bestod i det lange Tidrum, trods de voldsomste Anfald, medens dens Nabostater omtumledes og omvæltedes ideligen, og længe før den bleve Fienders Rov.

En af dem, som i de nyere Tider, med meest Indsigt, Menneskekundskab, sand Philosophie, Godmodighed, Liv og Lyk, have gjort Forslag til hvorledes Opdragelsen maatte være at anstille, men dertil har foreslaaet, som en, efter hans Meening, nødvendig Betingelse, at den maatte være offentlig, at Børnene fra det femte Aar maatte aldeles undrages Forældrenes Raadighed i Henseende til deres Dannelse, og forblive under Statsopdragelsen indtil det syttende Aar — er en ung neoplitansk Adelsmand, den ved sit Værk om Lovgivning

ningen, der udkom 1780, med høi Berømmelse bekjendte Filangieri.

Uden at anføre hans Plan, af hvilken det her er umueligt at meddeele noget efterretteligt Ud-
tog, end mindre at ville ved en almindelig enten
bifaldende eller forkastende Dom, affige nogen Kien-
delse over Planens Værd, vil jeg allene af hans
Skrift *) oversætte den Tale, med hvilken han fo-
reflaaer, at den Opdragelsen bestyrende Øvrigheds-
person skulde afsteedige dem, som ved det syttende
Mars Ende udgik fra Opdragelsesindretningen. Jeg
anfører den, fordi den, synes mig, sætter paa en
skion og rørende Maade Opdragelsens Hensigt i Lyg.
Saaledes lader han Forstanderen tiltale de udgaa-
ende Unglinge:

„Sønner af Fædrelandet, Øvrighedens og
Lovenes Festerborn, horer her den sidste Underviis-
ning af en Mand, som i tresten Aar har vaaget
over eders Barndom, og lige saalænge bestyret eders
Opdragelse!“

„Uvidenhed og Vildfarelser vare den Arbes-
lod, eders Fædre havde beredet eder. Redrigheds
og Lasters Besmittelse var den Fare, som truede
eders Ungdomsalder. Undertrykkelse eller Forbry-
delse skulde været eders modne Alder vedhæftet. Som
foragtelige Tralle eller som Lovenes Overtrædere
skulde I erfare, Skændsel eller Straf at have fulgt
eders Handlinger. Hesten og Oxen, eders moi-
sommelige Arbeiders Deeltagere, ei mindre fornuf-
ti-

*) Filangieri della Legislazione Tom. VI. Lib. IV. Cap. XV.

tigere men stærkere end J, skulde være dyrebare end J for Selskabet og for Staten. Ligegyldige for Fædrelandet, og Fædrelandet ligegyldigt for eder, skulde J ei have havt fælles med Borgers andet end Navnet, som J ei skulde med Menneskene have havt fælles andet end Stikkelsen. J skulde ei have undgaaet Foragt uden ved Bold, ei Fornærmelser uden ved Misgierning. Lovens Beskyttelse skulde maaskee have reddet eder for Naatens Overlast; men hvo havde forsvart eder for det offentlige Omvoldes Forhaanelser?"

„Allene en Opdragelse, som den J have modtaget, kunde befrie eder fra alle disse Ulykker. Eene den kunde bringe eder Underviisning i Uvidenhedens, Sandhed i Bilsfarellernes Stad. Eene den kunde i den Tilstand, i hvilken J fødtes, befrie eder fra Nedrighedens og fra Lasterens Smitte. Eene den kunde opfylde eders Stæle, og gjøre eder Dyden værdige. Eene den kunde opfylde eders Hjertes med de store og gavnlige, og sperre Udgangen for de nedrige og skadelige Lidenstaber. Eene den kunde indaande eder Begrebet om eget Værd, og berede eder til andres Agt, ved først at gjøre eder agtværde for eder selv. Eene den kunde, med saae Ord, gjøre eder værdige til at tilhøre en Stat, og til at fortiene Navn af Borgere.“

„Fædrelandet skylde J alle disse Velgierninger. Hvo af eder vil vorde utaknemmelig? Hvad skulde J gjøre for det ei at vorde?“

„Værer lykkelige; søger Lyksaligheden; men bedrager eder ikke i Valget af de Midler, som skulle skaffe eder den. Dette er den Taknemmelighed, Fædrelandet fordrer af eder. I skulle vorde lykkelige og taknemmelige, dersom I søge Lyksaligheden i Uskylds Bevidsthed, og i at holde eder frie for Nag. I skulle vorde lykkelige og taknemmelige, dersom I søge Lyksaligheden i Virksomhed, ei i Lædighed; i Naadelighed, ei i Graadsen; i Tarvelighed ei i Koroden. I skulle vorde lykkelige og taknemmelige, dersom I søge Lyksaligheden i en dydig Egtesælles, ei i den areløse Skibes Arme; i eders Families Skiod ei i Udydens Baaninger; i Uskylds Glæder, ei i Bøllystens Henrykkelser. I skulle vorde lykkelige og taknemmelige, dersom I vorde omgivne af eders Kierligheds Frugter, ei af Vidner om eders Forbrydelse; dersom I ærbødigen afholde eder fra fremmed Egteseng, ligesom eders vorder beskyttet af eders Kierlighed og af Dyden; dersom I opfylde Mandens Pligter og Borgers, ei af Frygt for Straffen, men bestælede af Kierlighed til det, som ret er, og af Ærbødighed for Lovene. I skulle vorde lykkelige og taknemmelige, dersom I søge eders Ophold i Frugten af eders Eved, ei i Egennyttens Ewig, eller paa Sierrighedens Krumveie; dersom I vælge heller at bøie eders Hoveder til den Jord, som ernærer eder, end for den Rige og Mægtige, som vil afkiøbe eder Nedrigheder, og betale eders Skændsel; dersom I benytte eder af de Midler,

som

som Naturen og Opdragelsen give eder, for selv at sørge for eders Behov, og derved holde eder frie for Trangen til hos andre at maatte søge dets Opfyldelse; dersom, kort sagt ligesom en Gudsdom, der ei viser sig uden i sit Tempel, eders Skiebne bliver, at være eders Medmennesker til Nytte og intet af dem at forlange. I skulle vorde lykkelige og taknemmelige, dersom eders Kaar blive Grændsen for eders Ønsker; dersom eders Ønsker, svare til eders Pligter; dersom I lære at undvære det, som kan fratages eder; at frasige eder det, som Dyden nægter eder; at nøles med det, som eder tilhører; og at satte Nydelsens Varighed højere end Glandsen af Gæbedobler.

(Fortsættelsen følger).

Borger = Bennen.

No. 36.

Attende Aargang.

Fredagen den 2. September 1796.

Anmeldelse.

De indkomne Ansøgninger ere i Folge Lov. 2. Kap. 4 §. omfendte til vedkommende Repræsentanter, saa herefter ingen flere Ansøgninger kan modtages, eller komme i Betragtning ved forestaaende Uddeling.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofstved.

Noget om Opdragelsen.

(Slutning).

J skulle vorde lykkelige, og taknemmelige, dersom J søge eders Lykfelighed i den Viises Agt og ei i Daarens Omdømme; dersom J søge den i store og varige, ei i smaae og ephemeriske Udmærkelser; dersom J søge den i Dydens Glands, ei i Lastens For-

Korsfængelighed. Endeligen J skulle worde lykkelige og taknemmelige, dersom J elske og forsvare Fædrelandet og Lovene, som fremme og beskytte eders Lyksalighed.

„Dersom dets Kærlighe opfordrer eder til for det at gaae Døden i Møde, J skulle derved ei op-høre at være lykkelige selv i det Dødelik, som foregaaer Dødens, ei selv i dette Offers Dødelik. Beherskede af ædle og store Lidenstaber, friede fra saa mange vildfarende Begreber, skulle J ogsaa være frie fra den Bildfarelse, som giver Livet saa høit Værd. Ved at sætte det en saa nyttig, saa ærefuld Grændse, skulle J ei troe at ende, men at begynde det. J have lært at kiende og at føle, at Døden, som er Livets Ende for den lavstaaende og den onde, er dets Begyndelse for den dydige og for Helten.“

„Sønner af Fædrelandet, seer her det, denne eders Moder fordrer af eder. Selv har hun beredt eder den Vej, ad hvilken J have at vandre til Lyksaligheden; selv har hun forsynet eder med det til Vandringen fornødne. Dersom J betiene eder heraf, ere hendes Begjæringer giengjældede, hendes Omfærger betalte. Nærmer eder derfor til Tronen, hvor hendes Villiers Beslutninger og Udtrykke ere henlagte; lægger eders Hænder paa hendes Loves Bog, og i denne høitidelige Handling lader eders Hjerter bekræfte det Lovte, eders Læber fremføre, ei at leve uden for Fædrelandet.“

Om Nethed i Dragt.

At Nethed, i Paaklædning som i alt, er anbefalelig, er en Egenkab, som ikke kan undværes, uden at derved gives Formodning af Savn af flere væsentligen nødvendige gode moralske Egen-skaber; om Kolesløshed for det anstændige og gode, for Menneskers gode Omdomme, og nogen Mis-tanke om alle med denne Kolesløshed, om ei uund-gaaeligen og stedse, saa dog naturligen og oftest for-bundne Feil ja Laster: at den sludskvorne, saa kalder man den, som mangler Nethed, ikke lette-ligen kan formodes at være ordentlig opmærksom paa sig selv, elskværdig i sin Vandel i anden Hens-ende; at Nethed derimod, skönt selv ei vigtig nok til at kaldes en Dyd, dog ei kan formodes aldeles at kunne undværes i adskillige Dyders Folge, men hvor den findes, giver Formodning om adskillige flere og vigtigere gode Egen-skaber, og meddeeler dem af Behagelighed og Gode: at den fremdeles i oecono-misk Forstand er saare anbefalelig; at det koster min-dre at være net i sit Anlæg og Udfærd, at elske Or-den og Rentlighed i Dragt og i Huusvæsen, end at være sludsket og skiden; at disse sidste stygge Egen-skaber derfor oftest findes foreenede med Oselhed og slet Huusholdning, Nethed derimod er næsten uundværlig ved fornuftig Sparsoinshed og den gode Huusholdning, hvorved man af alt, hvad man bruger og befatter sig med, tager den meste Nytte man til Skikkelighed kan: at det endelig koster og-
saa

saa mindre Tid at være net, ordentlig og anstændig i Antog og Udfærd, end at være en Sludst, som ikke passer paa at lade enhver Ting, man har at skaffe med, have sin bestemte Plads, hvor man paa enhver Tid kan finde det igien; at have alting, saa vidt mueligt, uden Opsættelse forvaret paa sit Sted, derved reentligere og pænere, derved deslænger brugeligt, inden det behøver almindelig Hovedrenselse eller Fornyelse o. s. v.; alt dette er Sandheder, der ere saa gamle, som den Agt, Orden og Anstændighed nyder hos alle sædelige Folk, men Sandheder, som man derfor ikke maae trættes ved stundom at foredrage eller lade sig foredrage, da de, som saa mange gode Egenskaber, ellers vil staae fare for at glemmes, at miskiendes, upaaagtede ikke at følges.

Erfaringen viser vel, at Begrebet om Net-
 hed ofte overdrives, og derved bliver hos enkelte til latterlig Sippervæsen, ja stundom udarter til almindelig Pragtsyge, Klanerie, Smaaheds-
 væsen i at tee sig pertentelig, og derved tilside-
 sætte Opmærksomheden paa sande huuslige og sel-
 skabelige Dyder, hvilket Smaahedsvæsen er det, man saa meget i Almindelighed og til alle Tider, med meer eller mindre Net, bebrejder Hoffolk, og modiste Byfolk, som derved blive i deres heele Udfærd det Franskmænden har kaldt: petits-maitres og petites maitresses, Smaaherrer og Krundukker; men saa viser Erfaringen, at total Tilside-
telse

telse af hvad, der hører til anstændig Methed, staaer i nøieste Forbindelse med den Ufflyetlighed, som under Navn af Sansculottisme (Buxeløshed) nylig i Frankerig blev saa ræddeligen herskende, banede Veien for, og medførde i sit Følge, den Terrorisme og Bandalisme (Rædselsystemet), hvorved de Grusomheder og Fælheder, alle de moraliske Bedrøffeligheder, Boldsomheder, den Blodsudgydelse, den græffelige Undertrykkelse og Barbariskhed, som i de nylig henvundne Dage rasede giennem Frankerig, og saare meget mere end de samtlige til dette Riges Ødelæggelse sammensvorne Fiender ødelagde den ulykkelige Stat, blive muelige.

Dog disse Rædselslyner have da vel ikke just deres Oprindelse saa ligefrem, eller eene af Mangel paa tilbørlig Methed; flere Aarsager maatte støde sammen for at gjøre saadant mueligt; men unægteligt er det, at det ei var blevet saa, dersom man ei forud havde faaet gjort den Mennesket fornædrende og vanædlende Ekidenheds og Ladhedsaand herskende.

Men naar man veed, at Spanien fordum var et meget folkerigt Land, beboet maaskee af 5 6 Gange saa mange Indbyggere som nu, dyrkede i sit milde herlige Klima til almindelig Frugtbarhed, hvor der nu overalt er øde udyrkede Ørkener af mange Miiles uoverskuelige Strækning; at dette Land var besaaet fra Grændse til anden med store
 præg-

prægtige glimrende Stæder, hvoraf der nu for en stor Deel kun er Steendynger tilbage, i hvilke Slangar hvæse; at det var Rigdoms, blide Cæders, Kunstens og Videnskabers Hiem, og er nu nedsynket i saarl Dumbhed, afsindig Overtroes og Uvidenheds Morke, hvor der er yderste Fare ved at robe Spoer af Tænkfomhed eller Menneskeforstand, hvor intet Slags Vindskibelighed, trods adskillige stykkevis dertil anstillede Bestræbelse, er i Blomstring, men Uvirkfomhed, Foragt for de fleste borgerlige og selskabelige Dyder, den Stolthed og Haan mod alt fremmed, og Armod er det Præg, hvormed almindeligen det vantrevne Lands tyndtsaaede Indbyggere's nærværende Character er præget: — naar man saa hører en af dette Lands kyndigste og tænksomste Skribenter *), (nogle skjønt saa deslige, have fra Tid til Tid dog endog i dets nærværende Vanhæders lange Periode dette Land at seemvise) paa staae, i al Alvorlighed, at en af de vigtigste og virksomste Aarsager til Kunsternes og Haandværkerens slette Tilstand i Spanien er i den yderlige Upyntelighed, Skidensfærdighed, og Skidesløshed i Dragt, som er der almindelig blandt Kunstneren og Haandværkeren, saa fortæner dette hans Udsagn uden Tvivl meget Opmærksomhed.

Wed

*) *Campomanes sobre la educacion popular de les artesanos.* Madrid 1795.

Ved at være stiden og pialtet klædt, bliver man æfel, afskyelig og foragtet af alle dem, som ikke er det. Haandværkerne, som saaledes gaae i førte, blive fra de yngre Aar derfor agtede lige med Kieltringer og Landstrygere, der ved Lædighed og Lidelighed ei ere i Stand til at skaffe sig bedre Antog. Afskyede af alle andre, blive de snart Kammerader med saadanne. De faae aldrig den Værdierhed, at agtes af skikkelige Folk, eller den afslides ved Omgang med disse; ved denne Omgang, og ved at foragtes, tabe de al Følelse for Skam, ved denne Omgang vænnes de til Landstrygerens ørkesløse og liderlige Levemaade, som saa let er lært, og blive selv om ei Landstrygere, Tiggere, Tyve og Røvere, dog nøiede med, ved lidt og slet Arbeide at fortiene det lidet, som er nok til at vedligeholde Livet paa disse's Maaner. Alt saa til at blive saadanne Kieltringer opdrages Haandværkeren i Spanien, og den i Ungdommen indplantede Nederdrægtighed vedvarer Livet igiennem, om deslige Personer end drive det til at blive, hvad man efter denne Tingenes Beskaffenhed maae nøies med der at kalde Mestere. Naturligviis ville heller ikke skikkelige Folk, der have Begreb om eller Følelse af Ære, enten sætte deres Børn til en Mennekkelasse, med hvis Agtelse det staaer saaledes til, eller have det mindste med dem at gjøre: og var der end ingen anden Aarsag til alt dette, deres Skidensfærdighed og Uppyntelighed var dertil eene nok.

Man see ikke ad alt dette, som ad daarligt Grillenfængerie, og som om man forlangte, at en Smededreng i Verkstedet skulde staae der i hvidt Netteldug, pudret og friseret, en Garverdreng lugte af Pomade og spadserere om i Garveriet med hvide Silkestrømper. Kun maae man ikke indbilde sig, at man har retfærdiggjort alt hvad der hedder Evinshed og Uærlighed, ved at udsige det i sig selv sande, men let Misbrug underkastede Ordsprog: man skal være klædt efter sit Arbeid.

(Fortsættelsen følger).

Borger = B e n n e n .

No. 37.

Ottende Aargang.

Fredagen den 9. September 1796.

Anmeldelse.

General-Regnskabet for Aaret 1795, som følger med dette Nummer af Ugebladet, har De Herrer Revisorer behaget at tilstille Administrationen med følgende Skrivelse:

H. M.

„ Ved at giennemgaae det foreenede Understat-
„ telse-Selskabs General-Regnskab pro 1795 med
„ dets Bilage, som os til Revision ved De Herrer
„ Administrateurers Skrivelse af 14. Juni sidst er
„ bleven tilsendt, have vi ikke forefundet noget til
„ Mangel ved Indtægten eller Udgiften at erindre,
„ men allene anseet hoslagte Annotationer fornødne
„ til Observation og Oplysning ved næste Aars
„ Regnskab, hvilke vi herved give os den Ære at
„ fremsende tilligemed Regnskabet og dets Bilager,
„ samt følgende Protokoller, nemlig:

1. Kassererens Kasse-Bog.

2. Den af Hr. Cantor holdne Kontrol.

3. Cete

3. Selskabets Raane-Protokol.
 og 4. — — Pensions Dito,
 „som os til Brug ved Revisionen haver været over-
 „ladte.“   Christianshavn, d. 8. Aug. 1796.
 Prætorius. Curk.

Til

De Herrer Administrateurer
 for Understøttelse Selskabet.

Da De Herrer Revisorer i foransførte Skri-
 velse have erklæret: „At de ikke have foresundet
 „noget til Mangel ved Indtægten eller Udgi-
 „ten at erindre,“ og da de af Dem meddeelte
 Annotationer allene angaaer Restancerne's Opta-
 gelse til Indtægt for indeværende Aar, som allerede
 er skeet, og hvilke for Estertiden skal blive anførte
 ved Regnskabet's Afslutning, saa have vi ei videre
 at tilføie end følgende:

Nota.

Over Selskabets Formue til ult. Decbr. 1795.

1. 3 Kongel. Obligat., som vare deponerede i
 Sp. Banken til ult Dec.

1794

15,070 rd.

hvorfra afgaaer de i nær-
 værende Regnskab under
 7. Indtægts Post Lit. a & b
 anførte udtrukne Obligat.

til Beløb

÷ 850 rd.

14,220.

2. De

Transport. 14,220 rd.

2. De i dette Aar anskaffede Kongl. Oblig. efter Regnskab. Udgiøts Post Lit. Cer 2555 rd.

men hertil kommer endnu en Avance ved den eene indkøbte Oblig. paa de 462 rd. i Gl. Hofst. Cour. som beregnes Fonden til Fordeel

37. 2592

Summa 16,812 rd.

3. Udestaaende Laan hos Selskab. Medl. 3830. NB. Herforuden er paa ubis Gield henført af de udlaaente Summ. 407.

4. Af Restancerne paa Quartals Kontingent. som var 25 rd. 2 Mk., bliver at anvise til Indtægt for 1796

18. 15.

5. Af Restancerne paa Overordentlige Medlemmers Konting. som var 100 rd., bliver ligesaa at anvise til Indtægt. pro 1796

55.

6. Af det uudvigte Bud Høiers Gield til Selskabet, hvoraf endnu refter. 14 rd. 33 β., kan forventes at indkomme 12 rd. 63 β.

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab i Kiøbenhavn, d. 31. Dec. 1795.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofstved.

Om Nethed i Dragt. *

(Slutning).

Ved nogle Professioner er det umueligt, at ud-
 øve dem og dertil være klædt, saa man lige fra
 Værkstedet kan gaae frem, og ansees puen og vel-
 klædt. Men er det derfor nødvendigt, at gaae
 Ugen igiennem uvasstet og ukiemt, ikke nogensinde
 at toe sig reen og net, at quæle reent Følelsen hos
 Læredrengen af anstændig Keenlighed og den derved
 forbundne Agtelse. Den Næderdrægtighed, som
 dermed uimodsigeligen er forbunden, det Tab af
 Sundhed som og er uadskillelig fra evigt Evinerie,
 Folgen heraf, nemlig at den i saadan evig Ukel-
 hed opdragne Læredreng, sandsynligen stedse vil
 blive en slet Arbejder, en Bonhase i sin Profession,
 en ussel Stymper sit Liv igiennem, synes at være
 Grunde nok, hvorfor man maatte ønske, at en nærvæ-
 rende eller tilkommende Campomanes hos os maatte
 i det mindste ikke finde dette Beviis for at vore
 Haandværkere vare og maatte vedblive at være
 Uslinge, saalænge til det blev rettet; og jo længer
 og mere det, som alt Snarss, er indgroet, jo van-
 skeligere er det at raade God derpaa.

Maatte man ikke, som Campomanes, ønske, at
 Politiet ved Lov var forbundet til at paasee, at ikke
 Skidensfærdigheden, og ved den baade den techniske
 og den moraliske Fordærvelse tog Overhaand blandt
 vore Haandværkere, om ikke Spanierens Anke med

alt

alt for megen Grund allerede kunde anføres ogsaa mod os : maatte man ikke ønske, at Mesterne vare forpligtede til ikke at lade deres Læredrenge, disse vore tilkommende vigtige Medborgere, i alt for stinkende, tigger- og raktermæssigt Antog sees offentligen, og at enhver foruden sin Arbeidsdragt stedse skulde have en taalelig Klædning, i hvilken han uden Skelhed og Skam kunde see sig blandt andre Folk. Han behøvede derfor ingen brodeerte Halsklude, Silkeveste, eller anden Kostbarhed, men kun hvad der udfordredes, for at ikke den Dreng eller Yngling, som er bestemt til at blive Hædersmand, som man i det mindste maatte ønske at blive det, skulde formedelst sin Dragt være nødt til at søge sit Selskab blandt liderlige Kieltringer, naar han ikke kunde udholde at see sig udelukket af Menneskesamfundet.

Subskriptions-Plan.

(Indsendt).

Den store Tanke, hastig at bidrage til at oprette vor Stad den umaadelige Brandskade, som nyeligen berøvede os saameget, har forarsaget, at der for nærværende Tid til dette Diemed fremstaaer et Selskab, hvis Foretagende ved lykkelige tilstødende Omstændigheder vil udrette meget mere end dets første Forsæt var. Det vil befordre Enhvers Interesse i Særdeleshed, Stadens og Rigets Almeenvæl overhovedet.

Her

Hertil gives der en Mængde rige Hølpelister, hvoraf et talrigt Selskab, bestaaende af Medlemmer af forskjellige Industriens Classer, fortræffelig kan benytte sig.

Arhundrederes samtlige Opfindelser, og især saadanne hvis Producter love os Tilfredsstillelse og Overflod af umistelige Fornødenheder, vil Selskabet uddrage af Bøgerne, hvor de kun ere ligesom døde skjulte Skatte, og forplante samme paa frugtbare Marker, i det virkelige Liv nemlig, for at oplive dem til Virksomhed, at de kunne skaffe os Nydelse. Først prøve dem, da til de mulig ringeste Priser forskaffe de Midler, som ere brugelige til deres Producters Frembringelse, og endelig søge at spille dem i Hænderne paa dem, som de kunne gavne.

Begyndelse gjøres med de lykkelig opfundne og paa fremmede Steder allerede med Fordeel brugelige Indretninger til Brændsels Besparelse. Et Valg, som Tid og Omstændigheder nøder os til.

Udførelsen og Udbredelsen af disse Indretninger vil Selskabet enten paatage sig for egen Regning: eller det vil under visse Foreskrifter overlade det til saadanne Negotianter, som heri alt ere overde, som valgte ved fleste Stemmer og underviiste af udnævnte Sagkyndige, skulle være hele Selskabets Opsyn undergionne.

I hvert Tilfælde er en Fonds uundgaaelig nødvendig.

Selskabet opfordrer altsaa enhver patriotisk-sindet Læser, eller enhver, som endog kun tænker
paa

paa sit eget Vel, at han med et lidet Bidrag vil indtræde deri, under Navn af Velfærdsselskab, og hjælpe til at begynde og fuldende et Værk, som de nu levende og fildigste Slægter evigen ville velsigne.

Denne økonomiske Indretning har saa mange betydelige Fordele i Følge, hvorom Præparator giver Underretning, saa vor Kedebonhed slet ikke behøver hine Lovter, selv ikke det at befrie Værelserne fra Røg; skönt ogsaa dette skal ikke glemmes. Nok, meer end nok! den eneste Forventning allene, hver Huusholdning vil i Fremtiden spare i det mindste det halve Brændsel.

Lad kun den foregibe Uvisshed, som er bange for sit lille Bidrag; den hvis Døie først vil beskue de snskte Anlæge, og formedelsk sit thermometeriske Legem overttyde sig derom, da naar man et meer behøver ham; den som Uvind og Misundelse fængsler; den som beherskes af Tilbøielighed til det Gamle og Had mod det Nye; og lad endelig den foregibe Uvisshed, som har Hjerze til at lade andre sørge for at befordre sit Vel, og da uforskyldt dele Frugterne af hine stræbsomme Mænds Flid og Arbeide med dem. Alt dette uagtet ville vi, o Fædrelandets Venner! gjøre Regning paa et tilstrækkeligt Antal Deeltagere af fornuftigere Tænkemaade, som af patriotisk Iver ikke ville negte det almindelige Bedste deres lidet Bidrag, var det endog kun for at have Eviden, som dog sikkert heri er ingen.

Selskabets Forpligtelser overhovedet.

1) Hver Opfindelse, som hjælper os at tilfredsstille de umistelige Fornødenheder, bringer det til almindelig Udøvelse.

2) Be-

2) Beagndelsen skeer med den opfundne og paa fremmede Steder allerede prøvede Indretning til Brændebe-
sparelse, i aamle Huse saavel som i de nye.

3) Ikke allene den mindre Brug af Brændsel, men
da det vaagne Die Selskabet vil have paa Conjuncturerne,
skal saa meget muligt nedsætte Prisen derpaa.

4) Selskabet samler Medlemmernes Eraringer og
nyttigste Indretninger.

5) Hver Uge holder Selskabet Sammenkomst, for det
første om Torsdag Aften fra Kl. 6 til 8, og er Samlings-
stedet i Nybrogaden No. 3, første Sahl.

6) Noget af Rigtighed beslutter det ikke uden Over-
vægt af tilstrædværende Stemmer, følgelig blandt andet
Pengeudgifter.

7) Det skal være Selskabets fornemste Omseer, 1)
at den forehavende Indretning faaer den høist muelige
Kuldkommenhed. 2) At Prisen paa de oekonomiske Ilds-
Indretninger, som dog skal være tillids for enhver, ei
forhoies i det mindste for Medlemmerne. 3) At de sam-
menfudte Penge saa meget muligt spares.

8) Pengene deponeres i Banken.

9) Subskriptions-Bidrag, saavel som andre større
Guldfund, skal ved en ordentlig Korteannonce offentlig bekendt-
gøres, hvoraf sammes Rigtighed kan erfares.

10) Formedelt sin Kunstfud vil Selskabet have Op-
mærksomhed, ikke paa Værelser og Kiekkener allene, men
og paa Broggerier, Brænderier, Bagerier samt alle Sa-
briquer og alt hvad der angaaer Ildsbrug.

Medlemmernes i Særdeleshed.

11) Hver Deeltager betaler aarligen 2 Rdlr. i een
eller to Terminer.

12) De Herrer Professorer og Kyndige i de Kunster
og Videnskaber, som kunne gavne til vor Hensigt, og hver
som i disse Saa har udmærket sig, optages frit, og indby-
des behageliast at indtræde deri.

13) Ogsaa Udenbyes kunne deeltage og behaage at
indsende deres Bidrag postfrie, under Adresse til Vel-
færdsselskabet.

14) Enhver kan lade subskribere for Selskabets Bedste:
men til sin Tid bekendtgøres offentlig, hvem der skal ind-
kassere Pengene.

15) Hvert Medlem som har den oekonomiske Ilds-Ind-
retning, kan med Selskabets Samtykke paa sit Veiebrødt
lade sætte.

Rogfrie og Brændebe-
sparende Værelser.

Kjøbenhavn, August 1796.

Vel-
færdsselskabet.

I n d t æ g t.

	Rdlr.	ß.
I. Kasse-Beholdningen ved Regnskabs Afslutning til ult. Decbr. 1794 var (See Gen. Regnsk. pro 1794 ved Ugebl. 7de Aarg. No. 38.)	111.	94.
II. Ugentlige Indkomster for Ugebladet og Love. Fra No. 1 til 51 incl. af 7de Aargang i alt (See Quart. Regnskab. i Ugebl. No. 42. 44. 49. af 7de Aarg. og No. 10. af 8de Aarg.)	3084.	36.
III. Kvartals-Contingenter:		
a) fra 1ste Oct. 1794 til ult. Sept. 1795.	440 Rdlr.	49 ß.
b) Restancer for Aaret 1794	8.	38.
See forbem. Quart. Regnsk.	448.	87.
IV. Aarlige Indkomster:		
a) Det Høikongel. Husets velgiørende Gaver	200	Rdlr.
b) En ubenævnt Belgierers Bidrag ved Hr. Magler Thomsen	19.	
c) Overordentl. Medlemmers Konting. til ult. Dec. 1794 og for dette Aar	502.	64 ß.
d) og af Restancer for Aaret 1794	10.	
	731.	64.
V. Laans og Forskuds Afbetaling i alt efter bemelte Kvartals Regnskaber	639.	
VI. Renterne af de ved Selskabets Fond deponerede Kongelige Oblig.	653.	76.
VII. Extraordinaire og tilfældige Indtægter:		
a) Indkommet for 2de udrukne Annuiteter den ene stor 200 Rdlr. og den anden 300 Rdlr., begge under No. 2	500	Rdlr.
b) Ligeledes for 5 udrukne østersøiske Obligationer No. 445, 1446, 1958, 3562 og 4422 a 70 Rdlr.	350.	
c) Budet Høier bet. i Afdrag paa hans Gield	18.	
d) Ligeledes af hans Kautionsister efter hans Undvigelse betalt paa samme	27.	40 $\frac{1}{2}$.
e) For nogle solgte Ugebl. af Oplaget og Makulatur af Desekterne bekommet	9.	93.
f) Af Hr. Pastor Maurenbrecher er til Underst. for i Aar skienket	10.	
g) Laant i Spec. Banken til Forskuds og Gratificat. Udbetaling 600 Rdlr. Spec. eller dansk Cour.	750.	
(See Kvartals Regnskab.)		
	1665.	37 $\frac{1}{2}$.
Summa	Rdlr. 7335.	10 $\frac{1}{2}$.

Forestaaende Regnskabs Rigtighed bevidner

Administrationen for det forenede Understøttelses-Selskab.

Kiøbenh. den 31. Decbr. 1795.

H. J. Cantor.

J. L. Paludan.

Hofsved.

U d g i v t.

	Rdlr.	ß.
A. De aarlig staaende Udgifter:		
1) Til Ugebladets Trykning Qvitteringer og videre bet.	410 Rdlr.	16 ß.
2) Lønninger til Selskabets Betientere	756.	32.
3) Til Budene for Indkassation fra 1ste Jan. til ult. Dec. 94 de sædvanlige 2 prC.	98.	49.
(See forommeldte Quart. Regnsk.)	1265.	1.
B. Til de aarlige Pensionister betalt i alt		579.
C. Til Obligationers Indkjøb:		
1) 2de Kongel. Obligationer, den ene stor 462 Rdlr.; men er ifkun betalt med 423 Rdl., og den anden 500 Rdl er	925	Rdlr.
2) 4 Obligat. a 75 Rdlr.	300.	
3) 19 dito a 70 Rdlr.	1330.	
	2555.	
D. Til Laan, Forskud og Gratifikationer!		
1) Til 15 Medlemmer betalt af de for i Aar efter Repræsant. Bes lutninger den 2. Nov. og 21. Dec. d. A., bevilgede Laan til Ber løb 1140 Rdl.	1090	Rdlr.
2) Til 38 Medlemmer de for eensgang bevilgede Gratifikationer (Hr. Pastor Maurenbrechers Gave iberegnet) i alt	450.	
	1540.	
E. Extraordinaire Udgifter:		
1) Betalt det resterende af det i Spec. Banken til Forskuds Udbeta ling f. A. giorte Laan 400 Rdl. Spec. eller 500 Rdl. DC. med Rent. 3 Rdl. 87 ß.	503	Rdl. 87 $\frac{1}{2}$.
2) Ligeledes til det i samme Anledning og under Indtægten for i Aar ansørte Laan med 750 rd. Rent. 3 Rdl. 77 ß.	753.	77.
3) Til forskaldne Renter og i Afstaaelse for de indkjøbte Obligationer	47.	86.
4) Til det i den undvigte Høiers Ered constitueret Bud Lebel	22.	10.
5) Til adskillige mig anviste Regninger	35.	89.
	1363.	61.
Dr. Ballance bliver Cassa-Beholdningen til 1796.	32.	44 $\frac{1}{2}$.
Summa	Rdlr. 7335.	10 $\frac{1}{2}$.

J. Aagaard,

Kiøbenhavn den 31te December 1795.

Selskabets Kasserer.

Extract

af

General = Regnskabet

for

Det foreenede Understøttelses = Selskabs

Indtægter og Udgifter

fra 1. Januari til 31. December 1795.

Seg er Moder til 8 Børn, hvoraf det ældste er 13 Aar gammel; og min Stand forder, at jeg maa flæde dem paa en med samme passende Waade. Jeg kan forstte, at jeg Dag og Nat passer paa, at indrette alt saa snap som nogenledes muelig er, og siden min Bryllupsdag, har jeg iffe allene selv iffe faaet en eneste ny Klædning, men endog taget noget af min Sjigelskabs tu til Børnene. Alligevel er jeg iffe istand at skaffe saa meget, som der nu omstundt der gaar til naarmaan har Børn. De skulde engang see Opfisteren paa, hvad mine 5 Døtre har kostet mig siden de slap Osber. De vilde forbauset derover. Og det varer saaledes ved. Naar jeg troer, at bare lærdig med den ene, saa maa jeg igjen til at

Min Herre!

En Moders Ofrivelse om sine Børns Sjunt.
 Schantzer.
 Smakstifter af Morsers Patriotiske

Bredagen den 16. September 1796:

Stiende Marang.

No. 38.

B o r g e r = B e n e n .

Gille

«Du der dog, tænkte jeg ved mig selv, vad
en god, som forbad alle forældre, at give deres
Døtre Guld, Smittinger eller Bønder,
Gilde»

«Ind der allerede havde faaet et
nu ogsaa snart have et Guldnur, fordi hendes Børn
var Børnet saa ustyrlig leifindig at sige: hun maatte
sich! imedens en nyet Faare stod mig i Øjet,

til andre væsentlige Sædsmon.

«ning, til et nyt Guld, til en Guldpynt, og
ind det der var gaaet med til hendes Godes Gode
grad. Og dog var de Udgifter ingen Ting at regne
at vi hele Ugen igjennem har maattet spise Vand
min arme komme blev faaldes forter a la grecque,
meget Zoben. Gort, hele Guset var i Dør, og
sten over den lange Molen, og Zeneren over det
spigen brumme over Knappenaalene; Spirende
Måter re. Skiltene raabte paa spuer og smode;
Hofte Dreninge, italienske Blomster, Sandst,
grosse-beaure til Manfjeter. Der stude Haffes
efter 18 Allen Bønder, 12 Allen Bønder, 6 Allen
komme hen i et stort Gelskab; trav maatte der Bønder
for nogle Dage siden maatte jeg lade den ærlige

Golf.

holde dem saa ordentlige, at de fan lade sig see for
til stien inter andre gjore, end haage Børnene, og
igjennem Bønden med Redelighed, fan fra Morgen
begynde med den anden, og en Møder, som vil

En engelst Jord holder sin Son, indtil han bliver 20 Aar gammel, i et Collegium, hvor han gaar udnæret, med vundet Aar, i simple Stæder, og maas næst med Bedes og Kartoffer. I Tra: tien laeder man Døttene i Ungdommen gaar i en Dreendragt. Kvæmne brugte, siger min Mand, samme Deconomie i at have en egen Dragt for Ungdommen; og der var en stor Dødt, naar Sønnen forste gang blev i Aar en Skole med Kvæbatter. Kunde vi ikke følge saa store Exemples?

Der næsten i Gangboogn. Saa meget som en Mand. Nu omstunder faar de der. Et Aar var i forrige Aar i en Aars Dine selved forstede vi Kornstælen for den moderne Aars har, vannes dertil. Ved det udbetænkningerne Dødtæden for de nu i de Aar, da de ingen Forstand Smaa Stæder i lige saa mange behagelige Aarsber, Indtædelse i den unge Aars, forvandle indhæd denne Deconomie med deres Kornstæle ved deres gang maatte vise sig i en Dødtstole; Og vilde ikke Glæde være, naar de nu i deres femtende Aar forste alle hmandens lige. Hvor stor vilde ikke Aarsernes Dødtæde ikke være Kogtæren i Aarsen. Born ere rige Dørt; Stændernes Ughed faar i dette mangen bestyret Aarsder faste Døttene da sine tal sig en Bedragt; Ved horten Kornstæle vilde da giv patriotiske Forvædte af sig selv vilde end om alle eller Aarsmens for deres femtende Aar; eller

Nylig faae jeg en Morgen tidlig en Skaar-
 bertsmand i sit Versted i fuld Arbeids Stofsen 4
 tilligemed sin Sone. Manden faae ud til at være
 munter og ved et godt Mod, men det lod som for
 men spundte sig med en vis Uengstlighed at spinde.
 Saa min Grindring, at hun derved funde faae sin
 Sjælsred, hvarede hun luffende: Ach! jeg har 8 le-
 vende Børn. Og i samme Øjeblik traadte de 4
 ældste muntre ind af Døren for at bede og arbejde.
 Dette Syn var meget rørende; og Manden fortalte
 mig med en anfærdig Retlighed, hvad Møjsel det
 kostede ham, at komme igjennem Verden som en
 ærlig Mand med sig og Sine, og hvor tydelig han
 sporede Guds Retlighed ved sin Lid og Træbs-
 omhed. Vi har, sagde han til, i Forfængen
 ofte maattet nøjes med Vand og Brød; vare dog
 derved funde os glæde; indtil Gud omfiøder vel sig
 rede os med Børn, og min daglige Fortjeneste tog
 til tilligemed dem. Ungt har det været for mig,
 sagde han tilhøst; meget tungt; men jeg har det
 daglige Brød, og er vel tilfreds.

Jeg sammenlignede hermed en Scene, jeg en-
 gang var Vidne til i London, i en Markteenters-
 fjelder i St. Giles Sogn. En Schuler, en be-
 rømt Actor ved Sneypladsen i Covent-Garden, der
 just den gang studeerte det Comité hos den laveste
 Klasse af Mennester, var min Anfører. Nyligen

kom

blant dem, som jo havde sammentiget dobbelt eller
 bebragne af deres Zedfagere. Der var ingen
 talle best af to andre, paa det de ikke skulde blive
 og to blinde vare der, som lod deres Gudskomst
 Gort talte enhver sin Øvnsit for den Dag:

hagelige og ubefrymmede Zevemaade;
 undrede blive vi ikke, da vi saae disse Ziggere bes
 eller Stoddere fra et andet Øgn. Men hvor for
 Manffelighed den Zee at troe, at vi vare Zube
 snart forrlige med dem; og man gjorde os uden
 disse forlynet og med passende Skader, saa blev vi
 gere. Da vi i Korreen havde høt en Markfanz
 Z denne Skjelder vare vi i Elffab med Zig-

Skaroter. Dog, denne Bestivelle i Forbigaende.
 forges Maalidet med $\frac{1}{2}$ sp. fegt Zretfød med
 Om Øndagen fter ingen Zaff; ifteden derfor
 fofede $\frac{2}{3}$ Zence eller efter vore Zenge 5 Øtilling.
 vaffe og lærre den. Alt det, Zaffen iberegnet,
 Manffetfjorte, at hun imidlertid vi spise, fande
 Z; og for Maalidet forlangte Zafferpigen vor
 6 god Skaff; to gode Øtffer Zved, og to Glas
 Zretfød med Øennop; en Øtvedding med omrent
 farte en god Zretfødsvupe for os; Øennop 4 god
 hængte Kande og Øaffer ved i lange Skader. Man
 tal. I Skjelderen fandt vi ti rone Øorde, som der
 paa det vi ikke skulde flippe bort uden at have be-
 vi gif ned af, og traf den derpaa flax op igjen,
 som modtog os, farte gefimdt en Øtunge til, som

tredebste saa meget som den flittigste Gaandberts-
 mand i en Dag kan fortjene. — Gaa snart Gaa-
 warden var bragt i Alrigthed, og Maaltidet var
 forbi, forlangte enhver sin Skaffe Høret, der-
 hvort man drak alle velgjørende Sjales Gtaal. Der-
 paa spildte de to Blinde op til Dans, og det var
 en Gnist af Ise, hvor raffi Troddere og Trodderpar-
 der dannede sammen, selv de af dem som hele Da-
 gen havde hattet. Derpaa fulgte de frastigte Gaa-
 deviser. Da man imidlertid begynde at tørste,
 blev der af varmet Porter og Rum lavet en stærk
 Spruit, hvorefter lagte paa Bordet, og saa til-
 bragtes Ratten til om Morgenen Kloften tre med
 at driste og criticere Ministret.

Trodderbet kan man sige, at Trodderstan-
 den har meget Indtagende. For Gornesle befor-
 dres allerbest ved Mængden af Nødvendigheder. Den
 der tørster, hungret og fryser meget, finder uen-
 delig mere Gornesle i at æde, driste, og varme
 sig, end den der har alting i Overflødighed. Hvad
 er en Gornesle der æder hvad hunger eller tørst
 er, og som ofte behøver en heel Snees flok og
 smaa Mestere til at udfinde en eneste ny Ting der
 kan drive hans Gane, ind en Zigger der i 6 Zi-
 mer om Dagen har udfaaet Groff, Regen, Gyn-
 ger og Zort, der ved saa meget forhøjet sin Trang,
 og nu lætter sig ved en varm Kaffe, taller sine
 spenge efter, nyder det beste han kan faae, og har
 den Gornesle at han sigesom skal sig til at til-

For hvert hendeligt Overfald maas han bære. For
 Familie? Alle offentlige Mynder falles paa ham.
 Alt for at kunne med sin Svend erindre sig og sin
 mandts Forsikring, der paa sig fra Mænden til
 Svend er ikke derimod den flittige Arbejds-

Svend velstaaende?

sin Gornstjæles Skjæbne, der finder ethvert Stykke
 Mændene med sig? og hvor meget ubøvede ikke den
 hængere hos alle Skjæbner, fordi han ikke har sin
 end er lidt Svand derpaa, eller den Svand der maas
 der med Gornstjæle spiser et Stykke Svand, om der
 Mænd, hvem er i Grundten best faren, den Svand,
 hvorefter vi forsvare alle hvad der ikke seer godt ud.
 er Delicaterne, eller den emfandlige Samvittighed,
 den. Alt hvad der funde synes at mangle ham,
 for den første Døds, og har Borgerskab i hele Ver-
 liden inter i Striden og inter af samme Mænd; trods
 finder hvort Mærkelse mangeligt, og alle vegne Svand;
 forsørgede; boer og rejser stier for Svand,
 angstlig at være bestemmer for hvortledes de skal blive
 Svand og uden at det forer noget; alder Børn uden
 naar han rejser, og stier sig igen ved hende uden
 ser ved at rive sig hvor han stier; tager sig en Svand
 seer sig ikke ved at have et Gul paa Svand, et
 ter; bruger hele Dagen sin enesse Svand; und-
 fulgt; hører modtager eller bevarer Complimen-
 berne; leber siger, nemspurgt, uansandt og usor-
 ubestemmer; betaler ingen Svand; glar inter Svand-

Naar jeg saledes sammensligner Ziggereuen med den flittige Arbejder, maa jeg tilføje, at der er meget der kunde stifte til Heller at riage end at arve Beside. Det eneste Ziggereuen hidtil har manglet, er, at hans Næringsbesliffe er hæderlig; dog dersaa vil jeg med det forste søge at raade Bod.

at vedligeholde den nødvendige Credit og Anseelse, maa han ofte nøjes med Brand og Brød, tilbringe Staten med Besjæmring, og sælde mangen Saare i Zen.

hvor

Altsaa. Ungensheds er der flere Ziggere, end
 at love Ziden bort og forvæd deres Skid i Skad om
 Reglene og tage til Zatte med Vand og Brød, end
 til, heller at arbejde til Blodet springer dem ud af
 alt for friff levende Indvarene, at de anspores
 væd somt Partel for alle efterladne forsamellige og
 gaar som et Spektakel igjennem Qaerne, som et
 i sin Storm. Etal han gaar, saa lad ham da
 saa forsøge Stam og Koragt den som selv er Ethid
 Wands Der! Men fortæller han det end ikke det,
 forsøge Rødvendighed at sage sit Brød for hver
 ham hjemme, og lad ham ikke uleseres for den
 telse og Wædelendighed, saa lad der blive sørget for
 gjøre sig usjenkelige. Kortener en usjellig sig
 gen dag hvisten mange Ziggere af Underselle søg at
 mangelde. Men bort med Qlaret og Kortædning
 Wistelig, det var det eneste de lade Strøppe hidtil
 Woredes? De vil gjøre Ziggertiet hæderligt?

(Se forrige Nummer).

Worefer, om Sartigvarens Forbedring.

Bredagen den 23. September 1796:

Endende Mergang.

No. 39.

B o r g e r = N e n n e .

Man forstaae mig ret. Et stittigt Menneske,
 som har sit Helved, er aldrig fattigt. Rigdom
 beslaaer ikke i Sjænge, men i Qværf, i Uuelighed
 og Skid. Der ligger Guld ved Bunden; Sjænge
 kan forlade Sin; disse ikke. Korrigt Gøst saae jeg
 en Sjunkmands Sone som selv høfede, bandt op,
 og havde sit sjerdingaaragsamle Barm liggende ved
 Siden af sig i Hæverenen; hvor det sov saa fast
 som i den beste Munge. Efter at nogen Tid var
 gaet, lagde hun Zeen fra sig, satte sig paa et Stæg,
 lagde Barmen til det lunde Bryst, og det moderlige
 glade Øje var hestet paa den diende Dreng. Hvor
 stor, og hvor rig, tænste jeg, er ikke denne Sone?

Hvort.

Dog jeg vil betragte Sagen med foldt Bled.
 Jeg vil for nærværende ikke tale om hin store Gøb,
 at ingen i Qværen maa leve uden at arbejde, fordi
 Kristifelse til Reddigang da vilde blive for stærk, og
 at det er bedre, at lade den som kan har et eneste
 Øje tilbage, forsiene sin Underholdning ved en eller
 anden ham betroet Øfugt, end at ernære ham sær-
 tesled. Det er bestemt nok. Den Qværing, hvor
 paa jeg vil bygge, er: Sattigdom maa være i

tingene, for at tvinge Andre til Sid.

Hvor noverlagt Gødhed viser sin kristifelige Medelid-
 denhed og ernæret enhver fattig; ingensteds er
 der færre, end ved Skariser, hvor man laader Stod-
 deren, naar han kan arbejde, for de paa Stod-

Til at høre, binde op, g'be Mætte, og være Sund-
 moder, udfordres ellers 4 Personer. Her er det
 ved Hælp af Sundhed og Qualitet forenet i een.
 Her fremviser Naturen en homerisk Allegorie paa
 Arbejdsformhed, der ikke trænges til Fortolking af
 Caplus og Abinckelman.

Maar jeg antager det for Regel, at
 Armod maaske en Stam, naar den ikke ved et
 særdeles Uheld gjøres ærlig; saa fortaar jeg der
 ved den Armod, som er Folge af Uuelighed og
 Dovenskab; og jeg fastsætter med Hlid saa haard en
 Regel, fordi vi af Naturen ere blødhjertede nok til
 at have Medlidenshed med enhver Fattig uden Un-
 dersættelse, og Hjertet gemeentlig, hvor det kommer
 an paa Godegjørenhed, fører Gortanden bag Lyser.
 Det Dreng: Armod bestammer ingen, er op-
 funden for den hoffærdige Fattige, hvis Forsænge-
 lighed lider. Og anstille vi Gortør med den Fær-
 tige, saa ere de Grunde som tjene til hans Und-
 skyldning, altid lidt tvetydige. Saa Armod derfor
 kun beholde noget Forsægtigt ved sig; men lad os
 tillige fordele vor Fægtelse for Kongen der paa
 engang hører, binder, og giver Die. Sin Min-
 gægtelse og denne Fægtelse maaske ad, og
 forfærdte Bevæggendene til Hlid og Stræbsomhed.
 Men denne af mig her fastsatte Lov maaske
 bringes i Udøvelse, før vi i Gortør har gjort
 disse Forsætninger. Følgende Funde, efter mine
 Zanter, være tilfærdige:

Maan

Man feer let, at det herved iar fommer an
 ka hørleedes man bærer sig ad med den 2den Klasse.
 Mit Raad flude være dette. Man vilge et offent-
 ligt Bærelse ved en Arbejdsanstalt. Der ma være
 Hof og Hø. Om Vinteren ma der være Lys og
 Barm, og fra Morgen tidlig til Aften tidlig
 maatte det flaae aaben for enhver Kattig. Svad
 her spindes flude betales dobbelt. Den Stam at

Disse Klasser ma indrettes efter nøjste an-
 retteligt Underfølgelse og med Bærerses Skjelp; og faa
 skal første Klasse forføres paa offentlig Befølgning
 Bjemme; den 2den Kasser man Arbejde; og den 3die
 tvinger man dertil i Forbedringshuset.

I den 3die alle modvillige Ziggere, som
 selv ere Skuld i deres Almød, og ingen Ting ville
 tage sig for, nafter de dertil have Zellighed, Que-
 lighed og Bærerser.

I den 2den, alle de som just ifte fortjene
 Arbejdendehed og som intet andet have at undskyde
 sig med, end at de faares Zellighed til at fortjene
 Livets Ophold.

I den 1ste Klasse skal alle de somme, som en-
 ten ved uførlige Ziffelade eller formedelst Legems
 Bræk ere fattige, og som fortjene Arbejdendehed.

Man dele de Kattige i trende Klasser.

Om Brevs da, at bore Forfattere og faa
 havde Politie-Indretninger, og itte, som man i Mi-

Overlærens Tilvæg til næstfølgende
 Stykke.

Men aldrig saafart er sig offentlig Zinfalt
 indretter, for alt Ziggerte paa Baden maas opføre.
 Den der begynder derpaa, bliver sat i 3de Klasse,
 indføres i Forbedringshuse, og tvinges til at
 besidde. Thi nu finder den Indflydning, at han
 ingen Zeligghed har til at forlænge Livets Opbold,
 itte Sted, og selgeligen er Zorigheden beføjet, at
 bruge en haard Guur.

der.
 en Dag andensteds bedre Forfættelse, kan han blive
 at komme og gaar naar han huser, og finder han
 spares meget. Dermed har hver Zartig Zøb til
 lige Personer huse sig med, hvorved der følger
 gerte, og saaledes Zynning og Zarme kunne adstille
 Klasse. Zinfalten maas kunne forebygge al Zebra-
 paa Baden, og af Zorigheden ere satte i den 2den
 rung at fordele for dem, der ellers gif og rigge
 fuste. Og dermed er just denne Stam itte faa
 bindeffeltige areffære Zvand fra at lade sin Zvand
 blive regnet til de Zartige, vil noksom afholde den
 fide og fæinde i en offentlig Zrbejdsanstalt, og at

mindelighed troer om dem, lod Ligeue gaae deres egen sjeve Gang, vil Døerfættøren her tilføje nogle af de sidste danske Menordninger om Gattigvæsenet, iheden for hvad Møder har om sit Fæderreland.

Christian den II. Lovbøger udgivne ved Ksen, heder det S. 34: "Sammeledes er forfarer, at mange fattige Mennester som inter have, gaae og samle Guds Alimiste af gode Mennester, og ere dog stærke, raste og fære, baade Garte og Døin- der, Dreng og Piger, og ej ville tjene eller tage dem noget Arbejde for, medens de sa kunde faae deres Livs Møderarf og Gode. Hvor sigte findes det Støbtæder eller andensteds, da skulle de der ud- vides, med mindre de arbejde og tjene vilie; og ej fal gives Alimiste andre end fattige, sigte og vans- føre Mennester, som ej andre Møader kunde vinde eller forhøve deres Livs Gode, og Mødermesternes det Støbtæderne skulle tilfiste en tvøren Møarter, som fal oversee engang om hver Uge, saadanne bantføre og sigte Mennester, som Guds Alimiste iheden for et hvad de skulle bære aabendbare paa deres Stæder."

Christian den III. Reces af 1558, prens- ter i Skjebenhavn af Mars Wingerd 1572, 410, hand-

*) Mag. 68, hvor denne Menordning er gientaget, faaer iheden for et stort Regn, et besynderligt Sids Regn.

handler den 62. Artikel om Erreglere: "Effterdi
 der findes saa mange Erreglere og Erreglere at løbe
 her omkring ved Nigert og bede Guds Almiſſe, og
 komme af dem ere farſe og føre, og ere dog kom-
 men ved den Naane, at de ſtfe arbejde ville og
 forſene deres Trød; da ville vi, at ved hver Aløb-
 ſked ſtulle Borgemeſter og Raad have god Nigt og
 ſtaahen paa ſamme Erreglere og Erreglere være ſig
 Maads: eller Zindſperſoner, og huſte ſom for
 Eygdom eller Zindedom ere uduelige til Arbejde,
 eller ere forarmet, og have hjemme eller ere fødte
 der i Byen, dem ſal gives Legn og tilſædes at
 bede og ſamle Guds Almiſſe der ved Byen; og de
 ſom ere farſe og føre og funde taale at arbejde,
 dem ſal ſtfe tilſædes at bede Almiſſe, men ſtulle
 forſes til Arbejde, eller forſes af Byen, om
 de ſtfe arbejde ville; og om de ſiden blive beſundne
 at tragle eller bede, da ſtulle de forſes af Byen
 med en tilbørlig Straf. Og ſal hver Maad være
 ſit for, dem at anname og ſange dem, og holde
 dem til at arbejde og tralle, og ſtulle Zensmæn-
 dene mu (c): Zensmændene mu (a) tage dem paa ſam-
 gens, Zidelen paa deres eget, og Aløbſkæmænd
 dem ſom komme i Aløbſkæmænd, og bruge dem til
 Zærdom og Arbejde. Dog hvor unge Perſoner
 ere ſom gange til Skole og lære, og ſtfe have an-
 den Opholdning, dem ſal tilſædes at mu (aa)
 gange om og bede deres Lid Skøde. " Og ſtulle
 Alſtebrøder med Zogmenændens Skole bygge ved

(Gortærelsen følger).

„Gort haraad Stobhæderne belangt, Stulle
 Gortmestere og Raadmand med deres Gogentæ-
 ster paa flere Mæghter laad optegne saa mange fat-
 tige Golt, som og findes udi deres Rye, og ere saa
 vedtørfige og frøbelige, at dennem bør at bøde
 om Almisse, og enten ere fædder eller have hjemme
 der sammesteds; dennem skal gives Egen, saa, hvem
 de forekomme, funde have dennem bevæd at sjende,
 hvem de deres Almisse give stulle; og hvis stige fat-
 tige Golt understaaede dennem at drage af Rye
 paa andre Stæder at trykke og bøde, da stulle de
 med have forbrudt heres Egen dennem givet er og
 den Almisse dem var bevilliget, og stte der samme
 steds ydermere tilstæd at blive stige eller bøde,
 men med tilbørlig Straf af Rye forvises.“

Den følger Gredet den II. Forordning oc
 Gste horedes herfter holdes skal med Ver-
 leve og Stodere, effter alt Danmarks Raa-
 Negter Maret 1558, prentet i Stobh. af Maa-
 Rgingaard 1590. 4to. hvort der blydes:

„Gort Gogn et stige Golt. Gunt til de stige
 der i Gognen som stte funde andensheds faae Gunt.“

Ind:

fra 1ste Januari til 31ste Martii 1796.

Indtægter og Udgifter

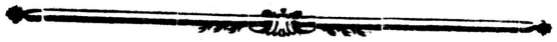
det forenede Underførelses Selskabs

for

første Quartals Regnskab

af

Græct

Prædigen den 30. September 1796:

Styende Aargang.

Nro. 40.

B o r g e r = B e n e n .

Indtægt.

Rdl. B.

Cassa-Beholdningen til nfr. Decbr. 1795 (see Borgerræmmen No. 10. b. M.) 32. 44 $\frac{1}{2}$.

A. Hgentlige Indtømmfer i dette Qvartal:
 For Mædl. 8de Mærg. fra No. 1 til 13 incl. og Lovet til nye Mædl.
 B. Qvartals-Contingenter: 773. 91.

1) For Qvartal fra 1. Dec. til nfr. Dec. 95. 112. 12.
 2) Restancer af forrige Mæds Qvartal. 11. 50.

C. Mærtlige Indtømmfer: 123. 62.

1) Det høifongl. Sjuufes veftjørende Gæder
 2) Fra en ubekant Betjøret ved Sr. Mærtler Ebonfen
 3) Overveentlige Mædl. Konting. deels til nfr. Dec. 95, deels prænnum. f. d. M.

4) Restancer af samme for: Mæd 434. 15.

D. Paans og Forfuds Mftbetaling i alt 189. 648.

E. Renter til 1. Jan. d. M.
 F. Bistædige Indtægtter: 69. 5.
 For 2de ved fortæret ubtømmfer Mæd
 nfr. Decbr. a 100 rdl.

Summa Rdl. 2036. 10 $\frac{1}{2}$.

Alt ovenffaaende ifte Qvartals Extract er overretht fremmende med Administrationens Control, bevidnet

H. J. Cantor. J. P. Paludan. Hofmæd.

Udgivt.

Medt. B.

1) De aartig haende Udgivter:

For Ugebladets Trykning og Forningene
for dette Aarstal . . . . .

243.

2) Til de aartige Personer der
talt . . . . .

157. 24.

3) Til Kongelige Obligationer deponerede i Banken til Gælf. Fond . . . . .

1305.

4) Saan og Forsind:

Uf de efter Repertarianternes Bestumning
den 21. Dec. f. M. bevilgede Saan betalt til i Medlem, som endnu udfærdede 50.

5) Forordnede Udgivter:

a) Til Renter og Afstaafte for
ovennævnte Kongelige
Obligat.

23. 34.

b) Til adfærdige mig anviste Reng-
ninger . . . . .

32. 16.

Pr. Balance bliver Cassa-Beholdning . . . . .

55. 50.

gen til 2det Aarstal . . . . .

225. 32. $\frac{2}{7}$

Summa Rd. 2036. 10 $\frac{2}{7}$

Kjøbenhavn, den 31. Martii 1796.

J. Nagard.

Geslægtets Skattem.

tes
"Og skulle fornænte fattige Gøst ifte maa
overløbe fremmede vefarende Gøst, fom komme
dib til Byen, enten paa Gaden udi Strøen eller
Guse, at bede om Hjælp; men der skal tilfist,

"Maar nogen Værler baer fom faadant Zegn
er givet, skulle Borgemeffere og Raadmænd der
igen anname, og give det Andre, fom i deres
Gød blive forordnede, faa det ifte skal komme
Andre tilhænde, fom figt Zegn funde misbruge."

(See forrige Nummer.)

Fortællelse af Gtid. den II. Anordning om Værlere.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Gofteb.
fiftelles Gelftab.

Minimifirationen for det forenede Under-
værlere indbydes at møde.
Gelftab paa fædpanligt Gød, hvor de Gtr. Me-
neral-Gorfamling i det forenede Underværlere
andag den 3. October Kl. 5 præcifit holdes Gtr.

Sammedelfe.

---

tes en eller to Staaerfogeder over dem, efter Sids-
 fegnerens Fødsel, som findes der udi Wyen,
 hvilke der skulle have en Wisse at besøge fremmede
 Gøst udi deres Herberge, og at demnem bede Hjelp
 og Trøst til de Gæstige."

Fremmede Gæstende vare ventelig den gang frie
 for Bømpenge, Wispeng, og Gortjæderste Lidenbrødes
 Overhæng, og kunde da net lægge et Hær Østling i
 Gæstgæstten, naar de saa vitelig efter Lovens Wy-
 dende Skap for det Dørløb, den Skynsen og Hølen,
 hvormed modvilligt Ziggervat nu omfundet sejsner
 en Gæstende Gæde op og Gæde ned.

"Det skal ikke være forment fattige Gøsts
 Wærn, som gange til Skole, der udi Wyen at bede
 deres Brød for godt Gøsts Dørr, som sædvanligt
 haver været, eller og at bede og søge Hjelp af frem-
 mede Gøst, som komme did til Wyen, udi deres
 Herberg. Dog skulle saadanne Døgne eller Høde-
 ringe ikke tilfædes at løbe efter fremmede vefærende
 Gøst paa Wæden eller uden Wyen, at rigge Wærn-
 ninge, som her til seer er, hvormed Skolemeesterne
 udi hver Wyen skulle have god Hittig Øpfende, og
 det Skolebørnene strengeligen paa mind og fore-
 holde."

Wisse her om alle Døgne og Wæstingde var, som
 befejndt, de som gif i den saakaldte forre Skole, og

ser man, hvor stærk man endnu under Christian
 III. og Eric. II. i Hensende til det første Skole-
 væsens Bestyrelse, selv fra de i Tjuehundredets Beg-
 gundelse, i Christian Ildens flogge Lovgivning gjeldende
 Principier. Den skønneste Konge byder i sin verdens-
 lige Lovd 125. Capitel, at „vil Rogen have deres
 Børn til Skole i Skolebærene, som vil blive
 (c) for at blive) Dræbt og ved Risten, skule dem
 nem selv besørge med Kost, og hvit de behov
 have.“ Stem: „Bønder, som vilde have deres Børn
 til Skole, skule dem selv ud til Skolebæder, og lade
 dem selv, en Døt fra den anden, bede Almisse
 for Guds Skyld, hvilket ej mere hører Hæ-
 „skal.“ — Men igjen til Brederst den II. i

„Derfor der behøvedes nogen Tjeninge at om-
 gange med Hædlinge Ravn, og dog ikke lade Sko-
 len, og bede Almisse der med Bøden, da skal Sko-
 lerefteren have Gudsmagt, med hans Hædlinge
 dem selv at passere og føre til Skolen, og der lade
 dem selv hvide.“

Gviffen Raahed i Raader, at paalægge Ristens
 tilkommende Rædere og Gviffentens Hæder Raad-
 del, og Hæderforretninger i

„Gvad Raadere og Rædere belanger som hin-
 des paa Raadbyerne, skal der med holdes med alle
 Raader, som efterfølger:

Gviff

Først fal hver Lensmand udi sit Zehn alvor-
 lig bestille, at alle Zeredsporsøisere, hvor udi sit
 Zered, tilfige Cognepærnerne, at de skulle op-
 lægne alle de arme og nødtørftige Zolf som boe udi
 deres Cognet og bor at have Zimisse, og siden af
 Spræbtefjolen tilfige og formane deres Cognesolf,
 udi hver Cogn de have, at de skulle søde og un-
 derholde med Mad og Drifte til Nødtørftighed saa
 mange fattige Zolf som findes udi Cognene, og
 paa klare Registre ere optegnede, saa de ikke skulle
 mædes til, at løbe andensteds uden Cognen efter
 deres Zode." &c.

Om de Zruftnedes Redning.

Der er i disse Dage udfommet et Zrifle, som
 fortæner Zærnes hele Zpærffomhed. Saa for
 nærværende Tid tiender Zimmederen ikke noget sig-
 rigere Gmne, som han hellere ønskede, at være
 Zienststanden for sine Medborgeres Zpærffomhed.
 Man vil da hellere for at fremme saa vigtig en Sag
 meddele nogle Zkunter af dette Zrifle, som en-
 hver selv kan lætte i Zærf, og derved bidrage til
 de Zruftnedes Redning, som og derved opnaare
 Zærne til at giøre Zetiendstaf med Zrifle
 selv, end at meddele noget, som kunde være af
 mindre Zvigtighed.

Zrifle er udfommet paa Zoghandler Zi-
 fiels Zorslag under denne Titel: Zorsla til en hi-
 storisk Nøstigt over Rednings-Zinstifter for
 Zruft.

Drufnebe, og Underretning om de bedste Mid-
ler, ved hvilke de igien Funde bringes til Lige;
af J. D. Gerholdt og C. G. Mafin, med Kob-
ber. Hiebendhvan 1796, prisen er 2 Rthl.

Det første som man skal tænke paa ved enhver
Drufnet, er, saa hastigt som muligt, at faffe ham
ud af Vandet, thi man er iffe vid paa i hvilket
Sted det den fofte Gnist af Ligeet udftuffed, og saa
er al Umage forgievs. Anmelderen vil derfor
gøre Begjundelsen med at udftrive nogle af de Gre-
der i Gftriet, som handler om det, der først fal-
tagtages ved et drufnet Menniffe. Det beftirve
Gorfartene faaledes: "Jngen tvivlede paa, at
Gaader om at redde den Drufnebe, jo almindeli-
gen fiod i et beftemt Gorchold til den længere eller
førere Tid, fom han har været under Vandet.
Standedrættet maa nødvendigten fhandfe, og at det
er den egentlige Marflag til de Drufnebes Død,
derom har man til alle Tider været enige, i hvor
forffellig man end har tænft fig Virkningerne heraf.
Den Govedreggel blev aftaa at faffe faadanne Gorf-
udffede, saa hastig fom muligt op af Vandet.
Gjereved maatte man tillige agte paa, at den Druf-
nebes Regeme, ifær Govedet iffe blev udlat for nogen
Vold, faaledes fom Gaffen, Druffet og Underlivet, og
at han faavidt muligt blev optaget i en optreff Gtil-
ling, saa at Govedet fom først over Vandet.

(Gorfartellien følger.)

fra 1ste April til 30te Juni 1796.

Indtægter og Udgifter

det forenede Underførelses Selskabs

for

andet Aars Regnskab

af

Ertract

Bredagen den 7. October 1796.

Styrelse Aarsgang.

No. 41.

B o r g e r = B e n e n .

Indtægt.

Prøbl. B.

Cassa: Beholdningen fra 1ste Quartals var • 225. 32 $\frac{1}{2}$ (see Forregrebetmen No. 40.)

A. Ilgentlige Indtømmeler i dette Quartals:

For Igebl. 8de Mæg. fra No. 14 til 26 incl.

og Lovet indte Mæbl.

767. 12.

B. Quartals: Contingenter:

1) For Løst til nyt Maatid d. M.

108. 60.

2) Restancer af forrige Mæbls Løst.

2. 16.

C. Maatlige Indtømmeler:

Et overordentlig Mæbl. Konting.

dette Mæbl.

5.

D. Paas og Forstuds Mæblbetaling ialt 219.

162.

E. Rentee til 1. Jun. d. M.

F. Tilføidig Indtægt:

For een nytteten Mæbl. Dblig.

tion sidet

75.

Summa

No. 1564. 24 $\frac{1}{2}$

Alt ovenstående 2det Quartals Ertract er overensstemmende med Administrationens Control, bevidner

H. J. Cantor. J. P. Paludan. H. J. Gotsche.

Indgiver.

Skde. S.

1) De aarlige skaendte Indgifter:

a) For Hageblad, Besætning og Zon-

ning for dette Ldal 271.

b) For Budeene de for Indfatta-

tion. i Maart 1795 fald-

vaak. 2 pr. Cento

73. 77.

2) For de aarlige Menfonifter for

dette og for. Ldal

162. 24.

3) Kongelige Obligationer beponerede

i Spec. Banken

700.

4) Fortraadnate Indgifter:

L Renter og Affaactie for ovenn. indf.

Kongl. Obl.

Mr. Ball bliver Caffereholdn. til 3 die

Lvarial

327. 79 $\frac{1}{2}$.

Summal

Skd. 1564. 24 $\frac{1}{2}$.

J. Nagard.

Selskabet Kaffere.

Kjøbenhavn, den 30. Junii 1796.

Zinmeldeelse.

General Forsamlingen den 2. Oct. blev af Præsidentantenne eenstemmig vedtaget, at høitideligt træde dette Aar stude holdes i Frue Kirke.

Følgende Medlemmer bleve optagne i Selskabet:
1. Hr. Østheimeraad og Kantner v. Bartenstørst, i Skolestig

2. General Superintendent Nider, sammesteds (begge overordentlige)

3. Slædefabrikør Junter, paa Christianshavn

4. Aptus du Nahl

5. Garverobestyrer N. C. Schadel

6. G. Nider, Urretammer

7. Diderichsen, ligesaa

8. Mad. Rebecca Schammel.

Zinmeldeelse for det forenede Niders
Selskabs Selskab.

H. G. Cantor. J. R. Paludan. Hofmeester.

Om de Druftendes Redning.

(See forrige Nummer.)

Daadmannes Redning blev altid læstet udført, naar det Gode indtraf, at man kunde faae et Zoug

hans Gæstind havde hændt om Gæstindens døde
 hore end den øvrige Del af hans Brod. Gæstind
 Gæstind eller Gæstind, kaldedes at Gæstind hore
 med i Gæstind, lægges han på den dertil anbragte
 "Maar man da hore Gæstind har bragt den Gæstind"

og kunde ei uden samme Gæstind forsaellige.
 borger sit eget Liv, findes atfægnede på et Gæstind,
 en Gæstind, der kan betyde den hore Gæstind
 og Gæstind. Disse og flere Gæstindenter samt
 sigtæmte til dette Brug. De bestaar af en Gæstind
 ten af tvende Gæstindenter, ligesaa simple som hore
 Gæstind i Gæstind har gjort sig forment ved Gæstind
 lige hore heller ikke til Gæstind. Gæstindenter
 agtede at reede. Simple Gæstind, hore og des
 med Gæstind kan bestå, ja de alle den, som man
 end er, og hvor let man faar med Gæstind som
 ger, hvor ubegrebet og farligt dette Gæstind
 som man har ved Gæstind, og hore af Gæstind
 mindelighed betæner man sig af de Gæstindenter,
 drage ham op uden at bestå hans Regime. Gæstind
 ten, da er det både vanskeligt at hore ham, og at
 først at føle Gæstind, naar en Gæstind alt er hore
 Gæstindes Tilfælde er hore. Gæstindenter man
 hvor faadanne findes, lærer daglig Gæstind, de
 ikke havde denne Gæstind kunde ikke for at hore.
 hore laar Gæstind i Gæstind, hore andre, som
 faa rigtig om der hore og hore i Gæstind og Gæstind
 han sant frastil til Gæstind. Derfor var det og
 i at hore, raste en hore Gæstind, hore
 til den Gæstind, eller en Gæstind, som var hore

Hvad den drages i Land saa hastigt som mine
 ligt, og Regement bringes i en dertil indrettet Bæ-
 rebur, lægges paa Ryggen og transporteret til
 det nærmeste anviste Sted. Hvor ingen saadan
 Kurs er ved Haanden, bæres han bekvemmeligt paa
 Armen af et par voksne Mand, i halv sidende
 Stilling, med opreist Hoved. Bevægelsen maa
 være saa stille, som muligt, at han ei rykkes for
 Hæft. For man det ved Haanden indløber man
 ham i Stava eller i et Dækket, at han ei afstødes
 for hastig under Transporten.
 Nærelset, hvor han optages, bør være rum-
 meligt, frit og lystigt, dog ei uden Luft. Der
 fore bør Vinduer og Døre ei paa engang være aabne,
 og ingen ærefælsse Tilfluer tilkædes Adgang, at
 itte Årmosphæren ved Udbæmpningen af deres Res-
 piration opfyldes med skadelige Dampstoffer, og Livet
 ten ved Uandædretter forføres. Smaa og gvalm-
 fulde Stuer og Kabinetter ere derfor uhenlige til
 dette Brug. Bessere maatte man om Sommeren
 ved midt Væreligt anviste Forsøgene under aaben
 Himmel, eller i et Stue, hvor intet bekvemmere
 Sted fandtes i Nærheden. Om Vinteren er det
 derimod nødvendigt at have et Nærelse forsynet med
 en Kaffelovn, at det kan gøres jævnt og maa deligt
 barmt. Nødvendigen byder imidlertid at man hel-
 lere i Stast vælger et mindre bekvemt Sted, end
 i Vinteren.

Naar han er dragt hen paa faadant et Sted,
 sendes frax Gud efter den nærmeste Zæge, hvis dette
 iffe alt er ifteet, eller nogen af sig selv er kommen
 dertil.

Man maa heller iffe lægges hen i sine vaade
 Slæder efter han er dragen frem af Vandet, thi
 han bliver langt længere fald, og i ham udluftes
 den sidste Gnist af Lidet almindeligen længe før end
 andre paa hvis Behænding man har andendt første
 Omhu; Man bør frax i en Hast giøre et Zæie til
 rette, hvortil et Bord, en Stelling eller deilige,
 hvorpaa man legger noget Stuaae, medens andre
 knæppe hans Slæder op, og forsigtigen siære dem
 op uden at beskadige Legemet, eller at dreie og vende
 det voldsomt. Man siures da paa det omrøde
 Stuaae, lægges høit med Godebet, lidt til en af
 Siderne, og toeres omhyggeligen af med et lært
 uident Slæde. Man lægger en Dune eller uident
 Zeppe, faadel under som over ham, saa at hans
 Zinligt alene ligger frit. I et faadant Zeppe eller
 hvor det iffe findes ved Gaanden, i et Zagen fan
 han beqvemst siures og dreies efter Fornødenhed.
 Gaandborgerne have besollet uident Skaprotter og
 Markuer til offentlig Brug ved deres Bevægningzan-
 fatter. Gaafart han er tilvæffet, bør hans Slæde,
 Mand og Fald ufortøvet renses fra al den Graade,
 Slim og Mudder, hvormed disse Deele almindel-
 gen er opfyldte, dette siøres ved en Svinger, som ber-
 øffter med en linden Sild og linden Sild
 omkring i den Zinfuldes Wind, indtil Streen sig-

Fredegen den 14. October 1796.

Om de Præfensdes Bredning.

(Stilling.)

Engellænderne have alt i Mæret 1781 abortigen

advaret mod dets Brug. Hamborgerne have frem-
sat det, som det første iblandt alle betænkkelige Mædler,
der endnu bestode den uskyldige Gøds Eilde, de
have og offentlig erklæret, at det fundt i yderste
selvne Tilfælde er nyttigt, og at det næsten aldrig
er nødvendigt, men mestendels skadeligt, ja endog
dræbende. Derfor skulde da ikke vi efter det

Overbeviisning underfætte denne Dom. Vi troe
at selv Rægen aldrig kan anvende Forsigtighed og
Spærtsomhed nok, førend han griber til dette
Middel, thi hvor Mødets Gredsel er umærkelig.
Skulde det nogenstunde love Gavn, saa maatte dets
Bævtis nok indskrænkes til hine og lignende Om-

stændigheder, som i der foregaaende af Skriften er
berørt. En anden Sag er det betimod, naar den
Præfensde, efterat han er bragt til sig selv igjen,
falder i en anden Sygdom, da bør dets Natur be-

Endeligen kunde man forsøge det varme Bad,

men Nander maatte kunds være saa Gradet varmere

end Regemet. Man kunde her til bruge et Træfar

eller som Stamborgerne have et Sæt af Støber, der

fortiener almindeligen Fortrinet for de øvrige. Et

saadant Bad renser desuden Regemet's Overflade,

gør Sunden smidig, ja Varmen for sig betragtet

opvækker ydermere Livskrafterne til Virksomhed.

De Prøvede maatte kunds være saa Minutter

i Badet, og da omhyggeligen tørres af.

Dette er næsten alt hvad hver Mand kan an-

vende med Stiffethed til sin Medborgers Gælle,

saalænge man ikke paa en konstig Maade har bragt

Zust ind i Lungerne, men da denne Forretning er

lidet vanskelig og besværlig forder en omstændelig

Beherskelse, saa er jeg nødt til her at afbryde, og

at henvise mine Medborgere, som ønske ogsaa at

fiende de øvrige Midler, til Skriftest selv, hvoraf

3.

Om Arbejdens Tvang til Sundsfæber.

Søder den, som vil forsøge og udføre en

Øierring, der være underrettet om, hvad det er,

han foresøger, hvad der kan made ham under Str-

beid, hvorledes han bedst, stferst og nemmest

udføre det. For at blive en Stændering, heds-

der det derfor, at den maatte læres.

Svarets des den arbejdende Klasse af Medbor-

gere almindeligen oplyses, er bestående af. Drens-

gen, eller Kærlingen, naar han er saa heldig at

men

møde en Mester, der følger hvor forfar Ziden og
 lære, Maren ere for Ungdommen; der tænker for
 ødelst til at ville haste Fruget af den Unge's Tid, uden
 at betale den ved Underretninger, Zindstinget og
 mild Zellebelle paa den Zane, denne gaar hen efter;
 som vilde bebrejde sig det, om han ikke bidrog hvad
 han kunde, til at danne den ham betredde Unge til
 i Ziden, i den mandlige Alder, at blive en for sig
 og sine Medborgere nyttig Mand; denne lystelige
 Zærling lærer dog ikke mere, end hvad hans Mester
 veed. Det han lærer, er den fra Fortiden nedar-
 vede Erfaring. Han lærer at arbejde ligesaa vel
 som hans Vorgængere. Han erhverver af sin lære-
 dighed og Duellighed ved Zane og Ztervabelse. Men
 den Unge lærer ikke det, hvorefter det kunde blive
 ham mueligt at forbedre sin Zandtering, opøve
 den til Kunst, udfinde nemmere Redskaber, træffe
 flere Zordeel af de raue Materier, som han bru-
 ger til Arbeidet, eller som han forvebler. Han har
 ikke lært at agte tilbørligen paa de Erfaringer, som
 møde ham under Arbeidet; at udfinde Zarfagerne
 til det, han seer, om han end er heldig nok dan-
 net til at see rigtiggen, og af disse Zarfager og det
 Zys, Erfaringen kender ham, at drage Slutning
 gen til Arbeidets Zorbedring.

disse

De fleste af vore Arbeider, af vore Zand-
 vætter, ere derfor omhyllede med nedarvde Zor-
 domme, mørke Zegreber og utydelige Erfaringer.
 De følge ikke Zplønsingen. Zpdaagelset i Ziden
 Zfaberene naae dem seent, og det varer længe, før

disse kunne giennebrænge og afspænde Bærfæder-
 nes Slendrian. Den bedste Staanbærter arbejder
 derfor ikke i Mar anderledes end i de forløbne Mar-
 Drengen, naar han lættes i Lære, troes at
 have haft god Opdragelse, naar han kan læse, skrive
 og regne, og naar veltaligheden er dette ham høist nød-
 vendigt. Naar Kunstfærdighet kan han hente Bes-
 grebet om det Smukke, erhverve Skønhed i at
 tegne, og lættes derved i Stand til at give sine Ar-
 bejder en bestemt, bedre og behageligere Form.
 Denne Lære tilfalds gavnlig Indflydelse paa vore
 Arbejder ligger tydelig for Dagen. — Men der har
 der meer end Form til et Arbejde.

Gjenfærdene af de raade Materier, af de Ma-
 tur Ting, som Staanbærteren, Skarstianen, Konst-
 neren, Uddanner, Sammensætter, forædler, burde
 han, i det mindste for faavidt hans Arbejds Steds
 gaar, fiende nødsigtigen, og ikke blot af andres
 og af egne usammenhængende Erfaringer. Af Ma-
 turhistorien burde han være underrettet om disse Ma-
 tur-Tings Plads i Tingenes Orden, deres Aften-
 demærter, Forandringer, hvor de høre hjemme o. s. v.
 Skønheden og Skjønnens burde have lært ham disse
 Tings Gjenfærd, hvorledes de fremkomme, hvoraf
 de bestaa, hvorledes de opføres og undergaae o. s. v.
 Disse Staanbærter burde have underrettet ham om
 Kunstens, Videns, Værdens, Genskab, Kraft-
 ter, om Varme, Kulde, Væring, Gællens, Sy-
 rene, om den Indflydelse, de omgivende Ting
 kunne have paa hans Arbejde.

Mathematiken

burde have lært ham Regelen af Skriften i Mi-
 mindelighed, og at berøgne Strafene af de Ting,
 som han har med at bestille, eller som indfyde på hans
 Arbejde. Den burde have lært ham at fiende og be-
 regne Naturens Straf, Bøvaagstens Zove, lært
 ham at fiende Grundlæggningerne for de Meestaber,
 de Mastiner, han betæner sig af og behøver, og
 da hvorefter de allerede opfundne Funne gøres let-
 tere, beqvæmere, henstigtsmåsigere; hvorefter
 Arbejdet ved nye Funde fortores. Han burde have
 lært at tænke, at være opmærksom på de Forbin-
 delser og Udfalge, som møde ham under Arbejdet,
 være for på at forene sine Erfaringer, læde dem
 hen til deres Grunde, giøre dem for hans
 Kunst fægtbringende ved nye og igientagne Forsøge.
 Det burde være blevet ham til Lyf og Vane, ifte at
 lade den mindste ved hans Arbejde mødende Ufædbar-
 lige Umfændighed ufterænke, underføgt, unndret.
 Det bør være Bøve og Bøve og Bøve og Bøve og Bøve
 og er Bøve på den arbejdende Stands Udelæ-
 telse fra Kunstaber og Manglen af dens Udelæ-
 ning til Zæntfomhed, at de fleste betydelige Bøve-
 bedringer i Skaandværter og Skrifter fydtes den-
 selle og ifte Overlag, og at mange af Bøve Arbe-
 det i Bort på Bøve og Bøve og Bøve og Bøve og Bøve
 og Udelæte af praktiske Kunstaber, rige Meestere
 den Forandring have undergaaet for Fremffid
 til Forbedring have giort, og at de, som end ere
 Bøve noget forbedrede, vil ifte ere Bøve det i
 Forhold til Udelæte af de Bøve anvendelige
 Kunstaber og Bøve.

Da her itte fan handlet uden om Mængden
 af Arbejdere, er det fornødent at undersøge de en-
 telte og saa oplyste Mænd, hvoraf Arbejdsstafelen
 har uoparbejdede sine, som noksom behøve, hvor-
 meget Kundskab, Deltagelse i at tænke, og Oplysning
 gaarne og bedre Gaandværtere.
 Men derimod den Unga, inden han traadde
 ind i Mærkstedet, bleven forsynet med Grundbe-
 grebene til Kundskab om det Arbejde, hvorved han
 skulde ernære sig og gavne Staten, og om de Ting,
 hvorved han saar at bestille, og var der paa no-
 gen Maade sørget for, at han medens Lærestarene
 kunde udvide de ham fornødne Kundskaber og Ople-
 sedsfærdigheder, og velledes til rettelig at anvende sine
 Kundskaber og Erfaringer paa sin Gaandtering;
 kunde det med fuld Mæthed ventes, at mange, de
 fleste, om itte alle, Arbejdere vilde dagligen stræbe
 frem til deres Gaandteringsforbedring. Den na-
 turlige Rappen mellem flere oplyste Mænd maatte
 virke hen til Arbejdets Guldformenhed.
 Fordeelen heraf blev itte indskrænket til de en-
 telte Gaandværtere, til den forbedrede Gaandte-
 ring eller Mærkingsbetællene, men det fuldkomnere
 Arbejde, og den rigtigere og lettere Maade at frem-
 bringe det paa, blev den heele Stats Fordeel. Og
 Staten vandt itte allene en bedre Frembringelse,
 men og en Mængde oplyste og tænkende Borgere.
 Men Mærke: og Gaandteredelen for den oplyste Mæ-
 nsker, der havde lært at nytte Spørgsmaal i Mi-
 denskaberne, og at gjøre enhver Erfaringsfrugt
 nyttig.

deets første Gaaudering.

me, som omgibte Agerdyrtingen, de denne Land
 med det til at afspænde den Tæppe og de Gode
 hver, at Kundskab og vor Aiders Oplysning
 indskrænktes alene til Gaster. Det maade gælde en
 have; og at en saa velstående Sag ikke maatte
 Begreb indbefatter; at mange lige maatte frem
 maatte naae al den Almueindtægt, som dens
 Guder, som skydes den Glatte Samvildighed,
 Det kan ikke andet end være enhver's Driste, at denne
 best, for det meste har ganske indskrænket sig.
 Underbetingning i Ungdommen, endog hvor den var
 Begrebe af Religion og Sædelære, hvortil deres
 gehænde Kundskab og til mange flere end de saa
 for Bønder, der upaatvileligen trængte til man
 at en Lære Altså indrettes hos os for Agerdyrker,
 Det er i bore Dage et behageligt Oerly,

End?

en god Ager, der mangesfold betaler den betrodde
 borgere, ansee Gaauderingerne og Arbejdernes som
 faks Mand, og uden Hensigt til Gaaudet for Ager-
 ikke Agermands Manden, endog kun som Ager-
 berne, hvad han af dem havde laant. Bunde da
 Opdagelser. Man vilde rigeligen betale Agermands
 rede Grubler kunne berige Natur-Agermands med
 ledes end den for det meste i Underretten indskrænk-
 deres Agermands Opmerksomme Mand maatte anders
 ne Oerly. Denne paa Naturs Agermands Agermand og
 bringende for sin Oerly, gaer videre end til den

Men Stædernes Arbejdere trænge ogsaa, og maae
 see endnu mere, til Løb, og dette lader sig vel neppe
 bedre udbrede, end ved den Ungdom, som gaar ind i Skole-
 dernes forskjellige Stadier.

Der maae ikke indvendes, at de physiske, dymnis-
 ske og mathematiske Sundeformer, som Lærebøgerne skulde
 medbringe, for forhindringen at gaae frem paa den
 ne, han betæder, ere for vanskelige og af for stor
 Udfordring, til at ham at læres. De ere ikke vans-
 kelige, uden de foretages urigtigen. De ere ikke for
 vidtløftige, uden de udføres uden for deres
 med. Begrebene, som ligge til Grund for, og som
 udgøre Naturvidenskabernes, ere hentede fra Naturen
 selv, og bestaae dens Orden og Række. De ere tydelige
 og, saade i Sandhederne, og kunne ikke andet end
 siges, naar de ret fremstilles. Der er ikke den lange
 Smag, hvorpaa Spørgsmaalene staae, de mange
 færdigheder, som lede hen til Sandheden, som den Lange
 behøver at følge, men Sandhederne selv, Resultater
 ne af de lange Udførelser ere ham nok. De almin-
 delige Begreber, og disse anvendte paa enhver
 sel, maae kunne passe for enhver endog den indskrænk-
 tede Gæstgæst.

Der er en Tid, hvort dog den Lange, naar hans
 Spørgsmaal ikke gaaer forsamles, gaaer i Skole og
 nyder nogen Udvikling. Naar Udviklingen
 dertil var indreter, skulde ikke denne Tid være
 felig til hos den Lange at nedlægge de Sundeformer,
 ler i det mindste noget Begreb om og Omfang paa de
 Sundeformer, som i Tiden gaarne ham?

Der der Høffestag, som drage Smag for deres
 Stærkestande Oplysning, og for at deres Arbejdere
 forbedres ved Videnskabernes og ved Ungdommens der-
 til sigende Ansættelse, og vi ikke drage saadan Smag,
 staae vi tilbage. Vi kunne ikke følge vore lærere
 og dybere Arbejdere og Frembringelser ved Tiden af de-
 res. Vi blive dem deri undergivne.

Fredegen den 21. October 1796.

Stimmbedelle.

Saa nu Anføgningerne ere tilbagekomne fra alle
Klassificationer med Repærentanternes Erklæring;
ger; saa menes General Forsamling at kunne holdes
des Mandag den 31. October, hvilket nærmere
skal blive betændigt.

Administrationen for det forenede Lunder-
støtteses Selskab.

H. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofmeester.

Om Larter.

At den, der tranger til Livets Nødvendigheder,
nøstter denne for godt Siøb, nøstter at erhever den
for saa liden Deel af sit Arbeide, af sin Siøb, af
sin Daglon, af Renten af sin Formue o. s. v., som
nøstter, fan og bør lffe være anderledes. Nøstter
for ham er naturligt, at lffder maatte kunne lattes
Strændter for den ham, meget uvelkomne Strøfernes
Sti:

Etigen. Han agter funn paa sig selv, paa Gorthol-
 det imellem sin Zrang og de Widdel, han er i Ver-
 sidde af til at sydsigjøre Zrangen. Han troer
 at have Ret at forbre Zoranstaltninger fra det Of-
 fentlige til at standse Wristernes Etigen, til at ned-
 sætte Wristerne naar de ere segne, eller til at gjøre
 dem staaige før de sigge. Men iffe alleider soare
 de Widdel nærmest til Genstien, som først tilhøde
 sig hans Indbilding. Det er iffe alleider og
 maatte aldrig, at det lystes den at oversee en Sag
 i alle sine Forbindelser, som medens Undersegning
 gen tænker paa sig selv og egen Fordeel.
 Standt de Zoranstaltninger, som jævnligt for-
 dres mod Wristernes Etigen, ere Zarter, og at de
 fatte maatte strængt overholdes.
 Et Widdel, som det nu bærende, da Wrist-
 erne paa de første Zornets Widdel ere bejudeiligen
 salene, da overalt haes Zornad, og da en sig
 Hoff forger Zornad, kan det rolligen overveies,
 om Zarter ere det Widdel, som gavnliggen virke
 paa Wristerne, om flere end de allerede paa gunde
 maatte onffes, og om disse ere nødvendige og soare
 til deres Genst. Til alle Tider er det den gode
 Zorger beformende, medens han efterlever Zo-
 rane og strængt etter sig efter de offentlige Zoran-
 staltninger, at tænke paa og overveie, hvorvidt
 disse Zore og Zoranstaltninger vedblive at være paa-
 sende og gavnligge. Zore og offentlige Zoranstaltninger
 ere Wristernes Widdel. De bedste maade rettes
 efter Ziden og Omstændighederne. Alle funne da
 iffe

iffe vedblive at være gode. Og jo mere be tabe
 sig i Alverdens Marer, og jo mere Uerbdig-
 heden for denne Alver og Vanden fra Vandenommen
 of at anfæ dem for gavnlige taler for dem, desto
 mere fande det fortiene Underfagelse, om og hvor-
 vidt de burde vedblive.

Kjob og Salg er en Handling, der efter sin
 Natur maa være frie. Det fan iffe andet end
 være Sælgerens frie Villie overladt at stille sig ved
 sin Eiendom eller beholde den, og at overlade den
 paa hvilke Villiaar han vil. Kjøberens behøver iffe
 at modtage Tingene og gjøre den til sin Eiendom
 uden paa Villiaar, som paffe for ham. Indfænt-
 ning i denne Contract, i Friheden at fiabe og sælge
 er da Indfæntning i Eiendomsretten: den er et
 Ende, som Kjøberens iffe fan vælge uden enten
 i det meget fielene Villiaade, naar det heele Vel-
 fæds Vel mod billig Erfaring fordrer Udfælle
 af enfelt Vands Eiendom, eller i det fædvalligere
 Villiaade for at både paa et andet Ende, for at
 hindre Sælgerne af et Monopol. Saaledes ere der
 hos os Tarter for vilfe Lang, hvort de Deeltagende
 er enten faa faa, i Kjøbholde til Kjøberens Mængde
 eller Omfæntningens Villie, eller faaledes indbyr-
 des forbundne, at de troes at funne blive eenige
 om at forhøje Priserne for deres Medborgere over
 det billige. Indfæntning i delfes Eiendoms Ret er
 Sælge af og Villiaar for deres Emner, og da for
 faavidt iffe for dem ubillig.

Den der da uden for dette Ziffæde snfter
 Zart for de Ting han trænger til, snfter sine
 Medborgers Eiendomsret frænket, for selv at faae
 noget bedre Støb; snfter det, som han meget vilde
 flage over, hvis det beiderføres ham i hans Træking.
 Naar Schandelen og Afstæiningen ere frie, og
 der altsaa ere flere og mange som have samme
 Naar at sælge, er det ikke muligt, at disse faaue
 forene sig om at forhøje Prisen. Enhver af dem
 har den Gensigt at faae saa meget for Naarene som
 muligt; men da det ikke er alles Zællighed at be-
 holde Naarene, som de ikke behøve, og da de fleste
 trænge til Penges, for ved dem at faae sig andre
 Gornsbønheder, eller ved dem at fortsætte deres
 Træking, tvinges de ved de øvrige Gælgere, som
 ere i samme Ziffædet, at sælge for hvad de faaue
 faae, og at underlægge hinanden. Trængden af
 Gælgere og Naar som komme til Naarfedet, i For-
 hold til Støberne eller Trængen til Naarene, be-
 stemmer da Prisen. Den frie Schandel løfter til
 Naarfedet eller anfører Frembringeren til at frem-
 bringe, saasnart Prisen begynder at stige. Prisen
 Stigen bærer da hos sig selv Meddelet mod Dyr-
 hed, og vifter frafrigere til Prisen's Medstælle end
 alle offentlige Foranstaltninger ere i Stand til
 at giøre det, i hvor meget end disse vilde tilføde
 lætte den borgerlige Frithed og Eiendomsretten. En
 Skølge af den fri Schandel og Frithed i Trækingerne
 er det og, at Priserne ikke dae saa dybt, at Naar-
 renes Frembringelse ophører, og offentlig Trængsel

er for Forbrugeren, for den Støbende faameget mere at ønske, da Zarter, endog hvor de synes at være nærmest forbundne med Kløberens Forædel, efter deres Natur ikke kunne faaledes vorte paa prisferne, som den frie Handel.

Blandt deres Gæll ere især: at de næsten aldrig ere rigtige, at de næsten bestandigen ere for høie eller for lave, at naar de forhøies eller nedlægges stæer stæer dette ved Spring, og ikke umærkeligen og lidt efter lidt, som naar prisferne overlades Markeds naturlige Gang.

Den ene Zings pris staaer i forbindelse med den anden. Kornets pris bestemmer for sig selv deelen Brøds; Kløbers pris maae vorte sig selv ter Dvægets. Det er umuligt, naar prisferne paa Korn og Dvæg ere overlade den frie Handel, da nødsnødvendigheden at bestemme og i Tide at forandre Brøds og Kløb/Zarterne, efterkom og laa ofte Kornets og Dvæ

allerede er befundet, fremdeles er at besyngte; foruden at Erfarenheden lærer, at de til Gæll Kløbens Gællere, og Misbrug derimod at forbrøge, føiede Anstatter ei heller have haft sin ønskelige Virkning. I saadant Betragtning og siden Concurrenzen mellem Sælgerne dog upaarvøielig allestider vil blive det stærfeste og tilforladeligste Middel til at forskaffe de ringeste og letteste Priser paa alle Gælls Gæll, opbæver Kongen aldeles Gæll-Karten med det til hørende Anstatter.

Dørgens Sprits siger eller fader. Efter dette ifte,
 og Skid, og Brød = Zarterne blive haande, maae
 de de fleste Zider bare utrigte, enten ubillige for
 Guberen eller Algeren. Skude denne Ubillighed
 gøres unutil, maae det see ved ogfaa at fætte
 Korn og Løg under Zart; men da maae og Zt.
 beidlen, alle Frembringens Kornodenheder, un-
 derfates Zart. Da opbørde al Frithed, al Zift til
 Frembringelse, og den heele arbejdende Deel af
 Staten blev unnydig. Og hvor er den, som funde
 tilroe sig Gundsab nok til at oversee alle disse For-
 bindelser?

Det er en uadstilletig Zelt ved alle Zarter, at
 de ifte kunne bestemme Zarternes Sprits uden efter
 deres Løantitet og Zrt, men ifte efter den samme
 Slags Zares forfællige Godehed. Enhver Zart,
 naar den overholdes, indbefatter da inter mindre
 end Gorbud med Skid i at frembringe og falholde
 bedre Zarer. Betalingen er den samme for uia-
 fællige Zarer og for de bedre. Der er da ingen
 Zartlag for Algeren at fætte sig i Betofning for
 at forfæne sin Zod med ufægte Zarer, for at be-
 rede dem til udmærket Godehed. Alagteren fider
 da ifte Guden efter dens Ungdom, Gundehed, Gode-
 me, men efter dens Zagt. Zageren er mere op-
 mættform paa Zrødens Zagt end paa dets øvrige Ggens-
 fæber. Er det derimod faa, at de Zandteringer,
 som ere indfættede ved Zarter, deungtet fage ved
 bedre Zarer at tilbrage sig Zæring, vifer dette
 noksom, at der i disse Zæringes er Gappen og Zæde-
 fæge

(Fortsættelsen følger).

sagning, og at altaa Zarz, og det Offentliges
 Omfæng for Hæsten er der allerede uforuden. Stulde
 dette ikke allerede være Ziffædet med Brød: og Riid-
 Zaxerne hos os, hvor der foruden de i Zangst
 deeltagende ere Zriffagere og Zriffagtere, og Brød
 og Riid indføres fra Zander? Det vilde vist blive
 Ziffædet med St. Zaxen, naar Zigningen mellem
 Zriffagterne ophørde, og der ikke mere omhyggelig
 forges for at udelutte fra dette Zang al Zappen
 og Zninghed for den ene at overtage den anden.

En for Bye, hvor der ere mange Slæbete,
 megen Afstærning, altsaa meget Staa om Korbæll,
 fan Skapper mellem Slæbete banstælligen udeblive.
 Stæ desto mindre læres Læter i de store Byer,
 stæden i de smaa. I hine tiene Læter oftest istæ
 til andet end til Forenings Stunst mellem Slæbete
 ne, for til en Tid, saalænge muligt, at holde i Stæ
 ret de Stæter som ellers naturligen maatte dale, et
 Stunst,

(see forrige Nummer.)

Om Læter.

Administrationen for det forenede Under-
 støttelses Stæb.
 S. S. Cantor. T. R. Paludan. Hofstæd.

Formædelt indtrufne Stænderinger fan ingen Gene-
 tal-Støttelse holdes stæformende Stændag den
 31. October.

Stændelse.

Stæbagen den 28. October 1796.

Stænde Stægang.

No. 44.

Stænder = Stændelse.

Det foranstaaede passer og for Zarter paa de
 beide eller Bestemmelse af Zon, og Zarter for Zaan
 eller Bestemmelse af Zon og Zon og Zon for
 udsætter frivillig og gjenfaldig Contract, og hvor Zon
 beider og hvor Bestemmelse til at udsætte er kun
 den til disse, som kunne udsætte andre fra det at
 drejage, er det vel sigesaa nødvendigt som udsætte
 sende, at Zon udsætte for Zon og Zon. Zon
 beideren, som trænger til at give sin Tid og Zon
 indbringende, søger de bedste Zon. Den der
 vil have et Arbejde gjort søger den billigste og Zon
 sig.

Zon straf kunne overtrædes.
 De alle de onde Zonninger af Zon, som uden Zon
 tætte for sig. Naar Zarter ikke overholdes, have
 faaen Zon har den almindelige Zonning eller Zon
 at betale den høiere Zon. Zonnen Zonning eller
 da ved Zonningerne allerede have forbundet sig til
 eller ved Zon fra dem, der allerede have sigt og
 Zarters Zonningerne uden enten ved Zonningerne,
 paa sine Overholdelsen, kunne komme i Erfaring om
 Zon og Zon er det ikke vel muligt, at de, som stille
 sin Zonnel at holde dem. Zon kan privat Zon som
 ren ikke selv har Zonningerne nok for Zon til mod
 stille at virke Zarters Overholdelse, naar Zon
 i Zonningerne naturligen burde være, er det vans
 brugeren. Zon mod Zon, naar Zarters ere
 ere Zarter ikke til Zonnel for Zonnen, eller Zon
 vel ellers ikke bare bliene eenige. Zon Zon
 Zon, en Zonning, hvorom de af Zonningerne

ligste Arbejder. For den ene kan det være vigtig-
 gere at faae godt Arbeid, for den anden at faae Ar-
 beidet nagsigtigen gjort. Enhver af dem forener
 sig med Arbejderen efter sit Velmee, efter sin Omvil-
 le. Almindeliges maa Arbejdslonnen faae, naar
 der ere flere Arbejdere, end der behøves, og den
 stiger, naar der er meer Arbejde end de naarvæ-
 rende Arbejdere kunne overtomme. Men denne
 Arbejds-Lønning stiger lofter umiddelbar flere
 til at sage Arbejder, og Lønnens Nedsættelse bliver
 da Folge af dens Stigen. Saldet kommer for dybt,
 forlaade mange Arbejder, og Arbejdslonnen staaer
 kommer i Forhold til Arbejders Mængde. Daa er
 det, hvor Væringerne ere frie, hvor det er enhver
 tilladt at leve af sit Arbejde, og der ere da Love
 til at bestemme Arbejdslonnen vist uforandrede.

Det er ikke anderledes med Lønnen. Men

den, som har Ting at udsolde, faa vel tage i Bes-
 ragtning Løden hvorpaa han laaner, til hvem
 han udsolger sine Ting, til hvilket Brug o. s. fr.,
 og forlange Løse derved. Naar Løse af andre
 stude bestemmes billigen, maa de faadanne Om-
 stændigheder, der ere lige saa forfærlige, som de
 Ting, der udsolles, og ikke til alle Løder for dem
 lige, tages med i Beregning. Løsen kan vandre:
 higen, med mindre han ved Forretten dertil er for-
 bunden, tvinges til at udsolde sin Eiendoms, naar
 han ikke troer sig det fordeelsagtigt, ligesaa lidt
 som andre kunne tvinges til at laane hos ham,

naar

naar de et wille eller et behøve hans Ting. For
 delen er vel ogsaa her den bedste Lovgiver, og de
 stemmer Zeien naturligst.
 Et Slags Zeie er Wente af Wenge, og denne
 er paa de fleste Qreder Zart undergivnen. Noen
 at udelede denne Zart fra de jødiske Love og fra Wids-
 del-Widerens mørke Regreber, fan det vel tilstaaes,
 at der fan have været en Tid, da Zandets faa Wenge
 vare sammendryngede i Entsettes Qvænder, da der
 var intet Forhold mellem dem, som trængde til
 Wenge, og dem, som vare istand til at udelede,
 og at Omstændighederne da gæve denne et Slags Wids-
 nepol, som kunde giøre Zart eller Wentes Bestem-
 melse sandsynliggen rigtig. Dette Zider ere længe
 siden itte meer. Formnen er nu faa meget om,
 deelt mellem Zandens forstfællige Indbyggere, at
 der paa Nolaanernes Side ingen Sfyage af Wids-
 nepol er tilbage. Og jo meer Zofers Oplysning
 og Welfand, istar naar denne er Følge af Reger-
 dyrkning, og af en for Zandet naturlig Fild og
 Schandel, ittager, jo meer maa Formnen om-
 deles. — For den, der har Wenge ligendes frugs-
 tesløse, er det ligesaa tiert paa gode Wiffaar mod
 billig Zeie at faae samme Wenge udelede, som det
 er for den, som behøve Wenge, at faae dem til
 Raads. Wenge er en Ware, eller, om man faa
 vil, en Ting, der forestiller Waer, og Wente er
 itte andet end Zeie for Waeren og Witten af denne
 Ting. Der synes naturlig, at denne Zeie burde
 staae i Forhold til Wengens Qgning, eller, som

som mangle fuld Sifferhed at stille. — Den hinder dem fra at faae Penges til Raang, — Den Gade Rentens Bestemmelse er forbunden med, fence of Uary, trykt i London 1790, anfører om føie noget af det, som Gorfarteren har et Strib, Denne Gang allene vare Borgerevnenne tilladt at stille dette Raads Omfang for vidtløftigt. Det maae ligheden af Renters Bestemmelse ved Love er for Svad der ellers kan siges for og mod Gavn.

Grænse, som begge Parters Fordeel bestemmer. Iermindst skulde spores Uafhængelighed af den Grænser, fatte af Lovene, eller at ved denne afhænges da, at denne altermindst skulde trænge til mindre bunden til Sted, end Hængelaan, og det Omfatning i et Land af større Omfang eller Råde, ning. Men neppe er der nogen Afhandlung eller Part, som der fra begge Sider er megen Sag og Zeien eller Rentens saa meget billigere for begge Contracter, bliver da Parten, og Arbejdslovenne beide og Betalingen derfor, ved Ulaan og Zeien Ved Riøb og Sald, ved Contracter om Nr. end den, hvormed han kan bestaae.

i Betragtning, og iffe forbinde sig til højere Zeie, der. Zeieren vil og tage faadanne Omstændigheder i Forhold til hans Formue, Rødelighed, Røringsshold til den Sifferhed, som Zeieren kan stille, eller til Ulaaneren maatte Zeien fremdeles staae i For alle Zeier eller for alle den samme. I Genseende deel Penges Brug kan afstaae, og denne er iffe til vel omtrent er det samme, i Forhold til den For-

itte bestemt, kunde den høiere Rente både paa det
 Ranglende i Stifterheden, og de Trængende hiel-
 stid frugtbriugende, læres i Bet eller dert vedt-
 gholdes. — Nu noes han at sælge det han eier;
 thi zoven, som itte tillader saan mod høiere Rente,
 forbyder itte Salg med Zab. Men ethvert toun-
 get Salg har sædvanligg Zab i Sæige med sig. —
 Forfatteren gior saadan Rægning: Naar en Maands
 Indboe uopdares, sælges den godt, naar, efter
 alle Omkostningers Fradrag, de 2 trediedele ud-
 bringes af det, de have kostet Qieren, eller som
 det vil koste ham igjen at forkøffe sig disse Raabens-
 digheder. Spønge bringes for ham herved tilvæ-
 med Zab af 33 pro Rent paa eengang. Svade det
 varet ham tilladt mod høiere Rente end den besa-
 lede f. Ex. 11 pro Rent aarlig at kaffe sig Spønge,
 og med denne høiere Rente at udfylde det som
 manglende i at hans Stændele itte ansaas at være
 for Spøngene tilstrækkelig stant, var han med sig
 Ræfotning i 3 Aar vedbliven i Besiddelsen af sin
 Stændem, var vedbliven i sin Bet, kunde imidler-
 tid have arbeidet sig ud af Qielden, og var bleven
 hunden nødvendigt paa billigere Bistfaar end 33 pro
 Rent paa eengang. Han tager Exempel af naar-
 ligt Gods, hvis stis til en Tid forringes ved stis
 eller andre Aarsager. Saaled er saadan Stændoms
 stis dybere end den Qunn, som dert er priorite-
 ret, bliver itte stant mere tilstrækkelig Stifterhed
 for Spøngene, og desse oplyses. Stulle de udrædes,

maa stantet sæges til den da værende stis, der
 er ringere end det sidste Maade og ringere end den
 stis, høvstl Stendommen om saa stis, naar
 stisfagen til dens lavere stis opfører, saa for-
 mødes at sige. Saa det været tilladt at give
 højere Rente end den sædvanlige, vilde det være
 blevet ham muligt at faae stenge til Laand, at
 bestilte Stendommen. Den højere Rente, han
 indlættid betaler, maatte nødvendig være ham
 mindre Tab, end ved Sals i Mide at stilles ved
 hele Storfællen mellem den da værende stis, og
 den, høvstl Stendommen under de forandrede Om-
 stændigheder maa sige. Gode mod de høje Renter
 vilde endnu, at, naar de Trængende endelig
 mødes at sige stagerfarten, begrundet denne itte al-
 sene den højere Rente efter det Mængden i Gif-
 telse, men og efter den Stare han løber at bli-
 ve angiven og straffer. — Enhver retfærdige Mand
 lyder Lovene, og gaar itte ind i en forbuden Staa-
 del. Stillet af dem, som udlaane paa højere
 Rente end den befalede, er da ringe i Forhold til
 dem, som trængte til saadant Laan. Dette mere
 stager det i stagerfartens Mægt at opstille Mistan-
 sene. Gode mod stager forhøier da retfærdig Rente-
 ten for dem, som mødes at laane uden fuld Gif-
 telse. Den stier mod sit Stiemed. Den bestir-
 ter itte de Trængende for høje Rente, men ud-
 statter dem den ubilligste stager.

duer

maa Stagerveinen endnu tilføje, at den retfærdige,

Quælle og mellem Mædborgere agtede Mand da
 nødvendigen faar Penge for ringere Rente, da
 bedre Tilfaar end den som er anderledes fiendt, fordi
 der doods mindre hos den reedlige og dueilige. Naar
 Renten er frie, faar da Reedlighed, Dueilighed,
 Arbeidsomhed, og Altelie mellem Mædborgere
 Mædie. Under Love mod Slager spærges kun om
 Kant.

Trykfeil.

I forerige Nummer var indløsen den Sæll, at
 der paa endel af Mædiene Hob No. 25, ifteden
 for No. 43.

Fredagen den 4. November 1796.

Stimmelse.

Mandagen den 7. November Aft. 5 præcise bliver
 Generalforsamling i det forenede Understeffe Gels-
 tab, hvor de Herre Repræsentanter, saavidt muel-
 ligt, ville behage at møde, da Ansigningerne om Aars-
 og Understeffes foræges til nærmere Afgjørelse.
 Administrationen for det forenede Under-
 steffes Gelsstab.

S. J. Cantor. J. L. Paludan. Hofveb.

Gvedemærken.

(Af Starcks Gemælde aus dem häuslichen Leben).

For en halvfjerdsindstyve Star siden tilrogs
 sig det hvad jeg nu vil fortælle. Gels den Tidals-
 der, som ei fiender sig Vred, thi af! der var i
 det Star en snap Gels. Stimmelsen havde næsten
 den hele Sommer været som tilluffet, og da Gels-
 siden som gif Mæleren ei med Leen eller Reg-
 ten ud paa Mærken, da hoppede ei med glade Sange
 og

og muntert Spøg, lystige Gfæver af Regnbønderne. Forbøvede i sig selv, som blev et tiert Menneske begaaet derude, gaae de taale til Mærkerne, og blive staaende for det visne Straa med det Udraad: Du gode Gud hvor lidt! hvad skal vi haste der? Alvorlig og omhyggelig at itte et eneste Strubende falde af eller blive liggende paa Jigeren, op-rytse de med stielende Spænder af den reuende Jord de adspredte, forte, ligesom begaaede og lveende de adspredte, hvis lette Toppene næppe bukte sig i Svaaen. Korrektgjude, blege og stille som Syge lunge den. Høstfjensene langs op ad Jigeren. Her og der bed een et Korn over faa de betænkelig til sin Waabe, thi der var itte Kierne i det, og justede; og Jungsfaberen lærrede altid med Svæden tillige Zaarer af Kinderne. Endog Drengene jubede ei mere, som tilforn omkring Riberne og Riberne, legede itte mere med Malme Snepper, bandt itte Blomster, dufte eller stættede sig Krands af Mærblomster. Alle borthig havde de i Mene og faa bestyrede paa dem der faa mofommelig rustede Kornet, og de Stærre sagde fundom til de Riber: hvor fader græder — hvad græder han for? spurgte den lille — Alt svarede da den Riber, han siger det er intet Meel i Kornene.

Gaaledes var det i Gjesten. Svoredees nu alle, itar i Simfædt Nye færgede og frugtede, da de allerede længe i Forveien faa det Ende for sig, laeder sig let begribde. Simfædts eller de velstgæde

For

Godebær søgde blandt mange langt omkring mest
 Engene vare gullgraa, som Stejerne paa hvilke
 der sidste stienstjer stimer i; Saae Zæerne hode
 stumpne og som overflode. Væstenvindene bugtede
 sig paa vædens grangrige Bølger stinende i Sø-
 stier; de hvilstende Straa paa Mageren tilstode sig
 den betragende Zanderer; dybt under hans Hødder
 knitende det saa sørgelig som om Søstændene stode i
 Stubberne; ingen Sære funde stule sig i det maare
 Korn; allerede flere ligger for de stude modnes vare
 Mærterne næsten gandske hvide, og paa den blage
 lette gløde en utallig Mængde blussende Zalmner,
 som Blodsdraber paa den arme Thielstagnet sig.
 Saa munter og snafsom som den arlige og lyffelige
 Ronde Zilmfen eller's pleide at komme hjem fra Mær-
 ten, saa alvorlig og tavs som han nu hver Gang igjen
 til sin Rolig. En Morgen da det alt stoffen set
 var saa lummer som i Mridvagsstimen, drejdes
 den ham fra Mærten til hans Stiem. Saa fastede
 sig i en Stol læste en Psalm om Guds Gødhed,
 og hængte da i dyb Sterrante med sit Blif ved et
 Zintad der stod paa Studen, og som hans Bedhe-
 faders Zruppsdag var indstiftet paa. Da overs-
 kente han hvorledes Hørfærdene havde arbeidet,
 kærte han hvorledes Hørfærdene havde arbeidet,
 haabet og sørget, glædet sig og grædet, oplevet
 frugtbar og banffelige Zider, og overflaaret alt,
 og maaret til Hørfærdene uden at stule sig; da
 indtraad hans troe, flittige Sone i Stuen. Du
 seer jo saa tanffuld ud, Zæder; sagde hun.

111
 huse de istske saadan stolt Gudsbedrøvelighed, han vilde al-
 lene. Men den bestende og forstændige Vilmsen
 menneskelig Bistandslighed i det guddommelige For-
 sagde mange gode men sagde Mennesker, som sagde
 Zærker. Derfor bliver han nu saa vel velstillet,
 han forrige Gommer paa det tierstigste plæet en sig
 tydelig Skade for han vilde tilstæde det; ogsaa havde
 tilbød sig at gøre Gød, leed Vilmsen heller en be-
 hois Uretfærdighed hede. Men afstude, og da hin
 Mand indviler Vilmsen i en Mærkeligstidighed,
 som et Mirakel. For et par Aar siden havde en
 Vilmsens Svendemar var beundret og næsten anset
 For afholdt fra den skarpe Afvendt, saa at
 frugtbare Regn; den nærfaaende Gode og Bøge;
 i Foraret, og satte Xrene just da de st den sidste
 kommer op af Jorden, just da den siden Regn faldt
 Mærkelig var ogsaa paa denne Mærk Gæden

ting i Mar.
 saa store og rinde. Svendemarten erfarer os al-
 Maade. Xrene blive saa sydlige og Kornene ere
 aldrig manglet paa Regn. Os stæet en besynderlig
 begribe det; den staer som en Fov, som havde det
 Vilmsen. Gud stæe Lov og Lat; jeg fan istske

Dage har jeg istske seet den; holder den sig endnu?
 Men hvor gaar det med Svendemarten? næsten i ore
 Sonen. Svad Gud gjør er velgjort, Gader.

Mærkelig, men alligevel Møder — Xgerne — de
 stæfets Golf! —
 Vilmsen. Nu just tænste jeg istske paa noget

tid og nu igjen for sin Sone hin Betsigneiste som
 en fælden og ufortient Gæste.
 Guds give, blev han ved at enhver maatte
 have noget han kunde træffe sig ved, som vi ved vor
 Arbejdsmark; men alle andre Gæder leer det dog
 allevegne alt for jammerligt ud. Den fattels Gør-
 pagter. Jeg hørte nu nydelig paa Aften, at vor
 Arbejde jager i Gæstgæstene, og vil spise til Middag
 i Aften. Jeg var inde hos Gørdagtereren for at
 sige ham det; om han maattee vilde derhen. Aftens
 fælder Arbejdet, siden han er i Arbejdeten selv
 herhvid, og leer da denne Arbejde, den fattels Gør-
 pagter maattee gaa til Grunde, dersom han ikke faaer
 noget eftergivet.
 Aftens maattee han vel gaae til Grunde sagde Gør-
 pagter med et dybt Guf.
 Arbejdet var vortellig saa raade og uforsom en
 Arbejde, at enhver maattee glæde sig indertelligt at
 finde en Egenende blandt sine Samtidige.
 Arbejdet vilde Arbeten modlige sin Arbejde
 træffe, fordi hun modtogde hans træffeste Gæste, men
 hun sølte hun havde Aften, og lang fættende.
 I samme Arbejde blev hans Arbejde angstellig
 nævner uventet, og to Arbejde som høstlig ind —
 Arbejde; Arbejde; raade de med et Arbetlig som vilde
 de fornynde, hans Guds trænde. Gørdagtereren som sa-
 ges er renet ind i Gørdagterens Arbejde.
 Guds! Guds! udfættende Arbeten. — Af vi arme
 udfættelige Arbejdsmarkter; jamrede Sone n engang ef-
 ter den anden og ved sine trænde mod Arbeten.

Giv dig tilfreds, Møder, sagde Willimfen, det er
 jo fun Hjorten, den vil iltte fordærve faa me-
 get. Rigtig nok fande man i Mar faa nødig faane,
 i hvor lidet det var; men giv dig tilfreds, det er
 jo fun Hjorten.
 Som efter et pindseligt blot rystende Zorden-
 slag, nedfaret et Lyn med sønderfynsende Brag og
 optændt en skræffelig Gidsbaade, faaledes fulgte
 paa den uventede Straaf dens bebøvende sønder-
 fynsende Bestraffelse. Nleg som en greben Fov-
 brude, med stirende vidtraadne Øine, med aabne
 bævendt kæber, med opreist Haar og stielvende ober-
 hede zegemet, indsturede Gortred Willimfens ældste
 Son, og med snart høiere snart stillere Skynfen
 trængte de yngre Zorden med opløfede Arme sig ind
 efter ham.
 Hele Sagten er i Marfen, udfammende Gort-
 tred med afbrudte Ord.
 Og tumler sig der faa Gud maa sig forbar-
 me! Jamrede en Zorden.
 Og tramper alting ned. Jeg tænkte Øyen
 brændte faa opfyeg Gortfyerne, hultede den Zredie.
 Som lilas var Mødereren nedfynfen paa en
 Gortel. Det er iltte mueligt; sagde Willimfen sprin-
 gende sin Sone til Hjelp; stirede da lige ud som
 vilde han betænste sig om han var søvendt eller var-
 gende, og de andre som vare der, og de som fan-
 ledes endnu, stode omring, stumme og bange, som
 stude nogen hentes.

Derre Jesus i Freg kjindelig med ftingrende Lyd
 en gvindeilig Stemme, og indrumlede med lange fure
 fagende Gaar en delig Boudspige, nu det fande vil-
 lede paa Gortviele. Gaderen fpynde sig fiant
 med vafende Erin efter hende, og fvaerte forgie-
 des at fande eller berolige hende. Derre Jesus
 Chrift, Maarten i raabte Gaane, Gortfreds Brud;
 Iob hen til ham, lagde Gaanderne paa hans Skul-
 dre, og faae paa ham og paa alle de andre fom
 vilde han fporge: hvem ere I? ifte mindre fir-
 rede Gortfred paa hende og alle andre i Julef fom
 fiende han ingen. En freftelig Time forgif inden
 enhver efter fin Maade fit sig nogen Samling. Da
 faa Moderen, Gortfred og hans fterefte matte og
 ftrafvelofe, fom Wennefter der efter et heftigt Lun-
 fted af Sag ere opvaagnede; og Wilmfen fagte med
 fag, tid ved Gulten afbrudt Stemme at traffe dem;
 og tilidne Zennet og Gaabert vilde med enftice
 Ord, da de et formaceede meer, at traffe den ret-
 fafne Wilmfen. Tid aftrød en lang Zafshed
 med noget faftere Stemme:

Moder, gode Moder, tag Mod til dig; Gaar
 fiere Gaar tager Mod til Gode. Guds Wile ere
 more men gode. Deren vil ifte forlade ifte for-
 fomme os; vaver frimodige, han lader os ifte
 fulne gaae om efter Brød — Moder har du ifte
 for tall faa hengiven. Ser du, da du talte faale-
 des, tante jeg paa falig Bedffader, fom havde op-
 lever faa haarde Zider; Hef, Gort og Gortid, og
 har

har dog hørt sit Brød saalænge han levede, har ogsaa
 estierladt noget til sine Børn, og endnu lige de Gamle
 naar de gaae forbi hans nedslunne Grav: han er død,
 som en ærlig Mand. At være sparsom og flittig og
 farte sin Tid til Guld det hjælper meget. Vort
 og Ganne, fortviler ikke saa; vi ville see maafte
 Tunne Gholde Drilling endnu i Jar. Gaardt vil det
 vel holde, vakkelig vil Begyndelsen være for Gøder, og
 paa Gøder vil det et mangle; men naar man lægger
 med hænden, saa har man hænden kun des tierere.
 Nøstfaarlig smilde her Unglingen og Nigen, og
 i samme Nidist nedslurrede en Gaarstam af deres
 Kinder, thi i deres Hjertter indres Glæde og Sorg
 og ingen vilde sigte.
 Der G, blev den Gamle ved, jeg er nu hvad alle
 ere, vor Hjerte vil ikke at jeg skal have noget forud for
 andre; hieretligere vil jeg sørge med alle, og naar
 man spørger med andre, saa er man desmere redebon til
 at raade og hjælpe. Hjertten vil sige alle, Hjertens Bævn
 være lovet!
 At Gader, flammende Stønen, da alle der ikke
 hørte til Gader, vare gaaet, jeg kan endnu her ikke
 farte mig, jeg veed ikke hvor jeg er: taal dog, raad
 dog, veed du da ingen Guld: veed du da intet at
 sige, hvad jeg skal gjøre? Om vi had et Gader vor
 med hænden?
 Med tiere Moder farede Glimmen, Gader vor tar
 vil Dag og i de første Dage ikke bede, det heber jo det:
 Gølad os vor Guld, som vi forlade vore Guldnerere.
 Da vore Hjertter ere endnu ikke uden Gøde indog vor
 Hjertter. Men naar du har samlet dig noget,
 ville vi restitue det samme Guld med hænden, hvor
 det heber: Gilder eders Kinder, beder for dem, som
 forsigter eder, da det at Tunne være Børn af eders
 Gader i Glimmen.

Fredegen den 11. November 1796.

Stimmeliste.

De Herre Repræsentanter indbydes atter til
 Generalforsamling Mandag den 14. November forst
 kommende, da de begynde Forhandling er fortsætt
 for da værende Stæffebeholdning er i forrige
 Maaned indtækt 5 Obligationer a 70 Rdlr.: No.
 296, 298, 361, 362, 391, i alt 350 Rdlr.

Et Medlemmer i Selvfabet ere optagne:

1. Byretter Heder Coopmann, i Andetilling
2. Herren Johan Skjoldan, i Skanstord
3. Hofmester Zimmer, i Roestilde
4. Mad Vinne Zimmer, ligeld.
5. Rager Adam Conrad Willenstern
6. Inspektør Baadsgaard, i Viborg
7. Mad. Maren Gram, paa Christianshavn
8. Herren Adamus Senger, ligeld.

Stemningerne for det forenede Under
 stiftelses Selstab.

J. J. Cantor. J. R. Paludan.
 Hofmed.

Gader og Møder. Og hvorfor ikke? Det er ikke
 saa vanskeligt at besvare. Den der er ærer Gør-
 drene, de eneste Gørefarte han fiender i sin Ung-
 dom, han skal i Fremtiden ikke heller være Dyrighe-
 den, ja det som være er, han skal ikke være Zoberne
 i det borgerlige Samfund han er Medlem af; og
 faare Naar vil han komme faa det, at han ringe-
 agter Gørnstens Besatning og Gørbud, faa Naar de
 ere indod hans Eidenstaber, ligesom han ringeagtede
 sin Gaders eller Møders Bud og Gørbud, naar han
 i Barndommen arvaade det, der er i funde forenes
 dermed. Og kan det gaae sig et Menneste vel?
 Det er: kan sig et Menneste have den Gindroe-
 lighed, være faaledes tilfreds med sig selv, som
 den der have og være, som virkelig skal lide vel.
 Og det vide vi jo alle, at den der er har rigtig
 Gindroe, den der er mistformet med sig selv, for-
 gellig med hele Verden, seer deres sig til forfor-
 ret, da inter nedryder Gjelbredden faaledes som ind-
 doret Noe. Jeg bringer et engang i Anslag, at
 den, der, ved at ringeagte den eneste Dyrighed han
 som Varn fiender til, sine Gørere, har vant sig
 til at ringeagte hvert Bud, følgerlig og faa Gørnst-
 tens omfiender, at den vil faaledes lade sig henvende
 af Eidenstaber og Sandfælsighed, at hans Sundhed
 vil faarliggen svæffes og Affaldighed og Død pa-
 styndes. Det kan da vel ikke nægtes, at det jo
 hører til Næstfælsighed, eller hviler er det samme,
 til Gørnstighed, at Varnet der være sine Gørere;
 ja at det der være det for sin egen Skyld, hvis det

De siger jo selv, fiere Billehm, at De er
 fiende det fornuftige i de Gæll hvortil De har
 ladet Dem hente, saksom at holde sig op over et
 Jer at bagtale Gøst. De vil jo da mere og mere
 kunne vogte Dem fra at hente til sig. De siger
 selv at De veed Dem pligtig at være Gørdrene, og
 tillige at De troer Dem overbevist om det Deres
 Zærelse, siger Dem; nu saa har De ogsaa al den Zæ-
 ledning De behøver. Gøst de Zærdomme en Zæ-

Ringagt for dem der handlede urigtigen.
 Zane, at sige det Urigtige, uden at forledes til
 Dem og Gæst, og lertelig stasse sig den hædige
 burde være, saa vil han bortvende sit Zingst, som
 noget, som han allerede begriber, er ikke som det
 den tilbørlige Zigtelse for sine Gørdere, og ser han
 forhverver saa hædig. Den gode Zon vil da faae
 faring, som deres Billehm mangler endnu og ikke
 stole, ere deuden Zennestter der have megen Zæ-
 holde ham nu med et liden Zefotning i en god
 tager fra dem selv for at stasse ham det Zornadne,
 megen Zroe og Zæte for ham, have tidt maattet
 me, at denne Zader og denne Zæder, have have
 man bør beslage dem, men deres Zon bør ihuform-
 dommen ikke saaledes anføres til fornuftighed, og
 ere disse. Det er deres eget Zæde, at de i Ung-
 maade, kun ikke forlede Dem til mindre at agte og
 domme, og Deres Gørders Zænte, og Zandle-
 mærfter imellem deres Zærelse saa velgrundede Zæ-
 Ziltaa, fiere unge Zæn, lad den Gøstiel De be-
 sters anffer Zælgæende og langt Zæ pa Zorden.

ting eller en Bille giver Dem, og følg aldrig
 Exemplet som fridder Dermed. Det er i Fort Bæ-
 greb Regelen De har at holde Dem til, og som De
 res Forældre selv har henvist Dem til, da de satte
 Dem i denne Skole. Skulde De da ogsaa efter
 Befaling forsamme engang imellem noget af Sko-
 lens Undervisning eller af egne Duelle, saa vil
 De see, at forboldet Skid kan indhente det igjen,
 og den Derved forboldre høre Umage og Anstrens-
 gelse, der De ansee som et Offer De bringer barn-
 lig Lybighed.

Skulle ere de bedste Raad, Børgerevnenen veed
 at give Dem, og der er ingen Tvivl at De veed at
 følge dem idelig, jo vil opnaae Deres Skulle, at worde
 en agtvaerdig Mand og at erholde bedste Cambrer-
 tighedens Bifald; det er med saa Ord: De skal
 være et lyffeligt Menneste.

Oplysningen.

Et Brev.

Songen i Rosmilen havde et Slot, hvort blev
 fundet alt det der kunde behøves til Rytter og Fors-
 mælle, kun Skade at der var meget mest i alle Bæ-
 reller. En gammel Mann, Clorret i hine farlige
 Skiderider var blevet beskæft med, var i Tidens
 Rængde og ved Mangel af Tilflugt saa begroet med
 Bøffert, at dette betog al Lybning endog i de store
 Bøffert. Tidt flagedes derover, men ingen vidste
 at hjælpe. De gys som tændes, oplyste det Ord

var blevet for stærk, saa man endelig ryddede af
 for Blæsten og saa fremdeles; men Strøme til Lyd
 red ved, paaflode endog de gule Gemafterne Ly
 af Naturen selv, vare da for ærbørdige til at væ
 at disse Ruffer havde staaet saa længe, vare plandede
 den fort Lid fløde det offentlig. Det fregge Bogie,
 som de andre Ruffer lidt efter lidt ryndere, og in
 ligere end han, littede sig til at gjøre denne faabels
 afviser Gullebusten. Hiere, som meente det væ
 dette Bøgheds ifte var blevet til, havde ifte Grand
 Omfider som man under Væit med, at endog
 fure Dien ved denne Leg.

Mange bleve blændede ved dem, endel endog st
 Maren frembragte, ja det som være var, at
 mærfede de ifte, at det fun vare forsvindende Blin
 fer troede, det var herligt, og under Moerfaben
 hen paa de mørffte Seeder. Mange Hofmæne
 Gyspletter, som han ved Spillet funde laade falde
 saa Andre med, at gagle omring med de blafte
 gede han dem med et Spelt og morede sig, haat og
 naar saa enffte Gøsttraaler faldt derind, opfand
 der stod lige for, net beffte. Gemafts Zinduer, og
 fandt paa at pluffe nogle Duffe af den Gullebust,
 Kongens Hofnar, han heed Grand's Zener,
 Mangel var dog det værffte Under.

Mogen, der fraf vilde rønde nye. Daglyffers
 fer, og naar de vare udbørdte, fandtes et alid
 ved Gaverne's Gorfalfning Zindning til Hæffagel.
 den gabe de tid ved Sfyggen de foraarfagde, tid
 de fatted paa, men mange flere bleve mørffte, de

Et finde nye Mæringsbøvie som kunde enten
 give en Familie Underholdning, eller i det mindste

Gudstjeneste.

Kunde have Løse og falske Mærker.
 Jeg, og gierne boede en Støttestilling, naar de
 ved, at skogerne og Skofteverngene efterboede hans
 bringe Lys ind i Slotet. Det boede altsaa der-
 ville Kolt og mere sig og andre Gæste, end for at
 da sine Lysgøglere havde han gjort, mere for at
 den rarte Lust blev hindret at bruge sit Skuffer;
 at Gulen, fordi han som elskede Spureffeg, ved
 for Sofarer, og at Grand's havde revedt Luffene
 dem ind i de endes, at Skiforten ikke havde Rum
 Skærsnæver: Skodphorus, d. e. Lysbringer. Men
 kunde erindres i Grand's Skiforte, og ham gived
 havde et tætte for det altsammen, foreslog han
 nogle paa at sige: det var dog Grand's Mærket, de
 Da man nu saae Lysets herlige Virkning, faldt
 en Steen paa den anden.

ting bort — og der blev Lys. Ja, da man gæse-
 reed hele Muren ned, stont der igjen blev raabt
 høit paa dens Verwardighed, og det forsvaar Slot-
 ter i de ældre Tider havde haft deraf. Man saae
 rede, Mærket var nu ikke mere, Muren var unnt-
 tig, gjorde Ginder; og saa blev inden føie Tid ikke
 en Steen paa den anden.

(Gortættelsen følger).

og Hospitalets Gortænders Virksomhed.
 maatte blive et Formaal for bore Arbeidsanstaltens
 mere end een fattig Gnuksboldnings Understøttelse,
 Gode til at giøre et lidet Nødsag, funde maatte blive
 Gøder, hulle, gøerne af den Gvænnehyllene der har
 hundredefold. Gvænnehyllene der har funde
 frugtbar Gørd og spire og giver Frugt af sig, maatte
 paa; et Gvænnehyllene der har funde et passende Gvænne
 at man so fremstættelse iøvrigt funde nyttigt man kan funde
 Gortag fra iøvrigt, saa der der dog itte hindre,
 faaanne Gøder vidt og bredt, og bliver end itte et
 ter, dem vi have saa mange af, funde udbrede
 burde være Manges Bestrøttelse. Bore Tidstid
 hans ellers snuppe Gortættelse, dette synes at
 stætte den Gortættelse og Arbeidsformie en Gortættelse i

Fredagen den 18. November 1796.

Stimmelse.

3 Generalforsamlingen den 7. og 14. November
 have Repræsentanterne bestemt Aendelsen af den
 Gum, som i Aar efter Lovene skulde uddeles til
 Aaan og Underforskelse; herom kunne vi for nærvæ-
 rende Tid give følgende Efterretning:

Laane Summen 170 Rdlr. blev fordelt
 mellem 29 af de Ansøgende, og findes listen over
 disse hos Bogholderen til nærmere Efterlys for en
 hver af Gæstebet, som maatte forlange det.

Alle Pensionistene ere i dette Aar bøde; Munt-
 mester Brunsteds Gæst, Gandslemager Lund,
 Mad. Schmidt, Mad. Wavers, Gæst Sorgenfens
 Gæst, Skædefabrikør Wöhrsted, hvorved Pen-
 sions Summen i Aar er steget til 198 Rdlr.; desu-
 den var endnu til Gratifikation 388 Rdlr. Gæst
 der ere bødne deltagte i disse Pensioner og Gra-
 tifikationer, skal næste Aar opregne.

I det faare nyttige Brandedstiftet: *Mystic*
 Fallt, oekonomisk og medicobhygieensk Bibliothek,
 3. Deel for 1795. S. 116 og fr. faaer en
 stor Behandling om Trykmanufaktur's Anvendelse
 til Papirstof. Her gives der Anvisning til en
 let Manipulation, hvorved de hvide Saarer kunne
 affieres fra de røde for at undgaae Boger's
 Garedelighed, men ogsaa stont med det mere
 og ofte her for Godeel, da indbundne Bøger
 saadant hvidt Papir bliver da altid meget mere
 flere

I.

(Stilling)

Stiftet

G. J. Cantor. J. R. Paludan. Sofie.

Stiftets Bestab.

Administrationen for det forenede Linder

Dr. Linderant Hoff ved norske Livregiment.

rum ved Blaaardt

Med. Regenten, Epistemonstern ved Seminar

Dr. J. J. Bone, Kaptajn i Hærens Collegio

Et nye Medlemmer blev valgt:

Fierforment for Paptmageren, da han ei behøver
 at bearbejde det mætt saa meget som det betyfte,
 hvoraf Svarten og Grønningen maa ved Stampen og
 den hollandske Balle morkommelige bortarbejdes,
 uden dog at Paptmageren faaer den beste girtaade
 Renghes. — De saa Reolfaber som hore til dette
 Arbejde forte saa lidt, at en eneste Fodtour om
 Sommeren, eller eet Somrersbuds og fage-
 Stab om Vinteren kostte mere. En Mand som tog
 sig af en arbejdsom Kamille kunde da letlig for-
 vare dem Reolfaberne*), og saa behøvedes kun et
 Mølg eller Gortud af en Sners Rigsdaler eller
 saa, for at anstafte det første Dvartum Mafinar,
 hurtet Gortud Arbejderen nok kunde tilbagebetale
 det efter lidt, hvis saa var, at hans Behønder itte
 kunde undvare Hængene ganske. God som kunde
 færligen vel vare rent med denne Mindstfærligheds
 Tret, synes at være Sommer- og Maanfædende,
 hvoraf saa mange i vore lange Vintre maae faale-
 des leve af Mæsternes Gortud, at de med Rod og
 næppe kunne ved virkelig Gtid afbetale det om Som-
 meren. Et Vintervarbejde af dette Slags, som Guld
 Fæe God ingen vellyngnet Kausindretning forbyder
 dem at bruge, et Arbejde hvorved Sone og Vorn
 kunne hiepe, og heller ingen spænderlig Zpssning

*) Det er jo dog unægtelig den gantfælle Almisse, den
 som fatter Gode ihand til at undvare Almisse, den
 Gremtiden. I Stobenhavn, hvor man saa gjerne
 giver, fandtes vel den der faaledes bragte dette
 Slags Arbejde i Gang.

behøves, ja som ved den Nærsløshed det udfordrer
 et saadant Arbejde synes vistelig at funde være god
 Understøttelse for et par Familier i deres tvungne
 Nærsløshed af Vinteren over. Vi have nu, hort
 og smaat iberegnet, en halv Onsdags Boglaad i Afsnit
 behøven. De maa allerede kunne afhænde endel
 Manuskrifter, og de mange Bogskriverer hvor som
 mest Bøgerne sælges i almindelig gide Afgang til en
 betydelig Mængde gamle Bøger. Vistelig var Zan-
 sen at fra Skriverens Side skulde lægges Hensyn
 dringer i Betien for denne Nærsløshed, da det er
 afgjort at Skriver kan gøres af Skriver, naar den rim-
 lige Bort hørt Forbruger er saa kort. Vistlig
 sig var den Zanse og her da lste oprinde i god Bort-
 gers Hjerte, der helst tillægger sin Medborger Men-
 neskforstand og Retfærdighed. I det nævnte Skrive
 givedes saa nøiagtig og fuldstændig Underretning om
 Fremgangsmaaden, at man der finder al den Nær-

staa Lovene og Gæderne hvor Skriverbøjerne
 ere, seer man saadan Mængde Bæderhorn der lste
 komme til nogen Nytte. Skulde de vistelig være
 ganske ubrugelige, eller er det lste rimeligt
 at de maatte kunne anvendes til Gavn? Jeg tviv-
 ler ikke at jo een eller anden synlig Mængde blandt os
 maad

En stor Industri har paa et par Maas Tid
 en Mand begyndt paa, som nok var værd at be-
 tiendtgjøres. Understøttet ved en Privatmands Gør-
 seld af nogle hundrede Rigsdaler, rejste han til Nor-
 rig og der, hvor ved Bælgværkene, saae sig om
 blandt Norrigs Mineraller, og bragte med sig til-
 bage flere Kasser fulde af mærkelige Steenarter,
 hvoriblandt mange, som ingen havde drømt om at
 de fandtes og saar, sa nogle endnu blandt Mi-
 neraloger ubefiendte. Kort hans Expedition be-
 viste at i Norrig ere nobelstelige Skatte for Natur-
 forføren, og uden Tvivl ogsaa for Steenarbejdere,
 og for alle Slags opfindere eller endnu ikke opfun-
 dene.

3.

Overhæng aftrykke os.
 miffen, de nægter Politieforordningerne, ved deres
 en Indkomst for dem, hvulften var ærligere end Mi-
 mange Ziggervorer og Ziggervorer paa Gaden, gøre
 saafunde det, saalange vi endnu skal have de
 gerier, eller for Gæbden at brændes paa Stille-
 terring; og vare de maaffee fun brugelige i Stille-
 hvulftenformhelt Maade, saavar det en liden Sand-
 ved at fiere, eller dreie, eller raps, eller paa
 dets. Svad enten nu disse Gørn skule bearbejdes
 stottelse for dem der ei funde haac sig igiennem med
 maaffee igjen funden en liden Bræningbet til Under-
 maafune besvare dette Spørmaal. Og da var

ne Fabrikarbejder. Da det lader at Naturfundskab omhyder bliver og saa vigtig, som den for længe siden burde været, da Mineralierne ere saa betyde- lige Øienstande for Naturforskere, fordi de i det mindste nok ere meget vigtigere for Zinnsønden i det daglige Liv, end Guldene eller Sølvhjerne, og da det rigtig er saa overbeviist rigt paa disse slags forskellige Mineraler, saa kunde nok mere end en Mand se sit Besømmelse ved saadanne praktiske mineralogiske Metoder. Gøgnnderligt at ingen Normand endnu har fundet paa denne Zinnsønden ligesom Øren, naar af saadanne der boe i Nærheden af Øruber og Gyttewarter.

4.

Standt den Mængde Sten, som Noerig haledes frembringer i nærværende Gøstellighed, ere færdiges deraf store Gøstetter, saa færdiges deraf stader til Sønsolborde, eller Gøds- stetter til Kaffejurer eller deslige. Men færdiges disse delige Stene end ikke saa store, saa vare de endda nyttige Materialer for Sønsolberedere. Det mæske Arbejde, da forskellige Stenarter i maade Gøstetter, Maarne i forskellige Gøstetter, indlægges i en Stic, og siden afledes igjen, giver stader saa store som man vil, der forskellige Stic ved de forskellige Gøstetter og deres behøvede Sammenblanding.

Store

Og baade til Minister-Cabinetter og til de om-
 staaende Arbejder var der altsaa noget at fortælle ved at
 gaa tilbage til de gamle Tid. Der i Stobenhavn er en Gæst-
 gæstgæverd Høje, som uden at forlomme sig Gæstgæ-
 ven bliver særdeles vel Selskabslystet, endog de van-
 selige, og det for særdeles billig Betaling, og med
 de samme Tilfælde. Ved tilfældige Tilfælde
 kan og ved sig, en god Gæstgæstgæver for hvo-
 der sig selv er

5.

store Bordplader kunde paa denne Maade frem-
 bringes, som i vore Dages Kunstfærdighed vilde være
 vel saa anseelige, som de af italiensk Marmor. Og
 saa til mindre Arbejder kunde gøres Decoration
 paa disse Stene, saaledes til Klokk og Ornamentet,
 til Skulpturer, Gobalstæpper, smaa Skulptur-
 stæmmen o. s. v. Kort, Billedfærdighed kunde her
 finde endel interessante Tilfælde, og forunder-
 ligt maatte det være naar Arbejdet var færdigt, en
 det da kunde vrages af den Dage blot fordi det var
 af indvandske Produkter, helst da det maa have været
 både her, vilde være og blive dyrt nok, saa at den
 Dage uden Sten kunde sætte det blandt sit øvrige
 færdige Bøf.

Maar enhver i sin Reds vilde see sig om, saa tvibler jeg ikke paa, at jo mange faadanne smaa og store Bæringstøtte vilde opdaags, hvorved Alminden fik nogen Likhed i snappe Løder, naar om Winteren, da altid Gortienesten er mindre. More Hospitaller og Arbeidshuse, som fiende lidet andet Arbeide end at spinde, straffe og pluffe Naar, kunde da ogsaa have nogen Gortienlighed af Arbeider at bøde deres Kemner, og Arbeider der ikke gaae her saa udfel Gortieneste som Spinderoffen giver.

Inde

fra 1ste Jultill 30te Sept. 1796.

Indvæger og Møglæser

det forenede Underførelses Selskabs

for

tre die Dvartals Regnskab

af

Strakt

Bredagen den 25. November 1796.

Styende Marqang.

No. 48.

B o r g e r = B e n n e n .

Indtægt.

Rbl. S.

Cassa-Beholdningen fra 2det Quartal var • 327. 79 $\frac{1}{2}$ (see Børgerevennen No. 41.)

A. Ngentlige Indtømfæ i dette Quartal:

For Ugebl. 8de Mars. fra No. 27 til 39 incl. og Lovetillige Ugebl.

762. 36.

B. Quartals-Contingenter:

1) For Dal til nyt. Juni d. N. 111. 56.

2) Restancer af forrige Dal. 7. 56.

119. 16.

C. Martige Indtømfæ:

Et særskilt Ugebl. Konting.

10.

dette var

D. Laans og Forsuds Udbetaling i alt 281.

E. Renter til 1. Juli d. N. 364.

F. Tilfødt Indtægt:

For 4 udtvungne Kongel. Obligationer a 20 Rbl.

280.

Summa Rbl. 2144. 35 $\frac{1}{2}$.

Et ovenstående 3de Quartals Græct er overenskommet med Administrationens Kontrol, bevidnet

S. J. Cantor. J. P. Paludan. Hofree.

Indtægter.

1) De aarlig faaende Indtægter: Rblt. R.

For Ugeblad, og Litteratur, Trykning samt til Lønninger dette Aar 281. 80.

2) Til de aarlige Pensioner for dette og nogle for for. Aar 146.

3) Kongelige Obligationer som ere der paaandre i Spec. Banker 1350.

4) Ertræordnede Indtægter:

a) Rentier og Afkastelse for ovenn. indt. Kongl. Obl.

b) Til nogle mig anviste Pensions-ger 31. 36.

2. 46.

34. 6

Mr. Wall. bliver Gæstgæstebuden. til 4de Quartal

Summa Rbl. 2144. 35 $\frac{1}{2}$
 332. 45 $\frac{1}{2}$

Kjøbenhavn, den 30. Sept. 1796.

J. Nagard,

Geslægtets Kasserer.

Naar vi Danffe overalt, og Stæbenhænderne i Gærdeleshed mishændes i samme Stræter, saa kan vi her blandt os selv indbyrdes for det meste være kolige dered, thi næsten alt hvad disse naar agtige Stræbenter bebrejde os er ublue Zogne, eller

Om at frive Danff.

H. J. Cantor. J. R. Paludan. Sofveb.

Støttelses Selskab.

Administrationen for det forenede Under- andren efter Repræsentationens nærmere Bestlutning, som ei ere modtagne, og derfor blive at tillægge en i Orariffikations Cummien mangler endnu 10 Rd., hvis Pension 10 Rd. uforandret er tillagt Gensel, bortved Pensionist i Selskabet Godefrager Solberg, der nu med Tillæg er foresget. Desuden er nyelig til disse have de 4 sidste tilførn havt Pension,

15.	•	Maad. Dilsch	12.	•	Gente i Gortar	15.	•	Maad. Goff	12.	•	Gomf. Geggelund
15.	•	Maad. Drefed	10.	•	Gentensal. Niffens	10.	•	Maad. Goff	10.	•	Progm Gortg
15.	•	Maad. Goff	10.	•	Informar. Barth	10.	•	Maad. Bernhard	10.	•	Gomf. Niffens
9.	•	Maad. Schrøder	10.	•	Maad. Goff	10.	•	Maad. Bernhard	10.	•	Progm Gortg
5.	•	Maad. Bernhard	10.	•	Maad. Bernhard	10.	•	Maad. Bernhard	10.	•	Progm Gortg

Forberetler og vindinge Goveffindinger*). Men

foreholdt de og noget vilffe funde nægte, og noget

hvortværsjendigt en dorf Fiebeslashed var (fyldt i,

faa maatte vi harnes over flige Bebreidelfer.

Diffe Birtuofler, der komme faa jevnlig til:

fyvendes, og fiden flive deres freymühige Bemær-

tingen, eller deffige, forfaae iffe danff, derfor

ere deres Bemærtinger ogfaa faa jammerlige, men

glad maan dog være, at de ere faa ufnndige i

wort sprog, thi da vilde vi faae en Bebreidelfe

mere, og det fom er det værffe en velforffylt og

iffel faa let undffyldeffig Bebreidelfe.

At fets behandle wort sprog med en magedes

Fiebeslashed; næften alle vore Bøger, ifær vore

uendelige Oberfættelfer vidne derom. I endel Ord

er endog vor Retffrivning vafende, og vi lade det

gaae klar ud og klar ind og ere lige glade ved det.

Enden dertil maan vilffelig ligge i vore Børns Munde

der vilffing; og at den i de fedvandleffige Fofolier maan

i denne Dag være færdiges forfamt, det vilffer fig

næften i eet og alt, hvor een der iffe egentlig er

bleven holdt til Bog eller fpen, fal flrive noget.

I en Regning eller Dvittering der fommer

fun i een Wands Gaard, lader det fig fee i velfig-

hed med, naar man finder: einen rohten Wort,

*) At vi danffe dog ei ere de enffte om hvem Bndffere

flunte og lype, det fees af en Bndffers Brev om

de forende nordamerifanffe Gtater. Diffe fpen-

mühige Bemertungen findes (und veed hvortfor)

overfattede i Journal for Politif og Wiffenffend

ffab.

ifteden for en Redingotte, eller Fribers Her ifteden
 for Fredersföberg. Men naar vore Gaders Raane
 ere fittigen malede med den urigtige Orthogra-
 phie, naar Ethidene gibe os danffe Ord med tyff
 eller Her ingen Rectifving, faa er det en Uffit der
 ei fan sees uden Herrelse. Saaledes faades en
 Zobatsfjinder paa sit Ethid: Zobats Spander;

Der befaames ale forter el for bittige piff
 farte el biter el vit el gaat el.

ifte mindre end 17 grove Kell i de 16 Ord.

Du funde man fige, hvem læser iuff Ethider?

Men faa funde fvaars, nered Almen læser dem

meff, og haad den ifte orthographeer Her, der læ-

ter den ved denne læsning. Dog man funde endda

fee lidt igiennem Fingrene med denne Gade fets-

ture; men det ber ei gaar napaanfer naar de plim-

pffe Kell begaads i fvaaffriuer paa Steber, hvor

man iuff fal læse haad fiveret fvaer. Saa fiff-

fens Kuffegarden fvaer faa mange fionne Monu-

menter, og der funder faa mange ret med Smaag

pvedde Grave, at den befaegs af Koff af alle Stans-

der, og af Fremmede med. Jeg igentager

det, goot er det i dette Ziffade, at Uaanffe,

om de end leve en halv Snees Mar blandt os,

og efterligne vor faare patriotiffe Ringragt for

et danffe Spog. War ifte dette, faa maatte

i beftaames paa dette fomme Gied, hvor

di ellers funde vente at vinde Her. Blandt

under funder paa benavnte Kuffegard en refaant

fort Tale, derpaa er med graat og hødt malet for
 open en liden Urne med Zeswarf paa begge Sider,
 alt i meget god Smag, smukt tegnet og vel malet,
 men derunder staar: Derr Under Biller oc. In-
 den man læser det derpaa følgende Raad, troer
 man at disse med store Bogstaver skrevne Ord skulle
 være den Begrauens Titel og Raad, og de skal dog
 kun sige: Derunder hviler. Mentelig har dog den,
 der saa smukt og konstmaessig har malet Citatene,
 frebet de vederkjyggelige Ord; og det maatte man
 dog vel med Brette haarnes over. Synes man at
 dette er vel meget sagt, saa betænke man, at det
 her Anforte er eet af Bedsternes med, at bore Da-
 ges Stand er at lægge i de tusende Tilfælde altid mere
 Mind paa det mindre Bigtige men spuntelige, fremfor
 det mere Bigtige, der ei virker saa meget paa Sand-
 ferns. Det er godt at tegne og male efter den gode
 Smags Forstøver, men osaa det er godt at fribe
 sproget, Tanfernes Løst, faaledes at man kan
 forstaa det, uden just at gierte sig til Menningem.
 Og naar vi finde udsæere een af Delene, saa hvis
 vi sage Forntfæren paa Raad med, gæve vi heller
 Slip paa Guldformenhed i Maleriet end paa Guld-
 formenhed i at fribe sproget rigtigt. Nu sees
 her det Modfæste. Konstneren havde vist anvendt
 megen Tid og Bøvelse paa at faffe sig Skædsighed med
 Skænselen, men sproget vidste han intet mere af
 end et Raad paa 7 Raad. — Det er da nok et Over-
 borte paa man siger; man haarnes over at see

Freedagen den 2. December 1796.

Estierering om Underføgelsen og Forsøg med
der Øvnske idlystende Widdel.

Hf Hr. Doctor von W a r n u m i Q a r l e n .

(I tveende Forsættninger, paa den 3. og 17. Januarii
1795 ved den Kætteste Gistfelle. Af den Nieuve
Algemene Konst. en letter bode van 23. en 30. Ja-
nuari 1795.)

S

Herr Dr. W a r n u m h a d e i B e g y n d e l s e n b l o t d e n
Ønftigt paa Beføftninger af den Kætteste Gistfelle
at underføge det fœnftte Widdel, for hvis Wærd
han allerede i Forveien var indtaget af ved Gter,
rening om de Forsøg, som man med samme havde
anfattet i Gtoftholm, Berlin og Stæbenhavn. Han
troede, at naar hans Kættmand fæe med egne
Øine dette Widdels Kraft til at fuffte ferte Gide-
brande, de der ved vilde blive opmuntrede til at gære
Øring af samme. Men da man endnu ifte fiendte
Zilberedingen af Wiffen von Steens Guffemiddel,
men fands Zilberedingen af Wapotheter Wiffen, som
var mindre troværdig, fands det offentlig befiente
gior, fæe fæe Dr. W a r n u m til Wæroffor Skapoch

i Berlin, under hvis Opfigt det stenfste Middel er-
ter storfene Funde vare underlagt, og bad ham at
meddele ham Tilberedelsen af dette Middel, for der-
med at funde anstille Forsøg.

Professoren Skaprock svarede derpaa Dr. Maas
rum, at dette Stenfmedel efter Dr. von Stens
egen Angivelse, bestod af følgende Ting:

200 Pund kaffet og igten tørrer Leer,

40 — — almindelig Mirtel,

30 — — Alun og

20 — — Golsortbar Mirtel.

Stenen og Mirtelen bliver opløst i følgende
Blandt Beer, og derpaa bliver der sat saa me-
get Vand deri, at den hele Blandning udgjør et
Fæhoved.

Dr. Maasum lod dette Middel tilberede under

hand egen Opfigt. Han troede nu, at det stenfste
Middel til at bide dette Middelst Gortin frem for
Blandt, var bedre, at man antændte toende lige store
Portioner af stærk brændende Mirtel, og sagte
at stufe det ene med dette Middel, og det andet
med Vand, derved maatte det bide sig om det stenfste
Stenfmedel stufe de hurtigere end Vand, hvor
de en meget mindre Tvaantid nødvendig, end af Vand.

Den 19. December 1794 gjorde han Begyn-

delsen med sammenhengende Forsøg, først fundt for
at probere paa hvilken Maade disse Forsøg bedst funde
anstilles. Udsættelse af disse Forsøg var ind og for-

gent:

benyttning af de til Gørdet for det første Slutnings-
 middel. Sa han bemærkede og i Folge ved Gør-
 tættelsen af disse Gørd, at Vandet, naar det
 tungt rigtig blev anvendt, besad en langt større Kraft
 til at lufte brændende Stof, end man i Almindel-
 lighed pleier at tilføje samme.

Sagen udfordrede altsaa en næiere Under-
 søgelse. For derhos at blive ledet ved det, som man
 allerede vidste om Væren af Gørdbrændningen; anstillede
 han en Betragtning over det Søn, som efter
 Erfaringen forekommer hos brændende Segemer. Han
 anvendte disse Erfaringer først paa brændende Zæve,
 og det enten ganske reent eller indruftet med Ole,
 eller Zæve allene, fordi det ved at lufte brændende
 Zæwert især kunde komme til Nytte.

At de Søn, som forekomme hos brændende
 Zæve, udelever han de Zettingeller, som udfordres
 til Gørdbrændelsen, naar den skal vedvare. Gørdet
 de Zettingeller, som der udfordres til Zærets Gør-
 brændelse fastholder han tændte fortløblige Zetter,
 efter hvilke man kunde dømme Siden, nemlig:
 1) ved Afstøling, 2) Udeluftelsen af den atmosfær-
 ske Luft, 3) at nobleste Zuen. — Endeligen underlagte
 han, om man af de Gørdtættelse, som ere bestående
 ved Erfaringen om det almindelige Slutningsmiddel
 Vand, eller de Zettingeller, som de nye anstillede
 Gørd havde fremvist, havde Grund til at derre
 Middel at være en hurtigere Slutning end af Vandet.
 Ved denne Under søgelse overvæiede han en-
 hver af de omrattede Zetter til at lufte en Brand, og
 gav

gav derfor Ngt paa hviiten Maade Nander Iustede,
 et tilforlaadeligt Ginstingsmiddel, og hvad det
 Ginstige Ginstingsmiddel, i Sammenligning med
 Nander Kunde nærete. Godeindholdet af denne
 Undersegelse bestod i følgende:

1) Nander Iustet brændende Træ først ved
 Afstølingen, det afstølet nemlig det heede Træ til
 den Grad, at Nødvistingen af den brændbare Luft,
 der udfordre en stor Grad af Hæde, og som allene
 underholder Gnen, bliver standset. Denne Grad
 af Afstøelse, som stopper Nødvistingen af den brænd-
 bare Luft af Træet, og som udfordes til at damp-
 Giden, kan man mæstendeels frembringe ved Vans-
 det, naar man har det ved Gvanden i tilstrækkelig
 Maade. Da nu Erfaringen lærer, at Afstøelse
 sen af Hæde Regemer, forholde sig som Zvantiw-
 ten af Nander, man anvender dertil, saa kan man
 og af det svæste Ginstingsmiddel, som efter For-
 stættet maa Fung brugges i en liden Mængde, Fung
 vente en liden Afstøelse. Dertil kommer endnu,
 at de Materialer, hvoraf det er sammensat, ere
 ingeniunde af den Bestaffenhed, at man ved deres
 Anvendelse kan tilveiebringe større Afstøelse end
 ved Nander. Dette ladet sig allerede Iuste af disse
 Regemers bestående Natur, af hvilke det svæste
 Ginstingsmiddel er sammensat, og kan desuden
 bestod ved Forsøg som ere anstillede i denne Hensigt.
 2) Nander kan og i enstede Tilfælde Iuste
 Stranden ved Nødvistelsen af den atmosfæriske Luft.

fandt man at det, omentidant det var overtrukket
 Da man efter nogen Tid tog den ud af Giden, saa
 bestoed en halv Zomme ruf, og nu faldet i flere Tid.
 a) Den Stoff af Kyrreræ blev rundt omkring
 Det bliver ved følgende Forsøg bestreket.

ningsmiddelet foraarlager.

ingen Maade dampes ved denne Gæde, som Slut-
 Nødvistingen af Vandgassen, saa kan Zanden paa
 beholder saa ingen Gæde, som der udføres til
 delet foraarlager, og naar det brændende Midde-
 kan standes ved den stoffelse, som Slutningsmid-
 Maar nu Nødvistingen af den brændbare Luft ikke
 ma standes Vandgassens Nødvistingen af samme.
 til Zærf, som finder Sted ved Forbrændingen,
 saa, at man for at forhindre Zærets Forvandling
 af den brændbare Luft (Vandgas). Derat følger alle
 adfædet fra samme, det faldes der bliver udstillet
 sig Grundstof til den brændbare Luft, (Vandstof)
 brændningen bliver forvandelt til Zærf i det nem-
 Forbrændningen er det flart, at Zæret ved For-
 ful. Af den allerede foreløbende Betragtning over
 dre, at det brændende Zæret jo kan forbrænde til Zæ-
 af det brændende Zæret, som heller ikke kan forhin-
 frembringet kun en end Gæde paa Overfladen
 sigt ligesaaledes udrerte noget Stydelstgørende. Det
 Men det sventte Slutningsmiddel kan i denne Hens-
 brændende Dugninger, Gæde og andet Zæwert.
 dende Zæret paa ingen Maade stand til at stutte
 veibringes ved Zæret paa Overfladen af det bræn-
 Dog er denne ringe Udeltelse af Luft, som til-

Det bliver betrukket ved følgende Forsøg.
 Den brændbare Luft og Zværets Forvandling til Sul-
 brændende Zvæ, blide forhindre Udviklingen af
 det tyentse Sulfringsmiddel foraaftager paa det
 er derfor itte at formode at den tynde Skorppe, som
 ved hvis Udfvælsse Zværet forvandles til Sul. Det
 ten af Zværet kan igiennemslade den brændbare Luft,
 der forvandles til Zvæsul, naar nemlig Svævels-
 med sine Guller, itte kan hindre at det Zvæ bli-
 eller Omhylling af Zern, der fund er igiennemboret
 en halv Zomme iuf Beskædning, en iufzag af Sand,
 delst Udeluftellen af den atmosfæriske Luft, ved
 Af disse Forsøg blide Zværum, at forme-

Zvætrum.

Zvæ gis, hvilse man bemærkede af den indtrædende
 Guden og paa Siden, hvor igiennem den brændbare
 endstisont Svæsten fund havde nogle fine Guller paa
 i Siden og Zværet blev forvandles til Zvæsul, om-
 frutte som dermed var gandske opfyldt, lagde det
 c) Man sat et Svætte Eggeræ i en Zern-

hvort det lagde fem Zommer under Sandet.
 atmosfæriske Luft forme delst Svæsten og Sandet,
 til Zvæsul, omendstisont samme var tilstuet for den
 Sid i Siden, fandt man at Zværet var forvandles
 fyldt med Sand. Efterat den havde staaet nogen
 lagt under neeen i en Svæntfrutte, og Svæsten blev
 b) Et Svætte Gran og et Svætte Eggeræ blev

gandske forvandles til Zvæsul.
 med et Slebert, som var en Zomme iuf, blev

Man overtæffer et flytfe Vegetæ med en
fyredeel Somme ruf Størpe af det fœnste Sluf-
ningsmiddel, og lagde det paa Zæreful, det for-
brændte haffig.

Et nu Zæret berøbet Grundstofften til Vand-
gassen (fyderogen) og derved forvandler til Sul; faa
bliver dets videre Forbrænding eller Zærfnuffs
Forbrænding til viffe forhindret ved den Størpe,
som det fœnste Slufningsmiddel frembringer.

Det fan man vife paa de flytfe Zærful som
man overtæffer med dette middel; Sulfene for-
brænder ifte naar man lagget dem i Siden.

3) Vandet flytter Siden ved den Dampf, som
der frembringes i det Zærbiff, naar det kommer
paa heft Zære. Denne Dampf blæfer Zuen fra bræn-
dende Zære, og hindrer derhos (Zif Zærfagerne som
man fan fee af den forelsende Zæorie om Brænd-
ningen, men som her for Storheds Skild gaads
forbi) at den brændbare Luft, som bestandig vdbif-
les af Zæret, ifte anvendes. Denne Zuens Dorts
blæsning fan man tydelig fremfille for Vand-
ferne ved Dampens afkogende Vand, eller ved Vand,
som man guder paa gloendes Zern. Et Zuen af
brændende Zære paa denne Maade flytter; faa bli-
ver Zæret ifte fremdeles oplydet ved Zuen og Zæde,
og er paa denne Maade Zæden af det brændende Zære
engang tydelig formindflet, faa fan det og letter
figen blive ganffe flytter.

Dampens Udværling mener Marium er faa
Vandets flytfe Kraft til at flytte en flyt Størpe,

(Fortsættelse).

der gif meget hurtig Lid i dem.

terret, lagde man dem paa brændende Strøful; men
 stræfftes daar gienemrenterret med Alin og igien
 Alin og 7 Porter fougende Vand. Efterat det til-
 rype Limer i en Oplassing, som bestod af 5 Pund
 Romme ruffe, udtørrede dem vel, og lagde dem
 Man tog Gyrrer, og Sege-Retter, halvanden
 giver Medicin til dette Middels Sammensætning.
 har tilfveeren den, holden Rode og rindelen har
 Kraft til at luffe Lidbranden, som man tilfor-
 er oplast i dette Sultningsmiddel ifte besteder den
 Gort vilste han ved Forsøg, at Caste, som
 Zerer er blandet, og Caster oplast.

haer dette Middels i Sensesende til Vandet, hvort
 bragt paa et brændende eller gloende Regem. Derfor
 gæve siden eller het ingen Dampf, naar det bliver
 det, da det bestaer i saadanne Bestandde, som
 Dampens Frembringelse ifte funde overgaar Man-
 at det senste Sultningsmiddel i Sensesende til
 Fremdeles beviser von Warum ved Forsøg,
 af den brændbare Luft standes ved Afstøtningen.

ifte er i Caste til at artile Rode, at Lidstingene
 naar nemlig Ræts Rode er saa stor, at Vandet

Bredagen den 9. December 1796.

Estereering om Underfølgelsen og Forsøg med
der Øvenste iøjenslutende Middel.

(Slutning).

Det samme sseebe med øfter, som tilførn bare
indbrutte paa samme Maade med en Opslutning
af gønt Nitriol.

Øfter denne Underfølgelse med de forffellige
Nitriol, hvorledes Zæbebrand fan dømpes, faavel
ved Vand, som ved der Øvenste Slutningsmiddel,
og øfter de anffillende Forsøg ved hulle disse Søer
blive betvætebe, endte Marium sin første Forsøgs-
ning med den Slutning, som han udlede af det
Føregaaende, at i den Maade, som Zæbe forbræm-
der, og i den Maade som Zæbebrand slutes ved
Vand, og i de Bestanddeles Natur, hvoraf det
Øvenste Slutningsmiddel er sammensat, itte findes no-
gen Grund, hvorfor man skulde vente større Kraft
til at slutte en høffig Brand af det Øvenste Slut-
ningsmiddel end af Vand.

Den
 i hver Godt sole Grandske, i sine Raader paa hinanden
 berne havde sagt, og han satte dem i tvende Stæde,
 og instrueret med samme Blandning hvort Bistæ-
 spo Sommer i Zvernit, som blev igienneintruffet
 Zong, som var igienneintruffet med Bæeg, omtrænt
 Man tog sædvantlig Bæegfrandske af gammelt
 samme Besald.
 forstellige Stæder igienntaget, men allestæder med det
 trænge ned i samme. Disse Forsøg blev oftere paa
 medelst sin mindre Skjæbnehed, itte saa dybt funde
 mindre Overstade stufte, fordi Stufsemiddelst for
 den anden Side af Stuben, men der blev en meget
 læt af det søenstte Stufsemiddel, og giød det paa
 God i Breden. Nu tog han en lige stor Zvanti-
 ben, stufte en Cretning af mere end en halv
 Zander, som løb ned af den ene Side af Stus-
 den Stæde, som Zander havde stufte.
 vende Bistæde, og lod give sigt paa Stærrelsen af
 tvende Unger Zand, og gubede det paa den brans-
 Sommer i Zvernit, og omtrænt funde tage med
 tog han en rund Stæe, der omtrænt havde tvende
 Da denne Stæe stod i den bestigste Zrand,
 med Zrekskaner som man havde lagt derom.
 ter og instrueret. Nu blev den stufte i Zrand
 Deele Ziære, indtil Stuben var ganske gienneintruf-
 i samme en Blandning af en Deel Bæeg, og tvende
 1) Man tog en sædvantlig Bistæde, og lagde
 Stistelle anstillet følgende Forsøg :
 nuart havde han i Laboratoriet i den Zellerste
 Den anden Korelæsning paa den 17. Jar

den. Saa den ene af denne Job blev, da den var
 aendret og stod i den hestige Brand, Slutningen
 foresgt med Vand. Maanum tog hertil en sdbarn
 sig Epistlee, som omrent kunde rumme et Sed
 Bædse. Efterat han havde givet 36 Steerind
 derpaa, altsaa 18 Unger Vand, var Branden slutt
 tet saa vidt, at man fandt bemærkede en sne paa
 den underste Side af Beggrunden, og paa de brande
 bare Materialier som havde flydet ned, og hvidt
 Vandet iste kunde komme. Nu blev sigelsaadn
 Job af Beggrunden aendret, og det senste Slut
 ferinddel foresgt paa lige Maade med det Medfald
 at Branden langt fra iste var saa meget sluttet, da
 man af samme havde aendret den samme Mængde
 som af Vandet, nemlig 36 Epistleeer fuld. (2)
 Zevende sædvanlige Zievterender, som man
 havde givet en festformig Dampst, paa det de
 desto bedre skulde brænde, som oven til i Rydningen
 havde 20 og neden til 16 Zommer, og som paa
 adne i begge Ende, blev opstillede var ved h
 anden med den sidste Ende i Været. Zievterend
 derne blev foruden den Ziev, som allerede blev
 hængende ved Stæberne, rigelig indvendigen be
 fragne med Ziev. De blev stillede noget høiere
 end Zorden paa tvænde Steene, saa at Zusten kunde
 sit Rumme detigenem.

Sien af disse Zevter blev der fastet en Brand,
 faldt Spaaner og Derved aendret. Derved blev
 heste Zevter indvendig sat i Brand, saa at Zev
 stod nogle Rod over samme. Maanum fandt en
 Ssee,

Gode, som kunde tage indbyrdes Zand, paa
 en lang Tid, fordi Guden var saa stærk, at man
 ikke kunde komme det brændende Legeme nærmere
 end 4 til 5 Fod. Man lod derpaa Zandet løbe ned
 paa den indvendige Side af Zanden, og man mær-
 kede strax, at Zanden merkelig tog af, og næsten
 stiftet paa den Side af Zanden, hvor Zandet var
 kommen hen. Den anden Gæst, som blev udført
 paa den anden Side af Zanden, stiftede Zanden
 saa stærk, at Zuen kun havde sig lidt over Zæn-
 den. Den tredje Gæst stiftede Zanden som
 den første. At denne hurtige Gæstning ikke som
 de andre var udbredt, at Zaren for det meste var udbredt,
 kan ikke af følgende Forsøg: Man fastholdt paa nye
 brændende Zander i Zanden, for at faae det Zand
 til at brenne bort, som man havde anvendt til
 Zanden, og nu brændte Zanden ligesaa stærk, som
 tidligere. De brændende Zander under neden blev
 borttagne, og nu blev Zanden stiftet med tvende
 Gæster, altsaa med 7 Zund Zand.

Med den anden Gæstning af dette Forsøg
 stiftedes det ham, at fordeele en eneste Gæst
 Zand af tvende Finger over den indre Side af Zæn-
 den, at Zanden, der var ligesaa stærk, som de for-
 rige Gæste, Zanden blev stiftet.

Med dette Forsøg bliver det fuldkommen fast-
 sæt, hvad Zaren stiftede af sine foreløbende
 Zander stærke Kraft til at stiftet en stor Zand,
 hvor tilfældes samles hastige Zand til Zander.

seer, at en seer brændende Zivrende var bleven
 Guffemiddel. Naar man for sig allene hadde
 en saa heftig Brand ved saa liden en Zvandtæt af
 det hade forunder sig over den heftige Guffning af
 Ved alle disse Brande, vilde man vist ifte til

midbel tilfuldkommen at overvinde Branden.
 der udfordredes 6 Steefuld af det soenfte Guffe-
 fuld Vand; den blev nok engang sat i Brand, og
 den brændte heftigst, blev den fluffet ved tvende Stee-
 er i dette Midbel forvandlede til Dunster. Da Zan-
 fætes i Flamme; naar nemlig det Vand, som der
 at ingen brændbar Luft udvistes, og at denne ifte
 bringer paa Zæret, ifte er i Brand til at hindre,
 at den Skorpe, som det soenfte Guffemiddel frem-
 allerede er vist ved de foreløbende Zvragtninger,
 ved den første Ztvænde. Deraf er det klart, som
 dende Zpanner, Branden var ligesaa seer, som
 Zanden blev paa nye sat i Brand ved bræn-

kommen fluffet.
 dre Side af Zanden, saa er Branden endnn ei sulde
 som mueligt hadde udgødet 6 Steefuld paa den in-
 og med det Ufsald, at efterat man saa eensformig
 man paa samme Maade det soenfte Guffemiddel,
 denne var antændt ligesom den forrige, forsagte
 den Zande sigelveds beskrægen med Zivare. Da
 Nu anstillede man i Zreden for denne en an-
 Zuen paa alle andre Zreden i Zanden.

De Damppe, som i det Øieblik de udvistes, opstod
 Zanden, dæmpede ifte allene Zuen paa de Zreden,
 hvor Zander traf, men formindste og øiensigtlig

fluet med 6 Stesfuld af dette Stufemiddel, som
 rissammen negior $\frac{7}{8}$ Pund. Man vilde vist have
 end Vandet, fordi man i Almindelighed faaer i
 den Troe, at der til at stufe en bestig Brand ud-
 fordes en stor Quantitet Vand. Men disse samt
 mentigende Forsøg med Vandet herte, at en ligesaa
 bestig Brand i Zonden kunde væmpes med det halve
 Vand, og mestevels med endnu mindre end Halv-
 deel af Vandet i Forhold til Stufemiddelet.
 Ved de foregaaende Forsøg maa man endnu
 bemærke, at ved ingen af samme Zærlustningen
 allene er foresgt, omendstiont de forelæbende Zæ-
 rtagninger især angik Zærlustningen. Men i Zæ-
 for sig kunde itte paa omralt Sted i stor Mængde
 anvendes, at de Forsøg kunde anstilles, som ved
 Zærlustningerne kunde synes fuldkommen afgiørende.
 Man tog derfor Strax af en Bistube, Zoug
 og Zæ, som rigeligen var igienemruffen og
 overfmaat med Væg og Zæ. Man havde ved
 hand forelæbende Zærlustninger ober Zærvand
 vist i den første Zærlustning, at Zærvand
 som var saangret med Olie og Zæ, fandt den
 var forstellig fra Vandet af det blotte Zæ, at
 det udbvilde en større Quantitet brændbar Luft.
 Vandet af Strax, af Bistuben eller Zoug-
 indvisten med Zæ, er efter de giorte Zærlust-
 ninger ligeledes af samme Natur, Saa disse Zæ-
 lde bliver Zoug forvarsaget ved Zærvandelsen af
 den udbvilde brændbare Luft. Derfor maae og

Brænden af alle de Ting som ere gienneinstruete med
 Ziare, Bæeg eller Die, Justes paa samme Maade,
 som Zærbænden. Ved disse Omstændigheder er
 det altsaa afgjort, at det som ved de forrige Fors-
 sag best har Justet Brænden, ogsaa best maade
 Juste Zærbænden.

Maarum har, efter det som han har udladt
 sig med ved sine Korrelæninger, foresat sig at be-
 vise det ved et Forsøg i det store under frie Himmel.
 Zisthoff anstillede Maarum følgende Forsøg med
 flydende brændbare Materier.

En Steenpande blev en Brænding af et Pde-
 Bæeg og 2 Pund Ziare hvedet indtil Røgningen, og
 derpaa antændt. Nu forsøgte man hvorefter en Fæes-
 fuld af tvende Unget Vand kunde Juste denne Brænd-
 i det Dieblit, som Vandet kom paa denne flydende
 Brænd, hævde det sig meget stærkere end tilforn;
 men efter nogle Dieblitte gav Brændens Fæstighed
 efter. Brændingen i Vandet seeg først i Zæiter,
 og til samme Tid formindstede Zuen betydelig. I
 mindre end en Minut hørte Zuen op paa det brin-
 sende Bæeg, og man saae Fung paa Brænden af Van-
 den nogen Zue. Vandbampene vare, saasnart Van-
 det havde faaet den til det forvædning i Dampene
 nødvendige Fæede, efter Maarums Mæening og her
 den af Vandet, som først rængte ind i den ophebede
 Brændmateriale, og naar det siden efter kommet
 paa Overfladen, kæmper det Zuen paa samme Maade,
 som ved de foregaaende Forsøg.

Man tog en Mængde af denne Brænding, tændte
 det an i en Pande, og forsøgte at kæmpe denne
 Brænd ved samme Mængde af det saentse Luftes
 midt.

middel. Dette fæede og for en Deel; dog blev der en meget større Lue tilbage paa Overfladen, end ved den forrige Skuining ved Vand.

Et Pund Dampf blev fogt i Linnolie, og fogen de blev der lagt paa Træspanner og antændt. Hice Vand, som blev ildst over denne Brand, fuste fæde den fuldkommen.

Endvendt Pund fogen des Linnolie blev hellet i Vand; man bemærkede det samme Gyn, som ved den fogen de Skanding af Zicere og Weg, som var fustet med Vand. Vandet var fatedes fuste fet i mindre end en Minut, at allene Olien paa Standen af Vandet gav Lue*). Du var Ziden fave ledes forløben, at det fventse Skuffemiddel fuste funde anvendes, og fste mere funde forløges paa brændende Dte. Men man er ved de foregaaende Forsøg fuldkommen overbevist om, at der af samme og i dette Tilfælde fste funde venies nogen fuldkommen Skuffe.

*) Støffen alle Naturfyndige have hidtil faaet i den Række, at det var forligt at fuste brændendes Dte og andre fyndende fegemer med Vand, fæddi disse fegemer naat de fuge og ere i Brand, have en fæere Grad af fæede end det fogen de Vand. Hæved bliver Vandet, naar man former det fædt, forvandler til claffte Duffter, og disse elæ fuste funde fæste den brændende Dte rundt omkring sig. Men af omstille fædes fædes fædes fædes af denne fæering. Sagen fædes fædes fædes fædes: naar en fænde med Dte i fædet i Brand, fave fæder man sig fste med at gode fæde mæget Vand derpaa, som er not til Skuffingen, men man former i sin fæering fæde for en fængde Vand, at fædet hørt det brændendes fegemer er, fste kan rumme det, hvad linder da, om den brændende Dte da tillige med Vandet løber rundt omkring i færet. Hæder man derimod fste mere Vand derpaa, end færet funde rumme, fave vil Vandet fuffes, og den brændende Dte er løst ud af færet. De fæde mæde.

Fredagen den 16. December 1796.

Ammeldelse.

W

Andag den 19. December Kl. 5 præcis, indbrød de Høi. Repræsentanter til Generalforsamling paa sedvanligt Sted. Tilstand andet bliver til følge Lov. 4. Kap. §. 16, 17. Valg af foretagne paa nye Administrationer i Grosserer Cantors og Høiesteren paa Lands Sted, som afgaae.

Efter Forlangende bestændiges fra Administrationen, at den Høi. Stillerup, som i Aar har faaet Pension af Gælfaber, ikke er Zommerhandler Stillerup Ende i Aarhøi.

Administrationen for det forenede Under-Rådets Gælfab.

H. J. Cantor. J. A. Paludan. G. H. G. H. G.

Endnu noget om et andet Slutningsmiddel.

Høierrige Aar 1795 den 16. Juli, indgaa en Lov ved Høierrige Salomon Gælfab et Slutnings-

mid:

middel til Regieringen. Det blev underlagt af
 Brand, og Brand-Kommissionen, som ved Under-
 søgelsen fandt, at det ligesom det første Sluf-
 tingsmiddel bestod af adskillige Salte og Zeer, men
 det syntes neppe engang at være saa god som Alens
 middel. Sen af Kommissionens Medlemmer an-
 stillede nogle smaa Forsøg dermed, og vil have be-
 mærket, at det syntes at stutte en liden Zue hasti-
 gere end Brand. Var Zuden dermed stert, saa
 kunde man ikke bemærke at det stuttede hastigere end
 Brand, som var uden al sonstig Sammensættelse.
 Der fan endog bemærkes med blotte Øine, at det
 Dampere hastigere bort gien, og at den Størpe af
 Salt og Zeer, som det efterlader, springer af og
 affaa paa nye blotter det brændte Zrævert for Zie-
 den. Man har paaftaaet, at Zra, som var gien-
 nemværet med dette Brand, ikke kunde fænge paa nye,
 men uden Grund, da endog en Glod har brændt
 igjen, saasnart den blev lagt paa Ziden.

Endnu er der tvende Maafteligheder ved dette
 Slufstings middel. Den første er, at Zeeret eller
 Mærgelen, der er tilsat Brand, uophørligen syn-
 ker til Bunds. Heraf maa naturligtvis følge, at
 naar dette middel anvendes ved sædvanlige Sprø-
 ter, maa Zeeret for første Deelen blive tilbage i
 Botten, eller sætte sig fast i den nederste Deel af
 Slangen, og Brandet allene blive sprøttet i det
 den. Denne slumagtige Bund, som saaledes sæt-
 ter sig til Bunds, vil ikke allene hindre Mærgels
 Gang, men endog gjøre Mærgelene ganske ubrugt-
 bare.

bare. Derfor er det flaat at forbagtige og i Wandet
 nopløselige Dele, gierne funde indværes i de Mid-
 ler, som man vilde bruge til Sprettene.

Den anden Vanskelighed ligger i Saltene,
 hvoraf dette Vand maa indeholde en betydelig
 Del.

Denne Mængde gior, at kæberet, som i et
 Øieblik deraf gennemblødes, meget vanskeligen
 tørrer.

Bestimmeligst synes det derfor, at kæbers
 Slangene ved dets Dring vilde lide meget og raadne
 meget for end ellers. Man har og taget ganske
 kæber, og lagt i Blod i en Oplosning af dette Sids-
 stængningsmidde, og man har fundet, at kæberet der,
 efter er bleven flørere, som er meget rimelig, da
 dette Midde for det meste gierne indeholde Tærns-
 eriol og Alun, som tildeels sammenførpe og til-
 deels forodere kæberet. Det er bestemt, at Sæ-
 vandet ifte er fordeelsagtigt for kæberflangene. Hvor
 meget mere skadeligt maa ifte dette Midde være,
 da de ifte allene indeholde en meget flørte Svante-
 tær af Salt end Sævand, men de indeholde til-
 lige Salt, som ere meget mere skadelige for kæber-
 ret end de, som findes i Sævand.

Deraf er det flaat, at faabel det Øvreste, som
 det nu omtale, er ifte at tilraade ved nogen
 Sidsvand, ja det er maaffee neppe at formode, at
 det givdes noget Midde blant de, som vi nu fiende,
 til at ifte Siden, der i Almindelighed forener
 saa mange fortrinlige Egenskaber, som Vandet. (Sf-

ter Mariums Forsøg, kan Wandel endog uden Fare bruges til at slutte alle stændende brændbare Legemer, saasom: Sælle, Ziære, Dlie o. s. v. Stulde man ellers frygte for at slutte disse Ting med Vand, fordi man troede at det stulde fæste for stert omfring sig, saa kan man forsøge Slutningen paa andre Maader. Man kommer sold Dlie, Ziære, Sælle o. s. v. i saadan en Stiel eller Orude fuld af Dlie, som der er gaaet Tid, da vil den overflødig Varme og Tid, som der i det brændende Legeme fordeles sig til det folde tilkomne stændende Legeme, og det er da ei mere i Stand at underholde Tiden, da det nylig tilkomne har berøvet en Deel af sin Stomatere. Stulde man ifte ville bove det, saa kan man have et fugtigt Stæde ved Standeren, som man kan dætte over Særet, hvort det brændende Dlie findes, og det vil da slutes i et Stiel, fordi ingen Tid kan brænde saasom Slutten som nder gior en fjerde Deel af den atmosfæriske, ei kan mere komme til. Saadanne fæde Sager lod sig og slutte med Stie, Sand, Jord og deilige. Men det stænste Slutningsmiddel er i ingen Stændende stændigere end Wandel til at slutte saadanne Materier. Stie alle brændende Materier, er der neppe nogen vanstelligere at slutte end Sæpeter, og naar der er gang er kommen en heftig Tid i en betydelig Vængde af samme, saa lader det sig neppe slutte enten ved Vand eller andre Slutningsmidler, det eneste man kunde giøre var at slukke det med Jord og Sand

Narsagen hvoftore Salpeterets Brand er faa
 hestig fommet deraf, at naar Salpeteret forbræn-
 der eller forpuffet, faa udvies en stor Mængde
 Gurstofgas, og hvor denne findes allene eller i
 stor Mængde, der brænder Giden faa hestig,
 at selv de meest strengfyldende Metaller brænder,
 som om det var Bælg eller Sten. Der burde der-
 fore ingen store Pløge af denne Standsartifel til-
 lades i nogen stor Bye, eller paa faadanne Ste-
 der, hvor der enten findes et betydeligt Pløge af
 andre Nare eller andre Bygninger i Nærheden.

Andrets idlyttende Straft tillægges Mærken
 Andrets Forvandling til Damp, da han i om-
 melde Forelæsninger ifte har angivet Narsagen,
 faa vil jeg her berøre den med et par Ord. Naar
 et brændende Legeme skal luffes, faa kan det fee
 stær paa tvende Maader, enten ved at afholde Luft-
 lens Paastrøfung, det lader sig nu aldrig gjøre ved
 en stor Lidbrand, eller og berøve det brændende
 Legeme faa megen Narmestof, at det ifte mere er
 i Stand til, at indgaae nogen chemisk Forbindelse
 med Gurstoffen, der er forbunden med Stof, og
 dermed udgiver Gidlyft. Thi Forbrændningen be-
 staar i Gurstoffgaffens Opløsning ved et Legeme,
 til hvilken Gurstoffen har større Forvandling end til
 Narmestoffen, alt hvad der i faa høi en Grad kan
 faaledes affvile et brændende Legeme, det kan luffe
 Giden og hindre det fra at brænde.

Sager man for Exempel en Spectaal og leg-
 ger omringning foldet Metall, faa vil Svæden, omend

Stont man holder den i Zypset ifte forbrænde, førend
 at Metallet bliver barmt: det samme feer, naar
 man vilter et Grøfte spæit om et Grøfte Blide,
 og holder det over et brændende Zys eller anden Zid,
 fad smelter Zlyet, førend at spæitret forbrænder.
 Fremdeles Soedet i et Kaffelovns Rør eller Fors
 feen brænder ifte, førend at Soedet først er bleven
 giennevbarret, man kan gievne holde en kændt Kaf-
 fel op i en Zorfeen, der er fuld af So, den vil
 ei Zunde anvænde Soedet, førend den først har op-
 barmet det, er Soedet derimod giennevbarret, fad
 kan en Qvist ofte kænde Zid det. Naar Zander
 alftaa fad fuffe Ziden, fad behøver det fud, at
 brænde det brændende Zegeme en tilftræffelig Zæng-
 de af fin Zarmefkof, eller givne den foldere, og
 Zrænden vil ftrax opføre.

Naar Zander kommer paa et heedt Zegeme,
 fad forvandles det til Damp, og det er egentlig
 hert, at Zanders tilfuffende Kraft ligger, thi
 naar Zander fad forvandles til Damp, fad ufors-
 dres det til en betydelig Zængde Zarmefkof, og at
 dette er mere betydelig, end man fulte troe, fan
 de Zorfas overbevife os, fom forekomme i det dag-
 lige Ziv. Det er betændt, at naar man om Zin-
 teren hængter Zæder op at tørres, at de endog i en
 treget mild Zroft i en Zaf fuffe Zive. Naar
 fagen hertil er ei allene den Zude, fom det er
 i Zimofphæren, men ifar Zedunfningen er
 Ztyld det, fo høffigere Zander dunfter bort, fo
 mere Zarmefkof behøver det Zegeme, og defto hø-
 fte

figere christlige Bønder sig, at det friske. Naar
 man om Sommeren vil affsole en Skalle Vin eller
 Ol, saa behøver man først at vilse et Skæde derom,
 og besøgte det med Vand, og sætte det paa et Sted,
 hvor der er Zarf, for at befordre Udsunfningen,
 saa vil Skaffen blive saa fuld, som om den havde
 stået i en Gisteleier. I Skindien tillaves Gis paa
 følgende Maade: Man tager en Zeerpotte, der er
 saa porøs at Bønder netop kan dunsse igienne dem,
 naar den nu om Natten sættes ud i Kisten, saa er
 Bønder om Morgen forvandlede til Gis. Herat
 indsees irdelig nok, at Bønder's Damppe er stand
 paa det fraktigste at affsole alle Zegemer. Da nu
 Bønder af alle stude Zegemer, der kan have i
 nogen stor Mængde, har den største Skraft til at sole
 brændende Zegemer, saa vilde det være ganske utri-
 meligt at blande det med saadanne Ting, hvorved
 dens stolende Genskab formindfkes, og det først
 naar man blander det med Salt, Zeer eller deilige
 Zegemer, som forhindrer at Bønder et hurtig nok
 kan optages i Damppe, og altsaa heller saa ha-
 sig affsole de brændende Zegemer.

Men det kan først lide at bølge, at Bønder
 er sådant et upperlig Ginstingmiddel, der kan
 kun lide at bølge, at Støbenheden er omringet med
 Vand, og paa mange Steder igienneffaren med
 Kanaler, naar den et er forsynet med gode og til-
 strækkelige Skiffer og Anstatter, at man først i en
 Gist kan saae sine Zønder og Bønderfar fulde, og

at den ene's Sarte ei behøver at bie paa den anden's. Sæg vil derfor her forrestigen angive, hvorledes jeg troer man uden stor Vansættelighed kunde i en Hast tilberedninge en stor Mængde i en Fortid.

S nogle Exempel af No. 49 er indløben følgende Trykstil.

Side 385 Lin. 7, Haaret: Maaten, Ias: Maaten.

Q. 389 L. 24, Haaret: Sæde, Ias: Sæde.

Q. 391 L. 20, Haaret: af den Bræet, I. af Bræet.

Q. 391 L. 26, Haaret: og er denne, I. og er paa denne.

Q. 392 L. 10, Haaret: Derfor Haaret dette Middel

i Sættende, Ias: Derfor Haaret dette Middel

del tilbage i Sættende.

Fredegen den 23. December 1796.

Sworedes man ved en stor Gidsbrand fan tildebringte det fornødne Bånd.

Wore sædvanlige Hjumper gibe alt for lidet Bånd til, at man i en stor Gidsbrand kunde nøied der med. Naar en endog af vore nye indrettede Hjumper stude syde saadan en Zende, som der findes paa de anordnede Stærer, saa udføres dertil en Tid af to til tre Minuter, hvilse er alt for længe, naar der paa engang holde flere Stærer ved en og samme Hjumpe. De Stær, som gaae ind fra Søerne udenfor Byen, ere heller iffe tilstrækkelige nok til at gibe saa meget Bånd nok, saasnart der opkommer en stor Lid paa flere Stæder i Byen. Man nødes derfor til at hente Båndet langt fra, og herved gaer alt for megen Tid. De fleste Stænder, som der ere i Byen, have fands fem Zoner i Zoverst, og derom man endog herpaa vilde bringe en lige saa stor Hjumpe, (thi flere var jo urimelig) saa fan man dog fands paa enhver Støbebrænde bringe en

faa

faaen poff. Men da beres Mintal ei vilde blive
 for, faa nedes man til at fuge at tilveiebringe Bam-
 det paa en anden Maade, hviffet heller ifte er van-
 fligt for Slæbenhavn, der ligger ligetæt ved Søen,
 og har allerede paa mange Steeder ledet den midt
 ind i Byen ved Kanaler. Man behøver fands da at
 lade fætte en poff enten ved Søen felv eller lade gaae
 en fort Rende lidet ind i Byen, for at have Bam-
 det paa et beqvemt Steed, og man vil paa denne
 Maade uden stor Beføftning faae Bamd nof. De
 Steeder hvor der leiffet funder overfætted for Exempel
 ved Kaffellet, hvorved de Gaader fom ere i Nærheden
 funder forfynes med Bamd, ligelædes paa Amalienborg,
 Kongens Nytorv, langts med Kanalen og hag Chri-
 ftiansborg Slot, fremdeles paa Limageret og f. v.
 Maar man her anlægte et tilffættelig Mintal poffet,
 faa funder man næften derfa bringe Bamdet overalt
 her i Slæbenhavn, da vilde flude næften gaae iverd
 igiennem Byen De Steeder fom ere tæt ved Søden og
 ifær ved Nørrebro, ere vel temmelig langt herfa;
 men de funder forfynes paa en anden Maade. Man
 funder her lade Renden ind fra Kjøftningsgaarden,
 og ligelædes anbringe poffet paa den. Paa Chri-
 ftianshavn, der er ganffe omringet med Bamd, laader
 den Dag fig alffaa lettere gjøre.

Saadan en Rende maatte have i det ringeffe
 12 Sommer i Zverffnit. Derpaa funder man fætte
 enten en poff allene, eller flere poffet, og ved Si-
 den deraf et fort Kar, hvor Bamdet funder løbe i.
 Gra

Det store Bønderar maatte være faa fort, at
deri funde rummes faa mange Zønder Bønder, at

kanstelligt at skulle den paa en eller anden Maade.
hvor den funde være til Bønder, faa var det et
faa den en Gæsteme alle funde faa et Gæst,
fundede heller aldrig lide Mængde Bønder, og man
velebringe en tilstrækkelig Mængde Bønder, og man
Gang faa denne Maade funde man i en Gæst til:
Here Gæste til faa den en Maade for at sætte den i
fundede, faa faa der som Gæst, faa funde en eller
de nærmeste Gæstere, Bønder eller Bønder
faa den en Bønder. Man funde give Gæste til at
man funde drive de Bønder, som vare anlagte ved
faa funde man have en Gæsteme alle, ved hvis Gæst
Gang, med faa Mængder og paa en let Maade,
en stor eller flere faa funde i Bønder paa en
og behøvede da et at være paa Gæst. For at holde
mede Bønder, faa funde Bønderne i en Gæst fides,
til det nærmeste Bønder, og naar man da var
der var Gæst, faa funde faa en Bønder flere her
Gæster i Bønder have den Bøndermelighed, at naar
danne flere Gæst fides med Bønder paa forskellige
fundede åbne og tilluste ligesom man vilde. Gæst-
tæt ved Bønder være anbragt en Gæst, som man
faa deres Bønder fides. Ved hvert Bønder funde
fundede flere Gæster holde ved Gæster, og paa engang
vilde have fides med Bønder. faa denne Maade
som man funde bringe hen til de Bønder, som man
Hva dette Gæst funde der gaa nogle forte Bønder,

Deraf funde findes flere Sarrer paa engang. Men for at det ei skulde trykke om Winteren, funde man komme en flette Deel Salt dertil.

Sarrer maatte og staae saa høit, at det funde være afpasset efter Sarrernes og Zøndernes Støide, og at man let og uden Vanskelighed funde komme til at fylde dem, og at den ene Sarr ei skulde være i Veien for den anden.

Derfor man i sidste Støbevand havde indført denne Indretning, saa havde man ei saa let kommet til at mangle Vand, og man havde da ei høit nok sig ved Nøden at hente Vandet op fra Støbsgraven i Spander.

Naar der nu kommer Tid i et lige ovenfor
 Flaendz Snus, saa pletter man at hængte Ting fra
 Binduer og Ruger, som kunne afholde Gleden fra
 at trænge ind. Hertil vælger man i Almindelighed
 i Søstæder Søl, som man giver baadt og hængter
 paa Bygningerne. Dette giver imellemstunder god
 Zienelse, men det har dog den Uleilighed, at det
 bestandsig maas holdes baadt, da der ellers strax gaar
 Tid deri. Hertil udføres da mange Koff, en for
 Wængde Vand, ja som oftest Sprøiter. En for
 Gledvand, og hvor man meest behøver dem, er
 alt dette meget banffelig at besomme.

Til at beskytte Snuse imod Gleden, som flaae
 lige over et andet brændende Snus, har man foreslaaet
 adffillige Waader, som mere eller mindre svare til
 den Hensigt. Den sidste flaae Gledvand, flaae
 man at Gleden sneg sig ind igiennem Ruger og Bin-
 duer paa Zaget, flaaestom igiennem andre Binduer
 paa Bygningerne; men af alt dette var næsten in-
 detflaa farligt, som Zagernder, og Zagsbinduer,
 hvorfor man og nu ved de nye Bygninger har an-
 ordnet, at de første flaae være af Steen eller Metall.
 Det var at ønske at man i Hensende til Zagsin-
 dner vilde forordne en lignende Indretning.

Gledvand.

Et bevare Snuse fra Altvædelse i en for

paa andre Steder har man Gaardstener,
 som naar de engang ere vaade er saa let tøendes, som
 væredet, men man maae dog bestandig komme Vand
 paa dem, naar de skal gjøre den fornødne Tjeneste.
 Baae Stuer eller Køder, som ere gjort baade anen-
 des imellemstunder er uden Geld, men derom liden
 er nær og høstig, saa forbrænde de letteligen der som
 de er bestandig holdes vaade. Disse de Ting som saale-
 des bruges til at bedække Stue er kun til liden Nytte,
 naar de kunne selv brænde, thi saa udtrædes der mange
 Golf, Vand og Spræter, og hvor man har det i
 nogenlædes Mængde, er det ikke vanstelig at redde
 en Dugning, det bevirer mange Exempel i sidste
 Gledvand, hvor mangen en Sprættvand med en
 Sprætte og nogle faae Mennester reedde sig Stuus
 fra Gidens Dodelæggelse, omendstiondt det brændte
 paa alle trende Steder af det.

Der som man kunde ønske noget til at hænges for Ga-
 ger, Bæver og træe Lægerender i de gamle Stue, maa
 det være af den Bessaffenhed, at det ikke kan forbrænde,
 at det er let at behandle, og tillige kan haves uden
 alt for stor Besøftning, og kan være i mange Aar
 inden det forderues.

Der som vi igiennemgaae alle de Støbler, som
 vi nærværende Tid fiende, saa vil man ei let finde
 noget, der saa godt opfylder alle disse Betingelse.
 Der som fortinner Gerbil. Man kan herved lade
 sig gjøre Støbler af forskjellige Størrelser, saaledes

Zigledes saa funde man lade forfærdige lang-
 agtige Gylfter Bistplader, som man funde hænges paa
 de Zwerender, som findes paa de gamle Gule, for paa
 denne Maade at bestyrtte dem imod Gleden. Saa-
 danne Bistplader, funde man i en stor Gledbrand,
 naar man ei havde en stor Mængde deraf, styrtte fra
 det ene Guds til det andet ligesom Gleden gif frem.
 Saaar Garen nemlig var forbi ved det ene Guds,
 saa funde man styrtte dem til det andet o. s. Saaar
 man havde et fornødent Antal af saadanne Bist-
 plader og anbragte dem rigtig, saa funde med lidt

rette noget Zra eller andet antændeligt Legeme.
 let hænges den saaledes, at den ei umiddelbar be-
 ender, som umiddelbar berørte den, og man funde
 sig heed, saa vilde den dog neppe antænde andet
 gen betydelig Gede, og om den endog blev remme-
 dens Warmergrad. Den giber derfor heller ikke no-
 en styf, da ethvert Kustræt afstøder kan forminde
 Gernplade ontager og neppe saa megen Gede, som
 en almindelig Guelle kan frembringe. En tynd
 Giden, siden Zern ei smelter i saadanne Gede, som
 er nok saa tynd, saa kan den dog alligevel afholde
 de første Zagsbinduer. Om saadan en Gernplade
 et Wrennefse funde hænges en saadan Bistplade for
 Ziffer maatte være meget tynd og let, paa det at
 saa at de beqvemt funde hænges for Binduerne. Zern-
 meget store. Man lader gøres ibende Sager dertil,
 at de funde passe til smaa Binduer, som og til de

Band, og Mandstøb og nogle faa Spreiter, stande
den hestigste Ildbrand.

Naar de vare godt forrinde, saa vilde de
stige ruse og de funde vare hele Marchunderde, for-
end man behøvede at anstasse nye. De vilde heller
stige vare meget forbar, naar man paa engang lod
forarbejde en betydelig Mængde.

Richard's Bøcker.

Freedagen den 30. December 1796.

Stemmeliste.

Den til afvigte 19. Decbr. fastsatte Generalfor-
samling blev intet foretaget, da det Antal Repre-
sentanter, som Lovene bestemte, før end Ting af-
nogen Bichtigkeit maas afgjøres, ikke indfandt sig.
Det er et allene Administrationen, der finder sig be-
sværet ved saadanne frugtesløse Møder, der bestaa-
ger, at saa liden Interesse vides for Gælfæbets An-
liggender, saa liden Nigt haes paa dens Umage,
men 22 Repreæsentanter, som bare nærværende,
have tillige paalagt os i Bladet at erklære: at des-
ses Tid er ligesaa forløbet, som de andres, der sel-
den, ja aldrig, indfandt sig i Forsamlingerne; fangs
paa de have paataget sig, og her til udsæde de
fig Deres Repreæsentanters troeligere Tilstand
heretter. Naar disse Forsamling forme de vi funde hvi-
des den 9. Januar 1797, hvilket nærmere skal blive
bestemt.

Administrationen for det forenede Under-

støtteses Selskab.

G. J. Cantor, J. R. Paludan, Sofrøed.

Det

Det økonomiske Velfærdsselskab.
(Indsendt)

Ærens der var valgt Repræsentanter for det nuværende økonomiske Velfærdsselskab, var alle en Plan, forfærdiget af Begynderen dertil, indrykket i Morgenavisens No. 57. Dette var. Da den er anordnet, og saa nær udbølet, at nye maatte trykkes, underfærdigen forfatter og omarbejdet Plan, som herved følger.

Subscriptionens Plan.

Endsiam de nyere Tidens Pdageller ikke kunne, som saa mange af Tidens, aldeles tabes, da Bogtrykkerkunstens samler dem, saa vises dog at Erfaring, naar man flutter fra andre Guvernementer, hvor nødvendigt en særdeles Besynlighed er, for at bringe disse Gifter til almindelig Sundhed og Livendelse, da de ellers længe brugte ville blive adspredte i Røgerne, eller dog fun nu og da trykkes og udsolde som ment benyttet af enkelte Wænnere.

eller.

Saaledes synes ikke adskillige økonomiske Pdageller, i det Hæle betragtede, hidtil hos os at have været uden Spærrelsesmiddel.

Derre er Marlag til at oprette et Selskab, som vil fore Tænning af økonomiske Velfærdsselskab, og ved passende Midler, i den Grad,

nu

Understøttelsen tilhører det, vil fræbe at samle, prøve, anvende og udbrede de økonomiske-
 niske Indretninger og Vidensfaber.

Standt disse agter Selskabet, til en Prøbe af
 dets Bestrebelse, at gjøre Begyndelse med Væm-
 Debskærvelsen, — baade forat den er til Fordeel
 for alle, og især forat vi behøve, sa at sige, fra
 Gleden selv efterhaanden at vinde tilbage, hvad den
 nylig berøvede os.

Med nogle forbedrede og især beqvæmere Ind-
 retninger kan

1) Værelser besties fra Kog. 2) megen Plads, og
 3) det halve Værnudsel spares, som ved de nu-

værende forbruged.

Spaad rimelig Fordeel vil tør vente heraf vilser
 Hertings Exempel, hvor der ved formere Brug af
 Steentul og Lær, og ved forbedrede Stønderetmin-
 ger, brugtes det første Aar (1788) en utrolig Mængde
 mindre end forhen. Hvor meget der ved disse Ind-
 retninger spares i England, er bestændt; desuagtet
 har man dog i de senere Tider endnu gjort Spaa-
 gælder der, som overgaae alle, hvad man nogens-
 inde har funnet vente.

For at tilvejebringe os denne Fordeel maatte man
 1) prøve, vælige eller opfinde det til de bedste Ind-
 retninger, og overlade dem til enhver, men for-
 trimeligen til Medlemmerne for ringeste Pris;
 2) danne dueilige Stræbere, og give Anvæning til
 de fornødne Indretninger;

3) ligesaaet søge at forbedre de gamle, som at

indrette nye i Kjøbner, Bøerler, Bryggerier,

Bagerier, som man især paa Landet trænger

til cc.;

4) betale rejsende Medlemmer, som fande befordre

deres Udbredelse i Provindserne, eller og være

til Raad og Tjeneste her;

5) anstaa en passende Bogsamling for Selskabet.

Endvær, som under lige gavnligge Indtænter

gers Fremgang, vilde som ordentlig Medlem af

Selskabet betale 2 Rdlr. aarlig prænumerando i to

Terminer, skaaft og Ryttaar.

Disaa Udenbyes fjerne Deeltage, naar de be-

hage postit at indsende deres Bidrag under skreffte

til Selskabet. Især anmodes hver, som med sin

Identifikab eller Kunst vil bidrage til Udsørfelen af

Selskabets Tjenst, behageligen frit at indtræde

deri som actis Medlem.

Det vorder betændigtort, naar og af hvem

spengene indtræves, som deponeres i Bankven; So-

dene og Selskabets Samrytste bestemme nærmere,

hvortil spengene gavnligst skulle anvendes, og hvor-

ledes Regnskab afsluges.

Det vil være paa gunstige Omstændigheder,

om Selskabet fan vende, at vordre i Stand til at

forstaafe Zors fra Nordvestfanten af Gylland, eller

Creentful fra Skæverne, hvor der er et udtømmere,

ligt Kortaad, som let fan brydes, og ved skæver,

anstillede efter Kronprindsens Besøling, ere befundne

not saa gode, som de skotte, og til Alting brugtes

lige,

lige, hvortil disse bruges, og iste heller dyrene.
De øvrige Indretninger ved Gellstaber ville erfares
af dets Zode og Plan.

Riibenhavn, December 1796.

Wiesing. P. Manthey. N. Westorf. Jno. Witt.
Holl. N. Gassen. Nicolai Schöber. Andreaa.
Zirkerup. Jron Leon Warburg.

Directeure og Representanter for det økonomiske Wess
fards-Geselskab.

Gfiterning om Fremgangsmaaden ved Inds-
førelsen af brændebestændene Guldindret-
ninger i Berlin, uddraget af

Heinrich Gachmans (Königl. Preuss. Gener.
Zan. Inspector) Abhandlung von den Ein-
benöthen aus Kacheln, Stein u. Eisen, mit
6 illum. Kupfern — des 2ten Theils, der
Anweisung zur Anlegung Holz, Stein- u. Eisen-
und Porzellanfabriken u. dergleichen. Berlin
1794. Vorrede.

Jeg vil iste, siger han, anføre de Zantfer-
ligheder, mod hvilke jeg havde, og endnu har at
fikampe, endog ved de simpleste Ting. Dette er
nogen, der haver hænder enhver, som vil udføre
sige Ting, og endnu længe vil det lalædes forblive,
indtil der ved Undervisning udbreeds mere Zys
over den store Zuel af Gofset. Iste Staternes
Wet berøer allene, paa hvorvidt denne er i Etand
til at tilfalde gavnligge Forslag, og at bringe dem

til sin endelse — Svad bliver det, at de høiere
 Koffestatter fra Tid til Tid giøre Fremfærd i Wi-
 denskabene, naar iste tillige den arbejdende, ved
 mere Kultur, bliver gjort stifter til at udføre gjen-
 nemtænkte Planer.

Det Excellence Greb von Malm, foreslag for
 Kongen, at tilstaa begge Residensstæderne Berlin
 og Potsdam, for at indføre Brændsel af Stenful
 og Zær, en forholdsmeetslig Pengeskiel til Foran-
 dringen af de forskjellige Brændselstatter, saasom
 der blandt saa stort et Publikum stede er mange
 Uformuende, som ville opfærte Forandringerne.

Derneft funde man heller iste uden dette Stel-
 pemedel vel rænge igiennem hos de Bemidlede,
 uden tillige at fornærme den borgerlige Frihed. Dette,
 tilligemed en paa rigtig Grundfærminger bygget
 Grundfærming af Tid, gav dette saa ofte foresatte For-
 sagende en snæver Fremgang, som jeg herfter vil
 stie. Det Majestat, for hvilken inter er for kost-
 bart, som sigter til Underfærtes Vel, tilhob
 efter Forslag fra Ministereen Greb von Malm,
 30,000 Rdel. til omstalte Forandring.

Det hoi Generaldirectorium anordnede, til
 hastigere at paaarbejde denne Sag, en egen Comitis,
 som, ved hvilken Directeuren for Svad Brænde,
 Administrationen, Hr. von Zingern bestyrende For-
 retningerne, og uden hans utrættelige Virksomhed,
 patriotiske Geer, Brænde og Wænnesteffundfab,
 vilde dette foresagende vel neppe have været bragt
 i Stand,

i Stand, saalom man havde at stampe med bety-
 delige Godebomme og Publicums Gjenstandighed, der
 ved enhver ny Indretning kun alt for tydelig viser
 sig. Men den gode Fremgang der havde med For-
 andringerne, og den Beredvillighed, hvormed man
 i alle disse Publicum til Stip, gjorde snart Neflag
 til Godeel for Dagen.

Et Lidrum af et Aar bleve samtlige store
 Fabriquer i Berlin, 150 Bruggerier, 500 Brans-
 deanstalter, 6 Kalkovne, 1 Tobakfabrik, samt
 lige Ud- og Siltefabriker, Garte- Manufaktur,
 Bøstebryggerier, et Fedevands Brænderie, og end-
 nu en anseelig Del Stikker omgiorde, som her er
 for vidtløftigt at anføre. Overtræde om Fordeelen
 af Forandringen, indrettede nu ogsaa mange pri-
 vate Personer uden Pængeslip deres Stikker efter
 den almindelige Plan. Det samme Seebe i Pots-
 dam som i Berlin. Sigelædes drebe nu alle Gern-
 arbeidere deres Mederier med Gienful, saa at
 Consumtionen beraf i det første Aar, 1788, allerede
 beløb sig til 250,000 Bergschffel, og nu aarlig til
 300,000 Schffel, Schisse, Gengesse og Schaf-
 fise Gienful, 28 a 30000 Schffel Zerb, a Sta-
 bel 6000, og Schiffer tørrer 10 Sommer langt, 4
 Sommer bred, 3 $\frac{1}{2}$ Sommer tykt, hvorved der i Bre-
 stentstæderne aarlig spares 23 a 24,000 Schaf-
 fende, eller 108,000 Gane, Ganeen 3 Allen-
 her og bred 1 $\frac{1}{2}$ Allen lang. Et Berlin ubemid-
 lede Publicum bleve, for at lette Brændningen af
 Gienful og Zerb, 7 a 800 Gern. Dine gratis udbedre.

tildele er overmaade st, ophieltes Trykgesælsener.
 at frembringe bedre Ol, som i Provincialstæderne
 fællen af Brænde-Consumptionen angaar, men ved
 hvorved meget vindes, iffe allene hvad Formid-
 almindelige Trykgerier, Bagerier og Zorbekke,
 er tillige i Bærf, at indrette i Provincialstæderne
 besparing paa de kongl. Domæner i Churmarf. Det
 sigt paa Korandringen af Stæderne til Brænde-
 en berømmelig Maade allerede anvendt noget ansee-
 for Churmarf og Hertugdømmet Magdeburg, paa
 ledes har ogsaa Witteneren von Hoff, som Chef
 tilkommende Brændemængde fanfærbjages. Gaa-
 i de prænsthle Gæter, tagttager alle, hvorved en
 hollten magedes Beredvillighed det høie Wittenerium
 Beretter vil det endnu tydeligere vise sig, med

Beredvillighed, for snart at bestemme sig og nedlægge sine

me fan behøver at ledes ved Gænder og Restær-
 ter. Man seer altsaa heraf meget tydeligen, at sam-
 dets høie Regering færes Publicum snart til Maas-
 Ved denne vise og gode Koranfæling af Lan-